

# GLĂȘUL BISERICII



REVISTA OFICIALĂ  
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

---

ANUL XL Nr. 1 — 2 — IANUARIE — FEBRUARIE 1981



# C U P R I N S U L

	Pag.
<b>REDACTIA, Țara își omagiază Președintele</b>	5
<b>INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE</b>	
Arhim. VENIAMIN MICLE, <i>La Duminică după Botezul Domnului</i> . . . . .	8
Pr. IOAN V. COVERCĂ, <i>La Duminică a XXIX-a după Rusalii</i> . . . . .	12
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Duminică XXXI după Rusalii</i> . . . . .	15
Pr. NICOLAE CĂNĂNAU, <i>La Duminică a XXXII-a după Rusalii</i> . . . . .	17
Pr. ION L. BĂJĂU, <i>La Întâmpinarea Domnului</i> . . . . .	23
Pr. OCTAVIAN POPESCU, <i>La Duminică Fiului Risipitor</i> . . . . .	27
Pr. prof. DUMITRU M. COLOTELO, <i>Sfinții Trei Ierarhi — modele permanente pentru păstorii de suflete</i> . . . . .	31
<b>PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI</b>	
SFINTUL VASILE CEL MARE, <i>Despre Sfințul Duh, traducere de Pr. prof. CONSTANTIN CORNIȚESCU, partea a II-a (cap. X—XIX)</i> . . . . .	37
<b>PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA</b>	
Pr. GH. BOGDAN, <i>Fapte și acțiuni în slujba Patriei și a Păcii</i> . . . . .	59
Lector dr. CEZAR VASILIU, <i>Biserica Ortodoxă Română și pacea lumii</i>	63
Diac. prof. OREST BUCEVSCHI, <i>Știri ecumenice</i> . . . . .	77
<b>DIN GRAIUL VECHILOR CAZANII</b>	
ION DIANU, <i>Mitropolitul Varlaam ctitor de scriere și carte românească</i>	81
<b>ARTICOLE ȘI STUDII</b>	
Drd. ANCA MANOLACHE, <i>Sfința Taină a Cununiei</i>	104
Pr. conf. ILIE MOLDOVAN, <i>Milenarismul ?</i> . . . . .	129
<b>DOCUMENTARE</b>	
MAIA CRISTEA, <i>Un document semnat de Nicolaus Olahus</i> . . . . .	151
Pr. prof. NICULAE I. ȘERBĂNESCU, <i>Biserica Ortodoxă Română în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859—1866)</i> . . . . .	155
Diac. GEORGE DINCĂ, <i>Episcopul Melchisedec, apostol al Unirii Principatelor Române și mare erudit al vremurilor</i> . . . . .	167
Diac. asist. MIHAI COLIBĂ, <i>Ecourile Unirii Principatelor Române în literatură GHEORGHE ȘELARU, Preoții români luptători pentru unitatea neamului în primul război mondial</i> . . . . .	176
Pr. ILIE DIACONESCU, <i>Clerici ardeleni necunoscuți, hirotonisiți în Mitropolia Țării Românești la anii 1781—1788</i> . . . . .	183
	188

## VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Lector dr. CEZAR VASILIU, <i>Tradiționala serbare de colinde la Institutul teologic universitar din București</i> . . . . .	193
---	-----

## ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

Arhim. IERONIM MOTOC, vicar administrativ, <i>Din activitatea Centrului arhiepiscopal Galați</i> . . . . .	202
--	-----

## EPISCOPIA BUZĂULUI

CRONICAR, <i>Știri din cuprinsul Eparhiei</i>	209
---	-----

## RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

PHILIPPE VERNIER, pasteur, <i>Avec le Maître, brèves meditations</i> , 3 vol., Paris și Bruxelles, patru ediții, 1941—1973, de Prof. NICOLAE CHIȚESCU . . . . .	230
E. Iserloc, J. Glazik, H. Jedin, <i>Riforma e Contrariforma. Crisi. Consolidamento. Diluzione missionaria (sec. XVI—XVII)</i> . Traduzione italiana di G. Beari — N. Beduchi. Revisione e aggiornamento bibliografico di L. Mozzadri, Ed. Jaka Book, Milano, 1978, p. 864, de Lector dr. CEZAR VASILIU . . . . .	232
THEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, <i>Pe treptele slujirii creștine</i> . Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Minăstirea Neamț, 1980, Partea I-a, VII + 410 p.; Partea a II-a, VII + 414 p., de Prof. dr. IORGU IVAN . . . . .	235
MIRCEA ELIADE, <i>De la Zalmoxis la Genghis-Han</i> , Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale. Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 256 p., de Diac. PETRE I. DAVID . . . . .	241
Diac. prof. O. BUCEVSCHI, <i>Note bibliografice</i> . . . . .	248



## ȚARA ÎȘI OMAGIAZĂ PREȘEDINTELE

A intrat în tradiția poporului nostru ca în prima lună a anului țara întreagă să omagieze pe fiul ei cel mai de seamă, pe omul de stat al cărui nume s-a identificat cu interesele națiunii, cu cauza socialismului și păcii, Președintele Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, cu prilejul zilei sale de naștere.

Esența activității Președintelui Nicolae Ceaușescu, poate fi sintetizată «cu oamenii pentru oameni, cu poporul pentru popor». Societatea care se construiește în țara noastră se înalță cu participarea tuturor și urmărește fericirea tuturor; este o societate a dreptății, a umanismului profund. Democrația socialistă își relevă forța prin participarea activă, conștientă a maselor de cetățeni la propășirea patriei. Tot ceea ce s-a înfăptuit în ultimii 16 ani din istoria patriei poartă amprenta viziunii înnoitoare a Domnului Nicolae Ceaușescu, omul de stat al cărui birou de lucru este țara întreagă, militantul revoluționar care înțelege că dialogul larg, statornic, cu poporul este vital și care oferă un exemplu mobilizator de strinsă legătură cu cei ce muncesc, cu cei din rîndul cărora s-a ridicat și al căror exponent fidel a rămas.

Prezent mereu acolo unde se făurește ziua de azi și de mâine a patriei, printre creatorii bunurilor materiale și spirituale, Domnul Nicolae Ceaușescu se bucură de dragostea și respectul unui popor care, prin realizările sale, demonstrează clarviziunea politicii statului nostru, politică al cărui factor decisiv îl constituie gîndirea îndrăzneață și acțiunea statornică a Președintelui țării: «Toate problemele pe care le avem de rezolvat le discutăm cu clasa muncitoare, cu întregul popor și împreună găsim soluțiile cele mai bune pentru mersul nostru înainte. În aceasta constă, de altfel, democrația socialistă, în cadrul căreia politica partidului se înfăptuiește cu poporul și pentru popor», — spunea într-una din cuvîntările sale Președintele Nicolae Ceaușescu, iar aceasta este o realitate de netăgăduit.

Datorită Președintelui Nicolae Ceaușescu, România Socialistă este prezentă și cunoscută în întreaga lume, participă statornic și dinamic pe arena mondială la rezolvarea, în interesul popoarelor, a problemelor de maximă complexitate ale vieții internaționale, în contextul unor ample

prefaceri politice, economice, sociale și naționale care au loc în acest sfârșit de veac al celui de al doilea mileniu.

Concepția Președintelui României circumscrie, în primul rând, interesele vitale ale fiecărui popor și ale tuturor popoarelor de a fi libere și stăpîne pe propriile lor destine, de a-și construi și organiza viața în mod independent, fără nici un amestec din afară, de a se putea consacra, în deplină neatîrnare, dezvoltării pe calea progresului economic și social. Ca urmare, afirmarea puternică, de fiecare dată, a sprijinului pentru promovarea și apărarea dreptului imprescriptibil al fiecărei națiuni de a trăi la adăpost de orice agresiune și amenințare, poziția categorică, consecventă de respingere a presiunii, dictatului, a oricărei forme de amestec în treburile interne ale unui popor, situarea respectului independenței naționale în centrul relațiilor internaționale contemporane. În același spirit, relațiile de bună vecinătate și, în general, colaborarea la scară internațională sînt, întotdeauna, analizate și definite pe baza egalității în drepturi, respectării neștirbite a independenței și suveranității naționale, a principiului neamestecului reciproc în treburile interne.

Preocuparea profundă pentru instaurarea în Europa și în întreaga lume a unui climat de pace, destindere, colaborare formează corp comun cu respectul neabătut al dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn în propria casă, cu respectarea în raporturile dintre state a independenței naționale. Totodată, înfăptuirea unei politici autentice de destindere și colaborare este exprimată, de fiecare dată, împreună cu apelul la luptă și inițiativă pentru eliminarea totală a politicii de dominație colonială, pentru realizarea dezarmării și, în primul rând, al dezarmării nucleare, pentru reducerea și lichidarea decalajului dintre țările sărace, pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe echitate și egalitate, care să asigure dezvoltarea mai rapidă a tuturor țărilor și, în primul rând, a țărilor în curs de dezvoltare, în care trăiesc două treimi din populația globului.

În concepția și activitatea Domnului Nicolae Ceaușescu, un obiectiv central, de neclintit, îl constituie reglementarea tuturor stărilor litigioase dintre state, numai și numai pe calea negocierilor, prin excluderea forței și amenințării cu forța, prin eradicarea surselor de încordare și neîncredere, pentru eliminarea recurgerii la acte militare. Președintele României manifesta o preocupare consecventă pentru rezolvarea din timp, fără amînare, a problemelor importante ale contemporaneității, pornind de la grija de a se evita adîncirea și proliferarea focarelor de neîncredere și conflict, soluționîndu-se din vreme sursele de contradicții din viața internațională.

Afirmarea în totalitate a unei viziuni revoluționare asupra relațiilor internaționale, întemeiată pe o analiză lucidă și realistă a problematicii actuale a lumii contemporane, concepția Președintelui României este îmbinată și întregită de o activitate practică, neobosită, materializată atît în eforturile pentru definirea și aprecierea tendințelor principale de pe arena mondială, dar numai prin munca de zi cu zi pentru promovarea și înfăptuirea principiilor de dreptate națională și socială, pentru crearea unui climat durabil de securitate și colaborare pașnică între națiuni.

Este larg recunoscut de opinia publică aportul Președintelui Nicolae Ceaușescu la afirmarea principiului democratizării relațiilor internaționale, a necesității anagajării pe picior de egalitate a tuturor țărilor la soluționarea problemelor cardinale ale lumii contemporane, a creșterii, în condițiile de azi, a rolului și răspunderii statelor în curs de dezvoltare și nealiniat și, în general, a țărilor mici și mijlocii, a O.N.U. și a celorlalte organizații internaționale.

În înfăptuirea idealurilor de pace, libertate, independență națională și progres social, Președintele Nicolae Ceaușescu acordă un rol deosebit luptei unite a țărilor socialiste, a tuturor forțelor progresiste, democratice, antiimperialiste — ceea ce își găsește o expresie convingătoare în evantaiul larg al relațiilor țării noastre cu toate statele iubitoare de pace, de bună înțelegere.

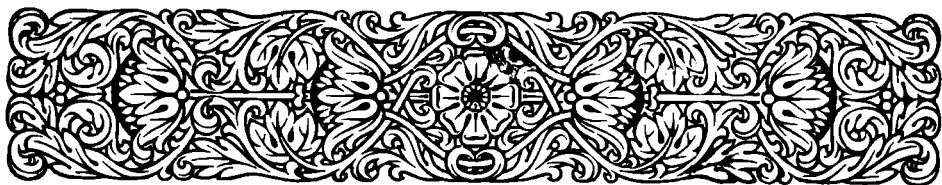
Cu prilejul zilei sale de naștere, în fiecare an, cetățenii țării noastre aduc un fierbinte omagiu Președintelui Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu. Este expresia firească a sentimentelor de cinstire pe care întregul popor român și le manifestă față de omul de stat care slujește, cu nețărmurit devotament și cu pasiune, interesele supreme ale țării, ale cauzei socialismului, care militează cu energie pentru independență, democrație și progres, pentru o lume mai dreaptă și mai bună.

Prin dinamica sa activitate, prin înțelepciunea gândirii sale, prin conceptele înnoitoare pe care le-a elaborat, Președintele Nicolae Ceaușescu, s-a impus ca o personalitate de prestigiu nu numai a politicii României socialiste ci și a vieții internaționale, fiind întâmpinat pretutindeni în lume, în zecile de țări pe care le-a vizitat, cu dragoste și stimă, ca mesager al unei țări și al unui popor care, prin opera realizată, prin statornică opțiune constructivă, și-a dobândit un unanim respect.

Alături de fiii acestui pământ și noi, credincioși și slujitori ai altarelor, aducem, cu prilejul aniversării zilei sale de naștere, un fierbinte omagiu celui ce veghează cu înțelepciune la cîrma țării, Președintelui Republicii, Nicolae Ceaușescu.

REDACTIA





# ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

---

## LA DUMINICA DUPĂ BOTEZUL DOMNULUI

*«De atunci a început Iisus să propovăduiască și să spună : Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor» (Matei IV, 17).*

Luminatele sărbători, care ne-au adus atita pace și mîngiere în suflete, au avut în centrul prăznuirii lor persoana Mintuitorului nostru Iisus Hristos. L-am văzut prunc născut în peștera din Betleem, culcat în iesle, la care au venit îngerii, păstorii și magii de la răsărit să I se închine ; L-am văzut a opta zi, cînd a primit numele de Iisus în templul din Ierusalim și L-am văzut la rîul Iordanului, în floarea vîrstei, cînd a fost botezat de către Sfîntul Ioan Proorocul și Înaintemergătorul.

Pericopa Sfintei Evanghelii de astăzi ni-L prezintă pe Mintuitorul nostru Iisus Hristos la începutul activității Sale publice, îndeplinită pentru mîntuirea omenirii din robia păcatului. Această dumnezeiască operă de răscumpărare a îndeplinit-o prin mijlocirea cuvîntului și a faptei. Prin cuvînt, a propovăduit învățătura Sa divină, ca omul să cunoască voia lui Dumnezeu, pe care împlinind-o să dobîndească împărăția cerurilor, iar prin faptă, a tămăduit toată boala și neputința poporului, a pățimit, s-a îngropat și a înviat din morți, pregătind astfel calea fericirii veșnice tuturor celor ce vor crede în El.

Primele cuvinte ale prediciei Mintuitorului nostru Iisus Hristos sînt : «Pocăiți-vă căci s-a apropiat împărăția cerurilor» (Matei IV, 17). E firesc să ne întrebăm : Ce însemnează ele ? Ce a înțeles Mintuitorul prin ele, și din ce cauză le-a așezat la temelie propovăduirii Sale ? Numai înțelegînd sensul acestor cuvinte, vom reuși să pătrundem adîncimea învățăturii Sfintei Evanghelii, pe care vom asculta-o în decursul întregului an în sfintele noastre biserici.

Prin pocăință, în general, înțelegem recunoașterea păcatului săvîrșit, părerea de rău, căința și încercarea de-a obține iertare de la Dumnezeu. În concepția Noului Testament, redată în limba propovădui-



rii Mîntuitorului Hristos, cuvîntul pocăință are un înțeles mai profund. El nu înseamnă numai o recunoaștere a păcatului, o părere de rău pentru săvîrșirea lui și o încercare de a obține iertarea divină, ci denotă o schimbare totală a spiritului uman, a modului de gîndire, de simțire și de acțiune, adică o schimbare a omului vechi într-unul nou, a păcătosului, într-un om drept și cinstit.

În dumnezeiasca Sa înțelepciune, Mîntuitorul Iisus Hristos a fost convins că numai schimbarea radicală a ființei umane va face capabilă omenirea să înțeleagă adevărurile propovăduite de El ; numai o pocăință sinceră poate ajuta pe om să pătrundă în tainele pline de lumină mai presus de minte ale cuvîntului divin.

Noi trebuie să ne reamintim că, la venirea Mîntuitorului Hristos în lume, omenirea atinsese culmea decadenței sale morale. Uitase pe adevăratul Dumnezeu. În locul Lui își crease idoli ciopliți din piatră și din lemn, sau făuriți din aur și argint. Se închina lor, așteptînd ajutor și ocrotire, ca din partea unor ființe atotputernice. Această dureroasă stare este descrisă de Sfîntul Apostol Pavel în Epistola către Romani, unde spune : «S-au rătăcit în gîndurile lor, și inima lor cea înțelegătoare s-a întunecat. Zicînd că sînt înțelepți au ajuns nebuni. Și au schimbat slava lui Dumnezeu Celui nesticăcios întru asemănarea chipului omului celui stricăcios și al păsărilor și al celor cu patru picioare și al tîrîtoarelor... Ca unii care au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună și s-au închinat și au slujit făpturii, în locul Făcătorului, care este binecuvîntat, în veci» (*Romani I, 21—25*).

Nu numai neamurile păgîne, ci și poporul ales al lui Israil, deși avea conducătoare Legea divină, se îndepărtase de Dumnezeu. Sfîntul Pavel îl mustră și pe el, zicînd : «Tu, cel care înveți pe altul pe tine însuși nu te înveți !» (*Romani II, 21*). «Tu, care te lauzi cu Legea, îl necinstești pe Dumnezeu, prin călcarea Legii !» (*Romani II, 23*). Astfel, păcatul rupe legătura harică a credinciosului cu Dumnezeu, îl îndepărtează și îl înstrăinează de El, făcîndu-l să trăiască « în latura și în umbra morții» (*Isaia IX, 1*).

Omenirea decăzută religios-moral avea nevoie de o transformare totală a ființei sale. Ea nu se putea realiza decît prin pocăință.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ne învață că, venirea Sa în lume are scopul de-a mîntui pe cei păcătoși, de-a tămădui pe cei cuprinși de boala păcatului. Acest adevăr îl exprimă cu multă fermitate în urma chemării la apostolat a vameșului Levi, care făcînd un ospăț mare, L-a invitat și pe Iisus cu ucenicii Săi. Fariseii și cărturarii murmurau între ei, acuzînd pe Mîntuitorul că stă la masă cu vameșii și cu păcătoșii. La această învinuire, Iisus Hristos răspunde limpede : «N-am venit să chem pe drepți, ci pe păcătoși, la pocăință» (*Luca V, 32*). Din aceste cuvinte, rostite de dumnezeiescul nostru Mîntuitor, constatăm că, pocăința este o poartă mare, prin care sînt invitați să intre în viața sfințeniei toți păcătoșii pămîntului. Îndreptarea unui păcătos produce mai mare bucurie lui Dumnezeu, cetelor îngerești și tuturor sfinților, decît nouăzeci și

nouă de drepți, care nu au nevoie de pocăință (Luca XV, 7), zice Sfânta Evanghelie.

Învățătura despre pocăință descoperită de Mîntuitorul Hristos a fost transmisă mai departe, pînă la marginile pămîntului, de Sfinții Apostoli. Chiar la începutul activității lor, în urma predicii rostite de Sfîntul Petru în fața locuitorilor din Ierusalim, aceștia l-au întrebant : «Ce să facem ?», iar el le-a răspuns : «Pocăiți-vă, și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Hristos, spre iertarea păcatelor voastre, și veți primi darul Duhului Sfînt» (*Fapte II, 37—38*). Același îndemn adresează și poporului adunat în jurul său și al lui Ioan, în Pridvorul lui Solomon : «Pocăiți-vă și vă întoarceți, ca să se șteargă păcatele voastre» (*Fapte III, 19*).

Unul dintre principalele mijloace de pocăință este taina Sfintei Spovedanii. Prin ea, credinciosul descoperă preotului duhovnic toate căderile sale, frămîntările, pasiunile, faptele și gîndurile rele care îl stăpînesc ; își primenește casa sufletului său, curățînd-o de spinii tuturor păcatelor și ai fărădelegilor. Ca spovedania să fie bine primită de Dumnezeu, să contribuie la transformarea vieții morale, trebuie făcută cu multă grijă. Cercetarea conștiinței, aducerea aminte de toate păcatele săvîrșite, mărturisirea lor cu zdrobire de inimă și hotărîrea de-a nu le mai repeta sînt condițiile esențiale.

Sfinții Părinți recomandă lacrimile, îndemnînd pe creștin să plîngă pentru păcatele sale. Lacrimile spală întinăciunea păcatelor, înmoaie inima întărită și bătătorită de ură și fărădelege. Sfîntul Nil Sinaitul, făcînd o comparație între taina Sfîntului Botez și pocăință, spune că, în prima, păcătosul se naște din apă și din Duh, iar în a doua, din lacrimi și din Duh.

Prin pocăință, Dumnezeu iartă orice păcat, oricît de mare ar fi el. Istoria creștinismului ne ilustrează acest adevăr prin nenumărate exemple. Ne aducem aminte de Sfîntul Apostol Petru, care în noaptea înfricoșătoarelor patimi s-a lepădat de însuși Mîntuitorul Iisus Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu. Nu a fost o simplă lepădare ; Sfînta Evanghelie spune că «a început să se blesteme și să se jure : Nu știu pe omul acesta despre care ziceți» (*Marcu XIV, 71*), dar lacrimile amare pe care le-a vărsat au fost primite de Stăpînul său, care după slăvita Sa înviere din morți l-a învrednicit din nou de darul apostoliei (*Ioan XXI, 15—17*). Tot așa a fost primit Sfîntul Apostol Pavel, deși înainte fusese cel mai aprig prigonitor al Bisericii creștine. Cutremurătoare este mărturisirea lui, unde spune că : «Eu unul am socotit, în sinea mea, că față de numele lui Iisus Nazarineanul trebuie să fac multe împotriva ; ceea ce am și făcut în Ierusalim, și pe mulți dintre sfinți i-am închis în temnițe cu puterea pe care o luasem de la arhierii. Iar, cînd erau dați la moarte, întăream și eu cu glasul meu. Și îi pedepseam adesea prin toate sinagogile și-i sileam să hulească și, mult înfuriîndu-mă împotriva lor, îi urmăream pînă și prin cetățile dinafară» (*Fapte XXVI, 9—11*). În ciuda acestor fărădelegi săvîrșite împotriva ucenicilor lui Hristos, pocăința lui a

fost primită, devenind unul dintre cei mai mari propovăduitori ai Evangheliei creștine, spălându-și păcatele sale prin nevoințele călătoriilor misionare și pecetluindu-și sfințenia vieții prin sîngele vărsat de sabia care i-a tăiat capul pentru mărturisirea adevărului.

Exemplul cel mai desăvîrșit al omului pocăit ni-l oferă Mîntuitorul nostru Iisus Hristos în pilda fiului risipitor (*Luca XV, 11—32*). Trăind departe de Dumnezeu, ca orice păcătos, risipindu-și bogăția darurilor primite de la Creatorul său, a decăzut în cea mai profundă stare a păcătoșeniei. Cînd s-a trezit în el conștiința decadenței sale morale, a rupt dintr-odată cu păcatul, s-a sculat și a aletgat la tatăl său, mărturisindu-i cu umilință păcatele săvîrșite. Primirea părintească a fost atît de călduroasă, încît a trezit nemulțumire în sufletul fiului său cel mai mare, dar părintele îi răspunde: «Trebuie să ne veselim și să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat» (*Luca XV, 32*).

Fiul risipitor, prin întoarcerea de pe drumul greșit, a declarat război fărădelegii. Orice creștin, care luptă împotriva păcatului, poate fi considerat pe calea cea dreaptă a pocăinței. Ea nu trebuie însă înțeleasă numai ca un act de moment, ci ca pe un efort spiritual depus permanent pînă la victoria finală, care se termină odată cu primirea cununei de biruință. De aceea, pocăința a fost asemănată cu o scară pe care urcăm acolo de unde am căzut (*Sfîntul Efreim Sirul*).

Pocăința implică o transformare radicală a omului. Dacă a iubit păcatul, în starea de pocăință, trebuie să-l urască cu toată puterea lui, după cum ne învață Sfîntul Ioan Scărarul: «Rugăciunile, milosteniile, posturile, mortificarea trupului alcătuiesc numai hainele pocăinței creștine, iar ființa ei o constituie ura față de păcat». Din această cauză, pocăința nu poate fi redusă numai la un act formal. Ea constă într-o continuă transformare lăuntrică sub îndrumarea atentă a duhovnicului.

Credinciosul insetat de pocăința cea adevărată trebuie să descopere duhovnicului întreaga intimitate a sufletului său. Numai arătînd cauzele care îl îndeamnă la păcat, ispitele care îl bîntuie mai tare, va primi de la duhovnic sfaturi și îndemnuri folositoare pentru eliberarea din lanțurile păcatelor, care îi încătușează avîntul spiritual. Nu trebuie uitat că păcatul se lucrează mai întii în inimă. Din ea, ne învață Mîntuitorul Hristos că ies: «Gînduri rele, ucideri, adultere, desfrînări, furtișaguri, mărturii mincinoase, hule» (*Matei XV, 19*). Acesta este motivul pentru care în actul pocăinței, Dumnezeu cere schimbarea inimii, fericindu-i pe cei cu inima curată (*Matei V, 8*).

Pocăința înseamnă eliberarea sufletului de toate patimile care îl stăpînesc și dăruirea lui curată slujirii lui Dumnezeu și aproapelui, realizînd fapte bune, pentru fericirea pămîntescă și dobîndirea vieții veșnice. Amin.

Arhim. VENIAMIN MICLE

## LA DUMINICA A XXIX-A DUPĂ RUSALII

### (Vindecarea celor zece leproși)

Iată-ne ajunși cu ajutorul lui Dumnezeu în a doua duminică după ciclul sărbătorilor Nașterii și Botezului Domnului nostru Iisus Hristos. După ce ne-am bucurat cu toții de nașterea Domnului Hristos, ascultînd cu emoție concertul de colinde dat de corul bisericii noastre, după ce credincioșii în număr deosebit de mare au venit și au luat «aghiazma mare» pentru casele lor și după ce am cinstit după cuviință pe Sf. prooroc Ioan «Înaintemergătorul» Domnului nostru Iisus Hristos — patronul bisericii noastre — astăzi sîntem iarăși prezenți în sfînta biserică pentru a mulțumi lui Dumnezeu pentru binefacerile revărsate asupra noastră și a familiilor noastre și pentru a ne hrăni sufletele cu hrana cea nepieritoare a învățaturii Evangheliei.

Sfînta noastră biserică a rînduit astăzi la Sfînta Liturghie o pericopă evanghelică parcă anume să ne amintească de grelele suferințe în care au zăcut și zac unii oameni, de mila și dragostea dumnezeiască, de atotputernicia Sa și de comportarea noastră față de Dumnezeu după primirea darurilor Sale.

Minunea descrisă de evanghelia citită astăzi la Sfînta Liturghie, mai mult ca oricare alta ne emoționează, ne face să ne cutremurăm și în același timp să slăvim pe Dumnezeu pentru săvîrșirea ei.

Această minune ne-o istorisește Sf. Evanghelist Luca (cap. XVII, 11—19) scurt, dar foarte cuprinzător. Este vorba despre vindecarea celor zece leproși.

Lepra, iubiți credincioși a fost o boală dintre cele mai groaznice, mai odioase, mai înfiorătoare și necruțătoare. Este cunoscută cu aproape șase mii de ani în urmă făcînd ravagii, mai ales, în părțile Orientului. În Europa ea a fost adusă după întoarcerea cruciaților. Nici o boală nu a lăsat în memoria oamenilor o urmă de spaimă mai cutremurătoare ca lepra.

Un asemenea bolnav devenea groaznic la înfățișare și răspîndea în jurul său un miros insuportabil. Singurul remediu ca să nu contamineze pe cei din jur era izolarea totală. De aceea, toți bolnavii, după ce preoții constatau să sînt cuprinși de lepră, erau alungați în locuri izolate și nu aveau voie să se apropie de oameni și locuințele lor. Însăși legea Vechiului Testament porunea: «cel care are această boală, să fie cu hainele sfișiate, cu capul descoperit, învelit pînă la buze, și să strige mereu: necurat! necurat! Tot timpul cît va avea pe el boala, să fie spurcat, că necurat este; și să trăiască singuratic și afară de tabără să fie locuința lui» (Levitic XIII, 45—46).

Iată starea în care se găseau cei cuprinși de această boală necruțătoare. Cîte familii, cîte femei sau copii, părinți, frați sau surori nu vor fi rămas cu ochii înlăcrimați privind la acele cadavre vii care erau duși și izolați complet de lume și de viață, trăindu-și ultimele zile în chinuri groaznice, prin locuri pustii, printre morminte sau prin

gropi, lipsiți de hrană sau de un cuvânt de îmbărbătare, fără ca să le poată întinde cineva o mână de ajutor. Cît n-ar fi dat aceștia să se salveze pe ei înșiși sau pe cei dragi ai lor? Dar, odată declarați necurați și leproși, toți știau că sînt sortiți unei morți sigure în cele mai groaznice chinuri și în izolare totală.

Insuși Neeman, generalul Siriei, cînd s-a îmbolnăvit de lepră și știind că nimeni nu-l poate vindeca cu toate bogățiile lui, a alergat la proorocul Elisei pentru tămăduire.

În această stare se găseau cei zece bărbați leproși, atunci cînd Mîntuitorul se îndrepta cu Sf. Apostoli dinspre Galileea și Samaria spre Ierusalim pentru serbarea Paștilor înainte de răstignirea Sa.

Pe cînd Domnul se apropia de un sat numit pe atunci Ghinea, astăzi un mic oraș locuit aproape numai de arabi, așezat între Nazaret și munții Taborului și Samariei, îl întîmpină plini de credință și nădejde acești nenorociți adunați în grup și strigă într-un glas din adîncul sufletului lor: «Iisuse, Învățătorule, fie-Ți milă de noi» (Luca, XVII, 13).

Ce cuvinte pline de zbucium și de durere! Ce alte cuvinte omenești puteau înlocui strigătele acestea desperate! ? Dar ce-i făcea pe aceștia să ceară de la «Învățătorul», un lucru imposibil, un lucru fără precedent, pentru că nimeni nu auzise ca cineva să fi vindecat vreodată pe un bolnav de lepră? Credința, fraților, credința lor puternică în Fiul lui Dumnezeu despre care auziseră și ei că Lui toate îi sînt cu putință.

Așa cum vindecase pe cei orbi din naștere, pe cei stăpîniți de duhuri necurate, pe cei surzi și muți, pe ologi și pe șchiopi și atîți mulți alții, așa cum înviase din morți pe fiul din Nain, o localitate în apropiere de satul lor, pe fiica lui Iair și pe prietenul Său Lazăr cel mort de patru zile tot așa putea să-i vindece și pe ei de această boală grea.

Credința în Dumnezeu-Mîntuitorul pe care o aveau în sufletele lor a rodit înmîit și s-a exteriorizat prin strigătul plin de încredere la vederea lui Iisus.

Ce altceva mai așteptau în afară de moarte? Cine putea să le insuflă nădejdea că nu s-a sfîrșit totul? Numai credința în Dumnezeu și nădejdea că Cel care a creat pe om după chipul și după asemănarea Sa nu va lăsa făpturile sale să piară, ci, prin tămăduirea lor va fi preamărit de-a pururi ca «Doctorul sufletelor și al trupurilor».

Și într-adevăr, întotdeauna L-au mișcat pe Iisus nenorocirile, suferințele și durerile, și niciodată n-a respins pe cei care i-au cerut mila și ajutorul Său. La strigătul acesta nu stă o clipă pe gînduri, nu întrebă, nu cercetează și nu cere lămuriri, căci știa credința lor și nădejdea le-o cunoștea mai dinainte, ci, văzîndu-i le-a zis: «Duceți-vă și vă arătați preoților. Și în timp ce se duceau s-au curățit» (Luca XVII, 14).

Așa-L cunoaștem pe Domnul din Sfintele Evanghelii și din întreaga Scriptură. Așa a fost în viața Sa pămîntească, în legăturile Sale cu oamenii și în dumnezeiasca Sa învățătură. Toată lucrarea Sa pămîntească de răscumpărare a fost plină de iubire. Din iubire i-a vindecat și pe acești bolnavi și i-a redat societății și familiilor lor.

Dar din nou ne impresionează credința tare a celor vindecați. Fără să scoată un cuvânt se supun poruncii Binefăcătorului lor și pornesc spre cetate să se arate preoților. Nu apăruse nici un semn de vindecare, iar Învățătorul nu le spusese nici că sînt vindecați și nici că mergînd se vor vindeca. Dar credința lor în atotputernicia lui Dumnezeu și nădejdea în dragostea și mila față de oameni le-a mînat pașii spre împlinirea poruncii.

Putea Mîntuitorul să procedeze și altfel cu ei, dar a vrut să respecte legea Vechiului Testament care porunea ca cei leproși să se arate preoților atît înainte de îmbolnăvire, cît și după vindecarea bolii.

Prin aceasta Domnul a vrut să arate rolul important pe care-l au preoții ca urmași ai Sf. Apostoli. Ei sînt mijlocitori între Dumnezeu și oameni coborînd harul divin peste viața lor și înălțînd rugăciunile lor către Dumnezeu. Ei au un rol central în viața morală a Bisericii și în viața morală a credincioșilor.

Este suficient să ne amintim că șase din cele șapte taine ale Bisericii se administrează de preoți, că învățătura dogmatică și morală a Bisericii este propovăduită de către ei și că ei sînt călăuză sufletească a credincioșilor pentru ca să ne dăm seama de importanța deosebită a preoților în viața creștină. Fără preoție viața morală ortodoxă este imposibilă. Acest lucru l-a făcut cunoscut Domnul prin împlinirea «legii și profetilor» și acest lucru trebuie să-l păstrăm și să-l respectăm cu sfințenie.

Au știut acest lucru și cei zece leproși, de aceea s-au supus poruncii Domnului avînd credința puternică în El și iată răsplata credinței lor : «pe cînd ei se duceau să se arate preoților, s-au curățat de lepră». Au crezut, s-au supus poruncii și pe drumul ascultării, pe cînd își îplineau datoria, au primit darul cel mare prin minune.

Iată deci, că «toate sînt cu puțință celui care crede» (Marcu IX, 23), iar «fără credință nu putem plăcea lui Dumnezeu» (Evrei XI, 6). Vedem adevărindu-se cuvintele Mîntuitorului : «Adevărat zic vouă că oricine va zice acestui munte : ridică-te și te aruncă în mare și nu se va îndoi în inima lui, ci va crede că ceea ce spune se va face, fi-va lui orice va zice» (Marcu XI, 24).

Toți cei zece leproși au avut credință pentru că toți s-au vindecat. Dar dacă urmăm firul Evangheliei constatăm că numai unul singur s-a întors la Iisus Hristos să-I mulțumească și acesta era samarinean. În suferință toți erau uniți, dar acum vindecarea și fericirea comună desparte sentimentele lor. Numai unul păstrează în sufletul său simțămîntul viu al binefacerii primite și este plin de recunoștință pînă la dăruire totală, pe cînd ceilalți de neam iudeu lasă trufia lor să stingă recunoștința și să împuțineze credința.

Și-au vindecat trupurile de boala leprei, dar nu și-au mîntuit sufletele. Numai unul singur a încununat credința sa dovedindu-ne tuturor cîtă importanță are credința în dobîndirea mîntuirii, căci numai lui i-a spus Domnul Hristos : «Credința ta te-a mîntuit». «Au nu zece s-au curățit ? Dar cei nouă unde sînt ?». Ar fi vrut Mîntuitorul să găsească în

sufletele lor o coardă care să vibreze altfel pentru binefacerea primită, nu pentru că ar fi avut nevoie de mulțumire sau laudă. Dar știa prea bine Domnul Dumnezeu că aceasta Îi este răsplata. Și cine știe dacă nu cumva cei nouă nu s-au întors împotriva binefăcătorului lor ?

Dacă citim mai atenți Sf. Scriptură observăm că nu este pentru prima dată când Dumnezeu își exprimă părerea de rău pentru nerecunoștința oamenilor.

Dar tocmai pentru aceea este atât de minunată bunătatea lui Dumnezeu. Căci deși nerecunoștința celor nouă îi era cunoscută dinainte totuși nu i-a lipsit de vindecare. «Căci El răsare soarele peste răi și peste buni și plouă peste drepti și peste nedrepti și face bine și la cei nerecunoscători» (Matei V, 45 ; Luca VI, 35).

Iată iubiți credincioși, încă odată, împlinindu-se cuvintele Sf. Apostol Iacob : «Credința fără de fapte este moartă» (II, 24, 26).

Am admirat credința puternică și ascultarea celor zece leproși, ne-am convins că Bunul Mîntuitor le-a răsplătit cu îndestulare, dar rămînem îndurerăți de mîndria, egoismul și totala lipsă de recunoștință față de binefăcătorul lor.

Să urmărim exemplul unicului recunoscător dintre cei zece și să mulțumim, să lăudăm și să slăvim pe Dumnezeu pentru toate binefacerile, pe care le revarsă din belșug asupra noastră în rugăciunile noastre. Să ne rugăm pentru pacea și bunăînțelegerea dintre oameni și popoare și pentru pacea sufletelor noastre. Prin mulțumire, smerenie, dragoste față de Dumnezeu și aproapele, prin fapte bune, ne înobilăm sufletele, le împodobim cu bunătate și ne facem vase alese pentru daruri mai mari ale lui Dumnezeu, pentru fericirea cerească pe care o așteptăm. Amin.

Pr. IOAN COVERCĂ

## LA DUMINICA XXXI-A DUPĂ RUSALII

*«Și, apropiindu-se orbul, Iisus l-a întrebat : «Ce voiești să-ți fac ?». Iar el a zis : «Doamne, să văd» (Luca XVIII, 40—41).*

Era în cel de al treilea an al propovăduirii Mîntuitorului Iisus Hristos, al treilea an de cînd picioarele sfinte ale Fiului lui Dumnezeu călcau țărîna lumii. Pașii Săi lăsau urme, ca și cuvintele Sale, în cronică minunată a istoriei mîntuirii.

Comorile divine ale înaltei învățături evanghelice prinseseră rădăcini în ființa rîvnitorilor spre mîntuire. Numeroasele semne și minuni răscoliseră firea omenească. Obiceiuri și datini vechi fuseseră răsturnate. Legea lui Moise fusese completată și acoperită de legea cea nouă a iubirii. Dreptatea era înlocuită cu «dragostea creștină» și înobilată cu spiritul de jertfă. Leproșii și slăbănogii erau vindecați, numai cu cu-

vîntul, orbii tămăduiți iar morții smulși din brațele întunericului. Se bucurau din nou, de viață și de lumină. Vîntul și marea se potoliseră la glasul tunător al Fiului lui Dumnezeu, iar cuvintele Predicii de pe Munte, rostite de la catedra Dumnezeirii își găseau ecoul în acustica universală a istoriei mîntuirii. Întreaga fire se modelase în voia și în mîna lui Hristos, — așa cum se modelează argila în mîinile olarului.

Minunatele parabole care vestejiseră mîndria, nedreptatea, bogăția nesățioasă, încă mai răsună în conștiința umană, căci : «unde vrea Dumnezeu se biruiește rînduiala firii».

Și în ziua aceea, Iisus a luat cu Sine pe cei 12 ucenici și s-a îndreptat cu ei spre Ierusalim, iar pe drum, pentru a treia oară a început a le spune că s-a apropiat ceasul împlinirilor tuturor celor zise de proroci despre «Fiul Omului», despre suferințele, ocările, biciuirile, scuipările și răstignirea Sa, arătînd în același timp, și zorii învierii Sale.

Sfîntul evanghelist Luca (cap. XVIII) ne spune însă, că ei nu au înțeles acestea atunci deoarece «acest cuvînt» era ascuns pentru ei.

Drumul suia mereu. Ierusalimul era departe și mai întii, trebuiau să treacă prin cetatea Ierihonului, localitate veche, ce ne reamintește de Iuda, feciorul Patriarhului Iacob și de Tamara.

Pe cînd era să intre în Ierihon, un orb ședea lingă drum și cerșea. Și, auzind el mulțimea care trecea, a întreat ce este aceasta ? Și i s-a răspuns : «trece Iisus Nazarineanul». Cînd a auzit aceste cuvinte, ființa sa lăuntrică a tresărit. Prezența lui Hristos lucra întrînsa. Zidirea a simțit pe Ziditorul ei. Omul a simțit pe Dumnezeu. Întregul proces sufletesc, petrecut într-o clipită s-a concretizat într-o rugăciune, o dorință cu totul firească. Ce putea solicita el, Dumnezeului iubirii, decît «mila și lumina». De aceea, de pe buzele lui îndurerate, care cereau de la trecători, o coajă de piine sau un bănuț, un pahar de apă sau o mîngiere, răsună cuvintele : «Iisuse, Fiul lui David ; fie-Ți milă de mine». Mîntuitorul l-a întreat : «Ce voiești să-ți fac ?». El a zis : «Doamne, să văd». Și Iisus i-a zis : «Vezi ! Credința ta te-a mîntuit».

Orbul acesta — Bartimeu — sau poate unul ce avea alt nume, auzise despre Iisus, de minunile Sale și de puterea Sa. În sufletul lui era un complex de rugăciune amestecat cu teamă, dar, în același timp cu nădejde. Iisus a citit în acest geamăt al firii glasul acelei credințe mărețe ce vedea în El nu numai un doctor minunat ci simțea pe Bunul Păstor, plin de iubire și de milă, care venise pentru cele pierdute ale Casei lui Israel.

Și îndată a văzut și mergea după El.

Iată minunea ; iată lumina. Întunericul care îl înconjura s-a transformat în lumină. Cerșetorul orb a întins o mînă și, într-însa a picat mila lui Dumnezeu. Orbul a cerut lumină ca să vadă și *Lumina Lumii* a deschis ochii săi, iar primul *Chip* pe care l-a văzut mai întii a fost Fiul lui Dumnezeu, — ca la o nouă creație — așa precum la zidirea primului om «Adam», primul *Chip* pe care l-au văzut ochii lui a fost Dumnezeu-Tatăl. Zidirea a văzut pe Ziditorul, Fiul cel Unul Născut, carele din



Tatăl s-a născut, mai înainte de toți vecii ; Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat.

Și acum ce să admirăm mai întâi în aceste dumnezeiești pagini ale Sfintei Evanghelii ? Dragostea lui Dumnezeu pentru noi oamenii ? Mila Sa care se transformă în tămăduire și lumină ? Ce să laudăm mai întâi ? Credința orbului care i-a adus și lumina și mîntuirea ? Fericirea sa că a auzit sunînd în urechile sale cuvintele lui Dumnezeu sau bucuria de a ururma poporul și a aduce împreună laudă Fiului lui Dumnezeu ?

Iată întrebări pe care ni le punem și noi. Căci atunci cînd sîntem săsănătoși și avem puteri de ajuns, avem curaj și îndrăzneală în toate acțiunile noastre. Nu avem nevoie de ajutorul nimănui ; ne încredem în propriile noastre puteri. Cînd însă sîntem bolnavi, sau bătrîni și sîntem slăbiți în trupul nostru atunci avem nevoie de ajutor, avem conștiința slăbiciunii noastre. Orbul din Ierihon ne este o adevărată pildă și o oglindă a întregii noastre vieți, căci «marele necunoscut» al ființei noastre ne conduce uneori în mari impasuri și nu vedem lumina sfîntă și fecundă a adevărului. Ce bine ar fi dacă și noi, în asemenea împrejurări vom putea striga cu o credință puternică și mare ca a orbului : «Iisuse, Fiul lui David miluiește-mă». Fă Doamne să văd, ceea ce sînt eu, ce ești Tu ; ce trebuie să-ți dăruiesc ? ; de ce să mă tem ? Ce-mi trebuie ca să mă mîntuiesc ?

Și atunci pe razele minunate ale nădejzii ni se va răspunde și nouă : «Vedeți», că Eu sînt Domnul.

Pr. DAVID POPESCU

## LA DUMINICA A XXXII-A DUPĂ RUSALII

Un om păcătos, un vameș, Zaheu, mai marele vameșilor din Ierihon, dorește să-L vadă pe Mîntuitorul Hristos. Dorința aceasta este manifestarea și mărturisirea raportului necesar ce există între om și Dumnezeu. Psalmistul spune că sufletul nostru îl dorește pe Dumnezeu, așa cum «cerbul dorește și caută izvoarele apelor» (Ps. XLI, 1). Iar Ecleziaștul mărturisește : «Toate le-a făcut Dumnezeu frumoase și la timpul lor ; El l-a pus în inima lor și veșnicia» (Ecl. III, 11).

Cine-l poate opri pe vameșul Zaheu să-L vadă pe Hristos-Mîntuitorul ? Nici bogăția și poziția socială cu prejudecățile ei, nici statura, «că erera mic de stat», nici chiar păcatele — pentru că acestea constituie o piedică în calea cunoașterii și apropierii de Dumnezeu — dar nu de netrecut. «Pentru că sufletul nostru nădăjduiește în Domnul ; El este ajutorul și apărătorul nostru» (Ps. XXXII, 19). «Celor ce se pocăiesc le-a dat întoarcerea, și pe cei care slăbesc îi îndeamnă la răbdare» (Is. Sirah XXVII, 19).

În sufletul lui Zaheu stăruie dorința întîlnirii cu Mîntuitorul și aceeașta îl supune unei convertiri fulgerătoare, prin care recuperat moral se e transformă într-un om nou, mai aproape de Dumnezeu, de ordinea

morală necesară compatibilă cu demnitatea și aspirațiile noastre autentice. «Aproape este Domnul de cei umiliți la inimă și pe cei smeriți cu duhul îi va mîntui» (Ps. XXXIII, 17).

Prin natura lui, omul este o ființă schimbătoare, condiție care îl validează moral și ține în fața lui mereu idealul realizării în desăvîrșire. El poate aspira mereu spre idealuri superioare de viață, dar poate și aluneca din orice poziție s-ar putea afla.

Este adevărat că sînt printre noi oameni care au trăsături constante de caracter, consolidați moral, mai greu de zdruncinat din cadrul propriu de viață spirituală, prin influențe sau determinări din afară. Oricînd însă și oriunde, pe orice treaptă s-ar afla cineva, are în fața mereu pericolul alunecării, de la regulile stabile de viață morală. «Dumnezeu însă — spune Sf. Antonie cel Mare — a umplut pe om de pricepere și cunoștință, voind să curățească patimile și păcatul cel de bunăvoie și să strămute ceea ce e muritor în nemurire, pentru bunătatea Sa». O adaptare continuă la situații noi de viață pune în valoare capacitatea noastră spirituală de afirmare a binelui.

Dacă libertatea morală poate aduce riscul unei înstrăinări de Dumnezeu, de la regula morală de viață, de la săvîrșirea binelui, tot ea este însușirea care ne validează adevăratele merite morale și ne apropie mai mult, în consensul Sf. Părinți ai Bisericii de asemănarea cu Dumnezeu. Libertatea morală este privilegiul care ne garantează posibilitatea asemănării cu Dumnezeu, dar tot ea ne poate coborî la starea de ființă păcătoasă; chiar dacă alegerea răului este o deficiență a libertății, prin ea ne făurim singuri viața, la nivel de merit moral.

«Libertatea voinței, spune Sf. Ioan Gură de Aur, este puterea care ne călăuzește. Noi sîntem supuși necesității destinului. ...Binele și răul se întîlnesc în marginile a ceea ce vrem sau nu vrem să facem. Pentru aceasta Dumnezeu ne-a făgăduit împărăția Sa și ne-a amenințat cu pedeapsa Sa».

Experiența de toate zilele, propria noastră viață și viața semenilor noștri ne arată că omul se poate înstrăina moral, poate aluneca în forme deficiente de viață, poate trăi în păcate. «Prin libertate i s-a dat capacitatea de a se forma singur, de a-și alege singur căile și de a păși singur, din proprie decizie, spre realizarea din ce în ce mai doplină a binelui, care realizare înseamnă totodată propria desăvîrșire și fericirea supremă» (*Teologia Morală*, I, p. 266). Dar el poate să se înstrăineze moral să aleagă păcatul și moartea. Conștiința dezaprobă, dacă funcționează normal, această înstrăinare de Dumnezeu și de regula morală de viață, așa cum aprobă apropierea de Dumnezeu și de condițiile care corespund aspirațiilor noastre firești în realizarea binelui. Omul are mereu în față, oricît de păcătos ar fi, posibilitatea convertirii, a eliberării din robia păcatului, din înstrăinarea morală în care a alunecat. Optimismul religiei noastre creștine ține prezența puterii lui Dumnezeu mereu în față noi, cu nădejdi innoitoare de viață. «Cunoașteți harul Domnului nostru Iisus Hristos, că El, bogat fiind, pentru voi s-a făcut sărac, ca voi cu sărăcia Lui să vă îmbogățiți. Și puternic este Dumnezeu ca să înmulțească

tot harul întru voi, ca întru toate, pururea să prisosiți spre tot lucrul bun» (II Cor. VIII, 9 ; IX, 8).

Sufletul omului păcătos, cu conștiința lui, privește nu numai spre trecutul vinovat, prin regrete și dezaprobări, ci și spre viitorul luminat de nădejde, cu dorința săvârșirii binelui, a înaintării în virtute. Păcătosul este un înstrăinat de Dumnezeu, dar nu un pierdut iremediabil. Orice păcat reprezintă un obstacol în calea comuniunii noastre cu Hristos, dar nu cu putere decisivă și cu deznodământ de destin «pentru că păcatul, spune Sf. Ap. Pavel, nu va avea putere asupra voastră, căci nu mai sin-teți sub lege ci sub har» (Rom. VI, 14).

Un înstrăinat era Zaheu, mai marele vameșilor din Ierihon, omul bogat care săvârșise multe nedreptăți și abuzuri. Dar sufletul lui dorea să-L vadă pe Hristos. Omul păcătos are și el acest drept, dar mai ales această prerogativă ; el își păstrează privilegiul întîlnirii cu Dumnezeu : «Iată, stau la ușă și bat ; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine» (Apoc. III, 20).

Prin dorința lui de a-L vedea pe Mîntuitorul, Zaheu s-a ridicat deja dincolo de prejudecățile între care a trăit și s-a dovedit în stare să sub-ordoneze tot ceea ce a format pînă atunci corolare și condiții proprii de existență, acestei prezente chemări lăuntrice cu putere de glas dumnezeiesc. Cine poate rezista acestui glas dumnezeiesc pe care sufletul nostru tainic îl aude, spre chemări superioare de viață, spre cunoașterea mai convingătoare a lui Dumnezeu și învățăturilor Lui ? «Aproape este Dom-nul de toți cei ce-L cheamă pe El de toți cei ce-L cheamă pe El întru adevăr» (Ps. CXLIV, 18).

În sufletul lui Zaheu se produce o convertire fulgerătoare ; el are în față, în trup, pe Fiul lui Dumnezeu. Povara sufletului lui găsește puterea desărcinării în fața lui Dumnezeu, recunoscîndu-și starea de vină și acceptînd să răscumpere tot ceea ce a constituit în viața lui din trecut o abatere de la regula morală, o încălcare a drepturilor altora. El are ma-rele privilegiu să-L întîlnească pe Fiul lui Dumnezeu în trup, în anii activității Sale mîntuitoare pămîntești și să primească harul iertării.

Din afară, în acea împrejurare, favorizează sporia încrederii în Persoana Mîntuitorului și întîlnirea cu El, minunea vindecării orbului la intrarea în Ierihon (Luca XVIII, 35—43).

Mîntuitorul vindecă un orb care cerea milă trecătorilor și care I se adresează cu cuvintele : «Iisuse, Fiul lui David, miluiește-mă». La între-barea pusă de Mîntuitorul : «Ce voiești să-ți fac ?», el răspunde : «Doam-ne, să văd iarăși!». Minunea aceasta aduce în Ierihon atunci un plus de autoritate și sporește impresia celor din cetate cu puterea dumnezeiască evidentă, arătată în vindecarea orbului. De aceea, concludă Sf. Ev. Luca, «tot poporul, văzînd aceasta, a dat laudă lui Dumnezeu».

Minunile Mîntuitorului nu sînt intenționate pentru a impresiona, dar aduc cu ele măreția puterii lui Dumnezeu și mai ales pămîntul Lui iubire. Ele nu sînt săvârșite de Mîntuitorul pentru spectacol, pentru a presa asupra determinărilor în credință, dar aduc cu ele și această con-tribuție, sporind autoritatea și punînd în lumină ceva din misterul pu-

terii Sale dumnezeiești. Venirea Mîntuitorului în lume este actul supremei iubiri și spre aceasta trebuie să raportăm întreaga Lui activitate mîntuitoare. «Minunile învederează grația și revelează supranaturalul, trezesc conștiința și cultivă simțul vieții divine», aduc argumente care confirmă dumnezeirea Fiului. «Rabi, știm că de la Dumnezeu ai venit învățător, căci nimeni nu poate face minuni, ca cele pe care le faci Tu, dacă nu este Dumnezeu cu el» (Ioan III, 2).

Dumnezeu este prezent cu noi, cu viața noastră, cu lumea pe care a creat-o și o proniază, prin lucrarea Lui continuă, dar prin întruparea Fiului vine în mod deosebit în mijlocul nostru, unit cu natura noastră în veci.

Admirația pentru faptele pline de putere iubitoare, sporește temerile credinței și mulțimile din Ierihon «dau laudă lui Dumnezeu»; cu ele, s-au separat de ele, vameșul Zaheu se constituie în caz deosebit printr-o adeziune fulgerătoare și totală. Va fi dorit și în alte împrejurări să-L vadă pe Hristos; sufletul lui va fi căutat și în alte feluri să se înfățișeze lui Dumnezeu. Conștiința omului, sufletul lui caută mereu această apropiere. Nu întotdeauna găsim poate calea cea mai dreaptă, nu întotdeauna privim cu înțelepciunea necesară în realitatea înconjurătoare, în imensitatea de motive din afara sau din lăuntrul sufletului nostru care să ne călăuzească spre Dumnezeu. «Mintea este făcută — spune părintele prof. D. Stăniloae — să-L caute pe Dumnezeu și realitățile finite au și rolul pozitiv de a o pregăti succesiv pentru marea întîlnire, pentru înțelegerea Celui ce stă la capătul final al tuturor («Mitropolia Olteniei», nr. 1—2/1980, p. 85).

Două motive presează stăruitor asupra sufletului lui Zaheu: 1) dorința firească pentru cunoașterea lui Dumnezeu și apropierea de El; 2) desărcinarea de greutatea păcatelor pe care conștiința lui o poartă ca om păcătos.

Apropierea de Dumnezeu, dorința cunoașterii Lui sînt stări proprii sufletului omenesc. El simte ceea ce Psalmistul spunea: «Tu, Doamne, ești sprijinitorul meu, slava mea și Cel ce înalți capul meu» (Ps. III, 3).

«Și Domnul va fi pentru tine o lumină veșnică și Dumnezeuul tău va fi slava ta» (Isaia LX, 19). În acest sens, Sf. Maxim Mărturisitorul spune: «Bine este să ne îndeletnicim pururea cu Dumnezeu și să-L căutăm pe El, precum ni s-a poruncit. Căci chiar dacă în viața de față nu putem ajunge, prin această căutare, la capătul adîncului lui Dumnezeu poate totuși aproplindu-ne puțin de acest adînc, ajungem să contemplăm lucruri tot mai sfinte din cele sfinte și tot mai duhovnicești din cele duhovnicești».

Pentru cunoașterea și apropierea de Dumnezeu avem imediat lîngă noi proba naturii. «Dumnezeu care nu poate fi văzut de muritori — spune Aristotel — se vedește din lucrurile Sale». «Cele nevăzute ale lui Dumnezeu, veșnica Lui putere și dumnezeire, se văd lămurit de la începutul lumii, din fapăturile Lui, așa ca ei să fie fără cuvînt de apărare» — spune Sf. Ap. Pavel (Rom. I, 20). Psalmistul admiră măreția lui Dumnezeu din contemplarea naturii: «Mari și minunate sînt lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut» (Ps. CIII, 25).

Avem cu noi proba istoriei și a moralei : «Două lucruri îmi umplu sufletul de un respect și de o admirație tot mai mare — spune Kant — cerul înstelat deasupra mea și conștiința morală din mine». Proba minții care postulează ca limită Absolutul și proba inimii prin care dorim în neliniște întâlnirea cu Dumnezeu, ajută aspirațiilor noastre să le valorificăm în mijloace auxiliare ale credinței.

Descoperirile lui Dumnezeu în lume, tot ceea ce învățătura creștină numește revelație dumnezeiască sînt mijloace speciale prin care mergem în lumină pe calea credinței. Venirea Fiului lui Dumnezeu în lume, prin intrupare, reprezintă deplinătatea acestei descoperiri necesară mîntuirii noastre : «Și am văzut mărirea Lui, mărirea ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan I, 14).

Vameșul Zaheu are privilegiul de excepție să vadă această mărirea a «Celui plin de har și de adevăr», devenind un martor al istoricității și dumnezeirii Lui. Convertirea fulgerătoare, confirmată de o viață renăscută în orientări și semnificații noi, este dovada puterii dumnezeiești care a lucrat asupra lui. Cînd facem un pas spre Dumnezeu, iese El în întîmpinarea noastră, pentru că «a venit să caute și să mîntuiască pe cel pierdut». De aceea, primește cuvintele Mîntuitorului ca pe o supremă binefacere și cinste : «Zahee, coboară-te degrabă, căci astăzi în casa ta trebuie să rămîn» (Luca XIX, 5). El a dorit să-L vadă pe Hristos și acum este gazda Aceluia care poartă în misiunea lucrării Lui, mîntuirea întregului neam omenesc.

Apropierea noastră de Dumnezeu implică o purificare spirituală, o desărcinare de culpabilitatea morală în care am trăit, o ieșire din înstrăinarea în care ne-a aruncat păcatul. Zaheu își cere canonul, această certare penitentă care ajută la vindecarea sufletească a păcătosului : «Doamne, jumătate din averea mea o dau săracilor și dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit» (Luca XIX, 8).

Această desărcinare de conștiință constituie al doilea motiv pentru care Zaheu, mai mult sau mai puțin conștient, dorea să se apropie de Hristos. Ajuns în fața lui Dumnezeu, nu mai poți rămîne oricum sub raportul valorii morale. «Curățește-ți mintea de minie, de amintirea răului și de gîndurile urite — spune Sf. Maxim Mărturisitorul — și atunci vei putea cunoaște sălășluirea lui Hristos».

Procesul intim ce se petrece în sanctuarul lăuntric al sufletului nostru, din această lucrare a divinului cu umanul, este o trăire profundă cu consecințe definitive pentru noi direcții de viață, în care marile prefaceri sînt articulate de prezența harului lui Dumnezeu.

«Aproape este Domnul de cei umiliți la inimă și pe cei smeriți cu duhul îi va mîntui» (Ps. XXX, 17).

Recunoașterea stării de vină, ca început al convertirii morale în care intrăm, deschide noi orizonturi sufletești cu recuperări care favorizează transfigurarea în om nou. «Osîndirea păcatului, spune Sf. Ioan Gură de Aur, înseamnă ușurarea lui. Fii cel dintîi să spui păcatele și vei fi îndreptat».

Recunoscându-și starea de vină, Zaheu pune baza regenerării lui morale și răscumpără prin căință păcatele săvârșite. «Orice păcătos — spune Sf. Grigorie cel Mare — atîta vreme cît își ascunde păcatul în adîncul conștiinței sale este îngropat în adîncurile mormîntului. Dacă păcătosul vine la lumină și va mărturisi spontan mizeria lui... mortul se va scula». Convertitul este un renăscut pentru noi forme de viață în care găsește semnificația datoriei de-a trăi, pentru a recupera ca un îndatorat un trecut deficitar. El se devotează integral unor idealuri noi, pentru care se predispune total și definitiv. Un convertit a fost Sf. Ap. Pavel în drum spre Damasc și îngenunche spunînd : «Doamne, ce voiești să fac ?» (Fapte IX, 6). Un convertit devine Fericitul Augustin, după ani de oscilație morală și găsește în întîlnirea cu Dumnezeu, suprema certitudine și garanția împlinirii spirituale. Un convertit devine vameșul Zaheu, din Sf. Evanghelie de astăzi, dorind să-și răscumpere trecutul de formele vinovate de viață «pentru ca îndreptîndu-se prin Harul lui să se facă, potrivit nădejzii, moștenitor vieții celei veșnice» (Tit III, 7).

Mîntuitorul a adus mîntuire lui Zaheu și casei lui întregi : «Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia, căci și acesta este fiu al lui Avraam». Aceasta pune în lumină valoarea solidarității dintre noi începînd cu propria familie, cu care avem fiecare o comuniune mai apropiată de viață. Sf. Ap. Pavel scrie către corinteni : «Bărbatul necredincios se sfințește prin femeia credincioasă și femeia necredincioasă se sfințește prin bărbatul credincios» (I Cor. VII, 14). Efectele credinței noastre ca și roadele faptelor bune se răsfrîng în primul rînd spre cei mai apropiați prin relații sociale de viață. Să extindem această solidaritate dintre noi pe planul credinței în Hristos, cu marile avantaje morale pe care le aduce porunca iubirii.

Oameni cu păcate sîntem și noi fiecare, cu forme de înstrăinare care ne despart de Hristos, de regula morală de viață, de Biserica căreia îi aparținem prin convingerile și idealurile noastre de viață. Avem însă în Taina Sf. Mărturisiri mijlocul dumnezeiesc de remediere morală, pe pămînt prin cuvînt, după rînduielile sfințitoare ale Mîntuitorului, în Biserica Sa. Să despovăram conștiința noastră de vina care poate apăsa asupra ei, pentru că darul iertării este mereu cu noi. Sufletele noastre găsesc mijloacele de afirmare a credinței și cer stăruitor să se apropie de Dumnezeu, pentru certitudini care dau motive mai tari de echilibru lăuntric. Să recuperăm pe plan moral orice întîrziere, să înfrîngem orice ezitare și să ieșim în întîmpinarea lui Hristos ca și vameșul Zaheu.

Convingerea că viața noastră se poate oricînd afirma în acord cu voia lui Dumnezeu ne dă puteri de prestigiu cu care să înaintăm printre îndoieli și ezitări, pentru că dincolo de limitele noastre este ajutorul cel netrecător al harului divin. «Eu sînt Dumnezeuul tău. Eu întăresc dreapta ta și îți zic ție : «Nu te teme, căci Eu sînt ajutorul tău !» (Isaia XLI, 13). Amin.

Pr. NICOLAE CĂNĂNĂU

## LA ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI

Au trecut marile praznice împărătești ale Nașterii, Tăierii Împrejur și Botezului Domnului, în care fiecare dintre noi, stăpîniți de emoții și trăiri sfinte, am primit cu cucernicie în cămara sufletului nostru pe Domnul și Mintuitorul lumii, culegînd astfel bogate roade duhovnicești.

Au trecut, dar în inimile noastre ale credincioșilor creștini aceste evenimente sfinte nu pot avea hotar. Ele sînt mereu vii, fiindcă Hristos pururea se naște în sufletele noastre și trăiește mai ales prin sărbătorile rînduite de Sfînta Biserică.

Și iată că astăzi, la patruzeci de zile după Nașterea Domnului, Sfînta noastră Biserică ne pune în față un alt mare și luminos praznic împărătesc, Întîmpinarea Domnului, această icoană sfîntă din istoria mîntuirii noastre. În ea vedem pe Fecioara Maria cu dreptul Iosif la templul lui Moise, potrivit căreia orice întîi-născut de parte bărbătească trebuia să fie închinat Domnului, iar ca jertfă să fie adusă o pereche de turturele sau doi pui de porumbel (Luca II, 23—24).

Cîtă supunere și smerenie vedem la Maica Domnului! Cu toate că ea născuse pe Fiul lui Dumnezeu, Cel fără de păcat, Dătătorul Legii vechi, ea Preacurata, care nu avea nevoie de curățire, spre a nu sminti pe nimeni, vine alături de toate celelalte mame cu dumnezeiescul Prunc la templu...

Vedem aici pe dreptul Simeon și proorocița Ana întîmpinîndu-i.

Este mișcător acest tablou evanghelic, oferindu-ne prilej de alese trăiri și bucurii duhovnicești. Întîmpinarea Domnului, ziua aceasta atît de însemnată, dorită și așteptată de veacuri de poporul biblic, este un praznic prin excelență al întîlnirii omului cu Dumnezeu. Dumnezeu este cel care vine mai întîi la om, coborîndu-se din înălțimile cerului spre el. Omul se cuvine doar să-L întîmpine, așa cum vedem din evenimentul cel sfînt, prăznuit astăzi.

Sfînta Evanghelie ne istorisește că Pruncul divin a fost întîmpinat de dreptul Simeon la templul din Ierusalim. Acesta era un om temător de Dumnezeu și aștepta mîngîierea lui Israel, iar Duhul Sfînt era asupra lui (Luca II, 25). El este cel din urmă și cel mai mare drept al Vechiului Testament. Și atît de mult s-a desăvîrșit în dreptate, încît el însuși a primit făgăduința de la Dumnezeu, să nu treacă din această viață, pînă nu va primi în brațele sale viața cea veșnică, «pînă ce nu va vedea pe Hristosul Domnului» (Luca II, 26). Sfîntul evanghelist nu ne arată timpul și locul în care i s-a făcut această făgăduință dreptului Simeon, dar este foarte adevărat, că din acel moment, el aștepta cu nerăbdare clipa solemnă, în care să vadă pe Mintuitorul lumii, pe Cel ce avea să distrugă zidul despărțitor dintre cer și pămînt și să deschidă oamenilor porțile raiului, închise după căderea în păcat a protopărinților.

Și acesta «din îndemnul duhului a venit la templu» (Luca II, 27). Ceea ce înseamnă că atunci cînd Fecioara Maria și dreptul Iosif se pregăteau să aducă pe Prunc la templu, Duhul Sfînt l-a îndemnat să vină și el la templu, fiindcă se împliniseră cele proorocite lui. Venirea sa aici,

în acest moment, nu este deci întimplătoare. El se pregătise pentru această primire, printr-o slujire îndelungată lui Dumnezeu, de o viață întreagă.

Iar «cînd părinții au adus înăuntru pe Pruncul Iisus ca să facă pentru El după obiceiul legii» (Luca II, 27), privirea de prooroc a dreptului Simeon s-a oprit asupra Sfintei Fecioare, care ținea în brațe pe Pruncul divin și văzînd în El «mîngîierea lui Israel», cuprins de un fior și o bucurie sfîntă, L-a primit în brațele sale și binecuvîntînd pe Dumnezeu a exclamat : «Acum, slobozește pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace. Că ochii mei văzură mîntuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor : lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israel» (Luca II, 29—32).

Luînd în brațe pe Pruncul divin, dreptul Simeon a văzut, cu adevărat, în El pe Cel ce a grăit prin prooroci, pe cărbunele arzător, care l-a luat de pe altar cu cleștele unul din Serafimi, cum zice proorocul Isaia (Isaia VI, 1—12), pe «Cel învechit în zile, care a dat de demult legea lui Moise în Sinai», pe «lumina care risipește întunericul neamurilor necredincioase...» (din stihira I-a de la Litie).

Mare și minunată este taina aceasta a întîlnirii celor două testamente, a legii și a harului !

Cum «în mîini ține Simeon, bătrînul, îmbrățișat pe al legii Făcător și Stăpînul tuturor !» (din megalinariile utreniei).

În persoana dreptului Simeon, spune Sfîntul Chiril al Ierusalimului, întreaga omenire a întîmpinat pe Pruncul Iisus, iar bucuria lui Simeon este bucuria tuturor. Fiîndcă El se aduce de Maica Sa cea sfîntă la templul din Ierusalim cu întîiul-născut de parte bărbătească după obiceiul legii, dar și ca Unul-Născut din veșnicie din Tatăl și Singurul-Născut din Fecioară pentru întreaga omenire.

Dreptul Simeon, ca unul «care a sfîrșit de lucrat în umbra legii» (stih de la peasna a IX-a), cere eliberarea sa din această viață «Stăpînului purtat în brațele sale», ca o mulțumire supremă adusă lui Dumnezeu pentru cea mai mare vrednicie — de a fi văzut pe Acela, pe care toată viața L-a așteptat.

Dreptul Simeon, care de acum văzuse Lumina și Adevărul, primește dezlegarea din viața aceasta, pentru ca să nu mai vadă cu ochii săi răutatea iudeilor, să nu-L mai vadă lovit peste obraz, biciuit și împuns cu sulifa pe Domnul său, să nu mai vadă soarele întunecîndu-se și pămîntul cutremurîndu-se de atîta durere...

Toate acestea el nu le-a văzut, dar inspirat de Duhul Sfînt a zis către Sfînta Fecioară : «Iată, Acesta este pus spre căderea și ridicarea multora din Israel» (Luca II, 34). Adică : spre căderea necredincioșilor, spre ridicarea credincioșilor, spre căderea demonilor și ridicarea sfîntilor, spre căderea lui Iuda și ridicarea lui Matia, spre căderea tîlharului de pe cruce, aflat de-a stînga Domnului și ridicarea tîlharului, aflat de-a dreapta Sa, după cum zice Sfîntul Timotei, episcopul Ierusalimului.

Și tot el a proorocit Sfintei Fecioare, zicînd : «Și prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gîndurile din multe inimi» (Luca II,



35). Prin «săbie» înțelegându-se aici mîhnire. Dreptul Simeon a întrezărit acea întristare care va stăpîni sufletul Maicii Domnului, atunci cînd va merge la templul din Ierusalim de sărbătorirea Paștilor, cu dreptul Iosif și Copilul Iisus, acesta fiind de numai 12 ani. După cum știm din Sfînta Evanghelie El va rămîne, fără știrea lor, timp de trei zile «în mijlocul învățătorilor, ascultîndu-i și învățîndu-i» (Luca II, 41—46).

Iată dar, că în această zi, cînd Sfînta Fecioară s-ar fi convenit numai să se bucure, să binecuvinteze și să slavoslovească, aude și asemenea cuvinte din gura dreptului Simeon.

Dreptul Simeon este numit după ale sale destoinicii Primitor de Dumnezeu, Văzător de Dumnezeu și Prooroc. Lui Moise, Dumnezeu i s-a arătat în muntele ce fumega și se cutremura (Ieșire XIX, 18), pe cînd Simeon în mîinile sale Îl poartă: «Acesta prin întuneric și prin glas nearătat și cu fața acoperită s-a învrednicit a fi văzător de Dumnezeu..., iar acesta pe Cuvîntul Tatălui Cel mai înainte de veci întrupat L-a purtat și a descoperit lumina neamurilor» (stihira a VII-a de la Litie).

De la dreptul Simeon învățăm noi creștinii că Dumnezeu se face cunoscut celor care-L caută neîncetat.

Tot aici la templul din Ierusalim, cînd a fost adus Pruncul divin, era, după cum ne spune Sfînta Evanghelie, și Proorocița Ana, fiica lui Fanuel, văduvă și în vîrstă de 84 de ani, care nu se depărta de templu, slujind noaptea și ziua în post și rugăciuni (Luca II, 36—38). Și ea s-a învrednicit de această mare cinste de a-L întîmpina pe Domnul. Iar din acel moment ea a devenit o mărturisitoare și propovăduitoare înflăcărată a lui Hristos, pentru toți cei doritori de mîntuire.

Nimeni, așadar, din cei aflați în jur nu au văzut în acel prunc adus în biserică pe Domnul și Mîntuitorul lumii, în afară doar de acești doi bătrîni evlavioși, dreptul Simeon și proorocița Ana. Și numai ei s-au bucurat să-L vadă și să-L întîmpine, fiindcă erau dreți și cu frică de Dumnezeu, slujindu-I toată viața lor în post și rugăciune în biserică. Și tot aici, în biserică, L-au întîmpinat pe Domnul, fiindcă biserica este locul unde omul găsește pe Dumnezeu, este locul în care Dumnezeu i se descopere, i se face cunoscut.

De aceea se cade să înțelegem acest praznic împărațesc în toată frumusețea lui, în ceea ce are el mai propriu, ca o întîlnire a omului cu Dumnezeu, ca un prilej de consacrare a noastră a tuturor lui Dumnezeu în Biserica Sa cea sfîntă, depășind astfel limitele unui simplu ritual vechitestamentar. Deoarece în legea veche numai cei întii-născuți de parte bărbătească se socoteau vrednici să fie închinați Domnului, pe cînd în legea Noului Testament mama creștină aduce pe orice copil al ei în Biserica lui Hristos, fiindcă aici «nu mai este parte bărbătească și parte femeiască» (Galateni III, 28).

Pentru noi creștinii acest praznic al întîmpinării nu este doar o amintire sfîntă a unui eveniment petrecut în istoria mîntuirii, ci el ne readuce, într-un chip minunat, pe Hristos Mîntuitorul în mijlocul nostru, făcîndu-L să trăiască în noi, iar noi în El. Cronica sufletului nostru așteaptă să consemneze prin acest praznic o altă prezență tot mai vie și

mai lucrătoare a Sa în noi. Căci lucrarea mîntuitoare a Domnului Hristos în Biserica Sa cea sfîntă nu rămîne de domeniul trecutului: «Iisus Hristos — ieri și azi și în veci — este Același» (Evrei XIII, 8).

Dar mai ales noi creștinii permanentizăm acest eveniment al Întîmpinării Domnului, legîndu-ne viața noastră de el, printr-o slujbă specială, a Îmbisericii. Este acel moment sfînt din viața creștinului, cînd pruncul nou-botezat, la patruzeci de zile de la naștere, după pilda Pruncului divin, se aduce de mama sa în biserică. Aici preotul, după ce a citit rugăciunile de curățire ale mamei și apoi ale pruncului, primește pe prunc în brațele sale, urmînd actul Îmbisericii cu mai multe momente, deosebit de semnificative. Preotul face cu pruncul semnul Crucii înaintea ușilor bisericii, zicînd: «Îmbisericească-se robul lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin».

Aceeași închinăciune și aceleași cuvinte le rostește apoi preotul în mijlocul bisericii și în fața ușilor împărătești. Urmează intrarea cu pruncul (numai cel de parte bărbătească) în sfîntul altar, ocolirea sfintei mese și așezarea lui jos, în fața ușilor împărătești.

Crucea însemnată de preot cu pruncul ne arată că ei îi datorăm intrarea noastră în biserica pămîntească, care este Edenul cel ceresc. Iar Îmbisericirea însăși a pruncului ne descoperă sensurile adînci, duhovnicești, ale vieții.

Ducerea în sfîntul altar înseamnă înalta vrednicie a creștinului de a privi, de a contempla la Slava cea dumnezeiască, aici, unde «zeci de mii de îngeri, Heruvimii cei cu ochi mulți și Serafimii cei cu cîte șase aripi, se înalță zburînd», cum spun rugăciunile de la Sfînta Liturghie. Înseamnă accesul lui la sfințenie, posibilitatea de a fi părtaș al veșniciei, încă de pe pămînt. Iar ocolul sfintei mese este chiar o rînduială de sfințire, de consacrare, de unire a omului cu Dumnezeu. Pe cînd așezarea pruncului jos în fața ușilor împărătești, deci acum după ce a fost învrednicit de atîta cînte, este o aducere aminte a creștinului de virtutea smereniei cu care trebuie să-și împodobească sufletul și în care să trăiască toată viața; o recunoaștere a măreției lui Dumnezeu în fața Căruia se află omul, o făptură creată și nedesăvîrșită.

De acum, Îmbisericit, rostul lui este de a trăi în Hristos și pentru Hristos, în Biserica lui cea sfîntă, căreia îi aparține. Trăiește pentru El, moare pentru El și înviază împreună cu El.

Mama creștină dînd în brațele preotului pe pruncul ei, rodul ființei ei, ca tot ceea ce are mai de preț, ca o comoară a sufletului ei, înseamnă că ea îl dăruiește Bisericii lui Hristos. De acum este fiu sau fiică nu numai al ei, ci și al Bisericii, mama noastră a tuturor creștinilor.

Și-l ridică de jos, sărutînd icoana sfîntă a Maicii Domnului cu Pruncul divin în brațe, își strînge la piept pruncul, plină de o bucurie cerească, că de acum el se află în sinul Bisericii lui Hristos.

Iată dar, acum cînd am prăznuit Întîmpinarea Domnului, am înțeles că și noi, întocmai ca și Pruncul divin, am fost aduși la Sfînta Biserică. Aici din viața Bisericii s-a aprins viața noastră duhovnicească. Am în-

teles că noi sîntem parte din ea și ea parte din noi. Așa fiind dar, poate oare să-și uite lumina raza din care s-a născut? Sau poate picătura sărată, smulsă din apa mării, să uite marea? Niciodată.

Tot la fel nici noi nu vom uita niciodată Sfînta Biserică, unde am fost închinați Domnului. Drumurile noastre în această viață pot fi lungi și întortocheate, netede și primitoare, cu urcușuri și coborîșuri, ori cu zări de auroră. Drumului acesta al vieții îi bănuim cursul dar nu-i știm sfîrșitul. Știm doar că acesta are mereu un început și un sfîrșit pe care noi creștinii îl găsim în Biserica lui Hristos. Amin.

Pr. ION L. BĂJĂU

## LA DUMINICA FIULUI RISIPITOR

### Pocăința

De la Duminica lui Zaheu și continuînd cu duminicile Postului Mare, pînă la sîmbăta cea mare din săptămîna Sfințelor Patimi, problema centrală a Bisericii o formează marea virtute a pocăinței. Atît prin Sfințele Evanghelii ce se citeșc în această perioadă, cît și prin cîntările Triodului, Biserica cheamă pe fiii ei la meditație, la post și rugăciune, la renunțarea la păcate, la spovedanie și viață curată, la pocăință.

Pocăința nu este numai o virtute ci o înnoire a vieții, după cuvîntul Sf. Apostol Pavel: *«Cu privire la felul vostru de viață, să vă dezbrăcați de omul cel vechi care se strică după pottele înșelătoare, și să vă înnoiți în duhul minții voastre, și să vă îmbrăcați în omul cel nou, făcut după chipul lui Dumnezeu, de o neprihănire și sfințenie pe care o dă adevărul»* (Efeseni IV, 22—24). Sf. Părinți, doctori ai sufletelor, spun că meditația naște gînduri bune, acestea determină la fapte bune, faptele bune nasc deprinderi bune, iar deprinderile duc la o viață nouă.

Sf. Ioan Botezătorul este predicatorul pocăinței. El mustră toate categoriile de oameni, iar cărturarilor și fariseilor le zicea: *«pui de năpîrci, faceți roduri vrednice de pocăință, că iată securea a fost înliptă la rădăcina pomilor, și orice pom care nu face roadă bună, este tăiat și aruncat în foc»* (Luca III, 8—10). Botezul Sf. Ioan era numit botezul pocăinței, fiindcă toți cei ce-și mărturiseau păcatele, erau botezați de Sf. Ioan în Iordan. Primele cuvinte rostite de Mîntuitorul la începerea activității Sale mesianice, au fost tot îndemn la pocăință: *«De atunci, a început Iisus să propovăduiască și să zică: «Pocăiți-vă, căci Împărăția cerurilor este aproape»* (Matei IV, 17). Nu numai că n-a condamnat pe păcătoși, dar le arăta mare dragoste: *«Că a venit Fiul Omului să caute și să mîntuiască pe cei păcătoși»*.

Pentru că fariseii și cărturarii acuzau pe Mîntuitorul că primește pe cei păcătoși și mîncă cu ei (Luca XV, 2), ca să arate cîtă bucurie se

face înaintea îngerilor lui Dumnezeu pentru un singur păcătos care se pocăiește, Mîntuitorul redă într-un singur capitol de la Sf. Matei, trei pilde despre pocăință : pilda cu oaia rătăcită, cu drahma pierdută și pilda fiului risipitor.

Impresionantă este dragostea și grija păstorului pentru oaia rătăcită ; cum lasă cele 99 de oi și caută pe cea pierdută, cum se bucură că a găsit-o, și fără s-o certe o pune pe umerii săi și cheamă prietenii să se bucure împreună pentru oaia regăsită, mai mult decît pentru cele 99 de oi care sînt în siguranță (Luca XV).

Iubirea lui Dumnezeu pentru un păcătos pocăit, se arată — mai ales — în parabola cu fiul risipitor. Ușor de înțeles că părintele din pildă este Dumnezeu care, respectînd voia liberă a fiului său mai mic, îi dă partea de avere, pe care acesta în scurtă vreme o cheltuiește în desfătări, pînă ajunge sărac, singur și neajutorat, în tovărășia porcilor, lipsit pînă și de mîncarea acestora. Tatăl său însă nu încetează o clipă să-l iubească și să-l aștepte. Este drama aproape a fiecărui om, care simțindu-se încorsetat de sfaturile părintești sau de îndrumările și preceptele Bisericii, își cheltuiește darurile cu care e înzestrat, departe de cei ce l-au născut fizic sau duhovnicește. Dar iată momentul pocăinței. Amintindu-și de dragostea tatălui, se hotărăște să rupă cu viața de decădere și să se întoarcă la casa tatălui, printre slugile acestuia, spre a-și răscumpăra neascultarea. «Venindu-și în fire», zice Mîntuitorul, este momentul convertirii și nelăsînd răgaz între hotărîre și faptă, își îndreaptă fața spre casa părintească și pornește la drum. Drumul e lung și obositor, el e ostenit și flămînd, poate nu va ajunge, dar va muri pe drumul întoarcerii. Prietenii și vecinii nu-l recunosc, e drept că e în zdrențe, dar oare atît de mult l-a schimbat păcatul ?

Se istorisește că marele pictor Leonardo da Vinci, cînd a pictat celebrul tablou «Cina cea de taină», la care a lucrat mulți ani, a avut ca model pentru figura Mîntuitorului un tînăr frumos ca un înger, pe nume Pietro Bandinelli. După ani și ani a venit rîndul să picteze pe Iuda — vînzătorul și a căutat mult prin taverne o figură schimonosită de viciu. Găsind-o, spre surprinderea lui, omul a izbucnit în hohot de plîns : era același Pietro Bandinelli, care își petrecuse tinerețea în desfrîu și ajunsese în totală decădere morală.

De cele mai multe ori figura omului exprimă starea sa sufletească. «De departe văzîndu-l tatăl său, i-a ieșit în întîmpinare și căzînd pe grumazul lui, l-a sărutat mult».

Cuvintele acestea arată toată dragostea lui Dumnezeu față de noi, oricît de păcătoși am fi. Acest : «de departe văzîndu-l» înseamnă că tot timpul tatăl scruta orizontul în așteptarea fiului său, îi iese înainte ca să-l întîmpine mai de grabă, și aproape îl sugrumă cu îmbrățișarea și dragostea sa : «și l-a sărutat mult». «Tată, greșit-am la cer și înaintea ta și nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău». Mărturisirea aceasta era de preț pentru păcătos dar tatăl știa că întoarcerea fiului era regret, era rupere cu păcatul, era pocăință. De aceea va porunci ca fiul său să fie spălat și îmbrăcat în haine de stăpîn, să-i pună inel în deget, simbolul demnității, să junghie vițelul cel gras și toți să se vese-

lească, căci *«fiul acesta al meu mort a fost și a înviat, pierdut a fost și s-a aflat»*.

Ca să înțelegem cât preț are pocăința înaintea lui Dumnezeu, trebuie să știm mai întâi cât de vătămător este păcatul pentru suflet. Păcatul este călcarea voii lui Dumnezeu cu știință și voie liberă. Este o mare insultă și nerecunoștință față de Dumnezeu, Cel ce a făcut cele văzute și nevăzute, binefăcătorul și proniatorul lumii, Care a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa, Care s-a intrupat și a pățimit, a murit și ne-a răscumpărat prin Singele Său, Care ne-a lăsat Biserica și Sfințele Taine pentru a ne curăți și sfinți. Proorocii și dreptii Vechiului Testament și nici îngerii n-au putut răscumpăra păcatele oamenilor. A trebuit să se jertfească *«Mielul lui Dumnezeu care a ridicat păcatele lumii»*.

Cugetați la iubirea lui Dumnezeu față de Fiul Său, exprimată la Botez și Schimbarea la Față: *«Acesta este Fiul Meu cel iubit, în care am binevoit»* (Luca III, 22).

Cugetați acum și la iubirea lui Dumnezeu pentru oameni, când pentru mântuirea acestora, a dat pe Fiul Său cel iubit, *«ca cel ce crede în El să nu piară ci să aibă viață veșnică»* (Ioan III, 16). Sf. Apostol Pavel vorbind despre cei ce păcătuiesc după ce au cunoscut iubirea lui Dumnezeu, săvârșesc deicid (Evrei VI, 6). În toate epistolele apostolice ca și în scrierile Sfinților Părinți, creștinii sînt îndemnați să lupte *«pînă la sînge»*, împotriva păcatului (Evrei XII, 4), iar cel căzut să nu deznădăjduiască în mila lui Dumnezeu, oricît de greu și îndelungat ar fi păcatul.

Sfîntul Ioan Hrisostom vorbind de Sfînta Taină a Spovedaniei, spune că Domnul a arătat mare iubire cînd s-a intrupat, mai mare la Pațimă, dar cea mai mare, cînd a zis: *«Cîte veți dezlega pe pămînt să fie dezlegate și în ceruri»* (Ioan XX, 22).

Pocăința este o virtute morală pe care Mîntuitorul o ridică la rangul de Sfîntă Taină. Ca virtute, e lepădarea de păcate, și urmarea lui Hristos, e întoarcerea de la viciu la virtute, e trăirea după Evanghelie. Ca Sfîntă Taină, pocăința înseamnă părere de rău pentru păcatele săvîrșite, mărturisirea păcatelor înaintea preotului duhovnic, cu hotărîrea de a nu le repeta, și dobîndirea iertării prin dezlegarea dată de duhovnic, cu îndeplinirea canonului sau epitimiei respective.

Sfînta Taină a Spovedaniei a fost instituită de Mîntuitorul după Sfînta Sa Înviere cînd *«a suflat peste ucenicii Săi și le-a zis: luați Duh Sfînt, căroa veți ierta păcatele vor fi iertate și căroa le veți ține vor fi ținute»* (Ioan XX, 22).

Cînd Mîntuitorul făcea minuni, oamenii îl socoteau prooroc și slăveau pe Dumnezeu care dă asemenea putere oamenilor. Cînd însă ierta păcatele, cărturarii și fariseii îl socoteau blasfemiator fiindcă puterea aceasta de a ierta păcatele o avea numai Dumnezeu, și ei nu credeau în dumnezeirea Mîntuitorului. Ei bine, această înfricoșătoare putere dumnezeiască, Mîntuitorul din iubire pentru noi oamenii, o încredințează Sfinților Săi Apostoli și prin aceștia urmașilor lor, episcopilor și preoților.

Și atunci, ce lucru mai greu decît păcatul, și ce mai mare ușurință decît spălarea lui prin spovedanie.

Să ne amintim că în Vechiul Testament, înainte de lucrarea harului, pentru un păcat, protopărinții noștri au fost alungați din rai, pentru nelegiuiri, omenirea a fost pedepsită prin potop, Sodoma și Gomora au fost distruse prin foc, Core, Datan și Abiron au fost înghițiți de pămînt, evreii au rătăcit patruzeci de ani în pustie și a pierit întreaga generație de răzvrătiți, și așa mai departe, dreptatea lui Dumnezeu pedepsind orice păcat. Venind harul prin Iisus Hristos (Ioan I, 17), nu e de trebuință să aștepti 38 de ani ca paralticul de la Vitezda, nici să petreci zeci de ani în pustnicie, nici să alergi într-un singur loc, la un singur om și într-un anumit timp, pentru a te curăți de păcate. Ci e de ajuns să mergi în orice biserică, în orice timp și la oricare duhovnic să-ți mărturisești păcatele cu frîngere de inimă și cu dorința de a nu mai păcătui.

Se istorisește de un general sirian, pe nume Neeman, că îmbolnăvindu-se de lepră, a fost sfătuit să vină în Israel la proorocul Elisei, de care auzise că e «omul lui Dumnezeu». Mare i-a fost uimirea cînd «omul lui Dumnezeu» i-a trimis vorbă prin ucenicul său, să meargă să se afunde de șapte ori în riul Iordan. «Oare nu-s mai bune apele Abanului și Farfarului din Asiria, decît Iordanul?», zise Neeman și plecă supărat. La sfatul unuia din sfetnicii săi însă, se înduplecă și se scaldă în Iordan și se curăți de lepră.

Tot astfel, Domnul nu ne cere alte casne pentru curățirea de lepra păcatului, decît afundarea în baia spovedaniei. Prin păcat pierdem nevinovăția și harul lui Dumnezeu, cădem în robia diavolului, care duce sufletul la moarte, căci plata păcatului este moartea (Gen. III, 3). Prin spovedanie, dobîndim nevinovăția și harul lui Dumnezeu, ne izbăvim de robia diavolului, obținem pacea cu Dumnezeu și conștiința noastră, și nădejdea mîntuirii. Nu e de ajuns mărturisirea păcatelor, că și Iuda a zis: «Greșit-am că am vîndut singe nevinovat», ci e necesar să plîngi ca Petru și ca femeia păcătoasă, ca vameșul să strigi: «Milostiv fii mie păcătosului» și ca Zaheu să întorci împătrit împotriva celor nedreptățiți punînd leac pe rană: de ai fost zgîrcit, folosește milostonia, de ai fost trufaș, smerenia, de ai iubit plăcerile, să trăiești în curățenie, de ai fost rău și răzbunător, să pui leac iubirea și ajutorarea semenilor.

Să nu ne dezvinovățim aruncînd asupra altora pricina păcatelor noastre, ca Adam și Eva, și nici să nu ne comparăm cu alți oameni tot așa de păcătoși sau mai păcătoși, ci să ne învinuim pe noi și să luăm pildă pe sfinții cei bineplăcuți, ca «privind la felul cum și-au săvîrșit viața, să le urmăm credința» (Evrei XIII, 7). Sfîntul Apostol Pavel spune că «dacă noi ne judecăm vom scăpa de judecata lui Dumnezeu» (I Cor. XI, 31), iar un/părinteș bisericesc — Tertulian — spune: «între noi se judecă aspru ca între oamenii care sînt încredințați că va veni Judecata lui Dumnezeu». Scriitor.

Să, nu uităm nici o clipă că biserica este casa părintească unde totdeauna sîntem așteptați și primiți cu dragoste, unde Mielul lui Dumnezeu se junghie pentru noi în fiecare Sfîntă Liturghie și unde ne așteaptă Mîntuitorul să ne îmbrace în haina nevinovăției, cum spune Sfîntul Pavel: «Cîți în Hristos v-ați botezat în Hristos v-ați și îmbrăcat» (Gal. III, 27). Amin.

Pr. OCTAVIAN POPESCU

## SFINȚII TREI IERARHI — MODELE PERMANENTE PENTRU PĂSTORII DE SUFLETE

În fiecare an, la 30 Ianuarie, Biserica Ortodoxă prăznuiește pe Sfinții Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur, mari dascăli ai lumii și ierarhi, personalități proeminente în epoca patristică.

Totodată, școlile teologice cinstesc în mod deosebit pe acești Sfinți Ierarhi, ca patronii lor, potrivit unei hotărîri a profesorilor de la școlile teologice ortodoxe, adoptată la o conferință din Atena în 1936.

Motivele pentru această prăznuire sînt multiple: complexitatea personalității acestora, rivna lor, actualitatea lor etc. Nu de ultimă importanță însă, în alegerea lor ca patroni ai școlilor teologice este și faptul că ei au fost și continuă să fie ilustre modele de păstori ai turmei cuvîntătoare încredințate lor spre mîntuire. Ei constituie pentru noi toți exemple de realizare a personalității pastorale pînă în cele mai mici amănunte.

Sfinții Trei Ierarhi încep prin a se oferi ca model, plecînd de la pregătirea tînărului teolog. Este îndeobște cunoscută rivna pentru studiu a celor trei corifei creștini. Afirmăția Sfîntului Grigorie că în timpul studiilor, alături de Sfîntul Vasile, nu a cunoscut decît două drumuri: acela al bisericii și al școlii, denotă seriozitatea și profunzimea gîndirii celor doi tineri. Ei nu s-au mulțumit cu școlile existente în apropierea locurilor lor de baștină, ci s-au adăpat din înțelepciunea celor mai vestite școli ale antichității: Atena, Alexandria, Antiohia și Constantinopol. Învățătura și educația primite de ei au fost complexe. Cu toate că erau creștini convingși, din familii creștine de renume, ei nu s-au dat în lături să se adapteze și de la înțelepciunea filozofiei păgîne greco-romane; și din acest punct de vedere ei au depășit cu mult chiar pe unii dintre colegii lor cu convingeri necreștine. Faptul că Sfîntul Ioan Gură de Aur a fost sollicitat să-i urmeze celebrului retor și profesor Libanius, este semnificativ în acest sens.

De altfel, și după terminarea studiilor, în urma unor experiențe pastorale bogate, Sfîntul Vasile cel Mare îi îndruma pe tinerii ucenici, în «Omilia către tineri», să se preocupe și să se aplece cu rivnă asupra învățăturilor necreștine, selectînd frumusețea și bogăția lor, aidoma albinelor: «După cum celelalte ființe se bucură numai de mirosul sau de frumusețea florilor, iar albinele pot lua din flori și mierea, tot așa și aici, oamenii care nu caută în astfel de scrieri numai plăcutul și frumosul,

pot să scoată din ele și un oarecare folos pentru suflet. Trebuie și voi, deci, să citiți scrierile autorilor profani, așa cum fac albinele. Acelea nici nu se duc fără nici o alegere la toate florile, nici nu încearcă să aducă tot ce găesc în florile peste care se așează, ci iau cât le trebuie pentru lucrul lor, iar restul îl lasă cu plăcere. Noi, dacă sîntem înțelepți, să luăm din cărți cit ni se potrivește cu noi și cit se înruțește cu adevărul, iar restul să-l lăsăm. Și după cum atunci cînd culegem flori de trandafiri dăm la o parte spinii, tot așa și cu niște scrieri ca acestea: «Să culegem atît cît este de folos și să ne ferim de ce este vătămător».

Sublimitatea preoției în concepția Sfîntului Ioan Gură de Aur nu constă numai în realizarea și trăirea interioară a preotului, ci și în posedarea unei vaste culturi, care să-i permită să mijlocească învățătura creștină oricărei categorii de credincioși. Referindu-se la aspectul complex al culturii preotului, Sfîntul Ioan Gură de Aur motivează: «Dacă cel ce vrea să învingă, nu cunoaște toate felurile de luptă, diavolul știe să răpească oile, căci bagă înăuntru Bisericii pe tilharii săi prin acea parte pe care preotul n-a păzit-o bine. Dar asta nu se întîmplă cînd diavolul simte că păstorul știe toate științele și cunoaște bine toate vicleniile lui...» (*Despre preoție*, 4).

În același fel, Sfîntul Grigorie de Nazians, referindu-se la preoții necultivați, spunea: «Nici măcar atît de înțelepți nu sînt, ca să-și cunoască lipsa lor de învățătură. Mi se pare că este bine să spun despre ei cuvîntul lui Solomon: «Este o răutate, pe care am văzut-o sub Soare, aceea ca omul să creadă despre el că este înțelept» (Pilde 26, 12). «Dar mai mare răutate decît aceasta este să te crezi în stare să înveți pe alții, cînd ești un neînvățat și nu-ți dai seama de acest lucru... A încerca să înveți pe alții înainte de a fi tu învățat..., ei bine, acest lucru mi se pare nebunesc și îndrăzneț. Nebunesc, pentru că nu-ți dai seama de neștiința ta, îndrăzneț pentru că te încumezi să faci un lucru pe care îți dai bine seama, că nu-l știi» (Migne, P.G., vol. 35, col. 456 și 460).

În dragostea lor neîarmurită pentru studiu, Sfinții Trei Ierarhi nu au fost însă orbiți de perspectiva obținerii unor demnități strălucite în viața socială sau politică a timpului. Gîndul lor a fost în permanență îndreptat spre țelul realizării personalității creștine. De aceea, instrucția lor școlară nu este desprinsă de educația religioasă. Frecventarea cu regularitate și pietate sîntă a bisericii în tot timpul studiului, i-a făcut pe aceștia să-și completeze aleasa educație creștină, dobîndită în familia lor.

Odată ajunși în fața preoției, Sfinții Trei Ierarhi șovăie, însă, nefiind siguri de vrednicia lor, pentru această mare taină. Ei nu fug de la cea mai înaltă demnitate oferită creaturii din partea lui Dumnezeu, datorită unor ispite din altă parte, ci tocmai datorită faptului că sînt conștienți de sublimitatea acestei taine. Era conștiința unor vocații apropiate de perfecțiune, care, însă, sesiza impietatea oricărei imperfecțiuni, cît de mică ar fi ea, în ce privește preoția. De aceea, ei fug la început, de această taină, dar nu aleargă în întîmpinarea slavei unor alte demnități, ci se retrag în liniște, în meditație, în rugăciune, pentru a se dedica, măcar în acest fel lui Dumnezeu.

Din aceste frămîntări ale conștiinței lor, au răsărit în grădina bine miroslitoare a patristicii două opere de unicat ce sînt și pentru noi întotdeauna, atîta timp cît va dăinui Biserica lui Hristos, elogiile ale preoției: tratatul *Despre preoție* al Sf. Ioan Gură de Aur și *Apologia despre fugă* a Sf. Grigorie de Nazians.



Astfel, Sf. Ioan Gură de Aur, referindu-se la sublimitatea preoției, spunea: «Deși preoția se exercită pe pământ, rangul ei face parte din categoria lucrurilor cerești. Și cu drept cuvânt, pentru că nu un om, nu un înger, nu un arhanghel și nici vreo altă putere spirituală creată i-a fixat acest rang, ci Duhul Sfânt Insuși». El acordă înalta Sa încredere oamenilor, deși fiind în îmbrăcate în corp, să îndeplinească această slujbă cu totul îngerească... Dacă reflectăm că acela, care poate să se apropie de această naștere prea fericită și nemuritoare, este un om îmbrăcat în carne și sînge, atunci rămînem uimiți de profunzimea misterului, și în același timp, pătrunși de măreția puterii, pe care harul Duhului Sfânt a încredințat-o preoților. Prin oficiul lor se îndeplinesc aceste minuni și multe altele nu mai puțin însemnate, spre slava lui Dumnezeu și mîntuirea noastră. Și apoi, fapte care locuiesc pe pământ, de care le este legată existența, să fie puse la chivernisirea lucrurilor cerului, la exercitarea unei puteri, pe care Dumnezeu n-a dat-o nici îngerilor, nici arhanghelilor! Căci nu acestor spirite s-a zis: «Tot ce veți lega pe pământ, va fi legat și în cer, și tot ce veți dezlega pe pământ, va fi dezlegat și în cer» (Matei XVIII, 18). (*Despre preoție*, 3, 4 și 5).

La fel și Sf. Grigorie Teologul spunea: «Preotul stă alături de îngeri, laudă pe Dumnezeu împreună cu arhanghelii, aduce jertfe la altarul cel de sus, ia parte la slujbe împreună cu Hristos, înnoind făptura, restabilind chipul lui Dumnezeu în om, slujind lumii celei de sus, ba, ceva mai mult, devenind întru chipul dumnezeu și pe alții dumnezei făcîndu-i» (*Apologia despre fugă*, 73).

Dar Sfinții Trei Ierarhi nu văd în preoție numai o sublimă slujire, ci și o înfricoșătoare responsabilitate. De aceea, Sf. Ioan Gură de Aur spunea: «Cum vom putea răbda, deci, pe cele de acolo, din lumea cealaltă, cînd o să fim siliți să dăm seama pentru fiecare din sufletele încredințate nouă? Căci acolo pedeapsa nu se va întinde numai pînă la rușine, ci și chinul cel veșnic ne așteaptă... Preotul nu se va putea dezvinovăți prin aceea că a fost fără deprindere, nici să scape pe motiv că a fost neștiutor, ori să pretindă că a fost silit sau că a avut vreo nevoie oarecare... Cel ce a fost pus spre a lumina neștiința altora și să umble spre a vesti războiul împotriva diavolului, nu va putea pretinde că a fost neștiutor, nici să spună că n-a auzit trîmbița sau că n-a prevăzut războiul... Și pentru aceasta pedeapsa este de neînlăturat chiar de ar pierde și un singur suflet» (*Despre preoție*, 4, 1).

Odată ajunși păstori de suflete — preoți sau episcopi — Sfinții Trei Ierarhi au înțeles să-și facă slujba lor deplin. Conștiința fiind că au primit de la Mintuitorul, prin Sfinții Apostoli și urmașii lor, întreita demnitate și slujire preoțească, ei au devenit exemple de echilibru în îndeplinirea misiunii lor.

Cu privire la demnitatea și slujirea harismatică sau sfințitoare, cei trei mari Ierarhi au cultivat rugăciunea, ei înșiși fiind pătrunși de fiorul acesteia. De altfel, din profunzimea trăirii liturgice a sfinților Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur, Biserica noastră Ortodoxă, și nu numai ea, a fost dăruită cu cele două formule ale Sfintei Liturghii cunoscute. Chiar dacă forma de astăzi a acestora nu aparține în întregime sfinților Vasile și, respectiv, Ioan, miezul lor — anaforalele liturgice — aparțin celor două genii. Sfintele Liturghii nu sînt, însă, singurele moșteniri ale aces-

tor trăitori de viață creștină, ei lăsându-ne rugăciuni de o bogăție teologică și frumusețe literară greu egalabile.

Este apoi îndeobște cunoscută activitatea poetic-creștină a Sf. Grigorie de Nazianz, acesta fiind pomenit, datorită talentului său, chiar de tratatele laice ale Istoriei literaturii universale. Pe de altă parte, fragmente din unele cuvântări ale Sf. Ioan Gură de Aur au devenit pe nesimțite imne creștine.

Cu privire la activitatea didactică, cei trei ierarhi au realizat o operă greu de egalat, aceasta manifestându-se atât prin scrisul lor teologic, cât și prin cuvântul adresat credincioșilor în cadrul cultului divin.

Inarmați, după cum am văzut, cu o temeinică pregătire și întăriți de harul preoției, Sfinții Trei Ierarhi au fost puternic angrenați în disputele teologice ale timpului, fiind de un real folos Bisericii în lupta cu ereziiile gnostice, ariene și pnevmatomahe.

Tilcuitori străluciți ai Sfintei Scripturi, Sfinții Trei Ierarhi au comentat aproape toate cărțile Vechiului și Noului Testament, realizând o exegeză autentic bisericască și nelăsându-se atrași de vreuna din metodele exegetice extremiste ale timpului.

Un lucru este cert: Opera didactico-teologică a Sfinților Trei Ierarhi nu se reduce la cele cincisprezece volume din Patrologia greacă a lui Migne. Faptul că cercelările din ultimul secol scot noi și noi opere ale acestora la iveală, este un argument în acest sens. Ce este însă extrem de important la Sfinții Trei Ierarhi, este faptul că ei nu au fost teologi de birou, ci au fost propovăduitori vii și energici ai cuvântului lui Dumnezeu. De altfel, modul strălucit în care au știut să se adreseze credincioșilor, le-a adus și supranumele pe care le cunoaștem foarte bine (Aceasta mai ales în ce privește persoana Sf. Ioan. În ce-l privește pe Sf. Grigorie, denumirea de «Teologul» i s-a dat nu pentru scrieri, ci pentru cele cinci cuvântări rostite la Constantinopol).

Renumele pe care l-au cîștigat, s-a datorat în bună parte faptului că predicile, cuvântările lor, au fost mereu actuale, ei abordînd problemele stringente cu care era confruntată societatea lor. Bogăția realizată prin exploatare, beția, invidia, ca racile ale societății lor, precum și îndemnurile la milostenie, la pocăință, la buna educație a tineretului — iată numai cîteva din problemele tratate de Sfinții Trei Ierarhi. Cuvintele adresate împotriva sclaviei sau a bogățiilor adunate pe seama săracilor, constituiau pentru acel timp adevărate acte revoluționare (Să nu uităm că sîntem în plină perioadă sclavagistă).

Fără îndoială, că activitatea lor didactică a fost strîns legată de slujirea pastorală. Și din acest punct de vedere, ei sînt din nou strălucită mărturie a modului în care Biserica a înțeles să se ocupe atât de trebuințele sufletești, cât și de cele trupești — sau materiale — ale fiilor ei. Cel care se remarcă în chip deosebit din acest punct de vedere este Sf. Vasile cel Mare, care constituie, fără tăgadă, exemplul cel mai elocvent al activității complexe pe care trebuie s-o aibă păstorul de suflete. Extrem de grijuliu în ce privește problemele spirituale ale păstoriților săi — după cum am văzut-o — el nu a rămas impasibil la suferințele trupești ale acestora, înțelegînd și conducînd cu dibăcie complexul de instituții sociale, cunoscînd îndeobște

sub numele de «Vasiliada», prin care a oferit societății, în care își desfășura activitatea, azile de bătrâni, case de oaspeți, case pentru reeducarea fetelor tinere, spitale — primele spitale din lume — leprozerii, școli profesionale al căror tineri erau ajutați din punct de vedere material etc. Pentru timpul în care au fost puse bazele acestei instituții, ele constituiau acte de pionierat, fiind totodată exemple binevenite pentru urmași.

La rindul său, Sf. Ioan Gură de Aur, reducând la strictul necesar cheltuielile Patriarhiei de Constantinopol, a investit toate economiile astfel realizate în zidirea de spitale, orfelinate și ajutorarea celor nevoiași.

Sfinții Trei Ierarhi au pus mare preț pe exemplul personal al preotului în parohie. Referitor la aceasta, Sf. Grigorie Teologul spunea: «Conducători ai turmei încredințate fiind, noi preoții trebuie să ne ferim în primul rând să fim niște pilde rele pentru păstorii noștri...», pentru că «...ușor se prind de păstoriți păcatele preotului, mai ușor decît faptele lui bune, decît virtuțile lui...» (Migne P.G., vol. 35, col. 430 și 420).

În fața slujitorilor Bisericii din toate timpurile, Sfinții Trei Ierarhi reprezintă modele inegalabile ale unei preoții active, în care se îmbină armonios gîndirea cu viața, meditația cu fapta, propovăduirea cu trăirea duhovnicească și cu realizări ancorate în realitatea socială. Modele desăvîrșite de misionari creștini, de învățători, de luceferi care nu se rup de actualitate, ei au strălucit pe firmamentul istoriei creștine, deoarece au urmat neabătut pe Hristos, viețuind în El și împlinind porunca cea mare a Acestuia: iubirea de Dumnezeu și de aproapele. Concepția lor despre preoție a rămas neîntrecută pînă în zilele noastre în ce privește vocația, zelul pastoral, entuziasmul și dragostea slujirii.

Armonia formării și activității lor pastorale s-a datorat în bună măsură și atitudinii lor față de cultura laică a timpului, pe care și-au însușit-o și au folosit-o cu discernămint, fără să lezeze prin aceasta cu ceva învățătura creștină.

\*

Toate acestea îndreptățesc Biserica să-i recomande pe cei trei ierarhi ca modele vii tinerilor noștri teologi, care se află în pragul hirotoniei. Cu toate că epoca lor a apus de mult, ei rămîn permanent actuali și clasici în viața și activitatea lor preoțească. Ce-și poate dori oare mai mult tînărul credincios care se apleacă asupra studiului teologic, decît să reușească să se îmbogățească aidoma Sfinților Trei Ierarhi, prin însușirea întregii învățături pe care i-o oferă Biserica și completarea acesteia printr-o cultură vastă, care să-i vină în ajutor? La fel ca Sfinții Trei Ierarhi, tînărul teolog trebuie să-și armonizeze instrucția teologică printr-o asiduă educație religioasă, dragostea sa îndreptîndu-se zilnic asupra sfintelor slujbe, pentru ca în pragul hirotoniei să aibă bucuria de a fi pătruns de același fior al sublimității tainei, pe care l-au trăit Sfinții Vasile, Grigorie și Ioan.

Odată ajuns la cinul preoției, tînărul trebuie să aibă aceeași dragoste față de cele sfinte, ca cea avută de Sf. Vasile cel Mare, cînd ne-a lăsat inegalabila sa anafora liturgică; să vorbească cu același patos, care l-a adus Sf. Ioan supranumele de Hrisostomos, acoperind prin exemplul vieții personale propovăduirea sa și făcînd-o

pe aceasta să izvorască cu toată puterea din însăși ființa sa; să fie la fel de profund și sensibil, ca Sf. Grigorie Teologul; să fie mereu actual în predica sa, contribuind astfel la ridicarea spirituală a credincioșilor.

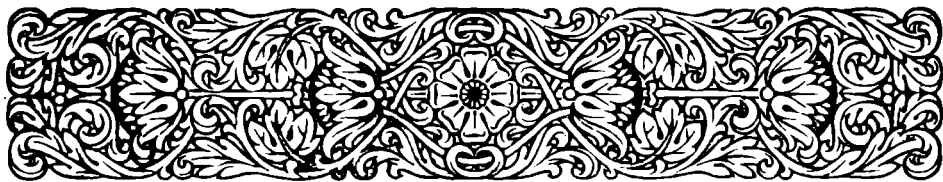
Preotul trebuie să nu uite că Sfinții Trei Ierarhi îi sînt pilde și de slujire socială. Este adevărat că în țara noastră asistența socială a fost preluată, cu deplin succes, de către Stat. Biserica însă nu rămîne și nu trebuie să rămînă insensibilă la eforturile acestuia, îndreptate către făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, în care orice formă de exploatare, de ură, de neînțelegeri să dispară, iar multiplele boli sociale, care împinzesc încă lumea, să fie măcar împușinate. De aceea, în spiritul Sfinților Trei Ierarhi, preoțimea de astăzi trebuie să sprijine cu tot elanul eforturile de ridicare a țării pe noi culmi și de schimbare în sine a feței globului pămîntesc.

În strădania actuală de apropiere a Bisericilor creștine, întoarcerea la Sfinții Trei Ierarhi și aprofundarea concepției lor cu privire la dogmă, morală, cult și disciplină, poate aduce mari foloase în rezolvarea multor probleme interconfesionale, avîndu-se în vedere, în special, echilibrul teologic și pastoral al acestora.

Astăzi, cînd realitățile sociale devin tot mai complexe și activitatea pastorală trebuie mereu înnoită, izvoarele noastre orientative redevin, cu și mai mare necesitate, Sfinții Părinți și în primul rînd Sfinții Trei Ierarhi. Departe ca operele lor să constituie dosare de arhivă sau simple motive de admirație, ele rămîn mereu actuale și necesare activității preotului de astăzi. Ei sînt, astfel, luceferi vii și strălucitori, vrednice călăuze în activitatea de pastorație, contemporani ai noștri.

**Pr. prof. DUMITRU M. COLOTELO**





# PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

---

## SFÎNTUL VASILE CEL MARE, DESPRE SFÎNTUL DUH

Partea a II-a

(Col. 108). **Sensurile denumirilor Sfântului Duh, pe baza învățăturilor Scripturilor**

Este deja timpul să examinăm sensurile denumirilor Sfântului Duh, (denumiri) pe care le-am cules din Scripturi sau le-am moștenit din tradiția nescrisă a Părinților. Mai întâi, cine este acela care, auzind vorbindu-se despre Sfântul Duh nu este răscolit în cugetul său și nu se ridică cu mintea la o fire superioară? Este numit Duhul lui Dumnezeu «Duhul adevărului care din Tatăl purcede»<sup>159</sup>, «Duh drept» și «Duh conducător»<sup>160</sup>, însă numele său prin excelență este Duhul Sfânt. Acesta este numele (care se dă ființei) celei fără de trup, nemateriale și simple. De aceea și Domnul pentru a învăța pe (femeia) care socotea că Dumnezeu trebuie adorat într-un anume loc<sup>161</sup>, fiindcă cel netrupesc este nelimitat (în spațiu), zice: «Dumnezeu este Duh»<sup>162</sup>.

Prin urmare, nu este posibil ca atunci când auzi (cuvîntul) Duhul să-ți închipui o ființă limitată, supusă schimbărilor și transformărilor sau întru totul asemenea creaturii, ci îndreptîndu-ți mintea către cele superioare, este necesar să te gîndești la o fire spirituală, cu putere infinită, nelimitată (de spațiu), (a cărei existență) nu se măsoară cu secole și ani, care abundă de bunătăți. Către el se îndreaptă toate cite au nevoie de sfințenie, pe el îl doresc toate cite trăiesc după virtute, ca și când ar fi udate de sufletul său și ajutate în realizarea scopului pus în firea lor. Desăvîrșitor al altora, el nu duce lipsă de nimic. Trăiește nu pentru că i-a dăruit cineva viața, ci pentru că el (însuși) este dătătorul vieții.

Nu se desăvîrșește treptat ci este de la început desăvîrșit. Rezidă în sine și se află peste tot. Este cauza sfințeniei, lumină duhovnicească, ce dă oricărei puteri spirituale un fel de iluminare pentru aflarea adevărului. Este inaccesibil după natură și perceput doar după bunătate ;

159. Ioan XV, 26.

160. Psalmul L, 12—14.

161. Pe femeia Samariteancă.

162. Ioan IV, 24.

pe toate le umple cu puterea sa dar se comunică doar celor vrednici, și acestora nu în aceeași măsură, ci împarte harul după credință (fiecăruia). Este simplu după esență, dar variat după lucrări; se află în întregime în fiecare și în întregime se află peste tot prezent. Se împarte fără să sufere ceva și se comunică în întregime, asemenea razei solare

(Col. 109) a cărei lucrare, pe cînd se pare că este prezentă numai deasupra celui care se bucură de ea, strălucește deasupra uscatului și a mării este amestecată cu aerul. La fel și Duhul, pe cînd se află în fiecare dintre primitori ca și cînd ar fi în singurul, împarte în continuare întreg harul său tuturor. Cele cite se împărtășesc (de Duhul) se bucură de harul său pe cit este cu puțință (firii lor) nu pe cit acela poate (să se împărtășească).

Unirea intimă a Duhului cu sufletul nu (constă într-o) apropiere în spațiu, pentru că, cum s-ar putea apropia cel trupesc cu trupul de cel netrupesc? — ci în abținerea de la păcate, care, ulterior adăugate sufletului, datorită iubirii de trup, l-au înstrăinat de intimitatea lui Dumnezeu. Prin urmare, cînd se va curăți cineva de rușinea, pe care a contractat-o din răutate și va reveni la frumusețea firească și va reflecta, prin curățire, ca într-o oglindă împărătească vechiul chip, numai atunci va putea să se apropie de Paraclet.

Aceasta însă strălucind, precum strălucitoarele înaintea ochiului curat îi va arăta acestuia în el însuși imaginea celui nevăzut. În fericita contemplare a chipului vei vedea frumusețea arhetipului. Prin Duhul, inimile se înalță, cei neputincioși sînt conduși de mină, cei ce sînt pe calea virtuții se desăvîrșesc. Luminînd pe cei care s-au curățit de orice pată, îi arată duhovnicești, datorită comuniunii cu El. Și după cum (se întîmplă cu) corpurile strălucitoare și cu cele transparente, că atunci cînd o rază cade peste ele devin mai strălucitoare și altă strălucire pornește din ele, la fel se întîmplă și cu sufletele purtătoare și iluminate de Duhul, ele însele devin duhovnicești și răspîdesc altora harul. Urmare a acestui fapt este prevederea celor viitoare, tilcuirea tainelor, cunoașterea celor ascunse, harismele, viața cerească, conviețuirea cu îngerii, bucuria fără margini, rămînerea permanentă în (comuniunea) cu Dumnezeu. Așadar, aceasta este concepția noastră despre Duhul, pe care ne-am format-o din măreția și valoarea lucrărilor sale, după înseși cuvintele Duhului. Este timpul să venim la cel care ne contrazică și să încercăm a combate obiecțiunile lor, pe care ni le prezintă în numele unei false cunoașteri.

## CAP. X

### Către cel care zic că nu trebuie să așezăm pe Duhul Sfînt în aceeași ordine cu Tatăl și cu Fiul

Nu trebuie, zic ei, să fie Duhul pus pe aceeași treaptă cu Tatăl și cu Fiul, pentru că se deosebește (de ei)

(Col. 112) după natură și (le) este inferior după vrednicie. Acestora este drept să răspundem cu cuvîntul apostolilor «Se cuvine a ne supune mai degrabă lui Dumnezeu decît oamenilor»<sup>163</sup>. Pentru că, dacă Dom-

163. Faptele Apostolilor V, 29.

nul, la instituirea botezului mîntuitor, a poruncit clar ucenicilor să boteze toate neamurile în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh <sup>164</sup>, — fără să considere dezonorantă comuniunea (cu Duhul) —, zicînd aceștia că nu trebuie să fie pus Duhul pe aceeași treaptă cu Tatăl și cu Fiul nu se opun vădit poruncii lui Dumnezeu? Pentru că dacă o astfel de așezare la un loc (a celor trei persoane) desemnează — după cum spun ei — o comuniune și o unitate, să spună ei cum trebuie înțeleasă această (frază) ?

Ce alt mod mai adecvat au (pentru a desemna) unitatea? În tot cazul, dacă Domnul, l-a pus la botez pe Duhul alături de Sine și de Tatăl, să nu ni se mai impute nouă că am făcut aceasta. Pentru că noi nu gîndim nici nu spunem ceva deosebit. Dacă acolo (Duhul) este pus pe aceeași treaptă cu Tatăl și cu Fiul, nimeni să nu fie atît de nerușinat încît să susțină altceva și să nu ne mai acuze, dacă urmăm Scripturilor.

Dar, pregătirea războiului împotriva noastră s-a terminat și gîndul tuturor este îndreptat spre noi, iar limbile bîrfitorilor aruncă aici săgețile lor cu mai multă violență (au aruncat) atunci cu pietre în Ștefan, ucigașii lui Hristos. Însă să nu uităm că noi sintem doar pretext pentru război și că ei țintesc mai sus. Împotriva noastră chipurile, pregătesc mașinațiile și cursele, și se îndeamnă reciproc să dea mîna de ajutor, — pe măsura experienței și a puterii pe care o are fiecare. În realitate însă credința este cea atacată iar scopul comun al tuturor dușmanilor învățăturii celei sănătoase este de a clătina temelia dreptei credințe și de a distruge tradiția apostolică. De aceea, ca niște preținși debitori recunoscători, invocă dovezile scoase din Scripturi, și resping mărturia necrisă a părinților ca fără vreo valoare. Dar noi nu vom lăsa să fie ciuntit adevărul, nici nu vom trăda, din lașitate, alianța cu el. Prin urmare, dacă Domnul a lăsat ca adevăr necesar pentru mîntuire așezarea pe aceeași treaptă a Sfîntului Duh cu Tatăl iar aceștia, nefiind de aceeași părere (încearcă) să smulgă pe (Duhul), să-și separe și să-l transpună în ordinea firii slujitoare (a îngerilor), nu înseamnă că dau mai multă importanță blasfemiei lor decît poruncii Stăpînului ?

(Col. 113). Ei bine, lăsînd la o parte, cearta, să cercetăm împreună (piesele) pe care le avem la îndemînă.

Cum am devenit creștini? Prin credință, ar putea spune fiecare. În ce fel ne mîntuim? De bună seamă, renăscîndu-ne prin harul botezului? Altfel, de unde? Deci, după ce am cunoscut mîntuirea prin Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, să părăsim învățătura pe care am primit-o ?

Vrednic de mari suspine ar fi faptul dacă acum ne-am afla mai departe de mîntuire decît atunci cînd am crezut, dacă pe cele pe care atunci le-am acceptat, acum le negăm. Egală este paguba fie că moare cineva fără să fie botezat, fie că acceptă ceva care lipsește din tradiție. Cel ce nu păstrează tot timpul și nu-și înconjoară toată viața, ca de o fortificație sigură, de mărturisirea pe care a depus-o la intrarea în Biserică, — atunci cînd abandonînd idolii a venit la Dumnezeu cel viu, acela se înstrăinează de promisiunile lui Dumnezeu, contrazicîndu-și propria iscălitură pe care a depus-o la botez, cînd a mărturisit credința.

Dacă botezul înseamnă începutul vieții mele, iar prima dintre zile este aceea zi a renașterii este clar că cuvântul cel mai de preț dintre toate este cel rostit (la primirea) harului înfierii. Tradiția, deci, care m-a condus la lumină și mi-a dăruit cunoașterea lui Dumnezeu, — prin care am fost arătat fiu al lui Dumnezeu, eu, cel care din cauza păcatului, îi eram cândva dușman —, pe aceasta s-o trădez înșelat de probabilitățile lor ? Îmi doresc să merg la Domnul cu această mărturisire iar pe aceștia îi îndemn să păstreze credința nealterată (până) în ziua (arătării) lui Hristos, să țină pe Duhul nedespărțit de Tatăl și de Fiul, să mențină în mărturisirea credinței și în doxologie învățătura (subscrisă) la botez.

## CAP. XI

### Cei ce neagă pe Duhul sint apostatați

Cui (au fost adresate) vaiurile ? Cui (ii este rezervată) întristarea ? Cui încercarea și întunericul ? Cui condamnarea veșnică ? Nu apostatilor ? Nu celor care s-au lepădat de credința ortodoxă ? Și care este dovida lepădării ? Nu este faptul că au negat propriile mărturisiri ? Ce au mărturisit și când ? Că cred în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh când, lepădându-se de diavol și de îngerii săi —, au spus acel cuvânt mîntuitor. Deci, ce nume potrivit a fost dat acestora de către fiii luminii ? Nu sint ei numiți călcători de lege, pentru că au trădat alianțele (pe care le-au încheiat în vederea) mîntuirii lor ?

(Col. 116). Deci, cum să numesc pe cel ce neagă pe Dumnezeu ? Cum (să-l numesc) pe cel ce neagă pe Hristos ? Cum, altfel, decît călcător de lege ? Iar celui care a negat pe Duhul, ce nume vrei să-i pun ? Nu (merită) același nume, ca unul care a încălcat alianțele (încheiate) cu Dumnezeu ?

Prin urmare, dacă mărturisirea credinței în Duhul ne aduce fericirea rezevată dreptcredincioșilor, iar tăgăduirea ei atrage condamnarea pentru împietate, nu este îngrozitor faptul să-l tăgăduim acum, cînd n-avem a ne teme de foc, sabie, cruce, biciuiri, roată, instrumente de tortură, ci pentru că am fost amăgiți de sofismele luptătorilor împotriva Duhului ? Asigur pe oricare om care mărturisește pe Hristos, însă tăgăduiește pe Dumnezeu, că Hristos nu-i va folosi la nimic ; (asigur) pe cel care invocă pe Dumnezeu, iar pe Fiul îl tăgăduiește, că zadarnică este credința lui ; (asigur) pe cel care lasă la o parte pe Duhul, că credința lui în Tatăl și în Fiul va fi zadarnică, că nu poate s-o aibă pe aceasta, dacă lipsește (credința) în Duhul. Pentru că, cel care nu crede în Duhul nu crede nici în Fiul, iar cel ce nu crede în Fiul, nu crede nici în Tatăl. «Pentru că nu poate să spună (cineva că) Iisus este Domnul, decît în Duhul Sfînt»<sup>165</sup>. Și «pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut vreodată, afară de (Fiul) Unul-Născut, care se află în sinurile Tatălui (și care) nouă ni l-a descoperit»<sup>166</sup>. Acesta<sup>167</sup> nu este capabil (să aducă) nici cult adevărat. Pentru că nu este posibil să adore (cineva) pe Fiul decît numai în Duhul Sfînt, nici nu este posibil să invoce pe Tatăl decît numai în Duhul înfierii.

165. I Corinteni XII, 3.

166. Ioan I, 18.

167. Cel ce neagă pe Duhul.



## CAP. XII

**Către cei care zic că este suficient să se boteze cineva  
numai (în numele) Domnului**

Pe nimeni să nu-l amăgească faptul că Apostolul (Pavel), referindu-se la botez, omite adesea numele Tatălui și al Sfântului Duh și, de aceea, să nu creadă că invocarea numelor este fără importanță. El zice: «Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat»<sup>168</sup> și «Cîți în Hristos v-ați botezat, în moartea lui v-ați botezat»<sup>169</sup> pentru că mărturisirea lui Hristos echivalează cu mărturisirea întregii (Sfinte Treimi); (această mărturisire) indică și pe Dumnezeu, care a uns și pe Fiul, care a fost uns și pe Duhul, care este ungera, după cum am fost învățați de Petru în Faptele (Apostolilor): «Pe Iisus din Nazaret pe care Dumnezeu l-a uns cu Duhul Sfînt»<sup>170</sup>.

(Col. 117). De Isaia: «Duhul Domnului, cu care m-a uns (a venit) peste mine»<sup>171</sup>. Și de psalmist: «De aceea, te-a uns pe tine, Dumnezeule, Dumnezeul tău, cu untdelemnul bucuriei mai mult decît pe casnicii tăi»<sup>172</sup>. Uneori, însă (Apostolul Pavel vorbind despre) botez, amintește doar numele Duhului. «Toți ne-am botezat, zice, în Duhul și am devenit un trup»<sup>173</sup>. Același sens are și afirmația: «Voi ați fost botezați în Duhul Sfînt»<sup>174</sup>. Și aceasta: «El vă va boteza în Duhul Sfînt»<sup>175</sup>. Cu toate acestea, nu poate susține cineva, că acel botez la care a fost invocat numai numele Duhului, este desăvîrșit. Pentru că trebuie să rămînă totdeauna intactă tradiția care s-a dat odată cu harul de viață făcător. Cel care a răscumpărat din stricăciune viața noastră, ne-a dat puterea renașterii (putere) cuprinsă în mister, care aduce sufletelor mîntuirea. Astfel, faptul de a adăuga sau îndepărta ceva, echivalează cu pierderea vieții veșnice. Prin urmare, dacă la botez, separarea Duhului de Tatăl și Fiul este periculoasă pentru cel ce execută botezul și vătămarea pentru cel care-l primește, cum vom fi noi în siguranță separînd pe Duhul de Tatăl și de Fiul? Credința și botezul sînt două condiții ale mîntuirii și sînt legate, de nedespărțit, una de alta. Pe de o parte, credința se desăvîrșește prin botez; iar pe de altă parte, botezul se întemeiază pe credință; ambele sînt depline (prin invocare) acelorași nume. Pentru că, după cum credem în Tatăl și în Fiul și în Sfîntul Duh, la fel ne și botezăm în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Mărturisirea precede credința, care duce la mîntuire, însă botezul, cel ce pecetluiește asentimentul nostru, îl urmează de aproape.

## CAP. XIII

**Explicarea motivului pentru care îngerii sînt puși de către Pavel  
alături de Tatăl și de Fiul**

Dar există și alte (ființe), zic (adversarii noștri), care, deși cunoscute cu Tatăl și cu Fiul, nu sînt slăvite împreună (cu ei). De exemplu, Apostolul a amintit pe îngerii atunci cînd, conjurînd pe Timotei a zis:

168. Galateni III, 27.

169. Romani VI, 3.

170. Faptele Apostolilor X, 38.

171. Isaia LXI, 1; Luca IV, 18.

172. Psalmul XLIV, 8.

173. I Corinteni XII, 3.

174. Faptele Apostolilor I, 5.

175. Luca III, 16.

«Te conjur înaintea lui Dumnezeu (Tatăl) și a lui Iisus Hristos și a îngerilor săi aleși»<sup>176</sup>. Pe aceștia nici nu-i osebim de restul creației și nici nu acceptăm să fie connumărați împreună cu Tatăl și cu Fiul. Eu, deși (socotesc) că raționamentul nu merită răspuns, dat fiind că absurditatea lui poate fi constatată de oricine, voi spune numai că înaintea unui judecător indulgent și blînd, — gata să accepte ca îndreptățite argumentele celor acuzați, — poate să prezinte cineva ca martor pe confratele său de robie. Însă faptul de a fi făcut cineva liber din rob, faptul de a fi numit fiu al lui Dumnezeu și de a fi adus din moarte la viață, de nimeni altul nu se poate (realiza), decît de cel care prin fire se află în intimitatea lui Dumnezeu și condiției lui de rob nu este supus.

(Col. 120). Căci, cum va putea cineva străin să aducă pe alții în intimitatea lui Dumnezeu? Și cum va elibera (pe altul) cel ce însuși se află sub jugul robiei? Prin urmare, nu are același sens amintirea Duhului și a îngerilor; pe cînd Duhul (este amintit) ca Stăpîn al vieții, îngerii (sînt amintiți) ca protectori ai celor ca și ei robi, și ca martori credincioși ai adevărului. Pentru că sfinții obișnuiesc să comunice poruncile lui Dumnezeu în prezența martorilor, așa cum rezultă din îndemnul lui Pavel către Timotei: «Cele pe care le-ai primit de la mine, în prezența multor martori, pe acestea încredințează-le la oameni credincioși»<sup>177</sup>. El cheamă acum ca martori pe îngeri pentru că, știe că îngerii se vor afla alături de judecător, cînd va veni întru slava Tatălui ca să judece lumea cu dreptate, așa cum spune (Evangelistul): «Pe cel care îl va mărturisii înaintea oamenilor, Fiul Omului îl va mărturisi înaintea îngerilor lui Dumnezeu»<sup>178</sup>. Și Pavel în alt loc «Cînd se va arăta Domnul din cer (venind) cu îngerii»<sup>179</sup>. Pentru acest motiv, încă de aici, cheamă îngerii ca martori, ca să-și pregătească dovezi incontestabile pentru marele județ. Și nu numai el, (Pavel) ci toți, în general, căroră li s-a încredințat misiunea de predicatori, nu încetează nici un moment să recurgă la martori. Ei invocă (drept martori) chiar și cerul și pămîntul pentru că orice faptă se săvîrșește înlăuntrul lor și la examinarea faptelor, ele<sup>180</sup> vor fi alături de cei judecați. «Căci va chema cerul și pămîntul ca să judece poporul său», zice (Psalmistul)<sup>181</sup>. «Iau ca martori, înaintea voastră cerul și pămîntul»<sup>182</sup>, zice Moise, trebuind să transmită poporului poruncile (lui Dumnezeu). Și atunci, cînd spune cîntarea: «Ia aminte, cerule, și voi vorbi și auzi pămîntule cuvintele gurii mele»<sup>183</sup>. Și Isaia «Ascultă, cerule și pleacă urechea ta pămîntule»<sup>184</sup>. Iar Ieremia vorbește chiar despre o încremenire a cerului la auzul cuvintelor nelegiuite ale poporului: «Cerul s-a mirat de aceasta și s-a înfiorat încă și mai mult, pentru că poporul meu a săvîrșit două păcate îngrozitoare»<sup>185</sup>. Și apostolul, pentru că știa că îngerii au fost puși ca pedagogi și guvernatori ai oamenilor, i-a invocat ca martori. Cît privește pe Isus (fiul) lui Navi, el a luat ca martor al cuvintelor sale o piatră. Cîndva a fost luată de Iacob, ca martor (al cuvintelor sale) o grămadă de pietre<sup>186</sup>. El zice: «Piatra, (pe care o înalți) între voi astăzi, va fi mărturie.

176. I Timotei V, 21.

177. II Timotei II, 2.

178. Luca XII, 8—9.

179. II Tesaloniceni I, 7.

180. Cerul și pămîntul.

181. Psalmul XLIX, 4.

182. Deuteronom IV, 26.

183. Deuteronom XXXII, 1.

184. Isaia I, 2.

185. Ieremia II, 12—13.

186. Facere XXXI, 47.

(Col. 121). Pină la sfîrșitul zilelor, ori de cîte ori veți minți pe Domnul Dumnezeu nostru»<sup>187</sup>. Credea, probabil, că datorită puterii lui Dumnezeu și pietrele vor grăi împotriva călcătorilor de lege, dacă nu, în mod sigur, conștiința fiecăruia va fi șocată de avertisment. Prin urmare, aceștia cărora li s-a încredințat mîntuirea sufletelor, oricare ar fi ei pre-gătesc dovezi, pe care să le prezinte mai tîrziu. Cît privește pe Duhul, el a fost pus pe aceeași treaptă cu Dumnezeu, nu dintr-o necesitate trecătoare ci datorită comuniunii sale firești (cu Dumnezeu) : N-a fost impus (aci) de noi, (aci) a fost așezat de Domnul.

## CAP. XIV

Răspuns la obiecțiunea (că Duhul nu trebuie pus pe aceeași treaptă cu celelalte două persoane ale Sfintei Treimi), pentru că (se spune că) unii (oameni) au fost botezați «în» (numele) lui Moise și au crezut în El. În același timp se vorbește și despre reprezentările tipice.

Însă, zic ei, nici faptul că ne botezăm, «în»<sup>188</sup> (numele) Duhului Sfînt nu justifică faptul de a-l pune pe aceeași treaptă cu Dumnezeu. Pentru că unii au fost botezați în (numele) lui Moise, «în nor» și «în mare»<sup>189</sup>. De asemenea, se spune că s-a dat crezare oamenilor<sup>190</sup>. «Că a crezut poporul în Dumnezeu și Moise, sluga sa»<sup>191</sup>. Atunci, zice (adversarul), de ce (pornind) de la credință și de la botez, preamărești într-atîta pe Duhul Sfînt și îl pui mai presus de creație, cînd este atestat faptul că credința și botezul s-au făcut și în (numele) oamenilor ? Deci, ce vom zice ? (Vom zice) că credința în Duhul (are aceeași importanță) ca și credința în Tatăl și în Fiul ; asemeni și botezul. Pe cînd credința în Moise și (botezul) în nor (au avut sensul) de umbră și tip.

Întrucît cele divine se anunță prin (lucruri) mici și omenești, (nu înseamnă) că natura lor, pe care deseori tipii au prezentat-o acoperită de umbră, este neglijabilă. Pentru că tipul le descoperă pe cele așteptate și arată voalat viitorul, imitînd adevărul. Astfel, Adam este tip al (lui Adam) cel viitor»<sup>192</sup>, piatra (reprezintă) tip pe Hristos<sup>193</sup> și apa (care a izvorît) din piatră (este tipul) puterii de viață făcătoare Cuvîntului. «Căci, zice, dacă însetează cineva, să vină la mine și să bea»<sup>194</sup>. Mana este tipul pîinii celei vji, care s-a coborît din cer<sup>195</sup> și șarpele, spinzurat pe stîlp, este tipul patimei mîntuitoare care s-a săvîrșit pe cruce ; de aceea, (toți) cîți priveau

(Col. 122) către el (cu credință) erau salvați<sup>196</sup>. Încă și cele referitoare la ieșirea lui Israil au fost istorisite pentru că sînt tip ai mîntuirii prin botez. Întîii născuți ai israeliților au fost salvați, ca și trupurile celor care se botează, pentru că celor însemnați cu singele (mielului) li s-a dat har. Singele mielului era tip al singelui lui Hristos, iar întîii născuți, erau tip ai primului (om) creat ; — fiindcă acesta, în virtutea succesiunii ; există, în mod necesar, în noi, perpetuîndu-se pînă la sfîrșit,

187. Isus Navi XXIV, 27.

188. De data aceasta vorbește despre prepoziția...

189. I Corinteni X, 2.

190. Au crezut «în oameni».

191. Exod XIV, 31.

192. Romani V, 14.

193. I Corinteni X, 4.

194. Ioan VII, 37.

195. Deuteronom VIII, 3 ; Ioan VI, 41.

196. Numeri XXI, 9.

de aceea, în Adam toți murim <sup>197</sup> și moartea a stăpînit pînă la plinirea legii și pînă la venirea lui Hristos. Întîii născuți au fost păstrați de către Dumnezeu, pentru a nu fi atinși de exterminator, ca semn că noi cei aduși la viață prin Hristos, nu vom mai muri în Adam. Marea și norul au condus atunci la credință, iar prin impresia (pe care o provocau), în același timp preînchipuiau harul care avea să vină. «Cine este înțelept să priceapă (toate) acestea?» <sup>198</sup>. Cum a preînchipuit marea botezul? Prin faptul că a separat (pe israeliți) de faraon, după cum baia aceasta (separă) de tirania diavolului. Aceea ucidea în (valorile) ei pe dușman, în această (baie) este ucisă dușmănia noastră, cea către Dumnezeu. Din aceea poporul (Israel) a ieșit nevătămat, din apa (botezului), noi ne ridicăm ca înviați din morți, mîntuiți prin harul celui care ne-a chemat. Cît despre nor, el era o umbră a darului Duhului, (dar) care stinge flacăra patimilor, prin omorîrea mădularelor.

Adică, ce? Dacă s-au botezat (aceia) în chip tainic în Moise, pentru aceasta harul botezului este neînsemnat? În felul acesta nici unul dintre elementele credinței noastre nu poate fi măreț, dacă deprecieri, datorită tipilor, ceea ce este măreț în fiecare (dintre ele). Nici iubirea lui Dumnezeu față de oameni, faptul că pe Fiul său Unul-Născut l-a dat pentru mîntuirea noastră nu este un gest mare și supranatural, pentru că nici Avraam nu și-a curăț fiul. Nici patima Domnului nu este strălucită, pentru că în locul lui Isaac, un berbec era tipul ofrandei sacrificate. Nici coborîrea la iad nu este un fapt extraordinar, îndată ce Iona, timp de trei zile și tot atîtea nopți a realizat mai dinainte tipul morții. La fel face și în legătură cu botezul, cel care compară adevărul cu umbra, cu tipul cele desemnate prin el și încearcă (invocînd), pe Moise și marea să denigreze întreaga iconomie. Ce fel de iertare a păcatelor și ce fel de reînnoire a vieții (a avut loc) în mare?

(Col. 125). Ce harismă spirituală (s-a primit) prin Moise? Ce omorîre a morții (a avut loc) acolo? Aceia n-au murit împreună cu Hristos și de aceea nici n-au înviat împreună cu el <sup>199</sup>. Nu purtau în ei chipul celui ceresc <sup>200</sup> nici moartea lui Iisus în trupul (lor). Nu s-au dezbrăcat de omul cel vechi și nu s-au îmbrăcat în omul cel nou, reînnoit spre cunoștință, după chipul celui care l-a creat. Deci de ce compara botezurile, care au comun doar denumirea pe cînd deosebirea dintre ele este atît de mare, pe cît este (deosebirea) dintre vis și realitate și (aceea dintre) umbră și imagine și (obiectele) existente în realitate.

Dar și credința în Moise nu infirmă credința în Duhul, ci, mai degrabă, afirmă credința în Dumnezeuul tuturor. «Pentru că, zice (Scriptura), a crezut poporul în Dumnezeu și în Moise, sluga sa» <sup>201</sup>. Prin urmare, (aghiograful) a raportat (credința poporului) la Dumnezeu și nu la Duhul și (Moise) a prefigurat pe Hristos și nu pe Duhul. Pentru că, în slujba legii fiind, a preînchipuit pe mijlocitorul dintre Dumnezeu și oameni <sup>202</sup>. N-a preînchipuit Moise pe Duhul, pentru faptul că a fost mijlocitor între Dumnezeu și popor. Pentru că legea s-a dat prin îngeri, în

197. I Corinteni XV, 22.

198. Psalmul CVI, 43; Osea XIV, 10. 199. Romani VI, 8.

200. I Corinteni XV, 49.

201. Exod XIV, 31. 202. I Timotei II, 5.

mîna mijlocitorului, la dorința poporului care zicea : «Vorbește-ne tu și să nu ne vorbească Dumnezeu»<sup>203</sup>. Prin urmare, credința în el prefigu-rează (credința) în Domnul, mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, cel care a zis : «Dacă ați fi crezut în Moise, ați fi crezut și în Mine»<sup>204</sup>. Oare, pentru faptul că a fost preînchipuit prin (credința) în Moise, cre-dința în Domnul este un lucru mic ? Nu, nici dacă s-a botezat cineva (crezînd) în Moise, (nu este un motiv) să minimalizăm harul (primit) la botez de la Duhul Sfînt. În plus, am de spus că se obișnuiește în Scrip-tură să se desemneze prin Moise Legea, ca în afirmația : «Au pe Moise și pe profeți»<sup>205</sup>. De aceea, referindu-se la botezul legii (vechi), s-a zis că (Israel) s-a botezat în Moise. Pentru ce, deci, aceștia care, spriji-nindu-se pe umbră și tipi și minimalizînd (în felul acesta) adevărul, so-cotesc de disprețuit speranța și darul bogat al lui Dumnezeu și Mintui-torul nostru, cel care reînnoiește tinerețea noastră ca a vulturului ? Faptul de a ignora marea taină a mîntuirii noastre (denotă) într-adevăr, minte de copil, de copil care are nevoie de lapte, pentru că în baza unui principiu pedagogic, înainte de a ne exersa în dreapta credință și în-ainte de a ajunge la desăvîrșire, (era normal să) nu se dea elementele pe care mai ușor le puteam pricepe, pe măsura cunoștinței (noastre). (În felul acesta) guvernatorul vieții noastre ne conduce progresiv către marea lumină a adevărului, întocmai cum (progresiv sînt obișnuiți cu lumina) ochii ținuți la întuneric.

(Col. 128). Din grija față de slăbiciunea noastră și virtutea nepă-trunsei sale înțelepciuni a făcut să vedem mai întîi umbrele corpurilor, pentru ca obișnuindu-ne să vedem soarele mai întîi (reflectîndu-se) în apă, să nu fim orbiți la vederea luminii celei adevărate. Exact în același fel și Legea, care este umbra celor viitoare<sup>206</sup> și prefigurările profeți-lor, care fac aluzie la adevăr, au fost concepute pentru a exercita ochii duhovnicești, pentru ca în felul acesta să se facă ușor trecerea la înțe-lepciunea ascunsă în mister. Acestea, deci, în legătură cu tipii. Nu este posibil să stăruim mai mult (asupra acestui aspect), fiindcă în felul ace-s-la paranteza ar deveni mai mare decît ideea capitolului.

## CAP. XV

### Răspuns la obiecțiunea posibilă : «Că și în apă ne botezăm». În același timp se vorbește despre botez

Ce să mai adăugăm acestora ? Pentru că sînt buni să formuleze (ar-gumente) destructive. — «Și în apă ne botezăm, (zic ei) și de bună sea-mă că nu vom da mai multă cinste apei decît celorlalte creaturi, nici nu-i vom da cinstea pe care o dăm Tatălui și Fiului». De genul acesta sînt argumentele lor (argumente) care se potrivesc (cu mintea) unor oameni mînioși, care datorită faptului că li s-a întunecat rațiunea de patimă, nu cruță nimic pentru a se război cu cel care i-a supărat. Noi, însă, nu vom ezita să vorbim și despre acestea. Pentru că, dacă nu știu ceva îi vom învăța, iar dacă vor să săvîrșească răul, nu le vom permi-te. Dar (să revenim) la problema discutată puțin mai sus.

203. Exod XX, 19.

204. Ioan V, 46.

205. Luca XVI, 29.

206. Evrei X, 1.

Iconomia lui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru în vederea mîntuirii neamului omenesc constă în ridicarea (acestuia) din căderea (adusă de păcat) și readucerea lui din înstrăinarea adusă de neascultare, în (starea) de intimitate cu Dumnezeu. Pentru aceasta s-a întrupat Hristos, (a dus) viață smerită, (a suferit) patimi, cruce, înmormîntare și înviere, pentru ca, imitîndu-L, omul mîntuit să recapete acea veche înfiere. Prin urmare, pentru desăvîrșirea vieții (spirituale), este necesară imitarea lui Hristos nu numai prin blîndețe, smerenie și mărinimie, ci și prin moarte

(Col. 129), după cum spune Pavel, imitatorul lui Hristos : «M-am asemănat cu el prin moarte (cu speranța) că voi ajunge la învierea din morți»<sup>207</sup>.

Cum, însă, imităm moartea sa ? Prin faptul că ne îngropăm împreună cu el prin botez<sup>208</sup>. Și cum ne îngropăm ? Și care este folosul imitării ? În primul rînd, este necesar să întrerupem felul de viață precedent. Acest lucru, însă, este imposibil, dacă nu ne naștem de sus, după spusa Domnului. Pentru că renașterea, după cum spune și numele, este începutul celei de a doua vieți. Prin urmare, înainte de a începe cea de a doua (viață), se cuvine să punem capăt celei precedente. Căci, după cum — în cazul celor care se întrec (pe stadion în proba de) cursă dublă — între cele două curse are loc o oarecare încetinire și oprire, la fel — și în cazul schimbării celor (două moduri) de viață — intervine moartea, punînd capăt (faptelor) celor precedente și începutul celor ce urmează. Și cum ne coborîm la iad ? Imitînd prin botez îngroparea lui Hristos, pentru că trupurile celor care se botează sînt, ca îngropate, în apă. Prin urmare, la botez (are loc), simbolic, lepădarea de faptele trupului, după spusa apostolului, care zice : «Ați fost tăiați împrejur cu o tăiere nefăcută de mînă, (care constă) în dezbrăcarea de trupul păcatului ; cu tăierea împrejur a lui Hristos, întrucît v-ați îngropat împreună cu el în botez»<sup>209</sup>. Botezul este ca un medicament, care curățește sufletul de murdăria pe care a contractat-o cugetînd cele ale trupului, așa cum s-a scris : «Spăla-mă-vei și mai alb decît zăpada voi fi»<sup>210</sup>. De aceea, nu ne îmbăiem, în felul iudeilor, după fiecare întinare, ci cunoaștem un singur botez mîntuitor. Pentru că una este moartea (suferită de Fiul lui Dumnezeu) pentru (mîntuirea) lumii și una este învierea din morți, al cărei tip este botezul. De aceea, Domnul, iconomul vieții noastre, ne-a lăsat ca testament botezul, care este tip al morții și al vieții. Chipul morții este apa (care ne acoperă), iar arvuna vieții ne-o dă Duhul. Socotesc că cu acestea s-a clarificat problema dezbătută : de ce apa a fost legată de Duhul. Pentru că botezul are de realizat două scopuri ; pe de o parte să suprime trupul păcatului<sup>211</sup> — pentru a nu mai face roade vrednice de moarte — pe de altă parte să trăiască în (atmosfera) Duhului și să facă roade sfinte<sup>212</sup>. Apa redă imaginea morții (prin faptul) că primește (în ea) trupul ca într-un mormînt, iar Duhul trimite puterea de viață făcătoare, care ne reînnoiește sufletele, (aducîndu-le) din starea de moarte, produsă de păcat, la viața ca dintru început. Aceasta, deci, înseamnă a se naște cineva de sus, din apă și Duh ; prin apă moare pentru păcat.

207. Filipeni III, 10—11.

208. Romani VI, 4—5.

209. Coloseni II, 11—12.

210. Psalmul L, 9.

211. Romani VI, 6.

212. Romani V, 22.

(Col. 132). Iar prin Duhul se renaște la o viață nouă. Prin trei afundări și tot atâtea invocări se săvârșește marea taină a botezului; în felul acesta se preînchipuie moartea, iar sufletele celor care se botează se luminează cu cunoașterea lui Dumnezeu. Încît, dacă în apă există vreun har, acesta nu se datorește firii apei, ci prezenței Duhului. Pentru că botezul nu are ca scop îndepărtarea murdăriei trupesti, ci consacrarăa unei conștiințe curate lui Dumnezeu. Pregătindu-ne, deci, pentru înviere, Domnul impune ca mod de viață pe cel evanghelic și ne îndeamnă la blindețe, răbdare, curăție, cumpătare, încît pe acele (virtuți), care în acel veac se împlinesc în mod firesc, noi să le realizăm (în acest veac în mod) deliberat. Dacă, însă, cineva, miniat, ar zice că (viața propusă de) Evanghelie prefigurează viața de după înviere, mi se pare că nu greșește. Să revenim, însă, la tema noastră.

Prin intermediul Duhului Sfint (are loc) restabilirea în paradis, ridicarea în împărăția cerurilor, redobîndirea înfierii, îndrăzneala de a numi pe Dumnezeu—Tatăl nostru, împărțășirea de harul lui Hristos, viețuirea ca fii ai lumii, părțășia la slava veșnică și, într-un cuvînt, împărțășirea de toate binecuvîntările, în acest veac și în cel viitor. Astfel, bunurile promise nouă, din care, prin credință, așteptăm să ne înfructăm, le vedem ca în oglindă, ca deja prezente<sup>213</sup>. Și dacă arvuna este atît de mare, cît de mare va fi plata și dacă pîrga este atît de mare, cît de mare va fi rodul întreg al (secerișului)?

Deosebirea dintre (botezul care dă) harul Duhului și (simplul) botez în apă, este cunoscută și de acolo că pe cînd Ioan a botezat cu apă spre pocăință, Domnul nostru Iisus Hristos (a botezat) cu Duhul Sfint. Pentru că, zice (Ioan): «Eu vă botez cu apă spre pocăință, însă cel ce vine după mine, este mai tare decît mine și încălțămintele lui nu sînt vrednic să le țin; acesta vă va boteza cu Duhul Sfint și cu foc»<sup>214</sup>. Prin botezul focului, (Ioan înțelege) încercarea de la judecată. Așa spune și apostolul: «Focul va cerca (și va arăta) cum este lucrarea fiecăruia». Și iarăși: «Căci ziua (aceea) o va arăta descoperind-o prin foc»<sup>215</sup>. Deja unii, în luptele (susținute) pentru dreapta credință, întrucit au suportat moartea pentru Hristos, cu adevărat și nu prin imitare, n-au avut nevoie, pentru a se mîntui, de simbolismul apei. Pentru că au fost botezați în sîngele propriu. Spun (toate acestea) nu pentru a minimaliza (valoarea) botezului în apă, ci pentru a combate raționamentele celor care se ridică împotriva Duhului, adică pe cei care

(Col. 133) amestecă pe cele ce nu sînt de amestecat și pun pe același plan pe cele ce nu se compară.

## CAP. XVI

### **Duhul este nedespărțit de Tatăl și de Fiul, din orice punct de vedere, atît la crearea lumii spirituale cît și la mîntuirea oamenilor și la judecata viitoare**

Să revenim, deci, la tema de la început: în ce fel Duhul este întru toate nedespărțit și absolut nimic nu-l separă de Tatăl și de Fiul. Scriind corintenilor, la locul (în care vorbește) despre harisma glosolaliei,

213. I Petru III, 21.

214. Matei III, 11.

215. I Corinteni III, 13.

(Apostolul Pavel) zice : «Dacă toți profețiți și intră vreun necredincios, sau vreun neinițiat, (acela) este dat pe față de către toți, este cercetat de toți și cele ascunse ale inimii lui devin cunoscute și așa, căzind cu fața la pământ, se va închina lui Dumnezeu și va spune că Dumnezeu cu adevărat este cu voi»<sup>216</sup>. Deci, dacă (pornind) de la profeție — care se exercită ca har al Duhului — recunoaște cineva că în profeți se află Dumnezeu, să ia aminte aceștia, ce loc atribuie Duhului Sfint. Care dintre cele două alternative este mai justă ? Să-l considerăm Dumnezeu sau creatură ? Dar, replica lui Petru adresată lui Safira : «De ce v-ați sfătuit să ispițiți pe Duhul Sfint ? Nu ați mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu»<sup>217</sup>. Oare nu arată că păcatele (săvârșite) împotriva Duhului Sfint sînt considerate păcate (săvârșite) împotriva lui Dumnezeu ? De aci poți afla că Duhul participă la orice acțiune a Tatălui și a Fiului. Cînd Dumnezeu împarte darurile iar Domnul slujirile, Duhul este de față, hotărînd distribuirea harismelor, așa cum crede de cuviință, după vrednicia fiecăruia. Pentru că zice : «Există diferite harisme, dar același Duh (în toate) și slujiri diferite, dar același Domn (care le împarte) și diferite lucrări, dar același Dumnezeu, care lucrează totul în toți»<sup>218</sup>. Pe toate acestea le operează unul și același Duh, împărțind fiecăruia, după cum voiește»<sup>219</sup>. Desigur, pentru că apostolul a amintit aici mai întîi de Duhul, în rîndul al doilea de Fiul și în rîndul al treilea de Dumnezeu și Tatăl, nu trebuie să-și închipuie cineva că ordinea s-a inversat. Pentru că, pentru acest fel de a vorbi, Apostolul s-a inspirat din relațiile dintre noi. Atunci cînd primim daruri, întîlnim mai întîi pe cel care le distribuie, apoi ne ducem cu gîndul la cel ce ne-a trimis (darul) și în cele din urmă ne ridicăm cu gîndul la sursă și cauza bu-nurilor.

(Col. 136). Ai putea deduce unitatea (de ființă și acțiune) dintre Duhul, Tatăl și Fiul și de la creație. Puterile curate și spirituale sînt numite sfinte și sînt (cu adevărat) sfinte, pentru că au obținut sfințenia, de la harul care li s-a dat de către Duhul. S-a trecut sub tăcere modul în care au fost create puterile cerești ; cel ce a redactat crearea lumii ne-a descoperit numai că creatorul (s-a adresat) lor<sup>220</sup>. Tu, însă, care ai putere, (pornind) de la cele văzute să ajungi cu mintea la cele nevăzute, mărește pe creatorul, care pe toate le-a făcut, fie ele văzute, fie nevăzute fie începătorii, fie puteri, fie tronuri, fie domnii<sup>221</sup> și oricare alte firi raționale, care nu sînt enumerate (aici). Socotește drept cauză primordială a existenței acestora pe Tatăl, cauză creatoare pe Fiul și desăvîrșitoare pe Duhul. Prin urmare, duhurile slujitoare există prin voia Tatălui, au fost aduse la existență prin lucrarea Fiului și s-au desăvîrșit prin prezența Duhului. Iar desăvîrșirea îngerilor înseamnă sfințenie și rămînere în sfințenie<sup>222</sup>. Nimeni să nu-și închipuie că (sînt

216. I Corinteni XIV, 24—25.

217. Faptele Apostolilor V, 9, 4.

218. I Corinteni XII, 4—6.

219. I Corinteni XII, 11.

220. Din această frază nu rezultă cu claritate cele propuse în propozițiunea precedentă (unitatea de ființă și acțiune între cele trei persoane).

221. Coloseni I, 16.

222. Un studiu în legătură cu sfințirea îngerilor de către Duhul, în concepția Sf. Vasile, a scris A. Heisig, *Der Heilige Geist und die Heiligung der Engel in der Pneumatologie des Basiliius von Caesarea*, în rev. «Zeitschrift für Katholische Theologie» 87 (1965) 257—308.



obligat) să zic fie că sînt trei principii<sup>223</sup>, fie să accept că lucrarea Fiului este nedesăvîrșită. Pentru că principiul celor ce există este unul, care crează prin Fiul și desăvîrșește prin Duhul. Lucrarea Tatălui — care lucrează totul în toate — nu este nedesăvîrșită, nici lucrarea Fiului nu prezintă lipsuri, dacă nu se desăvîrșesc de Duhul. Pentru că Tatăl putea să creeze numai prin voință, lipsindu-se de (concursul) Fiului; însă a voit (să creeze) prin Fiul. Nici Fiul n-ar fi avut nevoie de colaborator, dacă acționa asemenea Tatălui, însă și El a voit să desăvîrșească prin Duhul. «Cerurile s-au făcut, (zice Psalmistul) cu Cuvîntul Domnului și toate puterile cerești cu suflarea gurii lui»<sup>224</sup>. Cuvîntul nu trebuie înțeles ca o anume vibrație a aerului, emis prin organele vocale, nici Duhul ca o suflare a gurii, provenită din căile respiratorii, ci Cuvîntul trebuie înțeles ca existînd de la început cu Dumnezeu (Tatăl), el însuși fiind Dumnezeu, iar Duhul gurii lui Dumnezeu (trebuie înțeles) ca fiind «Duhul adevărului, care de la Tatăl precede»<sup>225</sup>. Așadar, să înțelegi că există trei (persoane): Domnul care poruncește, Cuvîntul care crează și Duhul care întărește. Iar «întărire» ce altceva ar putea să însemne, dacă nu desăvîrșirea în sfințenie, nestrămătarea și stăruința în bine? Sfințenia nu (se capătă) fără (ajutorul) Duhului. Puterile îngeresti nu sînt prin firea lor sfinte

(Col. 137) — astfel nu s-ar deosebi întru nimic de Sfîntul Duh; lor li s-a dat sfințenia de la Duhul, pe măsura vredniciei. După cum cauterul este conceput ca făcînd una cu focul — altceva fiind materia (din care este alcătuit) și altceva fiind focul — la fel și în cazul puterilor îngeresti: esența lor este duh aerian, dacă există (o asemenea esență), sau foc imaterial, conform textului Scripturii: «Cel ce face pe îngerii săi duhuri și pe slugile sale pară de foc»<sup>226</sup>; de aceea se și află într-un loc și se fac văzute, înfățișîndu-se celor vrednici cu corpurile proprii. Pe cînd sfințenia este ceva exterior naturii lor și le-o aduce comuniunea cu Duhul. Păstrează starea (la care au ajuns) prin stăruința în bine (pentru că deși) au libertate de alegere, nu se îndepărtează niciodată de adevăratul bine. Încît, dacă suprimi cu mintea pe Duhul, s-au destrămat cetele îngerilor, ierarhiile arhanghelilor au dispărut, confuzia s-a așternut peste tot, viața lor (devine) fărădelege, dezordonată și fără sens. Căci cum (pot) să spună îngerii: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu»<sup>227</sup>, nefiind întăriți de Duhul? «Pentru că nimeni nu poate să spună că Iisus este Domn, decît numai în Duhul Sfînt și nimeni în Duhul lui Dumnezeu vorbind, nu anatematizează pe Iisus»<sup>228</sup>. Acest lucru ar face ca duhurile să poate deveni rele și protivnice (lui Dumnezeu); căderea primilor îngeri dovedește spusa că puterile nevăzute au libertate de a alege între virtute și răutate și de aceea au nevoie de ajutorul Duhului. Eu zic că și Gavriil n-a putut să prezică în alt chip pe cele viitoare<sup>229</sup>, decît datorită harismei profeției (dată lui) de Duhul. Pentru că profeția este una dintre harismele pe care le distribuie

223. Zice că nu există trei «ipostase inițiale», nu în sens subordinaționist, ci în sensul că Tatăl este principiul din care Fiul și Sf. Duh își au existența.

224. Psalmul XXXII, 6. 225. Ioan XV, 26. 226. Psalmul CIII, 4.

227. Luca II, 14. 228. I Corinteni XII, 3. 229. Luca I, 26.

Duhul. De cine a fost învățat (Gavriil), căruia i s-a poruncit să descopere lui (Daniil) — omul iubit de Dumnezeu — tainele viziunii <sup>230</sup>, dacă nu de Duhul Sfânt? Descoperirea tainelor revine îndeosebi Duhului, așa cum zice Scriptura: «Dumnezeu ne-a descoperit nouă prin Duhul» <sup>231</sup>. Cum ar putea petrece viață fericită tronurile și domniile, începătoriile și puterile, dacă nu ar vedea continuu fața Tatălui din ceruri? Însă această contemplare nu (se realizează) fără (ajutorul) Duhului. Căci, după cum în timpul nopții, dacă îndepărtezi lumina din casă ochii orbesc, puterile devin inerte, lucrurile de valoare sînt de nerecunoscut, iar aurul și argintul, din necunoștință, sînt în egală măsură călcate în picioare

(Col. 140) — la fel și în cazul celor raționale: este imposibil să dăinuiască acea viață după lege, fără (ajutorul) Duhului. Ordinea în cazarmă nu se poate păstra cînd comandantul lipsește, nici armonia în cor, în lipsa dirijorului. Cum ar putea zice Serafimii: «Sfînt, Sfînt, Sfînt» <sup>232</sup>, dacă n-ar fi fost învățați de Duhul de cîte ori se cade să rostească această doxologie? Prin urmare, fie că îl laudă pe Dumnezeu toți îngerii, fie că îl laudă toate puterile lui (fac acest lucru) cu concursul Duhului. Dacă mii și mii de îngeri se află de față și zeci de mii de slujitori săvîrșesc ireproșabil slujba lor, (fac aceasta) cu puterea Duhului. Este imposibil a fi menținută, fără purtarea de grijă a Duhului, toată această armonie de negrăit și mai presus de ceruri (atît) în slujba lui Dumnezeu, cît și între puterile cele mai presus de ceruri. Duhul este de față la crearea (îngerilor) — care nu se desăvîrșesc prin progres (moral), ci sînt desăvîrșiți chiar de la creare — și oferă harul său în vederea constituirii și desăvîrșirii ființei lor.

Cine neagă că acțiunile întreprinse de Marele Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, izvorîte din bunătatea lui Dumnezeu, în vederea mîntuirii omului, s-au împlinit prin harul Duhului? Fie să cercetezi pe cele din trecut: binecuvîntările patriarhilor, ajutorul dat prin lege, tipurile, profețiile, bravurile în războaie, minunile dreptilor, fie că cercetezi dispozițiile referitoare la întruparea Domnului (toate au fost realizate) prin Duhul. În primul rînd, a fost prezent în însuși trupul Domnului, fiindu-i ungeră și însoțitor inseparabil, conform spuselor Scripturii: «Peste cel care vei vedea pe Duhul coborînd și rămînînd peste el, acesta este Fiul Meu cel iubit» <sup>233</sup>. Și: «Pe Iisus cel din Nazaret, pe care l-a uns Dumnezeu cu Duhul Sfînt» <sup>234</sup>. Apoi, orice lucrare (a Fiului) se săvîrșea în prezența Duhului. Duhul era de față chiar și cînd (Iisus) a fost ispitit de diavol. «Căci, zice (Scriptura), Iisus a fost condus de Duhul în pustiu, pentru a fi ispitit» <sup>235</sup>. Și cînd a săvîrșit minuni (Duhul) era de față. «Pentru că, zice, dacă eu scot demonii cu Duhul lui Dumnezeu...» <sup>236</sup>. Nu l-a părăsit nici după ce a înviat din morți. Pentru că, în lucrarea de reînnoire a omului, de a-i reda harul — pe care (îl primise) din suflarea lui Dumnezeu, dar îl pierduse — Domnul, suflînd peste ucenici, a zis: «Luați Duh Sfînt. Căroră veți ierta păcatele,

230. Daniil X, 10.

231. I Corinteni II, 10.

232. Isaia VI, 3.

233. Ioan I, 33; Luca III, 22.

234. Faptele Apostolilor X, 38.

235. Matei IV, 1.

236. Matei XII, 28.

(Col. 141) vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute»<sup>237</sup>. Organizarea Bisericii nu se săvârșește, în mod evident și incontestabil, prin Duhul? «Pentru că acesta, zice (Scriptura), a dat Bisericii, în primul rînd apostoli, în al doilea rînd profeți, în al treilea rînd pe cei cu darul minunilor, apoi pe cei cu darul tămăduirilor, al cîrmuitorilor, binefăcătorilor și cu darul (vorbirii în diferite) limbi»<sup>238</sup>. Această ordine a fost stabilită, după darurile Duhului.

Dacă cercetează cineva cu atenție, va găsi că și la vremea așteptatei celei de a doua veniri a Domnului din cer, Duhul Sfînt nu va lipsi, așa cum socotesc unii. Din contră, va fi de față și în ziua arătării (Domnului), cînd fericitul și singurul suveran va judeca lumea cu dreptate. Cine n-a auzit de bunurile pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei vrednici, încît să nu știe că coroana dreptilor, care se va da fiecăruia mai bogată și mai strălucitoare — după actele de virtute săvîrșite — este harul Duhului? Pentru că la Tatăl, în atmosfera strălucitoare a (vieții) sfinților, «multe lăcașuri sînt»<sup>239</sup>, adică diferite vrednicii. «După cum steaua se deosebește în strălucire de stea», la fel (se va întîmpla) și la învierea morților<sup>240</sup>. Prin urmare, cei pecetluiți de Duhului Sfînt<sup>241</sup> pentru ziua izbăvirii, care au păstrat intactă pîrga Duhului pe care au primit-o, aceștia sînt cei care vor auzi: «Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune»<sup>242</sup>. Cît despre cei care au întristat pe Duhul Sfînt cu răutatea faptelor lor și despre cei care n-au fructificat darul primit, de la ei se va lua harul primit și se va da altora, sau, după cum spune unul dintre evanghe-liști, «vor fi tăiați în două»<sup>244</sup>, înțelegîndu-se prin tăiere în două înstrăinarea în întregime de Duhul. Pentru că nici trupul nu se împarte, încît o parte să fie predată iadului, iar alta nu (acest lucru ar fi o poveste, care nu cadrează ca un judecător drept care, pe cînd trupul întreg a păcătuit, îl pedepsește doar jumătate), nici sufletul nu se taie în două (dat fiind că în întregime posedă cugetul păcătos și în întregime colaborează cu trupul la săvîrșirea răului). Tăierea în două înseamnă, după cum am spus, veșnică înstrăinare a sufletului de Duhul. Pentru că acum, deși nu se amestecă cu cei nevrednici, se pare totuși că se află în cei care au fost o dată pecetluiți și așteaptă întoarcerea și minuirea lor, — atunci se va îndepărta în întregime de sufletul celor care au pîngărit harul său.

(Col. 144). De aceea, (s-a zis) că «nu poate să laude cineva pe Dumnezeu în iad, nici să-și amintească de Dumnezeu după moarte»<sup>245</sup> fiindcă nu are ajutorul Duhului. Deci, cum este posibil să gîndească cineva că judecata (viitoare) se va săvîrși fără (asistența) Sfîntului Duh, cînd Scriptura spune că El este premiul dreptilor, iar condamnarea păcătoșilor va consta în faptul că li se va lua și ceea ce li se pare că au de la El. Însă, cea mai mare dovadă a unității Duhului cu Tatăl și Fiul (este spusă Scripturii), că se află în acel raport cu Dumnezeu, în care se află duhul nostru cu (ființa) fiecăruia dintre noi. «Căci, cine dintre oameni știe cele (ascunse) ale omului, dacă nu duhul din el? La fel și cele (as-

237. Ioan XX, 22—23.

238. I Corinteni XII, 28.

239. Ioan XIV, 2.

240. I Corinteni XV, 41—42.

241. Efeseni I, 13—14.

242. Matei XXV, 21.

244. Matei XXIV, 51.

245. Psalmul VI, 6.

cunse) ale lui Dumnezeu și nimeni nu le-a cunoscut, afară de Duhul din El»<sup>246</sup>.

Acestea sînt (suficiente) în această problemă.

## CAP, XVII

**Către cei care zic că Duhul Sfint nu trebuie connumărat cu Tatăl și cu Fiul, ci subnumărat (lor). În același timp se aduc argumente pentru connumărarea (Duhului) cu Tatăl și cu Fiul.**

Nu este lesne de înțeles ce numesc ei subnumărare și în ce sens folosesc acest termen. Însă toată lumea știe că termenul a fost preluat din categoria profană. Să cercetăm dacă are vreo tangență cu cele de față. Deci, zic acești pricepuți în cele zadarnice, că unele noțiuni sînt generale și au sens foarte larg, altele au sens specific și altele au sens și mai restrîns. De exemplu, noțiune generală este (cuvîntul) fire; prin ea se exprimă toate firile în mod egal, cele însuflețite și cele neînsuflețite. (Cuvîntul) «*animal*» este o noțiune specifică și prin ea se exprimă mai puține entități decît prin prima. Cu sens și mai restrîns decît noțiunea «*animal*», este noțiunea «*om*» și decît aceasta cea de «*bărbat*», apoi cea care privește pe fiecare individ în parte, ca Petru, Pavel sau Ioan.

Deci, nu cumva înțeleg ei subnumărarea ca pe o împărțire a noțiunii generale în entități mai mici? Nu pot să cred că au ajuns la atîta nesăbuire încît să-și închipuie că Dumnezeul universului este o noțiune generală fără existență (reală) și ipostas, pe care o concepem doar cu mintea, care se divide în noțiuni cu sens mai restrîns, iar această subdiviziune să fie numită subnumărare. Nici nebunii n-ar putea susține așa ceva. Pentru că, pe lîngă faptul că arată lipsă de evlavie, se opun propriei lor intenții. Pentru că cele care se subdivid au aceeași esență cu cele din care au provenit. Însă, dată fiind marea lor nebunie, se pare că nu avem

(Col. 145) argumente s-o combatem și astfel, cu nebunia lor mi se pare că ceva cîștigă. Pentru că, după cum corpurilor moi nu li se pot aplica lovituri puternice, pentru că nu opun rezistență, în același fel nu pot fi combătute cu putere argumentele unor nesăbuiți. Ar trebui, deci, să trecem sub tăcere impietatea lor îngrozitoare, însă iubirea față de frați și perversitatea adversarilor nu ne lasă liniștiți.

Ce susțin ei? Ascultați cuvintele fanfaronadei lor: «Noi susținem că trebuie connumărate cele de aceeași cinste și subnumărate cele inferioare». Și ce înseamnă afirmația pe care o faceți? Fiindcă nu înțeleg neobișnuită voastră înțelepciune. Care din două: Aurul trebuie connumărat aurului, iar plumbul, datorită faptului că este un material mai ieftin, nu trebuie connumărat, ci subnumărat aurului? Atribuiți atîta putere numărului încît să ridice valoarea lucrurilor fără de preț, iar valoarea celor prețioase s-o coboare? Pentru că, de bună seamă, și pe aur îl vei subnumăra pietrelor prețioase, iar pietrele mai mici și mai puțin strălucitoare, la rîndul lor, le vei subnumăra celor mai mari și mai strălucitoare. Dar, la ce te poți aștepta să spună (acești oameni),

care nimic altceva nu fac decât să spună și să audă ciudățeniile? Să fie numărați, deci, cu Stoicii și Epicureii, contabilii impietății! Pentru că, ce fel de subnumărare a lucrurilor de mai puțin preț poate exista față de cele prețioase? Cum va fi subnumărat obolul de aramă statirului de de aur? «Nu zicem, afirmă ei, să se compare două monezi (diferite), ci două monezi de același fel». Deci, care dintre ele va fi subnumărată celeilalte, îndată ce sînt din același material? Dacă numeri pe fiecare în parte, prin faptul că le numeri la fel, le socotești de aceeași valoare, și dacă le unești numărîndu-le împreună, iarăși le faci egale. Dacă (moneda) care a fost numărată ca a doua va fi (socotită) ca enumerată, stă la îndemîna celui ce numără să înceapă numărătoarea de la (moneda de) aramă. Dar să lăsăm combaterea ignoranței lor și să ne întoarcem la cele care edifică credința.

Prin urmare, susțineți că Fiul (trebuie) să fie subnumărat Tatălui și Duhul Fiului, sau limitați subnumărarea doar la Duhul? Pentru că, dacă și pe Fiul îl subnumărați, iarăși reinnoiți acea impietate<sup>247</sup>, (învățăturile eronate ca) deosebirea de esență (dintre Tatăl și Fiul), inferioritatea (Fiului față de Tatăl), nașterea nu din veșnicie (a Fiului) și, într-un cuvînt, toate blasfemiile (emise) la adresa (Fiului) Unuia Născut. Nu am intenția să răspund acum acestor (impietăți),

(Col. 148) mai ales că ele au fost combătute, după puterile noastre, de către noi<sup>248</sup>. Însă, dacă socotesc că numai Duhul (trebuie) subnumărat, să afle că Duhul este invocat împreună cu Fiul în același fel în care Fiul este invocat împreună cu Tatăl. Pentru că numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh ni s-a dat în același chip. Relația în care Fiul, se află față de Tatăl este aceeași cu relația Duhului față de Fiul, conform cuvîntului spus la botez. Iar dacă Duhul este pus pe același plan cu Fiul, și Fiul pe același plan cu Tatăl, este clar că și Duhul este pus pe același plan cu Tatăl. Ce posibilitate mai rămîne să susțină cineva că unul (trebuie) connumărat iar altul subnumărat, îndată ce numele sînt puse pe același plan? Într-un cuvînt, ce lucru, fiind numărat, s-a îndepărtat de natura sa? Nu cumva cele pe care le numărăm nu rămîn cum erau la început și nu cumva numărul nu se folosește ca semn destinat să facă cunoscută pluralitatea subiectelor? Pentru că, pe unele dintre corpuri le numărăm, pe altele le măsurăm, iar pe altele le cîntărim; pe cele a căror natură este difuză le măsurăm pentru a le percepe, pe cele distincte le numărăm — afară de cele prea mici, pe care de asemenea le măsurăm — iar pe cele grele le cîntărim. Pentru că am conceput semne pentru cunoașterea unei cantități, nu înseamnă că am și schimbat natura celor pe care le desemnează. După cum pe cele pe care le cîntărim (să zicem așa), nu le subcîntărim pe unele altora, chiar dacă un (obiect) este de aur iar altul de cositor, și nu submăsurăm (lucrurile) măsurabile, la fel nu trebuie să subnumărăm pe cele numărabile. Or, dacă nimic dintre acestea nu primește să fie subnumărat, cum susțin că Duhul trebuie să fie subnumărat? Numai cei atinși de maladii păgîne socotesc că cele inferioare după demnitate sau esență trebuie să fie subnumărate.

247. Ariensmul.

248. Înțelege cele Trei cuvinte îndreptate împotriva lui Eunomiu.

## CAP. XVIII

**Cum se păstrează credința într-un singur Dumnezeu,  
mărturisind trei ipostase. În același timp sînt  
combătuți cel care susțin că Duhul (trebuie) subnumărat**

Transmițind (învățătura) despre Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, Domnul nu s-a folosit de numere. El n-a zis : «(Să botezați) în primul rînd (în numele Tatălui), în al doilea rînd (în numele Fiului) și în al treilea rînd (în numele Sfîntului Duh), nici în numele a unu, doi sau trei (Dumnezei), ci ne-a făcut cunoscută credința, care duce la mîntuire (folosindu-se) de nume sfinte. Pentru că credința este aceea care ne mîntuiește, iar numărul a fost conceput ca semn care ne face cunoscută totalitatea persoanelor.

(Col. 149). Însă aceștia, care de pretutindeni își îngrămădesc pagube, se folosesc împotriva credinței chiar și de puterea numărului. Pe cînd nimic dintre celelalte nu se schimbă prin adăugarea numărului, ei se tem să se folosească de număr (cînd vorbesc) despre Dumnezeu, ca nu cumva, prin intermediul lui să se întrecă măsura cinstei datorată Paracletului. Dar, o preaînțelepților, desigur că cele de necuprins sînt mai presus de orice număr ; evreii de demult exprimau prin anumite semne numele cel de negrăit al lui Dumnezeu și prin această (faptă) arătau că Dumnezeu este mai presus de orice (cuvînt). Însă, dacă trebuie să și numărăm, (se cuvine a fi atenți) ca nu cumva prin aceasta să păcătuiem împotriva adevărului. De aceea, ori cinștim prin tăiere pe cele de negrăit, ori enumerăm cu pietate pe cele sfinte. Unul este Dumnezeu și Tatăl și unul este Fiul Născut și unul este Duhul Sfînt. Pe fiecare dintre persoane o enunțăm separat ; și dacă trebuie să le connumărăm, să nu ajungem de la o (concepție) greșită despre numărare, la o concepție politeistă (despre Dumnezeu).

Pentru că noi nu numărăm (persoanele Sfintei Treimi), în sensul că plecînd de la unitate ajungem la pluralitate, pentru că nu zicem unu, doi și trei, nici primul, al doilea și al treilea. «Căci eu sînt Dumnezeu, primul și ultimul»<sup>249</sup>. De al doilea Dumnezeu n-am auzit pînă azi. Prin urmare, adorînd pe Dumnezeu din Dumnezeu, mărturisim specificul ipostaselor și rămînem la credința într-un singur Dumnezeu ; considerăm că în Dumnezeu-Tatăl și în Dumnezeu-Fiul există același chip, care reflectă imuabilitatea divinității. Fiul există în Tatăl și Tatăl în Fiul, pentru că acesta este la fel ca și acela, iar acela ca și acesta, și în felul acesta cei doi sînt una. Încît, (privite) după specificul persoanelor, sînt una și una, însă după identitatea firii, cele două sînt una. Cum, deci, dacă există unul și unul, nu există doi Dumnezei ? Pentru (motivul) că și chipul regelui se zice rege, dar nu (avem) doi regi. Nici puterea nu se scindează, nici slava nu se împarte. Și după cum autoritatea care ne stăpînește este una (și nu mai multe), la fel și slava dată nouă este una și nu mai multe ; pentru că cinștea dată chipului trece asupra prototipului. Deci, ceea ce aici, prin imitare, este chipul, aceasta este acolo, după fire, Fiul. Și după cum în cele realizate de tehnică asemănarea re-

249. Isaia XLIV, 6.

zidă în formă, la fel și în natura divină și simplă, unitatea rezidă în participarea la divinitate. Unul este și Duhul Sfânt, enunțat de asemeni separat,

(Col. 152) dar unit cu Tatăl cel unic prin Fiul cel unic, care completează prea Sfânta și fericita Treime. Intimitatea sa cu Tatăl și Fiul, în destul o vădește faptul că n-a fost rinduit printre creaturi, ci aparte. Pentru că el nu este o (creatură) dintre cele multe, ci unul (creator). După cum Tatăl este unul și Fiul este unul, la fel și Duhul Sfânt unul este. Prin urmare, atât de departe se găsește față de natura creată, pe cât de departe se află cel ce este unic față de creaturile cele ce sînt multe (la număr) ; este atât de unit cu Tatăl și Fiul, pe cât de unită este celula de celulă.

Și nu se vede numai de aici că participă la firea (lui Dumnezeu) ci și din faptul că se spune (despre El) că este «din Dumnezeu» ; nu după cum provin de la Dumnezeu toate (creaturile), ci provine din Dumnezeu (ca Dumnezeu), nu prin naștere ca Fiul, ci ca suflare a gurii Sale. Desigur, gura (nu trebuie înțeleasă) ca mădular (al lui Dumnezeu), nici Duhul ca o suflare ce se risipește, ci gura (trebuie înțeleasă) într-un chip vrednic de Dumnezeu și Duhul ca ființă vie, dătătoare de sfințenie. În felul acesta se exprimă intimitatea (cu celelalte persoane) și se păstrează insondabil modul provenienței (sale). (Duhul) se mai zice și Duh al lui Hristos, pentru că este legat ființial de El. «Dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acesta nu este al lui Hristos»<sup>250</sup>. De aceea, numai El îl mărește pe Domnul după vrednicie. Pentru că, zice (Domnul) : «El, (Duhul) Mă va slăvi»<sup>251</sup>, nu după cum creatura, ci ca Duh al adevărului, făcînd să strălucească adevărul și ca Duh al înțelepciunii, descoperind în măreția Sa pe Hristos, puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu. Îl slăvește apoi ca Mîngîietor, făcînd cunoscută în El bunătatea Paracletului care l-a trimis<sup>252</sup> și în vrednicia Sa (făcînd să strălucească) strălucirea Celui din care a provenit.

Prin urmare, (există două feluri de slavă) : cea naturală, (care ține de natura lucrurilor), așa cum lumina este slava soarelui ; și cea din afară, cea voit dată în cunoștință de cauză celor vrednici. (Cea din urmă), la rîndu-i, este de două feluri, pentru că zice (profetul) : fiul slăvește pe tatăl său și robul pe domnul său»<sup>253</sup>. Slava adusă de rob este slava adusă (lui Dumnezeu) de creație, pe cînd — să zic așa — cea familială, este adusă de Duhul. Fiindcă, după cum (Domnul) a zis despre Sine : «Eu Te-am mărit pe pămînt, lucrul pe care Mi L-ai dat să-L fac, L-am săvîrșit»<sup>254</sup>, la fel a zis și despre Mîngîietor : «Acela Mă va slăvi și din al Meu va lua și vă va face cunoscut»<sup>255</sup>. Și după cum Fiul este slăvit de Tatăl, care zice : «Te-am slăvit și iarăși Te voi slăvi»<sup>256</sup>, la fel este slăvit și Duhul,

(Col. 153) în virtutea comuniunii (Sale) cu Tatăl și cu Fiul și a mărturiei Fiului Unuia-Născut, care zice : «Orice păcat și blasfemie se va

250. Romani VIII, 2. 251. Ioan XVI, 14.

252. Sf. Vasile îl numește pe Mîntuitorul Iisus Hristos Paraclet, avînd în vedere textul de la Ioan XIV, 16 : «Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Paraclet vă va trimite».

253. Maleahi I, 6. 254. Ioan XVII, 4. 255. Ioan XVI, 14. 256. Ioan XII, 28.

ierta vouă, oamenilor, dar blasfemia (împotriva) Duhului nu se va ierta (vouă)»<sup>257</sup>.

Pe când, ajutați de o putere iluminatoare, contemplăm frumusețea lui Dumnezeu celui nevăzut și de la acesta ne ridicăm (cu ochii minții) la spectacolul răpitor al arhetipului, Duhul cunoașterii, este undeva de față. El dă celor ce iubesc adevărul, puterea de a contempla chipul; nu le arată din afară chipul, ci îi conduce să-l cunoască prin (intermediul vieții) în El. De aceea, după cum «nimeni nu cunoaște pe Tatăl afară numai de Fiul»<sup>258</sup>, la fel «nimeni nu poate să numească pe Iisus Domn, decît în Duhul»<sup>259</sup>. Pentru că nu s-a zis «prin Duhul», ci «în Duhul». «Duh este Dumnezeu și cei ce i se închină, în Duh și adevăr trebuie să i se închine»<sup>260</sup>. S-a scris: «Întru lumina Ta vom vedea lumină»<sup>261</sup>, adică în iluminarea Duhului (vom vedea) «lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul care vine în lume»<sup>262</sup>. Astfel, «în el» se descoperă slava Unuia-Născut și se face cunoscut Dumnezeu.

Prin urmare, drumul cunoașterii lui Dumnezeu pornește de la Duhul cel unul (trece) prin Fiul cel unul (și ajunge) la Tatăl cel unul. Și invers, bunătatea, sfințenia și demnitatea împărătească (pornesc) de la Tatăl, (trec) prin Fiul Unul-Născut și ajung la Duhul. În felul acesta sînt recunoscute persoanele, iar doctrina pioasă, referitoare la unicitatea lui Dumnezeu, nu este atinsă. Aceștia, care introduc subnumărarea, prin faptul că zic primul, al doilea și al treilea, să știe că introduc în doctrina fără prihană a creștinilor, rătăcirea politeistă. Pentru că la nimic altceva nu conduce nelegiuirea subnumărării, decît la mărturisirea unui prim, unui al doilea și unui al treilea Dumnezeu. Pentru noi este suficientă relația între persoane, stabilită de Domnul, pe care cel care o tulbură greșește la fel ca și necredincioșii. (Socotim) deci, că s-a vorbit destul (în legătură cu faptul) că întru nimic nu este atinsă comuniunea după fire (a persoanelor) prin faptul subnumărării. Dar să revenim la certărețul și înfumuratul (eretic) și să acceptăm că (lucrul) care vine al doilea după ceva se subnumără. Să vedem ce rezultă din (acest) raționament. «Primul om, zice (Apostolul, fiind făcut) din pămînt, era pămîntesc; al doilea om, Domnul, era din cer»<sup>263</sup>. Iar în alt loc (se spune): «Mai întii (apare) ceea ce este psihic și după aceea ceea ce este duhovnicesc; ceea ce este duhovnicesc urmează (după ceea ce) este psihic»<sup>264</sup>. Deci, dacă cel de al doilea se subnumără celui dintii, iar cel subnumărat este inferior celui față de care se subnumără, atunci, după voi, omul duhovnicesc este inferior celui psihic și cel ceresc este inferior celui pămîntesc.

## CAP. XIX

### Către cei care zic că Duhul nu trebuie slăvit

«Fie, zice (adversarul) dar nu se cuvine (să aducem) slavă Duhului și să-l preamărim în cîntări de laudă». De unde, deci, am putea să scoatem dovezi în legătură cu vrednicia Duhului — care întrece orice minile — dacă comuniunea (Lui) cu Tatăl și cu Fiul n-a fost luată în consi-

257. Matei XII, 31. 258. Matei XI, 27. 259. I Corinteni, XII, 3. 260. Ioan IV, 24.

261. Psalmul XXXV, 10.

262. Ioan I, 19.

263. I Corinteni XV, 47.

264. I Corinteni XV, 46.



derație de către aceștia, în acest sens ? De bună seamă, ne putem face o idee în legătură cu măreția Duhului și în legătură cu neîntrecuta lui putere luînd aminte la semnificația numelor, la măreția lucrărilor și la binefacerile Lui față de noi și față de întreaga lume. Este numit Duh (și Tatăl și Fiul), ca în textele : «Duh este Dumnezeu»<sup>265</sup>, și «Hristos, Domnul, este Duhul vieții noastre»<sup>266</sup>. Este numit «sfînt» și este sfînt după cum sfînt este Tatăl și sfînt este Fiul. Dacă pentru Creație sfințenia este ceva adăugat din afară, pentru Duhul sfințenia este un apanaj al firii Sale. El nu este sfințit, ci sfințitor. Este numit bun, pentru că bun fiind Tatăl, bun este cel născut din El. Bunătatea este esența sa. Este denumit cel fără ocolisuri, ca și Domnul Dumnezeu<sup>267</sup>, pentru că este adevărul și dreptatea în sine și nu se înclină într-o parte sau alta, în virtutea neschimbabilității firii Sale. Este numit Paraclet, ca și (Fiul) Unul-Născut ; el însuși spune : «Voi ruga pe Tatăl Meu și alt Paraclet vă va trimite»<sup>268</sup>. Prin urmare, Duhul are nume comune cu Tatăl și Fiul în virtutea participării la aceeași fire. Astfel, cărui fapt (se datoresc acestea) ? A fost numit apoi Duh stăpînitor, Duh al adevărului și al înțelepciunii. «Duh divin este cel ce m-a creat»<sup>269</sup>. «Pe Veseleel, zice, l-a umplut Dumnezeu cu Duh divin de înțelepciune, de pricepere și de știință»<sup>270</sup>. Deci, acestea sînt numele Duhului, mari și suprafirești și nu cuprind nici o exagerare.

Iar lucrările lui care sînt ? Mărimea lor este imposibil de redat, iar mulțimea lor este imensă. Pentru că cum este posibil să înțelegem pe cele ce sînt dincolo de timp ? Care erau lucrările lui mai înainte de crearea lumii raționale ? Cîte sînt binefacerile sale față de creație ? Care va fi puterea sa în veacurile care urmează ? Pentru că a existat, a preexistat și a coexistat cu Tatăl și cu Fiul mai înainte de veci. Încît, chiar dacă veți concepe ceva (ca existînd) dincolo de timp, veți găsi că este posterior Duhului.

(Col. 157). Și dacă te gîndești la creație, (atunci vei vedea) că puterile cerurilor (îngerii) de Duhul au fost întăriți ; prin întărire se înțelege statornicia în practicarea binelui. Prin urmare, intimitatea cu Dumnezeu, indiferența față de rău și rămînerea în permanență în fericire (s-au dat) puterilor îngerești de către Duhul. Avea să vină Hristos, Duhul i-a luat-o înainte. Are loc întruparea, Duhul este nedespărțit. S-au săvîrșit minuni, (s-au acordat) harismele vindecărilor, (toate s-au făcut) prin Duhul Sfînt. Demonii au fost alungați în (numele) Duhului lui Dumnezeu. Cînd diavolul a fost certat, Duhul era de față. Izbăvirea de păcate (s-a făcut) prin harul Duhului. Căci «v-ați spălat și v-ați sfințit în numele Domnului nostru Iisus Hristos și în Duhul Sfînt»<sup>271</sup>. Apropierea de Dumnezeu (s-a făcut) prin Duhul, căci : «a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre care strigă : Ava, (adică Tata)»<sup>272</sup>. Învierea din morți (se va săvîrși) prin lucrarea Duhului. «Căci, (zice Psalmistul), vei trimite Duhul tău și se vor zidi și vei înnoi fața pămîntului»<sup>273</sup>. Dacă înțelege cineva zidirea ca pe o reînsufletire a celor ce s-au descompus, oare nu este mare lucrarea Duhului, care se îngrijește de viața noastră

265. Ioan IV, 24.

266. Plîngerile lui Ieremia IV, 20.

267. Psalmul XCI, 16.

268. Ioan XIV, 16.

269. Iov, XXXIII, 4.

270. Exod XXXI, 3.

271. I Corinteni VI, 11.

272. Galateni IV, 6.

273. Psalmul XIII, 30.

de după înviere și adaptează sufletele noastre la acea viață spirituală ? Iar dacă se zice zidire, aducerea celor de-aici, care căzuseră în păcat, la o stare mai bună pentru că așa obișnuiește să o numească Scriptura prin Pavel, când zice : «Dacă cineva (trăiește) în Hristos, este o zidire nouă»<sup>274</sup> și această reinnoire și trecerea de la viața pămîntească la cea cerească, operată în noi de Duhul, nu ne conduce sufletele la o mare admirație (față de El) ? De care din aceste două (variante) să ne temem ? Să nu-i atribuim o cinste mai mare decît i se cuvine, sau mai degrabă să nu ne formăm o concepție umilitoare despre el, chiar dacă se pare că-i atribuim cele mai înalte calități pe care le-a conceput mintea omească ? Acestea zice Domnul : «Coboară-te și mergi cu ei fără șovăire, fiindcă Eu i-am trimis»<sup>275</sup>. Sînt cuvinte folosite cu sensul de «Acesta zice Duhul Sfînt». Nu cumva sînt acestea cuvintele unui umilit și înfricoșat ? «Osebiți-mi pe Saul și pe Barnaba pentru lucrul la care i-am chemat»<sup>276</sup>. Nu cumva așa vorbește robul ? Și Isaia : «Domnul m-a trimis și Duhul Său». În legătură cu afirmația : «a coborît Duhul (trimis) de Domnul

(Col. 160) și i-a condus»<sup>277</sup>, să nu consideri iarăși faptul de a conduce, ca pe o slujbă umilitoare. Pentru că Scriptura asigură că acest (fapt) este lucrul lui Dumnezeu. «Ai condus, zice, ca pe oi pe poporul tău»<sup>278</sup>. Și : «cel ce ai condus pe Iosif ca pe o oaie»<sup>279</sup>. Și : «i-a condus (doar) cu speranța și nu s-au temut»<sup>280</sup>. Astfel, cînd auzi că «(atunci) cînd va veni Mîngîietorul, acela vă va aminti și vă va conduce la tot adevărul»<sup>281</sup>, să înțelegi acțiunea de a conduce, după cum ai fost învățat și să nu-i alterezi sensul.

«Dar, zice (adversarul), se roagă (lui Dumnezeu) pentru noi»<sup>282</sup>. Încît, pe cît de inferior este cel ce se roagă față de binefăcătorul său, tot pe-atît este și Duhul față de Dumnezeu, după vrednicie. Dar tu n-ai auzit și despre (Fiul) Unul-Născut, că șade de-a dreapta lui Dumnezeu și se roagă pentru noi ?<sup>283</sup>. «Nu întristați pe Duhul Sfînt»<sup>284</sup>. Ascultați ce zice Ștefan, primul dintre martiri, pe cînd muștră poporul de neascultare și nesupunere : «Voi totdeauna stați împotriva Duhului Sfînt»<sup>285</sup>. Și Isaia : «Au mîniat pe Duhul Sfînt și le-a devenit dușman»<sup>286</sup>. Și în alt loc (al Scripturii) : «Casa lui Iacob a mîniat pe Duhul Domnului»<sup>287</sup>. Las în seama cititorilor (să aprecieze) dacă aceste (cuvinte) sugerează (sau) nu o putere suverană. Cînd auzim (toate) acestea ce trebuie să socotim, că (Duhul) este instrument și supus, de aceeași cinste cu creaturile și rob ca și noi, sau că trebuie socotit de către drept credincioși drept foarte mare greșeală chiar și faptul de a spune această blasfemie ? Numești pe Duhul rob ? «Dar robul, zice Domnul, nu știe ce face domnul său»<sup>288</sup>, pe cînd «Duhul cunoaște pe cele ale lui Dumnezeu, după cum cunoaște duhul omului, pe cele din om»<sup>289</sup>.

Trad. de Pr. prof. CONST. CORNÎTESCU

274. II Corinteni V, 17.

275. Faptele Apostolilor X, 20.

276. Faptele Apostolilor XIII, 2.

277. Isaia XLVIII, 16 ; LXIII, 14.

278. Psalmul LXXVI, 21.

279. Psalmul LXXIX, 2.

280. Psalmul LXXVII, 53.

281. Ioan XIV, 26 ; XVI, 13.

282. Romani VIII, 26.

283. Romani VIII, 34.

284. Efeseni IV, 30.

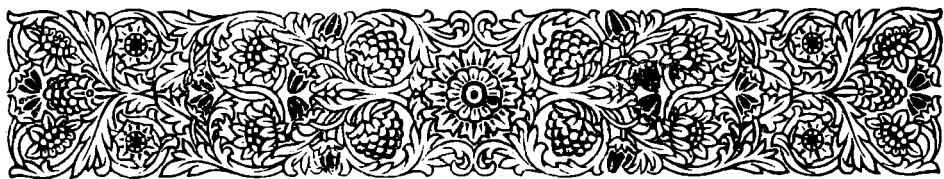
285. Faptele Apostolilor VII, 51.

286. Isaia LXIII, 10.

287. Miheia, II, 7.

288. Ioan XV, 15.

289. I Corinteni II, 11.



# PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

---

## FAPTE ȘI ACȚIUNI ÎN SLUJBA PATRIEI ȘI A PĂCII

### Sub semnul destinderii, colaborării și păcii

Vocația de pace și colaborare a țării noastre, voința ei — probată constant de o largă suită de inițiative și acțiuni concrete — de a contribui la realizarea unei lumi mai drepte și mai bune au fost reafirmate în mod pregnant atât în conținutul Mesajului de Anul Nou, cit și în cuvîntarea Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, cu prilejul primirii șefilor misiunilor diplomatice și a reprezentanților unor organizații internaționale acreditați în România, care au prezentat felicitări cu prilejul Anului Nou 1981 și a celei de a 33-a aniversări a proclamării Republicii.

Cu acest prilej, Președintele Nicolae Ceaușescu a făcut o trecere în revistă a priorităților vieții contemporane, a marilor probleme ce trebuie soluționate pentru ca lumea de azi, în consonanță cu aspirațiile legitime ale popoarelor, să devină cu adevărat mai dreaptă și mai bună. Președintele Nicolae Ceaușescu a pus încă odată în evidență deschiderea țării noastre către lume, voința ei de a-și dinamiza continuu relațiile de colaborare cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială, de a acționa pentru realizarea în practică a cooperării și securității în Europa, a dezarmării generale și totale și, în primul rînd, a celei nucleare, a impulsivității hotărîte a proceselor privind realizarea unei noi ordini economice și politice, a democratizării în fapt a relațiilor inter-statale. Adresîndu-se șefilor misiunilor diplomatice și făcînd un apel lumii, Domnul Nicolae Ceaușescu a dat expresie, într-o elocventă sinteză, direcțiilor fundamentale de acțiune ale politicii internaționale a României socialiste: «Noi dorim să colaborăm cu toate statele pe care le reprezentați dumneavoastră, cu toate statele lumii, fără deosebire de, orînduire socială. Sintem animați de dorința de a colabora larg în direcția promovării și punerii în valoare de către toate popoarele, în condiții corespunzătoare, a minunatelor cuceriri ale științei și cul-

turii, ale gândirii umane. Dorim să ne aducem contribuția la realizarea unei lumi mai drepte, mai bune pe planeta noastră și în acest sens adresăm tuturor popoarelor urarea de a-și întări solidaritatea, de a face totul pentru a determina o schimbare în viața internațională în direcția destinderii, păcii, independenței naționale, a creșterii bunăstării lor materiale și spirituale. Cred că aceasta este urarea pe care fiecare popor și-o dorește, pentru care fiecare popor este hotărât să acționeze, să lupte pentru a o realiza».

În aceste idei se răgăsește constant convingerea țării noastre, a poporului român că lumea mai dreaptă și mai bună spre care aspiră toate națiunile lumii este rezultanta unei conjugări temeinice și armonioase a eforturilor tuturor, a contribuției tuturor, în demnitate și egalitate, și — ca o premiză fundamentală și indispensabilă — în pace.

Fie ca anul în care am intrat să ni-l dăruiască Cel de sus cu pace și bunăînțelegere între oameni și popoare. Să ne rugăm Bunului Dumnezeu pentru pacea a toată lumea, dar, în același timp, să milităm neobosit pentru ca Domnul Păcii să nu trimită asupra lumii războaie pustiitoare.

Dorim ca în numerele revistei noastre pe acest an să putem consemna noi acțiuni de seamă în slujba păcii și colaborării, după cum dorim să avem prilejul de a consemna cât mai puține știri despre nebu-neasca cursă a înarmărilor.

De la această rubrică, în cor cu toți oamenii de bine, ne vom ridica și noi glasul pentru a demasca ceea ce prejudiciază pacea lumii, colaborarea, viața demnă, civilizată pe planeta noastră. O vom face cu convingerea că binele trebuie înfăptuit, iar răul demascat fără cruțare atunci când devine amenințător.

Să ne rugăm, ca Dumnezeu să binecuvînteze anul în care am intrat cu viață pașnică, îmbelșugată în roade de multe feluri pentru toți oamenii din lume, îmbelșugată în fapte care dau omului cununa demnității sale, a fericirii, a prosperității, a realizării năzuințelor sale nobile.

Să ne rugăm ca pămîntul nostru să fie al oamenilor, nu al duhului pustiirii. O dorință atît de vie, de puternică și-a găsit ecoul și reflec-tarea și în mesajele de Anul Nou, rostite de șefii de stat și de guvern de pe toate meridianele lumii. Aceste mesaje ce au cutreierat pe calea undelor în noaptea de Anul Nou conțin, în primul rînd, nota specifică problematicii existenței popoarelor respective — dar pacea și independența, egalitatea și suveranitatea, echitatea și democrația și-au impus cu vigoare cuvîntul ca imperative ale prezentului, ca obligatorii condiții pentru progresul lumii.

Lichidarea sărăciei ce bîntuie zone întregi ale Terrei, eradicarea definitivă a practicilor imperialiste și neocolonialiste, instaurarea unor noi raporturi în planul diviziunii internaționale a muncii și în acela al distribuirii echitabile a resurselor materiale, au însoțit, foarte numeroase mesaje — după cum aflăm din presă urările pentru oprirea periculoasei curse a înarmărilor, pentru progrese certe pe calea dezarmării, pentru asigurarea securității în Europa și în întreaga lume, pentru re-

nunțarea la forță și adoptarea fermă a metodei tratativelor în reglementarea problemelor ce opun între ele state sau grupuri de state.

Ca fii ai Bisericii și cetățeni ai acestei patrii, România, dorim ca popoarele de pretutindeni să beneficieze de urările de mai bine ce s-au făcut cu prilejul Anului Nou 1981, dorim ca norii întunecați să se risipească, ca optimismul generat de solidaritatea popoarelor să-și găsească confirmarea în bunăînțelegere internațională, în roadele voinței comune de a comuta rivalitățile și competiția pe tărîmul cuceririi mereu mai înalte ale științei și spiritualității umane, ale construcției pașnice în toate compartimentele ale căror produse asamblate constituie civilizația de azi și de mâine a lumii în care trăiesc oamenii, a planetei Pământ ce aparține oamenilor și pe care ne rugăm neîncetat ca bunul Dumnezeu să reverse asupra ei darurile sale bogate.

### Să meditam, să veghem!...

Istoria armelor și a armamentului este instructivă dintr-un anumit punct de vedere. Ea atestă o relație în continuă perfecționare — scria un comentator de presă român — între puritatea sufletească a omului și tehnologie. Și același comentator spune mai departe: «nici un paradox în această afirmație. Deși nimeni nu iubește războiul, exceptînd desigur nebunii, războaiele au umplut istoria într-o asemenea cadență, încît pacea a devenit o pauză stranie, gata oricînd să se facă țândări. Cineva a calculat că, după cel de-al doilea război mondial, pacea mondială a fost spartă pe ici, pe colo, de zeci și zeci de războaie locale, pacea cinstită, propriu-zisă, durînd doar cîteva săptămîni...».

Se poate spune, după datele care apar în presă, că omenirea se îndreaptă spre o adevărată ergonomie a conflagrațiilor. Războaiele devin din ce în ce mai comode, mai pure, mai tehnice. Pagubele materiale și umane se realizează — științific, planificat și de la distanță, măcelurile capătă o rece acuratețe, iar prăpădul se prefigurează cu rigla și computerul.

S-au dus timpurile cînd combatanții se priveau în ochi înainte de a-și zdrobi capetele cu ghioaga! Trebuie să recunoaștem: era prea crîncen acest război cu ghioagă, cu sulită, cu săbii și chiar cu tranșee inamice la distanțe nu prea mari de unde abia trăgeai un glonț, iar tunul... se manevra și el prea greu. Acum combatanții, favorizați de industria modernă de arme și de armament, și-au mărit distanțele între ei — se înduioșează, nu-l pot privi cu ochii lor pe semenul lor murind! — din țevile mitralierelor și automatelor gloanțele se duc, tot mai multe, la distanțe tot mai mari, tirurile de artilerie urmează aceeași perfecționare și pe acest teren, unde se ocheste, departe, rachetele nu au făcut decît ceea ce era de făcut: mutarea războiului din sfera trînteii cinstite în cea a neantizării unor obiective consemnate pe hartă.

Rachetele nu mai izbesc o tabără sau un grup de clădiri — spune același comentator de presă — ci categorii geografice. Ele se numesc aer, sol, apă și se ochesc în combinații matematice complexe. Poți să dușmănești aerul de pe apă și apa din aer, pămîntul din apă și aerul din

aer sau invers, de unde și sistemele de rachete sol—sol, sol—aer, aer—apă și așa mai departe, pînă la epuizarea tuturor variantelor. Întrucît aceste rachete au în pîntece, în vîrf sau în coadă, bombe și nu bolovani, există toate șansele să se distrugă o bună parte din aerul, apa și bunul nostru pămînt. Se poate presupune, că pe acest drum, care tinde spre perfecțiune se va ambiționa suprema, perfecta, inegalabila, performanța de a se inventa o formă de distrugere globală — notează comentatorul de presă — și anume, în loc de modesta rachetă sol—sol sau altele asemenea, să apară : Terra—Terra, adică să se ajungă ca omul să-și țină în șah planeta, reușind să o distrugă definitiv, premeditat sau din greșeală, printr-o elegantă și scurtă apăsare pe buton. Un asemenea record tehnic, se întreabă comentatorul, ar fi oare suficient pentru a bloca demența înarmărilor? Dar spune mai departe că n-ar rămîne surprins dacă doctrinarii echilibrului terorii ar găsi motive să lărgească sfera pîndeii reciproce, ridicîndu-i plafonul mai sus : spre Lună, Venus, Saturn și alte puncte strategice pe unde omul fie a pășit, fie încă nu...

Este datoria fiecăruia dintre noi să medităm și să veghem la pacea lumii. Pămîntul cel binecuvîntat de Dumnezeu cu roade de multe feluri să nu fie lăsat nicicînd pustiirii. Să ne rugăm necontenit la Domnul Păcii să reverse peste făptura sa acest dar minunat pentru ca «lumea viață să aibă și încă din belșug». Să sprijinim, cu timp și fără timp, orice acțiune închinată păcii și buneii înțelegeri între popoare, să fim alături de conducerea țării noastre în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, care militează neabătut pentru oprirea cursei înarmării, pentru pace în lume.

Pr. GH. BOGDAN

---

## BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI PACEA LUMII „Pacea Mea dau vouă“ (Ioan XIV, 27)

În epoca noastră, cele mai de seamă aspirații ale omenirii contemporane — pacea, dreptatea socială, libertatea, egalitatea și fraternitatea între oameni și popoare — se identifică cu idealurile sfinte ale Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos. Pentru rezolvarea problemelor vitale ale omenirii contemporane este necesară o colaborare internațională, care implică existența unui climat de pace, colaborare și înțelegere între oameni și popoare. Asigurarea acestui climat constituie sarcina cea mai de seamă a lumii. Pentru asigurarea păcii și colaborării este necesar să se plece de la situația prezentă din lume, caracterizată prin existența unor state cu sisteme social-politice diferite. Imperativul vremii noastre este ca aceste state să poată coexista pașnic, fără amestecul unora în treburile interne ale altora, creîndu-se astfel posibilitatea ca fiecare din ele să-și urmeze calea proprie de dezvoltare.

Oamenii trebuie să trăiască și să se dezvolte într-un climat de pace, libertate și egalitate socială, în care dreptul la muncă și, mai ales, la roadele acesteia trebuie să fie respectat, ca și demnitatea și convingerile fiecăruia. În măsura în care statele lumii vor promova un sistem social-economic mai potrivit pentru dezvoltarea acestor aspirații în aceeași măsură ele vor fi mai unite în interiorul granițelor lor și mai respectate în afara acestora, contribuind astfel la edificarea unei lumi mai drepte și mai bune.

Dintre aceste probleme vitale ale omenirii ne vom ocupa de aceea a *păcii*, mai precis de atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de problema păcii, analizînd, în prima parte, temeiurile doctrinare ale păcii iar în cea de a doua participarea efectivă a Bisericii noastre la acțiuni în favoarea păcii, mai ales în ultimii treizeci de ani.

Rînduită să împlinească în lume însăși lucrarea pentru care Fiul lui Dumnezeu — Domnul păcii — s-a întrupat, Biserica Ortodoxă n-a încetat nici o clipă să propovăduiască Evanghelia păcii. Nici o altă latură a misiunii Bisericii în lume nu arată mai clar divinitatea ei ca acțiunea de statornicire și apărare a păcii. De pe amvon, slujitorii sfințelor noastre altare propovăduiesc credincioșilor pacea omului cu Dumnezeu, cu semenii și cu sine însuși iar în rugăciuni și cîntări de la slujbe, cuvîntul pace este rostit atît de des încît întreg cultul bisericesc pare a fi concretizat asupra acestui ideal — pacea <sup>1</sup>.

Pacea este condiția sine qua non a existenței umane, a propășirii și fericirii omului. Ea izvorăște din dragoste și se întemeiază pe dragoste fiind singura cheazășie a vieții fericite pe pămînt și a moștenirii împărăției veșnice din ceruri. Pacea este darul împăcării omului cu Dumnezeu și al oamenilor între ei <sup>2</sup>.

1. Prof. Iustin Moiescu, *Biserica Ortodoxă Română în lupta pentru apărarea păcii*, în «Studii teologice», V (1953), nr. 7—8, p. 554.

2. I. P. S. Nestor, Arhiepiscop și Mitropolit, *Prea Fericitul Patriarh IUSTIN, binevestitor și apărător al păcii*, în «Mitropolia Olteniei», XXXII (1980), nr. 3—6, p. 286.

Minunatul dar al păcii ne-a fost adus de Hristos și lăsat nouă ca legămint, pentru înfăptuirea și păstrarea căruia nu trebuie să precupețim nici un efort. Năzuința constantă a tuturor popoarelor către o viață pașnică nu este altceva decât un reflex al vieții de pace zidită de Creator în om. Pacea, rod al revelației naturale, își are temeiul în însăși legea firii și ca rînduială a ei, necesară vieții sociale, pacea se răsfrînge ca lege înăscută în însăși firea omenească<sup>3</sup>.

Speranțele popoarelor din vechime în vremurile cînd pacea și dreptatea vor domni peste tot în lume s-au continuat din neam în neam iar în operele scriitorilor greci și romani se vede dorința popoarelor lor de a trăi în pace.

În *Vechiul Testament* apare evidentă năzuința spre pace între oameni și popoare, alături de năzuința omului de împăcare cu sine și cu Dumnezeu. În cărțile *Vechiului Testament* întîlnim adesea urarea păcii ca formulă de întîmpinare sau despărțire (II Regi 18, 28; Judec. 6, 23; I Regi 20, 4; I Regi 25, 6). Ca sublim ideal mesianic, pacea apare în *Vechiul Testament* ca dar al lui Dumnezeu, ca binecuvîntare cerească pentru viața fericită a omului (III Regi 2, 33; Ps. 27, 11; Isaia 45, 7; Ieremia 16, 5).

Moise prezintă pacea ca dar divin pentru păzirea Legii scriind: «De veți umbla după legile Mele și veți păzi poruncile Mele și le veți implini, zice Domnul, voi trimite pacea pe pămîntul vostru» (Levitic 26, 3—6). Se poate spune că despre pacea între oameni și popoare se vorbește de la un capăt la celălalt în *Vechiul Testament*<sup>4</sup>.

Alături de dreptate de care este legată neîntrerupt, ideea de pace între oameni ocupă un loc de seamă între *profețiile mesianice* ale Legii vechi. Cartea *Facerii* 49, 10 ne-a păstrat cuvintele patriarhului Iacob despre venirea lui Mesia, care va fi numit «Domnul păcii». Profeția din Psalmul 84, 11 privind venirea Mîntuitorului în lume cînd «mila și adevărul se vor întîmpina, dreptatea și pacea se vor săruta» este dezvoltată în Psalmul 71, 3: «munții vor rodi pacea pentru popor și colinele dreptate». Proorocul Isaia scrie: «Și voi pune judecători ai tăi pacea și stăpînitori peste tine, dreptatea» (Is. 60, 17). Același prooroc îl numește pe Mesia «Domn al păcii» (Is. 9, 1—2). Profetul Ieremia vorbește de «legămintul păcii» (Ierem. 34, 25). Misiunea Înaintemergătorului, afirmă Zaharia, include «îndreptarea picioarelor contemporanilor în calea păcii», pe care avea s-o așeze în suflete Mîntuitorul Iisus Hristos (cf. Luca 1, 69)<sup>5</sup>.

Deci, în scrierile *Vechiului Testament*, împărăția lui Mesia este prezentată ca o domnie a păcii între oameni și popoare iar Mesia ca domn al păcii.

În *Noul Testament*, ideea de pace este înfățișată sub toate formele stăruindu-se asupra datoriei credincioșilor de a se face împreună-lucrători cu Hristos, nu numai la împăcarea omului cu Dumnezeu, ci și la apărarea și statornicia păcii între oameni și popoare<sup>6</sup>.

Termenul pace îl găsim în formulele de salutare și despărțire, la Ioan 20, 19; Iacob 2, 16; Luca 2, 29. Pacea creștină este un dar divin din împărțășirea căreia rodește unirea omului cu Dumnezeu. La această pace gîndește Sf. Apostol Pavel cînd scrie evreilor: «Căutați pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu» (Evrei 12, 14). Această pace a lui Dumnezeu este darul ceresc care stră-

3. Prof. Iustin Moiesescu, *Temeiurile lucrării Bisericii pentru apărarea păcii*, în «Studii Teologice», V (1953), nr. 3—4, p. 250—251.

4. Idem, *ibidem*, p. 254.

5. Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Biserica Ortodoxă în slujba apărării păcii. Temeiuri doctrinare ale unei îndatoriri permanente*, în «Ortodoxia», III (1951), nr. 1, p. 21.

6. Prof. Iustin Moiesescu, *Temeiurile lucrării Bisericii...*, p. 257.



julește în inimile credincioșilor (Colos. 3, 15), este binecuvîntarea divină pe care Iisus a dat-o ucenicilor cînd le-a spus «Pacea Mea las vouă» (Ioan 14, 27). Pacea este testamentul încredințat Sf. Apostoli pentru împlinirea voinței divine de mîntuire a lumii<sup>7</sup>.

Ideea de împăcare a omului cu Dumnezeu este înfățișată de Sf. Pavel cînd scrie romanilor: «Fiind deci îndreptați în credință, avem pace cu Dumnezeu, cu Domnul nostru Iisus Hristos» (Rom. 5, 1) iar în binecuvîntarea dată aceluiași face legătura între bucuria creștinului și pacea adusă lumii de Hristos zicînd: «Iar Dumnezeu nădejzii să vă umple de toată bucuria și pacea în credință, spre a prisosi voi în nădejde» (Rom. 15, 13). Ideea de pace este temeiul ordinii și înțelegerii între oameni și popoare, căci Dumnezeu «nu este al neorînduiei, ci al păcii» (I Cor. 14, 33).

La rîndul său, pacea face să sporească dreptatea, cum scrie Sf. Iacob: «Roada dreptății se seamănă în pace, la cei care lucrează pacea» (3, 18).

Trăirea în pace nu se limitează numai la creștini, ci se extinde la toți oamenii. În cîntarea îngerilor la Nașterea Domnului auzim cuvintele «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, întru oameni bunăvoire» (Luca 2, 14) iar Sf. Apostol Pavel scria clar romanilor: «De e cu puțință, cît ține de voi, fiți în pace cu toți oamenii» (Romani 12, 18).

Cea mai frumoasă definiție a păcii este — cum zice Sf. Pavel — această «zidire a doi oameni într-un singur om nou» (Efes. 2, 14). Dacă unim această făptură nouă cu Hristos, aflăm temeiul adinc al păcii creștine<sup>8</sup>.

În Noul Testament, termenul pace — fără derivatele acestuia — apare de 86 ori, ea fiind un element constitutiv al Evangheliei iar învățătura lui Iisus Hristos o adevărată «solie a păcii»<sup>9</sup>.

*Sf. Părinți*, urmînd învățătura Mintuitorului, se străduiesc să realizeze practic pacea pe pămînt. În scrierile lor întîlnim numeroase îndemnuri adresate creștinilor de a trăi în pace cu Dumnezeu și cu semenii. De ex., Sf. Clement Romanul, în l-a epistolă către corinteni, vorbește despre pace credincioșilor săi; în Didahie găsim porunca dată creștinilor de a se împăca cu cei care se războiesc (IV, 3) iar Epistola lui Barnaba pune pacea alături de dreptate, numînd pe creștini «fii ai dragostei și ai păcii» (XXI, 9). Clement Alexandrinul se arată un dușman neîmpăcat al războiului; Origen stăruie asupra datoriei creștinilor de «a apăra pacea cu munca, cu truda iar de va fi necesar chiar cu prețul vieții» (Comentariu la romani); Sf. Vasile cel Mare și Sf. Grigorie de Nissa socotesc războiul drept crimă iar Sf. Ioan Hrisostom spune: «Nimic nu este asemenea păcii... Pacea este maica tuturor bunurilor. Ea nimicește războiul, distruge teama, alungă vrăjmășia... Niciodată nu am fost și nu vom fi dușmani ai păcii căci, dacă vom pierde pacea, ne vom face dușmani ai celor care au auzit de la Hristos cuvintele «Pace vouă» (Omilia la înălțarea Domnului)<sup>10</sup>.

În Apus, Tertulian a fost un dușman neînduplecat al războiului; Sf. Ciprian a fost un mare susținător al ideii păcii (Despre unitatea Bisericii universale). Fericitul Augustin consideră pacea ca țintă a omenirii spunînd «Pacea este un bun atît de mare, încît chiar în cele pămîntești nimic nu este mai plăcut decît să auzi de ea, nimic mai rîvnit decît s-o dorești, nimic mai bun decît s-o dorești» (Despre cetatea lui Dumnezeu XIX, 11)<sup>11</sup>.

7. I. P. S. Nestor, *op. cit.*, p. 269.

8. Prof. Iustin Moisescu, *Temeiurile lucrării Bisericii...*, p. 263.

9. Pr. Prof. Grigore Marcu, *op. cit.*, p. 23.

10. Prof. Iustin Moisescu, *Temeiurile lucrării Bisericii...*, p. 262–264.

11. *Idem*, p. 244–266.

Putem concluda că pacea este o idee scumpă Vechiului și Noului Testament. Într-o învățătură a Mântuitorului Hristos este o învățătură despre pace: cu Dumnezeu, cu semenii și între semenii, cu sine însuși. Apoi Sf. Apostoli și Părinți au continuat învățătura Domnului făcând din pace un argument des tratat și considerându-o condiția sine qua non a întregii existențe umane. Strădania continuă a Bisericii pentru încreștinarea reală a credincioșilor reprezintă metoda clasică de luptă pentru consolidarea păcii — bunul cel mai de preț al omenirii contemporane.

## II — Biserica Ortodoxă Română și pacea

Deși Biserica nu are o misiune economică, socială sau politică, ea fiind o instituție religioasă-morală, și deși Evanghelia nu se ocupă în mod special de formele și structurile sociale, totuși, întrucât creștinii aparțin atât Bisericii cât și societății în care trăiesc, Biserica și-a precizat atitudinea creștină fundamentală în relațiile dintre oameni și are un cuvânt de spus în ceea ce privește ordinea socială<sup>12</sup>.

În soluționarea problemelor majore care preocupă omenirea contemporană, între care pacea este la loc de cinste, oamenii Bisericii — ierarhi, clerici și credincioși — și-au dat seama că slujirea lui Dumnezeu este strâns legată de slujirea semenilor. Un cunoscut teolog ortodox scria că «Biserica niciodată n-a înțeles că trebuie să închidă pe credincioșii ei într-o comunitate preocupată exclusiv de problemele de credință ei, întrucât aceștia sînt ființe omenești reale, vrea să contribuie la creșterea lor spre a deveni factori folositori ai comunității umane deschise vieții largi, preocupați de toate problemele existenței ei»<sup>13</sup>.

Biserica Ortodoxă Română are și motive speciale pentru a susține, de pe poziția ei și cu mijloacele ei specifice, lupta seculară a poporului nostru pentru pace, dreptate și independență. Între acestea, strînsa și indisolubila legătură dintre aspirațiile poporului și ale Bisericii noastre, apoi contribuția Bisericii la lupta seculară pentru independență și neafirmare precum și participarea reprezentanților Bisericii la unele din cele mai de seamă acte și momente ale istoriei naționale.

Biserica Ortodoxă Română urmează linia tradițională a deschiderii față de lume, învățătură fundamentată pe Revelația divină. Biserica noastră a adoptat o atitudine realistă, concretizată în lucrarea de slujire a semenilor numită «apostolat social» — o actualizare pe plan pastoral a mesajului evanghelic, ca o deschidere a Bisericii spre viața socială a membrilor ei, ca o slujire a aspirațiilor întregii omeniri<sup>14</sup>.

În climatul noii orînduirii statonice în România după eliberare a urmat, în chip firesc, realizarea păcii confesionale, cultele religioase de la noi stabilind între ele raporturi de înțelegere, prietenie și colaborare ecumenică. Păstrîndu-și propria lor identitate confesională, Bisericile și confesiunile creștine, ca și cultele necreștine de la noi, colaborează pe terenul ecumenismului practic local și sprijină eforturile poporului nostru în opera de consolidare a vieții celei noi și de sprijinire a năzuințelor nobile ale umanității contemporane<sup>15</sup>.

12. P. S. Antonie Plămădeală, *Biserica slujitoare*, București, 1972, p. 269—270.

13. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Comunitate prin iubire*, în «Ortodoxia», XVI (1963), nr. 1, p. 60—62.

14. «Apostolat social», vol. IV. București, p. 81.

15. Dlac. Prof. Nicolae Nicolaescu, *Învățătura Bisericii de a contribui la instaurarea idealurilor creștine de pace, libertate, înfrățire și dragoste între oameni și popoare*, în «Ortodoxia», XVI (1961), nr. 4, p. 564—566.

Sprrijinind năzuințele proprii ale credincioșilor săi, Biserica Ortodoxă Română consideră pe toți oamenii ca frați, ca fii ai aceluiași Părinte ceresc, învățându-i să se iubească și să se respecte, promovînd între toți oamenii pacea, dreptatea, egalitatea și într-ajutorarea.

Orientarea mai nouă a Consiliului Ecumenic al Bisericilor spre latura practică a vieții creștine, spre slujirea aspirațiilor omenirii de pace, dreptate socială, colaborare între oameni și popoare a găsit sprijin în reprezentanții Bisericii noastre și ai altor Culte din România. Prin aceasta, Biserica Ortodoxă Română s-a arătat sprijinitoare fermă a năzuințelor de pace și înfrățire între oameni și popoare <sup>16</sup>.

În lupta de sprijinire și consolidare a păcii, Biserica noastră nu desfășoară o activitate străină de preocupările ei, ci una care-i este proprie. Teologia păcii promovată de Biserica noastră și alăturarea reprezentanților ei la lupta omenirii pentru făurirea unei lumi a păcii, ca și la acțiunile în favoarea apărării păcii au stat în centrul activității Bisericii Ortodoxe Române în ultimii treizeci și cinci de ani. Promovarea cauzei păcii a fost și este una din coordonatele majore care au determinat Ierarhii, clerul și credincioșii noștri să sprijine cu toată ardoarea acțiunile Consiliului Mondial al Păcii, ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ale Conferinței Bisericilor Europene, ale Conferinței Creștine pentru Pace sau ale Consiliului național pentru apărarea păcii din România, acțiuni care nu au alt scop decît apărarea păcii mondiale <sup>17</sup>.

Ierarhii și teologii români și-au spus răspicat cuvîntul lor pentru apărarea păcii, pentru îndepărtarea pericolului unei noi conflagrații mondiale și împotriva oricăror concepții sau sisteme care pot genera învrăjbire între popoare. Preoții și credincioșii noștri și-au format convingerea că dintre toate aspirațiile omenirii contemporane nici una nu este mai urgentă ca îndepărtarea primejdiei unui nou război și statornicirea păcii, respectului și conlucrării între oameni și popoare.

Din inițiativa Bisericii Ortodoxe Române, conducătorii Cultelor religioase de la noi s-au întîlnit în repetate rînduri, începînd din 1949, în cadrul unor consfătuiri frățești, organizînd o acțiune de promovare a păcii de către slujitorii sfintelor altare și de credincioșii acestora. Prin consfătuiri interconfesionale, prin conferințe teologice interconfesionale, prin moțiuni de protest împotriva actelor de agresiune și pregătirilor de război a unor cercuri militariste, prin semnarea unor apeluri pentru pace și a unor mesaje de solidaritate cu cei ce luptă pentru binele și fericirea omenirii, ca și prin alte acțiuni comune, Cultele religioase din România au desfășurat și desfășoară o rodnică activitate de apărare și consolidare a păcii și înfrățirii între oameni și popoare.

Acțiunile Bisericii noastre în favoarea păcii au fost făcute cunoscut și peste hotare prin scrisori irenice, apeluri și mesaje pentru pace, cuvîntări, declarații și interviuri în cadrul vizitelor făcute unor conducători bisericești de peste hotare sau a vizitelor lor în România <sup>18</sup>. În acest context trebuie să amintim activitatea uriașă desfășurată de Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN, mai ales pînă la alegerea ca Patriarh în 1977, în cadrul mișcării ecumenice contemporane, în diferite organizații

16. P. S. Vasile al Oradiei, *Bisericile creștine în serviciul păcii și al ecumenismului*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVII (1979), nr. 1, p. 254–264. Vezi și *Culte religioase din R. P. Romînd și lupta pentru pace*, în «Ortodoxia», II (1950), nr. 1, p. 199–230.

17. Pr. Lectur Nicolae Necula, *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române și a celorlalte Culte religioase din România pentru realizarea marilor idealuri de pace, libertate și egalitate între oameni și popoare* (ms), p. 7.

18. Pr. Dumitru Soare, *Biserica Ortodoxă Română și aspirațiile lumii contemporane*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1974), nr. 6, p. 692.

creștine pentru promovarea aspirațiilor omenirii contemporane, fiind mesagerul acestor idei pe toate meridianele lumii. Participînd la o serie de acțiuni și întruniri ale organizațiilor mondiale creștine sau laice în favoarea păcii, Prea Fericitul Patriarh IUSTIN a înfățișat clar concepția creștină ortodoxă asupra păcii<sup>19</sup>.

Teologii Bisericii noastre au adus contribuții importante la lupta pentru pace prin studiile elaborate. Pacea, dreptatea socială, libertatea, independența, educarea tineretului în sprijinul păcii și bunele înțelegeri ca și alte probleme ale vieții contemporane și-au găsit ecou în publicațiile noastre bisericești iar delegații Bisericii noastre, ca și cei ai altor Culte, au participat la numeroase întruniri internaționale în care s-au dezbătut probleme de acest gen.

Vom încerca să analizăm mai detaliat participarea Bisericii noastre la cele mai de seamă activități interne și internaționale menite să apere pacea.

### A. Congrese, conferințe și întruniri laice

1. La Congresul popoarelor pentru apărarea păcii de la Viena (12 dec. 1952), B.O.R. a trimis o delegație iar conducătorii Cultelor de la noi un mesaj de adeviere, precizînd că este o datorie sfîntă sprijinirea de către Biserică a acțiunilor menite să apere pacea. «Lupta voastră, reprezentanți ai popoarelor lumii — se spune în mesaj — va fi încununată de biruință pentru că luptați pentru o cauză dreaptă, sfîntă, bineplăcută lui Dumnezeu și scumpă popoarelor lumii...»<sup>20</sup>.

2. La sesiunea Consiliului mondial al păcii de la Budapesta (15—20 iunie 1965), Ierarhul delegat al B.O.R. a susținut ideea triumfului spiritelor tratativilor și a posibilității coexistenței pașnice a diferitelor sisteme economico-politice în lume<sup>21</sup>.

3. În 1958 — ca delegat în Marea Adunare Națională — P. F. Patriarh Iustin, atunci Mitropolit al Moldovei, spunea la tribuna înaltului sfat al țării: «Mișcarea mondială pentru apărarea păcii a crescut an de an în amploare. Dezarmarea treptată și acceptarea principiului coexistenței pașnice de către toate popoarele sînt primii pași siguri pentru înscăunarea păcii trainice în lume. Ei vor fi făcuți cu siguranță pentru că, în condițiile actuale de viață ale omenirii, războiul nu apare decît ca un act nechibzuit al unui grup restrîns de oameni. Pacea, însă, este marele act de înțelepciune al popoarelor din lumea întreagă»<sup>22</sup>.

4. La Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace de la Moscova (13 iulie 1963), P. F. Patriarh Iustin s-a referit la urmările primejdioase ale cursei înarmărilor, experiențelor cu arme nucleare, termenucleare și ale tuturor preparativilor de război asupra vieții tuturor oamenilor<sup>23</sup>.

5. Cu acest prilej a avut loc o Consfătuire a reprezentanților cultelor la care P. F. Sa a spus că preoții și credincioșii noștri, împreună cu întreg poporul român, depun eforturi constante pentru apărarea și consolidarea păcii în lume. A precizat că noi, creștinii, adăugăm la temeiul firesc al păcii temeiul divin, că — după cuvîntul Scripturii — «împărăția lui Dumnezeu este împărăția păcii, iar noi, ca împreună-moște-

19. I. P. S. Nestor, *op. cit.*, p. 276—279. Vezi și Pr. Prof. Constantin Galeriu, *Din activitatea Prea Fericitului Patriarh Iustin ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române peste hotare*, în « *Glasul Bisericii* », XXXVI (1977), nr. 6, p. 582—592, precum și Arhimandrit Nifon Nicolae Mihăiță, *Itinerar ecumenic al Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în « *Mitropolia Olteniei* », XXXII (1980), nr. 3—6, p. 370—376.

20. Prof. Iustin Moisescu, *Biserica Ortodoxă Română în lupta pentru apărarea păcii...*, p. 555—557.

21. *Idem*, p. 563—567.

22. « *Mitropolia Moldovei* », XXXIV (1958), nr. 5—6, p. 366—377.

23. I. P. S. Nestor, *op. cit.*, p. 273.

nitori cu Fiul lui Dumnezeu, Domnul păcii, ai acestei împărății, sîntem deopotrivă și «fii ai păcii». În același timp, «ca împreună-lucrători cu El ai păcii, sîntem deci și noi făcători de pace»<sup>24</sup>.

6. La reuniunea Comitetului național pentru apărarea păcii din anul 1962, P.F. Patriarh declara: «Pacea, în zilele noastre, nu mai este o problemă a cîtorva state; pacea este problema tuturor popoarelor... Ca și primăvara, pacea este o problemă de climat; vine de îndată ce pămîntul se dezgheață. Poate întîrzia, dar cu certitudine va veni...»<sup>25</sup>.

7. La lucrările Congresului mondial pentru pace, independență națională și dezarmare generală de la Helsinki (iulie 1965), P.F. Patriarh Iustin a reprezentat Biserica noastră, arătînd hotărîrea acesteia de a acționa în favoarea păcii mondiale<sup>26</sup>.

8. La sesiunea Marii Adunări Naționale de la București din iulie 1967 preciza că soluționarea litigiilor internaționale pe cale pașnică constituie o acțiune nu numai de restabilire a păcii pe plan local, ci și de consolidare a climatului pașnic pe plan mondial. De aceea Biserica noastră, în cadrul organizațiilor creștine internaționale, desfășoară o activitate susținută pentru pacea mondială iar în țară sprijină acțiunile conducerii statului pentru apărarea păcii și înflorirea Patriei<sup>27</sup>.

9. La Adunarea reprezentanților opiniei publice pentru securitate și cooperare în Europa, de la Bruxelles (2—5 iunie 1972), B.O.R. a fost reprezentată de P.S. Episcop Antim Tirgovișteanul, vicar patriarhal<sup>28</sup>.

10. La Congresul mondial al forțelor păcii de la Moscova (octombrie 1973) delegația B.O.R. a fost condusă de I.P.S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, care a făcut cunoscută decizia acesteia de a urma pînă la capăt calea păcii<sup>29</sup>.

11. Cu ocazia celei de a XXV-a aniversări a Mișcării mondiale pentru pace din 1975, P.F. Patriarh Iustin i s-a conferit medalia Consiliului mondial al păcii, ca o recunoaștere a meritelor P.F. Safe în acțiunea de apărare și consolidare a păcii mondiale<sup>30</sup>.

12. La lucrările Comitetului național pentru apărarea păcii (27 febr. 1976), P.F. Patriarh Iustin arăta că oamenilor Bisericii le este scumpă lucrarea de întărire a păcii, că Biserica noastră se prezintă ca Biserică a păcii și că pacea este «o stare de spirit care se reflectă în viața popoarelor prin prietenie, cooperare internațională și ajutor reciproc»<sup>31</sup>.

13. La Adunarea mondială a constructorilor păcii de la Varșovia (6—11 mai 1977), B.O.R. a fost reprezentată de I.P.S. Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos care a arătat efortul țării noastre pentru soluționarea problemelor litigioase dintre state pe calea tratativilor<sup>32</sup>.

14. La lucrările Parlamentului mondial al popoarelor pentru Pace de la Sofia (23—27 septembrie 1980), Biserica noastră a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei. La Forumul religios, I.P.S. Sa a subliniat hotărîrea Bisericii noastre de a depune toate eforturile pentru promovarea păcii și progresului umanității întregi, spunînd între altele: «B.O.R. și cu ea celelalte 13 Culte religioase din România, mai ales după instaurarea noii ordini sociale voită și împlinită de întreg poporul

24. «Mitropollia Moldovei», XXXVIII (1962), nr. 9—10, p. 654—655.

25. *Idem*, XXXVIII (1962), nr. 3—4, p. 114—115.

26. *Idem*, XLI (1965), nr. 9—10, p. 453—461.

27. *Idem*, XLIII (1967), nr. 7—8, p. 460—462.

28. «R.O.C. News», II (1972), nr. 2, p. 37.

29. «Mitropollia Moldovei», XLII (1973), nr. 11—12, p. 742.

30. *Idem*, LI (1975), nr. 5—8, p. 568.

31. *Idem*, LII (1976), nr. 1—2, p. 10.

32. «R.O.C. News», VII (1977), nr. 2—3, p. 58—59.

român și datorită libertății religioase depline de care ele se bucură, s-au raliat ferm cauzei nobile de a sluji pacea în lume, promovării climatului de destindere și securitate pe continentul european și în lumea întreagă»<sup>33</sup>.

## B. Congrese și conferințe internaționale cu caracter religios

### a. În cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor

1. La a V-a Adunare generală de la Nairobi (23 noiembrie — 10 decembrie 1975), delegația B.O.R. condusă de P.F. Patriarh Iustin, pe lângă participarea sub aspect teologic, și-a adus contribuția și la promovarea acțiunilor privind apărarea și consolidarea păcii<sup>34</sup>.

2. La Consultația privind rezultatele Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (C.S.C.E.) de la Montreux-Elveția (24—28 iunie 1976) delegatul Bisericii noastre a fost Pr. Prof. Dumitru Popescu<sup>35</sup>.

3. La reuniunea Grupului privind contribuția ecumenică la transpunerea în viață a Actului final de la Helsinki ținută la Geneva (3—4 martie 1977) a participat Pr. Prof. Ion Bria și Pr. Emil Roman. S-a stabilit un program de activitate a Bisericilor, indicându-se căile pe care acestea pot contribui efectiv la transpunerea în viață a Actului final de la Helsinki<sup>36</sup>.

4. La reuniunea Comitetului Executiv al C.E.B. de la Zürich (13—17 februarie 1978) la care a participat P.S. Episcop Antonie Plămădeală, s-a tratat și problema relațiilor C.E.B. cu organisme O.N.U. privind problema păcii, dezarmării, dezvoltării etc. (a căror dezvoltare fusese cerută de reprezentantul Bisericii noastre)<sup>37</sup>.

5. La reuniunea Comisiei Bisericilor pentru Afaceri Internaționale de la Geneva (21—26 aug. 1978), la care a participat I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului s-a analizat și un program privind «lupta împotriva militarismului și a cursei înarmărilor»<sup>38</sup>.

6. La reuniunea aceleiași Comisii de la Kiev (30 mai — 10 iunie 1979) la care am fost reprezentați de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și Pr. Prof. D. Popescu, s-a discutat «Rolul mișcării ecumenice în edificarea încrederii între națiuni», ca factor al promovării păcii în lume<sup>39</sup>.

7. La reuniunea aceleiași Comisii de la Larnaca-Cipru (25—29 febr. 1980), unde am fost reprezentați de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, s-a adoptat un document intitulat «Declarație asupra eforturilor pentru pace». Delegatul român a prezentat raportul «Probleme geopolitice actuale și cele mai importante tendințe ale vieții internaționale, considerate din punct de vedere român»<sup>40</sup>.

### b. În cadrul Conferinței Bisericilor Europene

1. La a VI-a Adunare generală Nyborg VI (26 aprilie — 3 mai 1971), B.O.R. a fost reprezentată de o delegație condusă de P.F. Patriarh Iustin. Tema generală a fost «Slujitori ai lui Dumnezeu, slujitori ai oamenilor» iar P.F. Iustin a prezidat lucrările secției a IV-a «Pacea și reconcilierea în Europa». Cu această ocazie P.F. Iustin a fost ales membru în Prezidiul C.B.E. iar P.S. Antonie în Comitetul Consultativ<sup>41</sup>.

33. *Idem*, X (1980), nr. 4, p. 98—99.

34. *Idem*, V (1975), nr. 4, p. 107—108.

35. *Idem*, VI (1976), nr. 2—3, p. 84.

36. *Idem*, VII (1977), nr. 1, p. 50.

37. *Idem*, VIII (1978), nr. 1, p. 46—47.

38. *Idem*, VIII (1978), nr. 3, p. 107.

39. *Idem*, IX (1979), nr. 2, p. 70.

40. *Idem*, X (1980), nr. 1, p. 60.

41. *Idem*, II (1972), nr. 1, p. 9.

2. La lucrările grupului de lucru «Problemele păcii în Europa» de la Oirzanow-Polonia (16—19 mai 1972), B.O.R. a fost reprezentată de Pr. Prof. Ioan Coman<sup>42</sup>.

3. La reuniunea Prezidiului C.B.E. de la Siofok (7—9 mai 1973), la care a participat P.F. Patriarh Iustin, s-a hotărât ținerea unui Seminar de informații asupra problemelor păcii în Europa<sup>43</sup>.

4. La Seminarul asupra problemelor păcii de la Engelberg (28 mai — 1 iunie 1973), reprezentantul B.O.R., P.S. Episcop Antonie, a prezentat comunicarea «Contribuția B.O.R., la eforturile pentru pace ale conducătorilor politici români». Seminarul a tratat maniera de a acționa a Bisericilor în vederea consolidării păcii în Europa și contribuția specifică a Bisericilor la menținerea păcii în Europa și în întreaga lume<sup>44</sup>.

5. La reuniunea grupului de lucru «Menținerea păcii în Europa» de la Buckow (23—30 noiembrie 1973), Pr. Prof. Ioan Coman a vorbit despre «B.O.R., despre pace și securitate»<sup>45</sup>.

5. La a VII-a Adunare generală de la Engelberg (16—22 septembrie 1974) la care P.F. Patriarh Iustin a fost reales în Prezidiu iar P.S. Antonie în Comitetul Consultativ, s-a discutat și problema păcii în lume<sup>46</sup>.

7. La Consultația asupra rezultatelor C.S.C.E. de la Buckow (26—31 oct. 1975) sau Colocviul I post-Helsinki, la care a participat Pr. Prof. Dumitru Popescu, s-au analizat mijloacele și căile pe care Bisericile pot contribui la traducerea în fapt a hotărârilor Actului final de la Helsinki<sup>47</sup>.

8. La reuniunea grupului mixt C.B.E.—C.C.P. de la Viena (23—26 martie 1977) s-a analizat colaborarea creștinilor din Europa pentru pace. Am fost reprezentați de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului din partea C.C.P. și Pr. Ilie Georgescu din partea Conferinței Bisericilor Europene<sup>48</sup>.

9. La al III-lea Colocviu post-Helsinki de la Siofok (26—29 septembrie 1978) cu tema «Securitate, dezarmare, economie» am fost reprezentați de Pr. Prof. Dumitru Popescu<sup>49</sup>.

10. La reuniunea comună C.B.E. și Consiliul Conferințelor Episcopale R. Catolice din Europa de la Chantilly-Franța (10—13 aprilie 1978), unde am fost reprezentați de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și P.S. Episcop Antonie, una din temele principale a fost «A primi pacea lui Hristos, a munci pentru pacea lumii»<sup>50</sup>.

11. La a VIII-a Adunare generală din Creta (18—25 octombrie 1979), la care I.P.S. Mitropolit Teoctist a fost ales în Comitetul Consultativ iar P.S. Antonie i s-a prelungit același mandat, secția a IV-a a tratat tema «Protectori ai vieții, predicatori ai păcii într-o lume amenințată»<sup>51</sup>.

12. La al IV-lea colocviu post-Helsinki de la Madrid (29 mai — 4 iunie 1980) cu tema «Relații de încredere între Statele semnatare ale Actului final de la Helsinki. Îndatoririle Bisericilor» am fost reprezentați de Pr. Prof. Dumitru Popescu și Pr. Prof. Dumitru Radu<sup>52</sup>.

42. *Idem*, II (1972), nr. 2, p. 43.

43. *Idem*, III (1973), nr. 2, p. 15—16.

44. *Idem*, III (1973), nr. 2, p. 16—18.

45. *Idem*, III (1973), nr. 4, p. 16.

46. *Idem*, IV (1974), nr. 4, p. 20—22.

47. *Idem*, V (1975), nr. 4, p. 114—115.

48. *Idem*, VII (1977), nr. 2—3, p. 45—46.

49. *Idem*, VIII (1978), nr. 4, p. 45—46.

50. *Idem*, VIII (1978), nr. 2, p. 68.

51. *Idem*, IX (1979), nr. 4, p. 85—87.

52. *Idem*, X (1980), nr. 2, p. 73.

### c. În cadrul Conferinței Creștine pentru Pace

De peste 20 de ani reprezentanții B.O.R., participă la lucrările C.C.P. fiind prezenți activ și la toate cele cinci Adunări generale ținute pînă acum. Un rol de seamă la avut P.F. Patriarh Iustin — ca Mitropolit al Moldovei — care a condus majoritatea delegațiilor noastre la lucrările acestei organizații internaționale creștine. Prezentăm pe cele mai importante :

1. La lucrările Conferinței creștine pentru pace de la Praga (6—11 sept. 1960), P.F. Patriarh Iustin a arătat că pacea este problema cea mai acută a omenirii. Preocuparea pentru apărarea păcii exprimă năzuința tuturor popoarelor de a se vedea eliberate de coșmarul războiului. De această dorință este însușit și poporul român, care sprijină eforturile popoarelor lumii pentru înscăunarea deplină a păcii<sup>53</sup>.

2. La I Adunare generală a C.C.P. de la Praga (1961) cu tema «Pe pămînt pace» delegația B.O.R. a fost condusă de P.F. Patriarh Iustin, care a atras atenția participanților că pacea nu se statornicește de la sine și că omul trebuie să lupte pentru instaurarea ei deplină pe pămînt. Această luptă este și va fi mereu binecuvîntată de Dumnezeu păcii. «Omul — spunea P.F. Sa — conștient de valoarea, vocația și răspunderea sa în lume, trebuie să contribuie la construirea unei lumi a păcii și dreptății... Precum nici un obstacol nu este de netrecut și nici o primejdie de nebiruit pentru cel ce vrea să-și dobîndească mintuirea, tot la fel nici pentru cei care vor cu adevărat să trăiască în pace și să înlăture războiul, nici o piedică nu este de înlăturat...»<sup>54</sup>.

3. La întrunirea Comitetului consultativ al C.C.P. de la Karlovy Vary (mai 1962), P.F. Patriarh Iustin a arătat temelul creștin al acțiunilor Mișcării creștine pentru pace<sup>55</sup>.

4. La consfătuirea Comitetului de conducere al Comisiei «Pace și dreptate» a C.C.P. de la Iași (1963), P.F. Patriarh — președintele Comisiei — preciza în discursul de deschidere că se va urmări fundamentarea teologică a păcii și dreptății. «Pacea este ținta pe care o urmărește omenirea prin statornicirea dreptății în relațiile dintre oameni, pentru a dobîndi fericirea. Creștinismul trebuie să îmbogățească și să dinamizeze eforturile omenirii pentru apărarea și consolidarea păcii în lume»<sup>56</sup>.

5. La sesiunea Comisiei «Pace și dreptate» de la Erfurt (februarie 1963) P.F. Patriarh Iustin aducea mesajul frățesc de adeziune a Bisericilor din România la eforturile comune pentru pace, precizînd că numai dezarmarea poate duce la stabilirea unei adevărate păci în lume<sup>57</sup>.

6. La sesiunea Comitetului consultativ al C.C.P. de la București (noiembrie 1963), P.F. Patriarh constata că niciodată creștinii nu și-au dat mîna pentru un țel mai înalt ca acum pentru apărarea păcii. Preciza că în C.C.P. pacea se abordează, în primul rînd, sub aspect teologic, dar ținta comună este să se aducă o contribuție efec-

53. Pr. Prof. Milan Šesan, *Creștinul adevărat este pentru pace. Conferința creștină pentru pace* (Praga, 1960), în «Mitropolia Moldovei», XXXVI (1960), nr. 9—12, p. 522.

54. Prof. Ștefan Alexe, *Adunarea pancreștină pentru pace de la Praga*, în «Mitropolia Moldovei», XXXVII (1961), nr. 5—6, p. 331.

55. «Mitropolia Moldovei», XXXVIII (1962), nr. 5—6, p. 299.

56. *Idem*, XXXIX (1963), nr. 1—2, p. 16. 57. *Idem*, XXXIX (1963), nr. 3—4, p. 170—171.



tivă la pacea mondială. «Pacea — adăuga P.F. Sa — care este o stare normală, voită de Dumnezeu, este inevitabilă»<sup>58</sup>.

7. La reuniunea Comisiei «Pace și dreptate» de la Hoechst-Odenwald (1964), P.F. Patriarh arăta că războiul nu este un element constitutiv în viața popoarelor, ci un accident provocat în istorie. Omenirea nu poate progresa decât în condițiile unei păci trainice, întemeiate pe dreptate<sup>59</sup>.

8. La a II-a Adunare generală a C.C.P. de la Praga (1964), cu tema «Legământul meu este viață și pace», P.F. Patriarh Iustin, conducătorul delegației noastre, spunea: «Avem datoria de a uni eforturile noastre cu cele ale creștinilor de pretutindeni, pentru ca, întemeiați pe legământul solid al vieții și păcii între Dumnezeu și om și pe credința noastră comună în Mântuitorul Hristos, să fim gata să realizăm unitatea creștină, care vrea să slujească pe aproapele, umanitatea întreagă și ideile sale de libertate, dreptate și pace»<sup>60</sup>.

9. La a III-a Adunare generală a C.C.P. de la Praga (1968), cu tema «Salvați omul, pacea e posibilă», conducătorul delegației B.O.R., P.F. Patriarh Iustin arăta că, pentru un credincios, nu este lucru mai nobil decât hotărîrea de a trăi în deplină înțelegere cu toți oamenii spre a realiza o pace durabilă în lume. Prin Hristos, Dumnezeu a lăsat calea deschisă spre pace și noi trebuie să răspundem voinței Sale. «Noi înaintăm pe drumul păcii și slujim uniți marelui, sfântului scop care duce spre fericirea omenirii întregi. În felul acesta sîntem preocupați, în țara noastră, de problema păcii și, astfel, sîntem părtași la munca Conferinței Creștine pentru Pace»<sup>61</sup>.

10. La a IV-a Adunare generală a C.C.P. de la Praga (1971) cu tema «Responsabilitatea noastră comună pentru o lume mai bună» — unde delegația B.O.R. a fost condusă de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului — s-a analizat contribuția creștinilor la statornicirea în lume a păcii<sup>62</sup>.

11. La lucrările Comitetului de lucru de la Moscova (20—24 martie 1973) unde am fost reprezentați de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului — s-a analizat rolul activității pentru pace într-o epocă de pace și destindere în Europa<sup>63</sup>.

12. La sesiunea comună a Comitetului de lucru și Secretariatului internațional de la Praga (12—16 martie 1974) unde au participat I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și Pr. Ilie Georgescu, s-a discutat tema «Munca în comun a tuturor forțelor păcii și C.C.P.»<sup>64</sup>.

13. La sesiunea Comitetului de lucru de la Tananarive (29 septembrie — 3 octombrie 1974) unde am fost reprezentați de I.P.S. Nicolae și Pr. Ilie Georgescu, s-a tratat tema «Dezvoltare, pace, evanghelizare — sarcina creștinilor»<sup>65</sup>.

14. La lucrările Comitetului de continuare și ale Comitetului de lucru de la Siofok (15—20 septembrie 1975) cu tema «Disponibilitatea creștină pentru cooperare

58. *Idem*, XXXIX (1963), nr. 11—12, p. 662.

59. *Idem*, XL (1964), nr. 3—4, p. 105.

60. Ilie I. Georgescu, *A doua Adunare generală creștină pentru pace*, în «Mitropolia Moldovei», XL (1964), nr. 7—8, p. 335.

61. «Mitropolia Moldovei» XLIV (1968), nr. 3—4, p. 131.

62. «R.O.C. News», I (1971), nr. 1, p. 21.

63. *Idem*, II (1973), nr. 2, p. 19.

64. *Idem*, IV (1974), nr. 1, p. 23—24.

65. *Idem*, IV (1974), nr. 4, p. 23—24.

în favoarea păcii» reprezentanții B.O.R. au fost I.P.S. Nicolae al Banatului și Pr. Ilie Georgescu <sup>66</sup>.

15. La lucrările Seminarului privind rezultatele C.S.C.E. de la Sofia (17—19 iunie 1976) a participat, ca reprezentant al Bisericii noastre, Dr. Cezar Vasiliu, atunci redactor al Buletinului «R.O.C News» <sup>67</sup>.

16. La lucrările Comitetului de lucru de la Bad Saarow (2—5 octombrie 1976) cu tema «Credința actuală și acțiunea socială a creștinilor pentru promovarea păcii, dreptății, colaborând cu forțele pacifice din lumea întreagă» a participat I.P.S. Nicolae al Banatului <sup>68</sup>.

17. La lucrările Comisiei Internaționale de la Kiew (10—14 octombrie 1976) cu tema «Destindere, dezarmare și eliberare în spiritul hotărârilor de la Helsinki» a participat I.P.S. Nestor al Olteniei, care a luat cuvântul la discuțiile grupei a IV-a privind O.N.U. și eforturile acestuia în vederea destinderii, dezarmării și libertății <sup>69</sup>.

18. La lucrările Comisiei «Antirasism» de la New York (27 iunie — 2 iulie 1977) cu tema «Pacea prin eliminarea structurilor rasiale» a participat ca delegat al B.O.R., Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal <sup>70</sup>.

19. La lucrările Comisiei Internaționale de la Sofia (28 februarie — 4 martie 1978) cu tema «Pentru o lume pașnică și dreaptă. Creștinii și Bisericile susțin dezvoltarea conștiinței în problema dezarmării» a participat I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei <sup>71</sup>.

20. La a V-a Adunare generală de la Praga (22—27 iunie 1978) cu tema «Chemarea lui Dumnezeu la solidaritate; creștinii pentru pace, dreptate și eliberare» delegația Bisericii noastre a fost condusă de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, care a fost ales vicepreședinte al C.C.P. Au participat și I.P.S. Nestor al Olteniei și P.S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, alături de profesori și preoți, activând în toate grupele și subgrupele. Delegații noștri au adus solia de pace a poporului român, de sprijinire a eforturilor omenirii pentru încetarea cursei înarmărilor, pentru dezarmare generală și dezvoltare echitabilă a tuturor popoarelor <sup>72</sup>.

21. La lucrările Comitetului de lucru de la Helsinki (3—7 aprilie 1979) cu tema «Care este viitorul destinderii? Misiuni și responsabilități ale Bisericilor și creștinilor» au participat I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și Pr. Ilie Georgescu, consilier arhiepiscopal <sup>73</sup>.

22. La lucrările Consultației «Karlovy Vary IV» (21—23 noiembrie 1979) cu tema «Relațiile Est-Vest; îndatoririle Bisericilor» au participat I.P.S. Nestor al Olteniei și N. Mihăiță. S-a precizat că eforturile pentru realizarea păcii și dreptății trebuie să includă toate națiunile, mari și mici, pe baza respectării independenței și suveranității lor naționale <sup>74</sup>.

66. *Idem*, V (1975), nr. 4, p. 115.

67. *Idem*, VI (1976), nr. 2—3, p. 89—90.

68. *Idem*, VI (1976), nr. 4, p. 31.

69. *Idem*, p. 31—32.

70. *Idem*, VII (1977), nr. 2—3, p. 53—54.

71. *Idem*, VII (1978), nr. 1, p. 48—49.

72. *Idem*, VII (1978), nr. 3, p. 103—104. Vezi și Pr. Pof. Dumitru Abrudan, *Ecumenismul creștin și relațiile intercreștine actuale. Ecumenism și prozelitism. Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la activitatea organizațiilor creștine mondiale* (prelegere pentru cursurile cu preoții) (ms), p. 8.

73. «R.O.C News», IX (1979), nr. 2, p. 68.

74. *Idem*, IX (1979), nr. 4, p. 89—91.

23. La sesiunea Prezidiului lărgit al C.C.P. de la Mülheim (9—12 aprilie 1980) cu tema «Speranța creștină trăită în contextul contemporan mondial» a participat I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, care, prezentînd punctul de vedere al Bisericii noastre în problema destinderii și dezarmării, a subliniat rolul creștinilor în acțiunile destinate realizării idealurilor creștine pentru pace <sup>75</sup>.

24. La reuniunea Comitetului de continuare a lucrărilor de la Eisenach (13—18 octombrie 1980), I.P.S. Mitropolit Nestor și Pr. Ilie Georgescu au făcut parte din grupa de lucru «Probleme teologice ale slujirii păcii». S-a adoptat o «Scrisoare către participanții la reuniunea de la Madrid» <sup>76</sup>.

#### d. În cadrul congreselor interreligioase

La Conferința mondială a reprezentanților religiilor pentru pace durabilă, dezarmare și relații juste între state ținută la Moscova (6—10 iunie 1977), din partea Bisericii noastre a participat o delegație condusă de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului. În cuvîntul său, I.P.S. Nicolae a expus bazele colaborării între diferitele religii pentru slujirea păcii și a vorbit de destindere ca o necesitate vitală, subliniind interdependența dintre destindere și soluționarea problemelor lumii actuale <sup>77</sup>.

#### e. Participarea B.O.R. la „Frontul Unității Socialiste”

Sf. Sinod al B.O.R., în ședința din 25 aprilie 1974, a hotărît participarea clerului și credincioșilor noștri la Frontul Unității Socialiste. La lucrările *primului Congres al F.U.S.* (București, 23—24 mai 1974), Biserica noastră a fost reprezentată de 25 delegați.

În discursul pronunțat la Congres, Dl. Președinte Nicolae Ceaușescu a precizat și locul Cultelor religioase în societatea noastră de astăzi.

În reuniune plenară, în numele cultelor a vorbit P.F. Patriarh Iustin — atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei — referindu-se la rolul B.O.R. în viața poporului român, la libertatea religioasă deplină de care Cultele se bucură din partea Statului, la angajamentul Cultelor de a participa la efortul general de ridicare a nivelului vieții, spunînd, între altele: «Avînd acum ocazia să mărim eforturile noastre în slujba Patriei, ne angajăm să participăm constant la activitatea F.U.S., să contribuim cu entuziasm la unitatea și solidaritatea generală, la creșterea și lărgirea capacității creatoare a poporului nostru în vederea prosperității Patriei și a apărării păcii în lume...» <sup>78</sup>.

Membrii Sinodului permanent al B.O.R. au fost aleși în Consiliul național al Frontului Unității Socialiste.

La lucrările celui de al *doilea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste* (București 17—18 ianuarie 1980), Biserica noastră a fost reprezentată de o delegație numeroasă condusă de P.F. Patriarh Iustin. În cuvîntarea rostită, Întîistătătorul B.O.R. a subliniat legătura dintre Biserică și popor de-a lungul istoriei, pre-

75. *Idem*, X (1980), nr. 2, p. 70—71.

76. *Idem*, X (1980), nr. 4, p. 100.

77. *Idem*, VII (1977), nr. 2—3, p. 59—63.

78. *Idem*, IV (1974), nr. 1—2, p. 4.

cum și atașamentul Bisericii noastre la transformările intervenite în viața social-politică a României după eliberare. A exprimat hotărârea fermă a B.O.R. de a sprijini acțiunile pe care F.D.U.S., le va organiza pentru întărirea Patriei, pentru bunăstarea tuturor și apărarea păcii în lume, spunind, între altele; «Din cuvintele Sf. Scripturi se face evident adevărul că creștinismul este o religie a vieții, a dragostei, a egalității, a dreptății, a păcii și a bunei înțelegeri între oameni... Dragostea, frățietatea și unitatea își găsesc cel mai rodnic teren într-o atmosferă de pace, de dreptate, de bună înțelegere, de respect și de prețuire reciprocă. De aceea, Biserica noastră a înțeles să sădească în sufletele credincioșilor ei, pacea și buna înțelegere, dreptatea și cinstea, omenia și înfrățirea cu toți oamenii...» <sup>79</sup>.

Cu această ocazie, Prea Fericitul Patriarh IUSTIN și membrii Sinodului permanent au fost aleși în Consiliul național al F.D.U.S. iar șase Ierarhi și doi clerici au fost aleși în Comitetul central <sup>80</sup>.

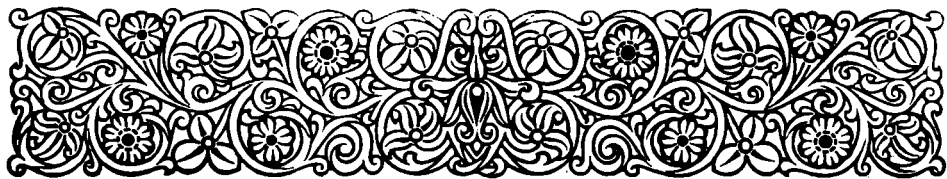
*Concluzie* : La sfârșitul acestor considerații putem concluda că Biserica Ortodoxă Română a participat și participă activ la acțiuni externe și interne menite să apere pacea. Reprezentanții săi, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN au luat și iau parte la cele mai de seamă acțiuni ale organizațiilor internaționale creștine menite să contribuie la întărirea și consolidarea păcii în lume, participare ce-și are puternice baze biblice și patristice, Mîntuitorul Iisus Hrisos fiind Domnul Păcii.

**Lector univ. dr. Cezar Vasiliu**

---

79. «Telegraful Român», (Sibiu) nr. 3—4 din 15 ianuarie 1980.

80. *Ibidem*.



## ȘTIRI ECUMENICE

— Sfântul Sinod al Patriarhiei ecumenice din Constantinopol l-a numit pe Mitropolitul Augustinus de Elaia, Mitropolit al Germaniei și Exarh al Europei Centrale. Este succesorul Mitropolitului Irineu. Mitropolia «germană» are 42 de comunități cu 45 preoți (Herder — Korespondenz 11/1980).

— La Patriarhia din Belgrad s-a ținut o conferință ortodoxă misionară internațională cu tema: «Propovăduirea credinței azi» (Ökumenische Information 39/1980).

— Facultățile de teologie: cea ortodoxă din Belgrad și cele romano-catolice din Ljubljana și Zagreb au organizat la Ljubljana un simpozion ecumenic. Tema generală: «Viața religioasă a celor două Biserici în Iugoslavia». (Aktueller Dienst, Ausland 244/1980).

— La Luzern (Elveția) s-a ținut un congres internațional al societății artiștilor creștini. S-a discutat îndeosebi cum să fie zidite bisericile ca să poată fi impodobite cu arta religioasă, și să nu procure dificultăți credincioșilor participanți la serviciile divine. (Aktueller Dienst, Kultur 216/1980).

— La Skalhöld (Islanda) s-a ținut un consiliu consultativ ortodox în vederea dialogului cu luteranii. S-a discutat îndeosebi despre învățătura despre Biserică și despre mîntuire. (Ökumenische Information 39/1980).

— O serie de Institute teologice superioare luterane au înființat o asociație pentru a ține legătura între ele și a publica o revistă pentru cunoaștere interconfesională. (Ökumenische Information 39/1980).

— În Seminarul teologic din Münster s-a organizat o expoziție despre viața religioasă a Indiei. Sînt expuse îndeosebi interesante grafice biblice. (Aktueller Dienst, Kultur 219/1980).

— «Societas Oecumenica» este organizația corpului didactic din învățămîntul superior pentru teologia ecumenică. Primul congres științific al acestei organizații s-a ținut la Münster (R. F. Germania). S-a subliniat aici că dificultatea primă în dialogul ecumenic este magisteriul bisericesc, atît de diferit prezentat de confesiuni. (Aktueller Dienst 217/1980).

— În catedrala din Offenburg (R. F. Germania), s-a organizat o expoziție de: «Manuscrise și tipărituri biblice». Aici se află și «Biblia în 42 rînduri» a lui Johannes Gutenberg, datînd din secolul XV. Se află și un manuscris biblic din anul 1150 ș.a. (Aktueller Dienst, Kultur 213/1980).

— Arhimandritul Dr. Nektarios Chatzimichalis, rectorul Institutului teologic din Kreta, a fost ales Mitropolit de Kissamos și Selinos (Kreta). (Ökumenische Information 37/1980).

— Una dintre primele cărți tipărite în Țara Sfântă a fost o carte de rugăciuni ortodoxe în limba arabă. (Ökumenische Information 37/1980).

— O delegație a ctitoriei vieneze «Pro Oriente», sub conducerea Cardinalului vienez König a vizitat Bisericele Ortodoxă, Armeană-apostolică și Gregoriană-ortodoxă din Rusia. Ctitoria menționată activează mereu pentru apropierea dintre Biserica Romano-Catolică și cea Ortodoxă, ca și cu Bisericele Vechi-orientale. (Aktueller Dienst, Ausland 211/1980).

— 60 de teologi ecumenici din Europa, de diferite confesiuni, au format «Societas Oecumenica» (Münster) avînd ca scop recunoașterea reciprocă cit mai bună între Biserici, ca premisă pentru unirea bisericească. (Korrespondenzbericht 333/1980).

— La Goslar (R. F. Germania) s-a ținut «Simpozionul Macarie» care s-a ocupat de lucrările părintelui bisericesc din veacul IV, pentru a servi dialogului dintre Bisericele ortodoxe și cele luterane. (Ökumenische Information 38/1980).

— «Hristos și Gurusii» este titlul unei cărți publicate la Stuttgart (R. F. Germania) menită să servească în orientarea discuțiilor cu Grupele religioase asiatice. (Ökumenische Information 38/1980).

— Mitropolitul Hrisostomos Constantinidis și prof. Ernest Suttner au publicat o lucrare (Regensburg 1980) care să servească la rezolvarea problemelor pastorale în comunitățile cuprinzînd ortodocși și catolici. Progres ecumenist. (Ökumenische Information 38/1980).

— Revista «Tön», publicată de «Consiliul Ecumenic al Bisericilor» din Republica Socialistă Cehoslovacă dedică în ultimul ei număr din 1979 cîteva pagini în memoria prof. Dr. Josef Luke Hromadka, decedat cu zece ani în urmă. Hromadka, luteran, fost profesor și decan la Facultatea Comenius din Praga, face parte din primele serii de inițiatori ai «Mișcării ecumenice». El a contribuit la unirea Bisericilor reformată și luterană din Boemia și Moravia, care au format «Biserica Evanghelică a fraților boemi». Tot prof. Hromadka a contribuit din plin la înființarea «Conferinței Creștine pentru Pace». A activat mereu pentru apropierea între Biserici, urmărind restabilirea unității inițiale a Bisericii creștine. De repetate ori a vizitat și Biserica noastră, ținînd conferințe la Institutului nostru teologic.

La «Conferința Bisericilor Europene» ținută la Creta s-a afirmat repetat în cuvîntări că «Extrem de importantă este Ortodoxia pentru înțelegerea unității bisericești». (Tön 4/1979).

— Ordinul «Sfîntul Lazăr» își ține adunarea la Mainz (R. F. Germania). Cunoscut din timpul Împăratului german Carol cel Mare, este una dintre cele mai vechi organizații religioase care se ocupă de îngrijirea bolnavilor. (Aktueller Dienst, Inland 200/1980).

— Pentru lămurirea problemelor litigioase dintre anglicani și luterani s-a înființat «Comisiunea anglicană-luterană din Europa». Influența mișcării ecumenice se tot resimte. (Ökumenische Information 38/1980).

— «Pentru o teologie a totalității umane» a fost lozincă conferinței de la Niederaltaich (Bavaria) organizată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor pentru problema feminină în Biserică. Au participat femei din 17 țări de confesiune ortodoxă, catolică și luterană. (Ökumenische Information 38/1980).

— «Consiliul Ecumenic al Bisericilor» din Cehoslovacia a organizat la Praga — Vinohrady o conferință prăznuind 400 de ani de la apariția Bibliei traduse în limba cehă: «Biblio Kralitzer», și sărbătorind noua traducere ecumenică a Bibliei în limba

cehă. Traducerea aceasta a început în anul 1961. La Vechiul Testament au lucrat 27 persoane din 6 Biserici, iar la Noul Testament 14 persoane din 3 Biserici. (Tön 4/1979).

— Decedatul Patriarh iacobit (precalcedonian) Mar Ignatios Iacovos III-Severos a lăsat un «Testament hristologic» care să servească la restabilirea unității depline între Bisericile calcedoniene (Ortodoxă, Romano-Catolică și Protestantă) și cele precalcedoniene (Iacobită, Coptă, Etiopiană, Armeană, Siro-Indiană). În Testament scrie, între altele: «Noi mărturisim că Iisus este Dumnezeu întrupat, — Dumnezeu adevărat și om adevărat, care a săvârșit minuni și a îndurat patimi, crucea și moartea pentru mântuirea oamenilor». Patriarhul a nădăjduit pînă în ultima clipă că creștinii se vor uni. (Ökumenische Information 37/1980).

— Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Alianța luterană mondială au format o permanentă comisiune de legătură, care să servească unei mai strînse colaborări între cele două mari organizații bisericești internaționale. (Postdamer Kirche 37/1980).

— Bisericile: Romano-Catolică, Anglicană, Luterană și celelalte Biserici protestante din Insula Madagascar au format împreună «Consiliul creștinilor» pentru informații religioase reciproce. Progres ecumenic. (Postdamer Kirche 37/1980).

— La Hannover (R. F. Germania) s-a ținut «Ziua bibliotecii bisericești», organizându-se o expoziție cu publicații religioase de tot felul. (Aktueller Dienst, Kultur 210/1980).

— Bisericile Romano-Catolică și Luterană au înființat împreună la Hannover un «centru bisericesc ecumenic», pentru intensificarea relațiilor dintre Biserici. (Aktueller Dienst, Inland 211/1980).

— «Conferința Institutelor teologice africane» tipărește în limbile respective comentarii la întreaga Biblie. (Bibel Report 3/1980).

— Cinci mari comunități religioase din Indonezia au înființat un «Consiliu consultativ interreligios». Noua organizație ecumenică vrea să promoveze colaborarea dintre confesiunile recunoscute ale țării și să asigure relațiile cu organizațiile statale. (Ökumenische Information 38/1980).

— Reprezentanți ai Bisericii Anglicane și ai Metodistilor, Moravienilor, Reformaților și Bisericii lui Hristos (cele 5 Biserici aflate în Anglia), au recomandat Bisericii Anglicane să convină asupra unui serviciu divin unitar, asupra recunoașterii reciproce a oficiilor preoțești și a Euharistiei. (Universitas 9/1980).

— La inițiativa Consiliului Ecumenic al Bisericilor s-a publicat un «Calendar ecumenic pentru rugăciuni zilnice» în 26 de limbi, între care și în limba română. (Postdamer Kirche 10/1980).

— Autoritățile bisericești luterane și anglicane (episcopale) din Roslindale și Newton (Massachusetts, America de Nord) au convenit să slujească împreună serviciile divine, inclusiv Sfînta Euharistie, împărțîndu-se. Progres ecumenic. (Ökumenische Information 37/1980).

— Primul «Congres internațional pentru Arabia creștină», ținut la Goslar (R. F. Germania) a hotărît să fie mai mult studiate tradițiile creștine ale Bisericilor Orientale, pentru a facilita apropierea între Biserici. (Ökumenische Information 37/1980).

— În Quito (Ecuador) anglicanii și luteranii utilizează aceeași clădire pentru serviciile lor divine. Asemenea țin împreună școlile duminicale. Progres ecumenic. (Postdamer Kirche 37/1980).

— «Hagia Sofia» din Istanbul, la început Biserică creștină, apoi moschee islamică și din 1935 muzeu, va fi din nou locaș de închinare pentru moslemeni. (Ökumenische Information 30/1980).

— Sinodul General al Bisericii Anglicane a hotărât să intre în discuții cu celelalte mari Biserici creștine (inclusiv Biserica Romano-Catolică) în legătură cu admiterea femeilor la hirotonia în preot. Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Robert Runcie, primatele anglican, crede însă că celelalte Biserici nu prea au interes pentru problema aceasta. Biserica Anglicană ține de posibilă teoretic hirotonia menționată, deși încă n-a practicat-o. (Ökumenische Information 30/1980).

— Revista «Ökumenische Rundschau» (2/1980) (Frankfurt/Main) publică o dare de seamă asupra primului dialog — Goslar (R. F. Germania, 1979) între delegați ai Bisericii Ortodoxe Române și delegați ai Bisericii Evanghelice Germane, sub președinția Episcopului de la Oradea, Vasile Coman și a președintelui oficiului pentru relații externe al Bisericii Evanghelice: Heinz Held. Redau un pasaj din darea de seamă: «A fost o deosebită bucurie pentru toți participanții văzându-l în delegația română și pe nestorul teologiei universitare ortodoxe române, profesorul Dumitru Stăniloae. El este unul dintre puținii profesori ortodocși, care cultivă teologia sa în continuă explicație cu problemele spirituale ale Apusului. Faptul se observă și în recent apăruta sa *Dogmatică* în trei volume, a cărei traducere germană este așteptată cu încordare de fiecare teolog interesat ecumenic».

— La Bonn (R. F. Germania) s-a ținut al șaptelea Congres internațional mondial de cântare bisericească. Cu această ocazie s-a prezentat noul oratoriu «Învieerea» de Max Baumann. Referenții africani au insistat pentru păstrarea instrumentelor muzicale africane tradiționale la serviciile divine. (Korrespondenzbericht 240/1980).

— La Copenhaga (Danemarca) s-a ținut un Congres mondial al femeilor. Tema: Egalitatea în drepturi între bărbat și femeie. (Aktueller Dienst, Ausland 157/1980).

— Cu aprobarea autorităților egiptene, Schaamun Schamir, profesor israelitean de istoria iudaismului arab, studiază în bibliotecile din Kairo manuscrisele teologului iudaic din evul meu, Moses Maimonides (1135—1204). Acesta voia să aducă în acord filozofia lui Aristotel cu religia mozaică. A avut influență și asupra teologului romano-catolic, Thomas din Aquino. Întrucât Maimonides s-a ocupat critic și de islamism, moștenirea sa spirituală are însemnătate pentru dialogul actual dintre marile religii monoteiste. (Ökumenische Information 30/1980).

— Unitatea Bisericilor poate deveni vizibilă numai când acestea se vor apropia atât de mult înfreolaltă încât vor putea ține împreună un sinod, afirmă teologul reformist Lukas Vischer, fost director la Consiliul Ecumenic de la Geneva. (Ökumenische Information 28/1980).

**Diac. prof. OREST BUCEVSCI**





# DIN GRAIUL VECHILOR CAZANII

---

## MITROPOLITUL VARLAAM CTITOR DE SCRIERE ȘI CARTE ROMÂNEASCĂ

Întreg secolul al XVII-lea, pe bună dreptate socotit un secol al Renașterii românești, stă sub semnul luptei cu semnificații multiple și profunde, în timp și în tilcuri, ce îl au ca izvoditor și simbol pe Mihai Viteazu. Unirea țărilor române a rămas urmașilor ca unică soluție posibilă pentru continuitatea ființei naționale. La un studiu mai atent, se poate vedea că diferiți voievozi moldoveni, transilvăneni sau munteni au încercat o stăpânire simultană a cel puțin două provincii, iar domnia (fie în Moldova, fie în Valahia precum și intențiile de domnie în Transilvania sau cele de recuperare a Dobrogei) nu a însemnat niciodată o similitudine cu domniile nepămîntenilor, a voievozilor de import. Chiar motivele, atît de refractari lui Mihai Viteazu, au stăpînit cînd în Moldova, cînd în Muntenia. Ca ei au mai fost și alți domni care au însușit secolul șaptesprezece cu ambiții de unificare teritorială și de afirmare a gustului artistic și sagacității în materie de cultură. În acest sens, exemplul cel mai ilustrativ îl dă personalitatea aceluiași domn cu ambiții bizantine, Vasile Lupu. A fost un om de mare gust artistic, un voievod al slovei românești, dar și unul ce s-a voit domn al Transilvaniei. Constantin Brîncoveanu își dorea și el o expansiune spre Moldova, dacă nu și teritorială cel puțin a spiritului de înțelegere frățească. Este adevărat că dezideratul unirii nu constituia pe atunci o doctrină declarată, cum n-a fost nici pentru Mihai Viteazu. Fărîmițările teritoriale au fost un mod obișnuit de existență în Evul Mediu chiar pentru popoare mai mari. Românii însă simțeau intuitiv necesitatea unirii, o aveau în ființa lor. În secolul al XIX-lea va deveni doctrină națională și steag de luptă, iar în veacul următor va deveni realitate firească.

Am spus că încoronarea lui Mihai ca domn al celor trei țări românești a avut semnificații și consecințe multiple. Acum, cînd există atîta istorie în spatele nostru, grație perspectivei pe care ne-o oferă timpul

trecut, ne putem da seama că unirea lui Mihai nu a avut viabilitate nu numai din cauza decapitării marelui voievod. O adevărată unire avea nevoie și de o conștiință a unității naționale. Până la unitatea teritorială trebuia realizată unitatea culturală. Elementele comune de limbă, credință, obiceiuri origine etc. existau, dar ele aveau nevoie de un liant și acesta nu putea fi decât suportul spiritual, programatic, afirmat ca atare. Acesta va constitui programul Ligii culturale unde au excelat V. A. Urechia și N. Iorga. Ortodoxia noastră a fost, desigur, un element al unității și o garanție a rezistenței naționale în fața vitregiilor imperiale. Dar și aceasta trebuia purificată de un element străin spiritului și tradiției românești. Slavona, ca limbă oficială și limbă de cult, era atât de străină poporului nostru, atât de nevorbită și neînțeleasă, încât nici preoții care oficiau slujba religioasă nu știau ce spun, iar unii capi bisericești spuneau despre mulțimea de credincioși care veneau la biserică, mai mult din smerenie decât din puterea de înțelegere, că mulțimea e formată din «dobitoare cuvântătoare» atita timp cât iau parte la slujbe pe care nu le înțeleg. Ideea de a introduce limba română în biserică a animat spiritele înalților prelați ai epocii, cum au fost Varlaam, Dosoftei, Simion Ștefan și Antim Ivireanu. Iar ideea că limba română să devină și limbă de cancelarie avea să constituie subtextul letopiseturilor marilor noștri croniciari Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Radu Popescu, Gheorghe Șincai. Desigur că acest spirit al vremii a captat și pe marii oameni politici din secolul numit al Renașterii: Vasile Lupu, Matei Basarab, stolnicul Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, Dimitrie Cantemir etc. Dar ceea ce este deosebit de important e că toți aceștia, prelați, croniciari și voievozi aflindu-se într-un consens, pe cât de tacit pe atât de unanim, au lansat limba română și ca limbă literară. Este, pe drept cuvânt, un miracol ca o limbă a cărei principală însușire era oralitatea, o limbă vorbită de vulgul neștiutor de carte, să se afirme atât de rapid și atât de seducător și ca limbă literară. Arghezi, în «Testamentul» său afirmă un triplu adevăr — istoric, lingvistic și literar — atunci când spune că schimbă «sapa-n condei și brazda-n călimară», că «bătrînii-au adunat, printre plăvani, sudoarea sutelor de ani» și că «din graiul lor cu-ndemnuri pentru vite», s-au «ivit cuvinte potrivite». Robii strămoși și-au vărsat «saricile pline de oseminte» în ființa lui, constituind-o ca materie, iar în slova-i «de foc și slova făurită» ca spiritualitate «zace mînia bunilor» noștri. Iată de ce «Testamentul» lui Arghezi este testamentul unui neam, este afirmarea genezei limbii române și porunca de a o păstra ca rod al veciilor.

Nici o odă închinată limbii române nu este mai frumoasă și mai adevărată decât aceea a preotului poet Alexe Mateevici prin care socotește limba noastră drept o «comoară în adîncuri înfundată, șirag de piatră rară pe moșie revărsată, foc ce arde în sufletul unui neam, care s-a trezit din somn de moarte, ca voinicul din basme, doina dorurilor noastre, fulgere ce spintecă nori negri și zări albastre, glasul pîinii, al zbuciumului codrilor și al valurilor de ape în care tremură sfeșnicele stelelor, limba vechilor adevăruri și, în fine :

Limba noastră-i limbă sfântă,  
 Limba vechilor cazanii,  
 Care-o pling și care-o cîntă  
 Pe la vatra lor țarani».

Insistăm nu atît asupra metaforelor din versurile celor doi poeți citați cît asupra adevărurilor care răzbat din cele scrise de ei. Numai astfel se va înțelege de ce slova românească tipărită, încă de la începuturile sale literare a impus o anumită religiozitate. La noi există un cult pentru cuvîntul tipărit. Se spune că vechii călugări tipografi înainte de a pune o foaie sub teasc, făceau pentru fiecare o mătanie, se închinau către cer, sărutau pămîntul, își mîngîiau sufletul în credința strămoșească și apoi treceau la travaliul menit să dea putere de perpetuare, prin tipar și tuș, sunetului românesc. E ușor de închipuit că acest ritual făcea parte din credința în creația spirituală, o credință generalizată pe pămîntul nostru ca și credința în Dumnezeu. Tot cu o astfel de religiozitate poate că se apropiau de hîrtie și vechii cronicari, călugări sau mireni, cînd glasul lor era înfățișat, înainte de tipar, prin scris de mînă. Înainte de a muia pana de gîscă în așa-zisul «catran», poate că făceau și ei o rugăciune către cer ca să-i îndrumeze pe calea adevărului și a armoniilor spirituale. Slova lor era mai întîi gîndită în profunzime și apoi așternută pe hîrtie. Cercetătorii ulteriori lor nu au descoperit manuscrise de atelier, hîrtii cu ștersături, cu adaosuri printre rînduri și în «baloane», cu mîzgălituri și mutări sau intercalări de fraze. Dar cum acestea sînt inerente scrisului, înseamnă că toate facerile și refacerile, selectarea variantelor, șlefuirea cuvîntului, ascuțirea ideii, ca și gîndirea amănuntului sau ansamblului discursului literar se făceau mai mult mintal. Procesul acesta, similar cu cel al gestației, constituia ponderea în actul creației, iar hîrtiei i se încredința expresia literară curată, ca finalitate a unui travaliu pe cît de tăcut pe atît de arzător, chiar chinuitor uneori și profund. Scriitorii cei vechi cugetau mult și scriau puțin, caz ce îndeamnă la repetiție, mai ales cînd ei sînt confrunțați postum cu șocante inversări aparținînd confrăților lor contemporani. Nu se scria sub imperiul colii de autor, și de aceea perioada de interiorizare și elaborare era cuprinsă în ritualul de care vorbeam. Creația literară veche (religioasă sau laică) era mai apropiată de cuaternar, avea durată întinsă iar alternarea slovelor se efectua după modelul picturilor de biserică, făuritorilor de miniaturi pe ii și pe cornișele lăcașurilor de piatră sau pe porțile de lemn ferecat în fier înflorit pe forjă, sub ciocan : adică minuțios și cu răbdare.

Noi nu am avut Tizieni sau Rembranzi, dar am avut miniaturişti. Luați o veche miniatură de pe o Cazanie sau de pe un Letopiseț și urmăriți-i liniile sinuoase sau rectiliniile, chenarele și toate trăsăturile ce se constituie în sectoare — după o exprimare tehnică — și veți vedea că fiecare vultură, fiecare terminație și întorsătură a fost mai întîi exersată în gînd. Apoi priviți ansamblul ca să vedeți cum amănuntele se constituie într-o alegorie. Reveniți asupra liniei și veți vedea că nimic nu e în plus, nimic nu lipsește. Uneori o complicată imagine e conturată de o

singură linie care nu știi unde începe și unde se termină, dar îndeamnă gândul s-o urmeze. O astfel de linie este un gând, este finețea cizelată pînă la dimensiunea firului de păr. Fir și gând se întortochează potrivit unor legi imuabile ca și ale mișcării astrelor, dacă acestea ar lăsa, în călătoria lor urme lineare în cosmos. Într-un spațiu relativ liliput, decupat de către un chenar, din altul mai mărișor, se frămîntă parcă să se organizeze structural și expresiv într-o floare, în imaginea gingașă a unui înger, într-o cruce sau într-o pasăre. Arta miniaturistilor noștri a trecut granițele țărilor române într-o ținută marțială. În răsărit, miniaturile românești au impus o modă și au avut semnificația unor semne de distincție.

Am făcut aceste insuficiente referiri asupra plasticii ce dădea noblețe vechilor texte, pentru că există o similitudine între vechile scrieri și ilustrația lor. O frază dintr-un Chronograf, dintr-o Cazanie sau Letopiseș are idei mai multe decît cuvinte. Primii noștri scriitori și miniaturiști au fost călugări, țărani sau boieri pămînteni fără pretenții de artiști, dar cu realizări de mari artiști. Vechii scriitori făceau mai întîi litera în aer ca să se îmbibeze de gîndurile artistului, și numai după ce se încărcă îndeajuns de sensuri se trecea la desenarea țilcului pe hîrtie, fie sub formă literară fie sub formă plastică. Litera avea eleganță, ca și țilcul slovei, inițiala avea regimul unei vignete, operația tipăritului nu ajunsese încă industrie, era o artă ceva mai cultă decît artizanatul, dar ceva mai abundentă decît genialii anonimi creatori de arhitecturi și capabili să mute cerul și infinitul pe cupole de biserici, astfel ca țăranul de rînd să se ridice pînă la Dumnezeu pentru a lăsa gîndul să-I vorbească în timp ce se închină.

Este adevărat că cei care gîndeau mult și scriau puțin au procedat astfel determinați fiind și de raritatea hîrtiei. Aceasta se aducea cu bani mulți din Polonia, Turcia sau Germania. Ei găsiseră altfel soluția crizei : inspirau adînc esențele de ordin spiritual și nu scriau decît despre lucrurile ce se află puține în lume, adică despre adevăr, despre puritate și despre cele ce înalță pe om deasupra unei lumi și deasupra unui ev. Pe atunci puterea se delecta cu movile de capete de oameni. Conjuncturile economice de azi sînt cu totul altele printre multele soluții ar fi și aceea ca cei care țin condeiul în mînă să-și gîndească scrisul mai în profunzime. E clar că cei vechi, din lipsa unui cenaclu care să-i îndrumeze, scriau numai atunci cînd simțeau că procesul de catarsis din lăuntrul lor se continuă prin întortochierile literei scrise de mînă, urmînd ca, în tiparniță, călugărul tipograf să-i confere sfințenie. Îmi închipui că o carte se termina ca și o casă : printr-o sfeștanie. Așa se face că literatura noastră veche are un număr de capodopere neobișnuit de mare pe cap de scriitor. Pe atunci erau date tiparului aproape numai monumente literare, cititorii le memorau și le transmiteau pe cale orală, iar prefăcătorii erau neapărat domnitori sau vlădici culti, nu pentru că se urmărea un succes de librărie, ci pentru că lectura lor se oficia în « temple » speciale sau, cum s-ar zice azi, în secția de carte rară a Bibliotecii Academiei. Pe atunci cartea se citea în amvon, în altar, la curtea domnească

și acolo unde vâpaia românismului trebuia întreținută. Fiecare slovă era o picătură de eternitate românească.

Le-am spus toate astea nu numai ca să arăt dreptatea poetului care spunea că limba noastră e limba vechilor cazanii, limba «ce o cîntă și o plîng pe la vatra lor țărani», ci și cu gîndul de a face o pledoarie pentru literatura veche. Personal sînt fascinat de lectura unei cărți vechi nu numai mînat de interesul documentar, ci și de conțentația estetică. Îmi place să gust din seva ei arhaică întocmai ca dintr-un «fagure de miere», să-mi desfăt sufletul ca în fața unui «șirag de piatră rară pe moșie revărsată», să mă las prins de vraja stilului pe care l-a produs geniul autohton, «vorbirea înflorată» despre care Sadoveanu spune că era obligatorie slujbei de curtean domnesc. Îmi mărturisesc, în fine, voluptatea de a citi, de a șopti și de a-mi mîngia auzul cu vorba arhaică, tocită de înțelesuri» (așa cum zice George Călinescu) în care s-au exprimat strămoșii. Cele spuse pînă acum sînt suficiente pentru a justifica un titlu de rubrică pe care publicația «Glasul Bisericii», cu o extremă bunăvoință o inserează în filele sale prezente și următoare. Iar seria evocărilor vechiului și românescului glas bisericesc, pe care ne-am propus-o ca program de lucru, am socotit că ar fi bine să începă cu mitropolitul Varlaam, primul mare prelat în același timp și mare scriitor. Desigur că lucrările lui își au o deosebită importanță bisericească, dar calitățile sale literare sînt tot atît de demne de luat în seamă. Literatura lui a înfruntat pînă acum circa trei secole și jumătate. Este o longevitate literară pe care au atins-o numai marile condeie ale lumii.

\*

Gîndul i-a fost ca și scrisul, iar ca slova și gîndirea i-au fost faptele. Mai rar om care să întrunească o astfel de unitate. Poată că dănuirea operei sale în timp este datorată faptului că el n-a așternut pe hîrtie decît gîndurile proprii. Ținuta morală impecabilă era tributară învățaturii creștine de care era pătruns într-atîta încît îi devenise organică. Ființa sa nu putea fi concepută în afara moralei creștine. Modul ideal de viață, în concepția acestui cap de biserică și de literatură se identifică cu învățăturile Evangheliei. Ceva mai mult, el nu concepea nici existența poporului român în afara Ortodoxiei. E semnificativ în acest sens chiar titlul lucrării sale capitale, *Cazania*, numită și *Carte românească de învățătură*. Învățăturile religioase oferite celor păstoriți de el erau și învățături de viață, o viață curată, cinstită, pe care o recomanda tuturor din veacul lui, ca și celor de peste veacuri. O frescă de la Trei Ierarhi ni-l arată potrivit de statură, ținînd în mină Evanghelia, în odăjdii împodobite cu fireturi cusute, aidoma modelelor ce-i împodobesc Cazania, cu o înfățișare ce degajă blindețe peste toată suflarea păstorită de el, dar privirea parcă îi este ațintită peste timp, în viitor. Se simțea responsabil față de acest viitor, care nu va avea nimic să-i reproșeze.

Era de prin părțile Putnei. Bazați pe un document vechi publicat de Hașdeu în «Archiva istorică», Șt. Dinulescu și I. Andreescu îi atribuie o origine boierească, ca descendent al vechii familii Moțoc, dar N. Iorga,

I. Lupaș, N. Cartoian și Z. Pop îl socotesc fiu de răzeș. Poate că au dreptate și unii și alții, știind că drumul multor răzeși spre boierie era asigurat de dobândirea unei stări materiale bune. Al. Piru precizează că de la botez se numea Vasile Moțoc. Cercetători mai norocoși vor avea mai multe de lămurit în biografia lui, printre care și anul nașterii. Un lucru însă este cert: formarea și-o datorează mînăstirii Secu, citorie a lui Nestor și Mitrofana Ureche, părinții viitorului vornic și cronicar. În sihăstria mînăstirii a putut să învețe, să cunoască și să se formeze. Aici a funcționat și o școală călugărească, aici a deprins morala Scripturii, a învățat să scrie și să citească, aici și-a însușit limba slavonă și greacă și tot aici va cunoaște arta caligrafiei și a miniaturilor, încurajată de mitropolitul de atunci al Moldovei, Anastasie Crimca, cel care îl va remarca și-l va cultiva. La 1610 era deja egumen al mînăstirii. În sihăstria de la Secu și, probabil, cu îndrumarea unui călugăr, a studiat *Scara* sau *Leastvița*, tratatul de ascetică creștină a lui Ion Scăraru. Aici, în liniștea pădurilor ce înconjurau mînăstirea cu pace, a încercat el pentru prima oară puterea de expresie a limbii române. Învățătura care o căpătase avea pentru el lîlcul talantului din parabolă ce trebuia înmulțit. A așternut pe hîrtie *Leastvița* în limba slavonă și alături *Scara* adică talmăcirea românească a tratatului, avînd grijă ca, în termenii ce-i desemnau umilința, ca expresie a modestiei caracteristice vieții lui, să spună în prefață că «și eu smeritul și nedestoinicul pentru iubovul (dragostea) ce am avut către această svîntă carte, însă mai virtos pentru datoria talantului ce amu (am) carele mi s-au dăruitu dintru mila lui Dumnezeu m-am nevoit, după puțină puterea mea ca să mă plec osîrdiei mele ce am avut spre acest lucru». În 1618 lucrarea era gata și, remarcat de mitropolitul Anastasie, destul de tînăr fiind, devine arhimandrit și duhovnic al domnitorului Miron Barnovschi, care-l cheamă la Suceava.

Domnul Moldovei, om cult și de gust, cunoscător al culturii poloneze, îi reține unele calități, (cum ar fi erudiția, inteligența, cunoașterea unor limbi străine și spiritul întreprinzător) și îi încredințează o solie cu dublu scop. Prima dată se duce la Kiev, unde la peștera Pecerska se afla arhimandritul Petru Movilă, rudă cu Barnovski. Pe atunci Ucraina era sub stăpînirea Poloniei și cei doi arhimandriți vor fi vorbit despre biserica iezuită care, sub forma unui compromis între ortodoxie și catolicism, reușise o breșă în defavoarea Bisericii Ortodoxe. Același lucru l-a făcut catolicismul și în Transilvania, sub forma Bisericii Unite, ceea ce a fost totuși în folosul păstrării limbii strămoșești acolo unde ea era prigonită. Vor fi vorbit despre binefacerile tiparîței, văzînd modelul celei de la Kiev și suferind pentru lipsa uneia asemănătoare în Moldova. Varlaam, la Kiev, a dus în dar manuscrisul unui *Octoih* slav care era la mînăstirea Neamțu și care urma să stea la baza tiparîturii kievene din 1630. Pe atunci lumea era pasionată de povestirile despre viețile sfinților, martiriul lor și minunile săvîrșite în viață și după moartea lor. Cei doi arhimandriți români au vorbit și ei despre toate acestea, dar Varlaam s-a oprit îndeosebi asupra sfîntului Ioan cel Nou ale cărui moaște se aflau pe pămîntul Moldovei și cărora li se atribuia zădărnicea

unui atac al cazacilor (1610), drept care moldovenii au ales pe Sf. Ioan cel Nou patron al țării lor. Solia apoi și-a continuat drumul spre Moscova, ducând pentru patriarhul Filaret Nichitici moaștele sfântului Iacov din Persia, care se aflaseră la palatul domnesc de la Suceava. Scopul soliei era acela de a procura unele icoane pentru minăstirea Dragomirna și pentru alte două, toate ctitorite de domnul Barnovschi. În scrisoarea acestuia către țarul Mihail Feodorovici se spune că solia este trimisă «pentru cinstitele și prea frumoasele icoane, ca să împlinești osîrdia și dorința noastră și să fie și numele împărăției voastre ortodoxe scris în pomelnicul acestor sfinte biserici ale noastre în sfântul jertfelnic, spre a se aminti binefacerea împărăției Voastre. «Din delegație mai făceau parte medelnicerul Pavel Ureche, Eustratie logofătul și încă doi curteni de naționalitate ruteană. Solia mai era întărită și de o scrisoare de recomandare din partea lui Petru Movilă. Probabil că solia avea și alte scopuri, dacă avem în vedere prezența unor oameni politici destul de importanți. Se poate bănui că voievodul moldovean voia să-și asigure o alianță și un sprijin din partea rușilor ; probabil că biserica suceveană și kieveană simțeau nevoia unor întăriri pentru apărarea Ortodoxiei. În orice caz, după cum se vede și după cum se va mai întâmpla pe parcursul vieții sale, Varlaam s-a găsit de multe ori în mijlocul unor evenimente deosebite din punct de vedere politic, iar cine va studia contribuția politică a prelaților îl va găsi pe ieromonahul moldovean cu un aport ce îl așează în istorie.

Între timp, turcii l-au mazilit pe Barnovschi, socotit de ei omul polonezilor, așa că, din acest punct de vedere, delegația nu mai avea în numele cui vorbi. În ceea ce privește icoanele, Varlaam comandă și plătește «zugravului» Nazarie o icoană a sf. mucenic Gheorghe și alta a sfântului Ioan cel Nou, avînd pe margini medalioane cu scene din martiriul și viața celor doi sfinți (jitiile). Icoanele comandate după gustul lui Varlaam nu i-au fost date, deși fuseseră plătite, pe motivul că patriarhul Filaret văzînd sfinții așezați pe tron și nu în picioare le-a găsit necuviincioase. Mai tirziu, Vasile Lupu a scris țarului adresîndu-i rugămîntea ca să îngăduie predarea celor două icoane, dar acesta i-a răspuns că «nu au fost trimise, fiindcă icoanele acelea au fost pictate la îndemnarea arhimandritului (Varlaam), nu după cum se cuvine, de aceea nici nu au fost date atunci arhimandritului și solilor săi. Iar acum, la porunca noastră, li s-a spus solilor tăi că icoanele nu se pot trimite cu ei, fiind pictate necuviincios». Aceleași icoane, pictate după gustul unui român și plătite de români, au împodobit mai apoi zidurile interioare din Kremlin.

După Miron Barnovschi a urmat la scaunul Moldovei pentru a doua oară Alexandru Ilieș, care a adus cu el în fruntea vieții publice o mulțime de străini, ceea ce i-a adus și alungarea de la tron. Dar în acest timp moare mitropolitul Anastasie, rămas vestit prin excepționale miniaturi. Tradiția impunea ca să-i urmeze episcopul de Roman, dar inteligența și cultura lui Varlaam au impus o abatere de la canoane — fericită, de altfel — iar domnul țării, boierii, precum și clerul au indicat pe acesta drept vlădică, deși nu fusese episcop nici o zi. Moldovenii erau foarte îngă-

duitori cu străinii, dar foarte refractari cu stăpînirile de import, așa că la alegerea lui Varlaam s-a produs o sinceră avalanșă de bucurii. Hirotonirea lui (28 sept. 1632) s-a făcut în prezența lui Meletie Sirigul din Creta, care va rămîne în slujba curții domnești a lui Vasile Lupu. Intr-un manuscris în limba slavonă, Eustatie logofătul, care-l însoțise pe Varlaam la Kiev și Moscova, precizează că «făcu în acea zi predică Meletie Sirigo, mare dascăl din Creta». Acesta a ținut o predică plină de tîlc, pornind de la prezența Mîntuitorului la pescuitul de pe lacul Ghenizaret. Venise, deci, timpul ca să se materializeze planurile gîndite de Varlaam (de multe ori poate doar vise) în ascetismul de la Secu, în confruntările cu nevoile simțite la Suceava, în timpul trecerii prin Polonia, Ucraina și Rusia. Ascensiunea rapidă a lui Varlaam determinată numai de calitățile sale, nu era menită să satisfacă niște ambiții vanitose, acestea erau străine unui caracter modest, înclinat spre umilință, ca al lui, dar au avut darul să contribuie la măreția moldoveană și a culturii românești. Planurile lui prevedeau redarea demnității — necesare și meritate — clerului ; crearea unui colegiu și a unei tipografii după modelul kievean ; introducerea limbii române în biserică ; înzestrarea acesteia cu cărți canonice scrise în limba pămîntenilor ; continuarea și îmbogățirea tradiției moldovene în materie de construcții de mănăstiri care să fie și monumente de artă. Încă un lucru îl mai rodea : antagonismul dintre domniile muntene și moldovene. Misiuni grele apăsu pe umerii noului mitropolit, dar prin tactul său caracteristic a reușit să le rezolve. Unele din ele, pentru acele vremuri, pot fi socotite cruciale în cultura noastră. Ce e drept, spiritul vremii i-a fost favorabil : era secolul Renașterii noastre, iar spiritul unificator materializat de Mihai Viteazul călăuzea multe minți în Transilvania, Muntenia și Moldova. În acest veac Grigore Ureche și Miron Costin afirmă latinitatea celor trei țări românești, la Alba Iulia un alt prelat, Simion Ștefan scoate *Noul Testament* în limba română, pe care o vede comună ardelenilor, valahilor și moldovenilor ; în Muntenia Udriște Năsturel, Matei Basarab, Șerban Cantacuzino și mai apoi Constantin Brîncoveanu și Antim Ivireanu animau viața culturală a românilor. Deci nu numai pămîntul, ci și timpul era fertil. Nici un secol n-a mai unit la un loc atîtea spirite superioare ca secolul șaptesprezece. Numai pe Ion Neculce, mitropolitul Dosoftei, spătarul Milescu, urmați de Dimitrie Cantemir, dacă i-am numi pentru Moldova, ar fi suficient pentru a asigura blazonul unui veac.

De la primele zile de păstorire în capul Bisericii moldovene, se iau cîteva măsuri în favoarea clerului, măsuri ce vor continua și sub domnitorii următori : li se interzice mirenilor să se amestece în treburile Bisericii, iar preoții și slujbașii mitropoliei sînt scutiți de unele dări și își capătă autonomie.

După Ilieș revine Miron Barnovschi, care însă după patru luni este decapitat de turci la Constantinopol. Delegația care l-a însoțit pe Barnovschi în capitala imperiului otoman, de unde trebuia să obțină confirmarea alegerii făcute de boierii moldoveni, s-a întors de acolo cu un nou domn : Moise Movilă, fratele mai mic al lui Petru Movilă, devenit



între timp mitropolit al Kievului. De data aceasta iese din nou în evidență prestigiul lui Varlaam : el ia parte la slujba de înscăunare a mitropolitului Kievului. Informația ne-o furnizează un cronicar polonez contemporan cu evenimentul : «Atunci în acea dietă a coronăciunii, ca deputat, Movilă reuși a-și face amici și apoi plecă deodată la Leopole, unde aduse pe mitropolitul moldovenesc și pe vlădici să fie consacrat de către ei ca mitropolit de Kiev». Dar turcii ratează un atac asupra Poloniei și ei bănuiesc existența unei infidelități moldovene. De altfel, cel puțin tatăl lui Miron Costin, dregător în divan, nu era străin de acest eșec : el prevenise prietenii lui leși de atacul otoman. Turcii se înfurie, Costin se refugiază în Polonia cu familia, iar în primăvara lui 1634 turcii pun un nou domn în Moldova : pe Vasile Lupu, care se identificase cu problemele românești. El fusese și vistiernic, iar fratele lui i-a străjuit domnia ca hatman, adică dregător cu grija armatei. Turcii era ocupați în lupte împotriva perșilor, așa că Moldova a avut în acel timp parte de aproape două decenii de relativă liniște. Dumnezeu a vrut ca tocmai în acest timp să se întâlnească două mari spirite : Varlaam și Vasile Lupu, om cult, de bun gust și iubitor al credinței ortodoxe. În anii domniei sale, el a plătit datoriile sfântului Mormint, ale patriarhiei Constantinopolului, ale altor patriarhii ortodoxe, și poate că visa o refacere a imperiului bizantin avind ca simburе unitatea de credință creștin-ortodoxă. Vasile Lupu a fost domnul care a făcut pentru cultura și limba română ce nu făcuse nici un domn moldovean înaintea lui. Care a fost ponderea inițiativelor proprii și care a îndemnurilor lui Varlaam în această operă e greu de precizat, dar un lucru este cert : conlucrarea lor a fost unanimă, într-o direcție în care nu se putea realiza marea operă de către unul fără celălalt.

Varlaam cunoștea cazaniile care circulau în țările noastre, pe cea a lui Coresi, tipărituri de la Dealu și Govora, precum și «cartea» sf. Calist. Dar el voia o Cazanie cu înțelesuri clarificate, scrisă în limba poporului român, cu expresii alese, avind putere de sugestie, de cuprindere și de înfățișare ale unor învățături eterne. Pentru aceasta, el a ales cuvintele românești tocite din înțelesuri, expresivitate plastică, capabile să înlocuiască supremația limbii slavone, care pe cît era de glorioasă pe cîmpul culturii est-europene, pe atît era acum de neînțeleasă. Slavona devenise o limbă moartă, iar poporul începuse s-o parodizeze. «Oce nașca tașca, da bună-i budașca !» era o parodie a variantei slavonești a rugăciunii «Tatăl nostru» (Otce nașu etc.) Varlaam era convins că limba noastră are expresivitate, este vie și poate înfățișa învățăturile evangheliștilor, hotărîrile și tratativele domnești, ceva mai mult, ea poate fi limbă literară cu nimic mai prejos față de alte limbi naționale, care începuseră, în Europa, să ia locul latinei, elinei și slavonei.

Traduceri românești intraseră deja în bisericile noastre, dar era nevoie de o supremație a limbii române în toate treburile autohtone, o limbă de unitate națională. Le-a fost dat să îndeplinească acest lucru Cazanua lui Varlaam, *Biblia* de la București (1688) și *Noul Testament* tipărit de Simion Ștefan la Alba Iulia (1648). Deci, Varlaam este capul

seriei celor care încep sfârșitul limbii slavone ca limbă oficială, încredințat fiind că fiecare popor are dreptul să se roage lui Dumnezeu în limba proprie. Așadar, se apucă și traduce *Cartea* lui Calist, confruntă cu variantele existente la acea dată, regîndește Cazania, îi dă un plus de frumusețe literară și chiar o tentă de suflet românesc și sensibilitate personală. O asemenea faptă era deosebit de îndrăzneță pe acea vreme cînd în toată Moldova nu se afla nici o tiparniță. Dar la 1635 a început, prin strădania lui Vasile Lupu și prin văpaia suflotească a mitropolitului său construcția «bisericii bisericilor românești», cum îi spune N. Iorga marelui monument de arhitectură, unic în răsăritul european, comparabil doar cu citeva din lume; biserica *Trei Ierarhi* din Iași. Varlaam voia ca în jurul ei să ființeze un colegiu și o tipografie cum văzuse el pe lîngă lavra Pecerska, atunci cînd fusese la Kiev. Pînă aci tinerii români bogați erau îndrumați de un colegiu ce funcționa pe lîngă Liga Ortodoxă de la Liov. Au fost cerute «scule tipografice» din Polonia și din Rusia. Răspunsul dorit întîrzia să vină. Mitropolitul știa însă că a făcut o impresie bună țarului și chiar așa se prezentau lucrurile, din moment ce vlădica îndrăznește să recomande împăratului, printr-o scrisoare, pe fratele său «plecat după unele cumpărări», poate chiar «scule tipograficești». În altă scrisoare îi mărturisește țarului «dorința de a traduce pre limba românească cartea Sf. Calist, cuvîntările la sfînta Evanghelie, care s-o cetească preoții în biserică spre învățatura românilor credincioși» și pe care o are gata, după cum spune în aceeași scrisoare, din 1637. În consecință cere încuviințarea și ajutorul pentru a o tipări. În 1639 biserica *Trei Ierarhi* este gata. În interior a fost pictată prin măiestria unor zugravi moldoveni și ruși, pe care îi cunoscuse probabil cu ocazia comandării icoanelor în Rusia cu ani înainte. Zidurile au fost ridicate din piatră cioplită, în care meșteri pietrari sculptaseră arta miniaturală din timpul mitropolitului Anastasie. «Și s-a sfințit — spune Pisania — cu mîna arhiepiscopului Varlaam la 7147 mai 6» (1639). Călătorul turc Evlia Celebi, care a trecut prin Moldova chiar în anul terminării, scria în jurnalul său de drum că nu se poate descrie, blocurile de piatră erau legate între ele cu plumb topit, străluceau ca și «frunzele desenate de pe un pergament iluminat», iar Paul din Alep care a însoțit pe Macarie, patriarh al Antiohiei, în calitate de secretar cu ocazia călătoriei întreprinsă prin Moldova la invitația lui Vasile Lupu, nota în jurnalul său că «uimește mîntea celui ce o vede». Lăcașul avea un turn cu orologiu care adăpostea clopotul, dărîmat cu ocazia restaurării bisericii, de la finele secolului trecut. Tot în jurul bisericii au fost ridicate și clădiri pentru tipografie și pentru colegiu. Pînă la urmă tiparnița a fost înzestrată cu cele trebuincioase datorită ajutorului mitropolitului Petru Movilă, care a trimis și dascăli pentru așezămîntul de învățămînt. Varlaam visa pentru cazania lui o ținută grafică marțială, o ilustrație elegantă. Miniaturile alese, vignetele, finalele și inițialele desenate au fost meșteșugite de xilografi tot la Kiev. Așa a luat ființă prima tipografie din Moldova, în care prima carte românească tipărită a fost Caza-

nia lui Varlaam, monument de cultură, de limbă românească și de unitate spirituală a cărei tipărire a început în 1642.

Prestigiul lui Varlaam era în continuă creștere. E de ajuns să spun că în 1639, când scaunul de patriarh al Constantinopolului devine vacant, numele lui apare printre cei trei candidați. Rangul acesta era, prin tradiție, rezervat grecilor, care l-au câștigat și de data aceasta grație votului prelaților elini. A fost prima și ultima dată când un vlădică român candida la o asemenea cinste.

În 1641, mitropolitul moldovean așează la *Trei Ierarhi* moaștele sfintei Paraschiva, aduse de la Țarigrad, iar în 1642 se dedică unei opere de maximă importanță pentru Ortodoxia atacată, pe atunci, din mai multe părți, de catolici, luterani și calvini. Petru Movilă supune spre studiu preceptele calvine de care era învinuit chiar fostul patriarh al Constantinopolului, Chiril Lucaris. El scrie atunci în latinește *Mărturisirea ortodoxă* (tradusă apoi în grecește, rusește și românește), carte care a rămas de bază în ortodoxie. Simțindu-se nevoia unui sinod, Petru Movilă roagă pe Vasile Lupu să găzduiască respectiva reuniune, iar acesta, ca sprijinitor al Bisericii Ortodoxe, acceptă, îndemnat fiind, desigur, și de Varlaam. Deși s-a căutat să se adopte o condamnare a ideilor lui Lucaris, Varlaam a făcut să se ocolească o astfel de hotărâre, deoarece Lucaris, în 1629, luase apărarea românilor din Transilvania pe care Bethlem Gabor voia să-i convertească la catolicism. După 43 zile de dezbateri, sinodul s-a încheiat cu adoptarea *Mărturisirii* scrisă de Movilă și prezentată de delegația ucraineană din care mitropolitul de Kiev nu făcea parte. Înainte de plecare, delegația Constantinopolului, mai precis Meletie Sirigul, redactează o scrisoare de mulțumire adresată domnului țării în limba greacă. A fost prima tipăritură ieșită de sub teascurile de la *Trei Ierarhi*. În fine, în anul următor, 1643, apare și prima carte în această tipografie: *Cazania* sau *Cartea românească de învățătură* care în cele 1010 pagini cuprinde 74 cazanii și tot atâtea miniaturi de frontispiciu din care unele sînt repetate, astfel că numai 51 de xilografuri se pot număra, plus patru finale (care se repetă) din care 18 semnate de Ilia, vestit gravor ucrainean, mai multe filigrane și 7780 inițiale grupabile în zece stiluri. Pe deasupra, două «porți», la filele de început și stema Moldovei, constituiau desene speciale. Cerneala era de culoare neagră și roșie, iar hîrtia a fost adusă din Germania, Polonia și Turcia. A fost o culme a artei tipografice din acea vreme.

Varlaam rămăsese însă, în urma Sinodului, cu o amărăciune : biserica de la Țirgoviște nu participase, urmare a certurilor dintre cei doi domnitori români și a luptelor ce avuseseră loc cu cîțiva ani în urmă. În 1644 Vasile îl trimite în fruntea unei solii la Țirgoviște cu scopul de a împăca pe cei doi voievozi. Rezultatul a fost o pace între cele două țări, o liniște binefăcătoare, pecetluite de construcția bisericii Stelea ridicată de Vasile Lupu la Țirgoviște și de o alta Soveja ridicată de Matei Basarab pe pămîntul Moldovei. Se executase, deci, încă un punct din programul visat de Varlaam ! În anul următor, Vasile Lupu își căsătorește fiica — Ruxandra — cu cneazul lituanian Radzivil. Cununia a

fost celebrată de Petru Movilă (Lituania se afla sub stăpânire poloneză, ca și Ucraina, iar Kievul polariza viața ortodoxă din întreg regatul), ținând cu această ocazie o cuvîntare în limba slavonă și în limba română. Domnul Matei Basarab a fost reprezentat de mitropolitul Ștefan, logofătul Radu și spătarul Dinu. Era un semn de prietenie frățească ce avea darul să sporească bucuria lui Varlaam.

Cu ocazia misiunii în Țara Românească, mitropolitul Sucevei a cunoscut pe mitropolitul Theofil care adusese tiparul în Muntenia și pe Udriște Năsturel, cumnat cu Matei Basarab, om de mare cultură și importantă figură a acestui secol. Acesta din urmă (sau poate amîndoi) îi pun în față un «Catehismus» calvinesc tipărit în satul Prisaca de lîngă Alba Iulia (1640) «cu voia și cu porunca domnului creștinesc Racoți Gheorghii». Varlaam scrie imediat un «Răspuns» adoptat în cadrul unui sinod desfășurat în Moldova (1645) cu participarea celor două mitropolii, munteană și moldoveană. În același an, de sub teascurile de la Iași, iese și cartea cu răspunsul ortodox (vehement dar plin de deferență), în predoslovie căreia învățatul mitropolit moldovean se adresează către creștinii din (Ardeal) și către alți creștini toți carii sînt pravoslavnicii și fii sv(i)nteii noastre besearici, apostolești, iubiți creștini și cu noi de un neam Rumâni, pretutindirea tuturor, ce se află în părțile Ardealului și într-alte părți, pretutindirea ce sînteți cu noi într-o credință» ca să le spună că «petrecînd întru poroncile ceale pravoslavnice a bisearecei noastre carile din bătrîni sint date, dintru întăiu și de-început acelea să le întărescu, să nu cumva să să tîmple să fie neștine svătuit și amăgit de viclesugul șarpelui, adică a ereticilor, să cază și să să depărtieze de acea alinata și cu pace și fericită curte, besearica noastră cea pravoslavnică, cîndai pentru acel lucru de folos să vor acoperi mulțimea păcatelor meale». Chiar și *Șapte Taine*, cartea scrisă împreună cu «mult păcătosul de nicio treabă rob Eustratie, fost logofăt de muncă iubitor» tipărită cu un an înainte «cu învățătura și cu toată cheltuiala Măriei Sale Io Vasilie voevoda» este o lucrare care dă un răspuns indirect *Catehismului* tipărit la Alba Iulia în 1640. În 1646 se mai tipărește la Iași «*Carte românească de învățatură de la pravilele împărătești și de la alte giudețe*, o culegere de legi traduse și adaptate la necesitățile Moldovei. Vasile Lupu a simțit oportunitatea unei pravile care să orînduiască viața juridică, dar participarea lui Varlaam aici este doar bănuită, însă dacă se are în vedere experiența lui editorială, cunoștințele sale în materie de artă tipografică, precum și capacitatea de a stiliza, această colaborare devine logică.

După ce plătiase datoriile Sfîntului Mormînt pentru patriarhia Constantinopolului, patriarhiei Alexandriei, Vasile Lupu vrea să ajute bănește și patriarhia Antiohiei și-l invită pe Macarie în Moldova, în cadrul unei călătorii pe la toate bisericile ortodoxe din Europa răsăriteană. Patriarhul Macarie, însoțit de secretarul său Paul din Alep, este primit cu mare cinste la Galați și-și continuă drumul prin orașele Moldovei pînă la Iași unde este întîmpinat de Varlaam.

La 11 februarie 1653, Paul din Alep notează că «la revărsatul zorilor, Vineri, mersem să vedem pe Înălțimea sa Domnul carele cu toată curtea sa ieșea atunci pentru a vizita pe mitropolitul moldovean Varlaam ce era bolnav». În postul Paștelui se simte ceva mai bine și participă, alături de alți trei mitropoliți (de la Sofia, Naupact-Morea și din Georgia), la o liturghie oficiată în prezența lui Vasile Lupu, la biserica Barnovschi. Dar la 7 aprilie, în zilele Paștilor, logofătul voievodului, Gheorghe Ștefan, ajutat de oștile lui Matei Basarab și Rakoczi intră în Iași, slujba de înscăunare fiind oficiată de episcopul Ghedeon al Hușiului, deoarece, Varlaam se retrăsese «la munte», mai precis la mînăstirea Secu de unde n-a mai venit nici atunci cînd scaunul Moldovei a fost ocupat a doua oară, pentru puțin timp de prietenul său Vasile Lupu și nici atunci cînd a domnit fiul acestuia Ștefăniță. N-a mai venit de loc. Bolnav și «fulgerat la miini» (paralizat) a mai redactat trei documente autografe și un testament prin care își împarte averea rudelor și mînăstirii Secu, semnate cu titulatura de mitropolit al Sucevei. Își încheie șirul zilelor în sihăstria de la Secu, după cum se pare, în august 1657. Așa a trăit, a muncit și a slujit, neamul și biserica, Varlaam, cel care, în plină glorie, a murit în aceeași umilință cu care și-a început viața ecleziastică, la mînăstirea din munții Neamțului.

\*

Opera lui Varlaam are fațete diferite. În afară de aspectele vieții Bisericii Ortodoxe Române pe care le tratează cu deosebită competență, opera lui prezintă un interes filologic și cultural de prim ordin iar semnificațiile ei sînt de factură națională. Aproximarea scrierilor sale se realizează după ce cititorul învinge micile inconveniente rezultate din redarea literală latină a unui text care în original se află scris cu litere slavone. Chiar circumspecta transliterație efectuată de J. Byck în volumul apărut în 1943 la Fundația pentru literatură, a utilizat pentru unele foneme, semnele grafice din original. Din această cauză volumul (cel mai complet și cel mai strălucit din toate edițiile Cazaniei lui Varlaam) pare destinat mai mult specialiștilor. Dar aceste mici impedimente poate că fac lectorul să zăbovească mai mult asupra cuvîntului, să-i dibuiască sonoritatea exactă, s-o bănuiască, s-o apropie, pe cît posibil, de vorbirea populară. Și aceasta deoarece limba lui Varlaam — așa cum bine spune N. Cartoian — «este limba populară, pe care el a deprins-o în munții Putnei și, mai tirziu, ca monah, în preajma mînăstirii Secu. Într-adevăr, scrisul lui Varlaam, deși au trecut peste el trei veacuri se citește și azi cu ușurință și cu plăcere chiar. Fiindcă limba lui se înfățișează curățită de acele numeroase expresiuni și cuvinte slave rebarbative, care încă încâlceau urzeala limbii române din vechile texte religioase».

Așa stînd lucrurile un «dz» din «dzioa» sau «v» din «svînt» sau «h» din «hire» în loc de «fire» își au un farmec al lor, aproape indescrribil, ce ține de incantație. Scrisul lui Varlaam te obligă să-ți așezi urechea lîngă slovă, să-i ascuți șoapta, să-i pipăi patina dată de vreme, să te

afunzi în catifelate sonori și tilcuri arhaice, pentru ca apoi să te cuprindă o fascinație a scrisului celor vechi, începători de literatură.

\*

Scrierea cu totul originală a lui Varlaam este, desigur, *Răspunsul la catehismul calvinesc*, prima scriere polemică din literatura noastră. Din punct de vedere dogmatic, este o lucrare de unitate ortodoxă, dar și națională: ea materializează hotărârile celor două biserici străbune, valahe și moldovene, unitatea lor de simțiri și de vederi în scopul nu numai de a păstra vechea credință ci și de a veni în sprijinul românilor de peste munți. Dramatismul unei stări de lucruri precum și indignarea scriitorului impresionează profund în pasaje ca acesta ce se găsește într-o scrisoare de-a lui: «...a sculat diavolul, care urăște cele bune, pe popa cel mare al regelui, anume Gheorghî Ciulai care se află în eresul luteran, în care sînt și craiul și toți unгурii. Și l-au clevetit pe Iorest, arhiereul creștinilor români, la craiul Rakoczi Gheorghî. Și a adus mărturii mincinoase, și i-a făcut mare nedreptate. Și tot ce a avut au luat de la el, și l-au legat, și l-au închis în temniță; nouă luni a pătimit, fiind izgoniți cu el și o mulțime de preoți creștini, nu pentru altă vină decît pentru credința creștină, voind să-i convertească la luteranism».

Combătînd punct cu punct, cu rigurozitate teologică, în mod elocvent, sprijinit de texte evanghelice, într-o manieră caldă dar neconcesivă, *Răspunsul* său la *Catehismul calvinesc* (tipărit la Alba Iulia în 1640) vorbește despre inovația presbiteriană de a pune biserica sub conducerea mixtă (cler și laici), despre cultul sfinților și al icoanelor care nu poate fi socotit idolatrie, despre simbolurile icoanelor, semnul crucii, despre mîntuirea omului prin fapte bune etc. Ideea protestanților de grație divină este împinsă spre absurd printr-o ironie neagresivă: «Aceasta ne-ar plăcea și nouă fără de nici o osteneală și fără de nici un chin din partea noastră să aflăm pe Hristos împăcătoriu să facă restul pentru noi».

Răspunsul polemic al lui Varlaam, plin de căldură în ton și eleganță în stil, a avut un mare ecou, acest lucru văzîndu-se și din nevoia protestanților de a riposta (după doisprezece ani) într-un mod vehement, brutal chiar, dar și nedemn în același timp, prin mijlocirea unei alte tipariturii de la Alba Iulia: «Scutul catichizmusului, cu răspunsu den scriptură împotriva răspunsului a două țări, fără scriptură sfîntă».

În concepția lui de viață creștină, superstițiile și vrăjile erau înlăturate. Astfel în *Cele șapte taine* se spune să vrăjitorii sînt și «aceia ce caută în stele sau fac alte meșteșuguri să cunoască niscare lucrure neștiute și ceia ce poartă la sine agure sau ierbi, că nu să apropie nemică de dinșii». Legătura lui cu culegerea de legi întocmită din ordinul lui Vasile Lupu reiese și din acest pasaj care are ca obiect tot practica vrăjitoriei: «În 65 de capete (capitolul 65) a Pravilei marelui Vasilie, au lăsat învățătură, cum vrăjitorul și cela ce sleiește ceara sau aruncă plumbi, așîdere și cela ce va lega nunta (...) sau și alte meșteșuguri ce vor face vrăji, 20 de ai (ani) să nu să cumenece». În privința eresului popular al vîrcolacilor sau strigoilor, citim: «...omul ce va fi mort și vor

dzice oamenii că iaste vîrcolac (...) acest lucru dzic oamenii cei proști, iară nice într-un chip nu poate să hie acesta vîrcolac. (...) Cel mort în ce chip să omoară pre cei vii (?) (...) Să pornească oamenii la mormînt și-i dezgroapă oasele aceluia, să le vază cum sint (...) și le arată că acel trup are sînge și unghi și păr și cum vād acesta lucru (...) și string lemne și pun foc de ard acele oase de la pierd de tot de pre pămînt».

Dar scrierea capitală pe care a dat-o Varlaam, deși nu cu totul originală, rămîne *Cazania*. Cu o ținută grafică excepțională, cu o limbă literară rezultată din vorbirea populară și din cizelarea ei de către înțeleșuri adinci, precum și cu învățăturile ce le conține, *Cazania* îl așează pe Varlaam, ca om de mare cultură și rafinament, în galeria în care desti-nul i-a așezat și zilele vieții : alături de contemporanii săi Eustatie Dragoș logofătul, primul nostru istoric ; Grigore Ureche, cel care a făcut din cronică un gen literar și Miron Costin, cel care a afirmat și a documentat latinitatea românilor din cele trei țări, precum și a limbii lor, intelectualul care se află la începuturile umanismului nostru, omul politic care a însemnat pentru secolul său și pentru Moldova un premergător al lui Taleyrand.

Așa cum am spus, *Cazania* lui Varlaam este nu numai un monument de limbă, ci și un monument de artă tipografică. Unele miniaturi xilografiate sint numai ornamentale, dar altele sint transpuneri în imagini a unor paragrafe din Evanghelie. Întîmpinarea lui Iisus la duminica Floriilor, decapitarea lui Ioan Botezătorul, ca și frontispiciul cu motive florale de la cazania pentru Joia mare în care finețea este împărțită după o simetrie perfectă, ca să dăm doar cîteva exemple, ca și vignetele, filigranele și inițialele în roșu constituie un blazon grafic de prim ordin nu numai pentru acele timpuri. Este meritul preotului profesor Fl. Mureșeanu de a fi actualizat acest aspect al *Cazaniei* lui Varlaam printr-o carte care reproduce imaginile toate ale ediției princeps, carte foarte documentată ce a apărut la Cluj în 1944.

*Cartea de învățătură* a lui Varlaam conține aproape 152.000 cuvinte, din care doar 260 sint slavonisme, azi scoase din uz. Dacă mai adăugăm latinismele, cuvintele noi, derivările și formele noi de exprimare, vom putea prefigura interesul lingvistic al cărții. Sint unele latinisme care nici ele nu mai sint în vorbirea actuală (curseră pentru alergară ; mai chiar pentru mai clar etc.) dar interesante sint mai ales derivările pe care Varlaam, ca meșter al vocabularului, le-a întreprins : desvesti pentru a dezbrăca ; a-i folosi pentru a-i ajuta («Doamne folosește-mi») ; nepărăsit = neîncetat («podobește și nepărăsit izvoraște») ; a-i sosi = a-i fi de ajuns («sosește-i, doamne Pilate, muncile, sosește-i moartea ce a luat») ; umbrariu = colibă ; a te părăsi = a deznădăjdui (deci să nu te părăsești, o păcătoase») ; vîrtucioși = virtuoși ; învins = înviat ; tufa = trufia ; mai cu asupra = mai ales proprietarul sau gospodarul casei e căsaș ; vitejilor le zice *vonici* («Tocmală au împărății cînd vor să-ș' trimițe vonicii la războiu») ; pentru noțiunea de interiorizare el spune în' de sine ; celor îngălbenite le spune atît de frumos plăvițe («râdicați ochii voștri, și vedeți holdele că sîmt plăvițe») ; de la

substantivul ceată derivează el și verbul a *înceti*, cu sensul de a înre-gimenta, a încadra într-o ceată («și te va înceti în ceata sfinților»). Cit de blind sună acel «ceva mai amar» (pentru «mai rău») în sfaturi și lecții părintești ca în : «Și-i dzise deacmu să nu mai agreșești ca să nu pați ceva mai amar». Pînă și pentru orori are cite o vorbă înflorită, care, dacă nu reușește să atenueze grozăvia, cel puțin sporește expresivitatea cuvîntului, ca o metaforă : «Pentr-aceea să vă teameți acmu de aceea despărțire groaznică și de muncile matcei focului». Dacă para focului în vorbirea noastră desemnează vîlvățiile, Varlaam i-a definit și miezul prin *matca focului*. Să ne amintim de evlavia românului credincios pentru piine. Pornind de la ideea că piinea este trupul lui Hristos ce se frînge pentru omenire, credincioșii noștri însoțesc piinea cu o undă de sfințenie. Moldovenii îndeosebi îi spun pită și tot așa i se spunea și în vechime, mult mai înainte ca Varlaam să scrie : «Și luă aceala cinci pite și doi pești». Unele din expresiile lui au o valoare paremiologică : «Cum iaste ochiul în trup, așa iaste și mintea întru suflet». Alte pasaje fundamentează zicale populare sau maxime viitoare. Să ne amintim de zicala că «banul este ochiul dracului» pentru care Varlaam zice : «Iaste o fiară de să chiamă vasilisc, care numai ochii daca vede pre om ucide-l (il ucide) și-l omoară. Așe și această lume : ucide și omoară pre aceia ce o iubesc cu înșelăciunea banilor».

\*

Știind că cea mai frumoasă operă a lui Varlaam a rezultat nu numai din cunoașterea limbii populare, ci și din confruntarea cazaniilor tipărite anterior de Coresi, precum și din traducerea *Omiliilor* lui Calist, rămîne în studiu originalitatea autorului. Cîteva comparații ne pot da o idee, deși nu s-a găsit încă un exemplar aparținînd lui Calist.

În *Cronograful* călugărului Mihail Moxa găsim redată o povestire intrată în folclorul bizantin. Este vorba despre împăratul Theofil care își alege ca viitoare soție o fată frumoasă, dîndu-i — potrivit legendei din mitologia greacă — un măr de aur și spunîndu-i : «pentru muiare au venit răul în lume», aluzie clară la Eva. Dar cea aleasă îi răspunde : «Adevăr iaste ; și pentru muiare au intrat și binele în lume, cum ai zice : Pentru Eva răul și pentru Precista Maria binele». Varlaam inserează acest episod (Învățătură la Joia Mare) într-o formă alegorică cu o largă viziune compozițională : «Cădea-să cu ce a biruit dinceput diavolul pre om cu aceea să hie el biruit de Hristos. Începătura blăstămului și a toată osînda omului au fost aceste trei : muerea, lemnul și moartea. Mu-erea Eva de șerpe fu prilăstită (amăgită) ; lemnul din carele Adam cu Eva mîncară poame ; moartea ce stătu pentru mîncatul poamelor ace-lora. Așea într'aceia chip și aci : În locul Evei, preablagoslovita fecioară Maria ; în locul lemnului, semnul crucei ; în locul morței lui Adam, moartea lui Hristos. (...) Eva agonisi muncă a tot rodul său (chinurile nașterii pentru urmașele ei), iară fecioara Maria agonisi binele de veci a tot rolul (neamul) ce crede în fiul său».



În textul lui Coresi citim : «Cum iaste ochiul din trup, așa iaste și mintea întru suflet. Că de iaste ochiul sănătos, luminează trupul, iară de e beteag, întunecă-l. (...)». În capitolul corespunzător din *Cazania* lui Varlaam citim : «Cînd petreace omul în fum, atunci-i lăcrămadză ochii și de iuțimea fumului doru-l ochii și orbăsc ; iară deacă iasă la văzduh curat și la vreme cu senin de se priîmblă pre lîngă izvoară de ape curătoare, atunce sînt mai veseli ochii și mai curați, și sănătate dobîndesc di în văzduh curat. Așea și noi, fraților, deacă intrăm în fumul păcatelor lumiei acestiea, întru mîncări fără vreamă și în beții, în lăcomiea avuției aurului și argintului satelor și a vecinilor și într'alte pohte de păcate, atunce și noao foarte lăcrămadză ochii sufletului nostru (...)». Pasajul continuă extinzînd desfacerea simbolului introdus de Varlaam — fumul — în paralela ce o efectuează.

Varlaam a avut vădite apetențe pentru versuri, iar în puținele sale producții poetice a introdus și imagini semnificative. *Cazania* începe cu cîteva versuri ce se pot citi sub stema Moldovei căutînd să explice simbolul capului de zimbru și să aducă un omagiu lui Vasile Lupu a cărui putere o raportează la eternitate :

Deși vedzi cîndva sămnu groaznicu  
să nu te miri cînd să arată puternic,  
Că puternicul puteriea-l închipuiaște  
și slăvitul podoaba-l scizmeaște.  
Capu de buâr și la domnii Moldovenești,  
ca puterea aceii hieri (fiară) să o socotești.  
De unde mari domni spre laudă ș-au făcut cale  
de-acolo și Vasilie vodă au 'ceput lucrurile sale  
Cu învățături ce în țara sa temeliueaște  
nemuritoriu pre lume șie zideaște.

Finalul *Cazaniei* sale este exprimat tot în versuri, mulțumind lui Dumnezeu că «au dat și svârșire», dar asociînd și imagini legate de greutatea lucrului :

Valuri multe rădică furtuna pre mare,  
număi vrîtos gîndul omului întru lucru ce are.  
Nu atît grijea și frica începutului,  
căt grijea și primejdia svârșitului.  
Hiece de folos nevoința-l arată  
iară svîrșitul a tot lucrul ia plată.  
Lăudată să hie a lui Dumnedzău putiere,  
care după început au dat și svârșire.

Că lucrarea lui Varlaam era socotită de la început un monument de limbă românească arată și voievodul țării în prefața sa :

«Dintru cît s-au îndurat Dumnedzău diîntro mila sa de neu dăruit, dăruim și noi acest dar limbii românești, carte pre limba românească, întiiu de laudă lui Dumnedzău, după acée de învățatură și de folos sufletelor pravoslavnice. Să iaste și de puțin preț, iară voi să o primiiți nu ca

pe un lucru pementesc, ce ca un odor ceresc. Și priinsă (pe dinsa) cetind, pe noi pomeniți și întru ruga voastră pre noi nu uitareți». Este o mărturisire de credință, o prețuire sublimă a operei lui Varlaam și o continuare a obiceiului pământesc de a face ca omului să-i rămână, după moarte, faptele vie pentru pomenire.

Predoslovia lui Varlaam cuprinde însă motivația materială a cărții : «...a scoate așeș cineș (fiecare) pre limba sa pentru ca să înțeleagă hie-cine să învețe și să mărturisească minunate lucrurile lui Dumnedzău, cu mult mai virtos limba noastră românească, ce n-are carte pre limba sa, cu nevoie iaste a înțelege cartea alții (altei) limbi. Și pentru lipsa dascălilor ș-a învățăturai. Cit au fost învățind mai de multă vreme, acmu nice atîta nime nu învață». Oportunitatea acestei apariții a însemnat un moment crucial în cultura noastră, în cadrul întîrziatei Renașteri românești. Ca traducător, chiar dacă facem abstracție de adaosurile personale, meritul de a reda într-o românească frumoasă o carte cu atîtea învățături rămîne neștirbit.

Ceea ce impresionează la Varlaam este bogăția comparațiilor, ca și expresivitatea acestora, fiind încărcate în același timp de o înțelepciune bătrînească. Comparațiile lui sînt ample, alegorice, avînd un scop pozițional și unul moral, ambele colaborînd pentru realizarea pericopei, a miezului expunerii, ceea ce ține de o filozofie a vieții și religiei :

«Cum izvorăsc din izvoară și purcede înmulțindu-se apa, așa și din credință să înmulțesc darurile».

«În piatrile ceale scumpe, mai virtos de diamantul nu iaste. Așea și întru bunătăți creștinești, mai tare și mai vartos nu iaste decît credința (...)

«Soarele luminează cu strălucirea toate cite-s pre supt ceriu (...). Așea și Domnul nostru Isus Hristos, drept soare, lumina cea neapusă...».

«Cum nu iaste într-un chip apa mării cu picăturile ploiei, așea nu iaste într-un chip mila lui Dumnedzău cu mila oamenilor».

«Cum-u-s iarna viscole și vînturi reci și vremi geroase de carile se îngreunează oamenii (...) așa și în vremea de demult au fost vînturi și viscole de scribe și de dosăzi pre oameni, ca și într-o vreme de iarnă...».

Tablourile compoziționale ale lui Varlaam sînt, într-adevăr, cuprinzătoare și impresionante. Dăm cîteva ilustrări după care un pictor ar putea executa tablouri emoționante :

«Două oști stau împotrivă cu arme într-armați. Sabiile strălucesc, săgețile acopăr soarele. Singele se varsă pre pămînt ca piraiele. Trupurile voinicilor zac ca snopii în vremea secerei».

Înfățișarea Judecății de apoi este terifiantă, dar și fastuoasă :

«Atunce să va arăta Domnul Isus Hristos spre (*deasupra*, derivat din lat. «super») nouri, nu pre aceștia nuori ce ploaă și întunecă soarele, ce pre acei de aur în toate feliurile de vapsele podobiți și frumoși, cu oști de îngeri nenumărați. Și înaintea lui se vor aduna toate limbile (*popoarele*) și-i va giudeca cum spune Svînta Evanghelie pentru căci n-au dat celor lipsiți și celor neavuți».

Asemenea compoziții — cum e și firesc — îi reușesc mai mult la cazaniile de la zilele din Săptămîna Patimilor, cum este acest tablou asemeni unuia de sfîrșit de lume, generat de evocarea răstignirii lui Iisus:

«Toate tăcură astăzi și să potoliră, pizma și zavistia jidovilor să ostoi, străgarea și gâlceava lor tăcu, armele să pârâsară, soarele întunecă, pămîntul să cutremurâ, îngerii și mai-marii cetelor cerești să întrestarâ și din cântările ceale de veselie pârâsiră, căci și soarele cel drept, Domnul Hristos, apusă în laturea pămîntului ceea de gios, ca să luminedze cu zarea dumnedzăirei sale celora ce se dea în-tuneric și în umbra morței, adică strămoșilor și prorocilor, carii aștepta acolo venirea lui».

În aceeași «învățătură» pentru Simbăta Mare găsim un cutremurător monolog în care durerea de mamă și demnitatea supremă se împletesc în momentul cînd Maria își plînge fiul mort. Acest episod duce gîndul la așa-zisele bocete ale femeilor din popor, cînd pe un glas ce nu e cîntec, ce nu e vaiet, ce nu e cuvînt de adio, ce nu e nimic din această lume și totuși e cite ceva din tot ce e lumesc, și anume ceea ce se află la hotarul unde viața pămînteană stă de vorbă cu cealaltă lume pentru care omul nu are simțul spre a o percepe. Într-un astfel de moment, într-un astfel de bocet, femeia simplă se așează pe îndelete lîngă cel decedat pentru o ultimă tănuială, cînd își varsă năduful și nădejtile neîmplinite, cînd pune doliu bucuriilor trecute, cînd încheie bilanțul prietenii adevărate și neadevărate, cînd reproșurile devin rechizitorii, cînd cel îndurerat simte blestemul care a lăsat moarte pentru oameni și, în fine, cînd se spune cutremurătorul cuvînt de adio. Iată și lacrimile Maicii Domnului :

«O iubit fiul meu, unde lași pe maica ta ? Într-a cui casă mă tre-miți, lași-mă deacmu, fiul meu și de astăzi mă despart de tine. Dară pre cine voi avé agiutoriu ? Pre cine voi avé mîngăiare ? Că pre tine, fiul meu am avut nedeajde, pre tine tată, înmă (mamă) și Dumnedzău (...). N-am tras nedeajde, fiul meu, cînd te-am născut de una ca aceasta... Cînd te-am născut, fiul meu, n-am sămțit durere, iară acum cumplită dureare sămț într'ânuma mea. În loc de bucurie, fiul meu, iau scribă ; în loc de veselie, amar ; în loc de desvîntare (desfătare), nevoie ; în loc de iușurare, greutate ; în loc de dzi bună, fiul meu, vădz dzi ré și cumplită ; în loc de cît bine am nedăjdut să am, fiul meu, pentru nașterea ta, acmu atîta rău și dureare am. Unde iaste Gavriil arhanghel ce mi-au dzis să mă veselesc ? (...). Dzisu-mi-au că împărăția ta nu va avea svărșit, iară ieu fiul meu, te văz mort și cuvîntul lui nice aice pre pămînt nu s-au împlut».

Se știe că odată cu patimile Domnului în sufletele apostolilor care sperau într-o minune, a pătruns îndoiala la care s-a adăugat frica de represalii. Reproșurile adresate arhanghelului se înscriu pe acest fond și continuă cu o constatare a reprobabilei părăsiri :

«Unde ți-s ucenicii ? Toți te lăsară acmu. Unde ți-s prietenii ? Toți te pârâsiră. Unde-i Petr' ucenicul tău, ce dzicea căș va pune capul pentru liubovul tău, iară acmu nice el nu să află să plîngă cu mene. Toți

m-au lăsat, toți m-au părăsit. Numai Ioan cel mai tânăr de toți, acela te iubeaște și acela-ț' astădz ucenic. O iubitul meu fiuu, sabia cea diimbe părțile ascuțită, de care-mi spunea Simeon stareț, astădzi pătrunsă inima m'è (a) și trecu priîn trupul meu, că te vădz mort, fiul cel ce învieai mortii, și mânule (mîinile) tale celea ce tămăduiea bolnavii le vădz pătruinse de cuie și rănite...». Apoi către creația divinității : «O ceriu și pemente (pămîntule), plângeți cu mene pentru moartea cea cu obidă a fiului meu ! Plângeți cu mene, maici, că fiul meu și lumina ochilor voștri să stînsă acmu. Glăs(u)ți cu mene, fecioare, că mirele sufletelor voastre gropii să dă ! Plângeți voinici, că frămșețea voastră să schimonosi, și voi bătrâni cu amar tănguiți, că tăriea voastră slăbi. O pemente și tu soare, întrestăți-vă și vă spămățați (...) că tvorețul (creatorul) vosteru zace mort...».

Rechizitoriul ce-l face neamului ei pune mai prejos inima celor ce l-au dus la moarte decît nemșcarea pietrei :

«O rod rău și îndărăpnic, că nice ca pietrele nu simteți ! Că acelea deacă cunosură pre tvorețul lor că-i răstignit, iale (ele) să despicară, iară voi nu priceapeți nice atăta. Catapeteasma besericei să rupsă pre mijloc, iară voi nu vă umiliți. Gropile să deschisără și inima voastră nu să obidui...».

După ce arată că muncile iadului așteaptă pe omoritori, speranța îi înviează sufletul și-i cere fiului să îplinească cele proorocite :

«Biruiaste moartea, calcă puterea diavolului, zdrobește capul Satanei, și iară să te arăți cătră maica ta. Că măcar și pentru spăsenia (mîntuirea) oamenilor te-ai răstignit, fiul meu, ș-ai murit, iară pre mene m-ai lăsat în scribă și în amar mare ; și măcar numai trei dzile ce veri pesti în iad, fiul meu, iară mie-m pare vreme de ai (ani) mulți. Pentr' aceea, iubitul meu fiuu, învii a treia dzi, cum ai dzis de multe ori».

Desigur că scopul principal al cazaniilor îl constituie calitatea lor moralizatoare. «Cuprinsul lor — spunea profesorul teolog Fl. Mureșeanu de la Cluj — te învață, te inițiază în adevărurile creștinești mântuitoare, te însuflețește și îți cucerești voința pentru o viețuire pe potriua acelor învățături». În acest sens sînt de amintit concluziile și învățăturile ce decurg din fiecare cazanie. Astfel, el îndrumează încă peste veacuri :

«Pentru aceea, pînă avem vreme, frații miei și iubiții miei creștini, pînă sîntem într-această lume, pînă nu ne apucă moartea, să ne grijim, să nevoim, să îngăduim lui Dumnedzău, să face bine după cît ni-i putearea, ca de vom vré(a) fără de multe cuvente știm toți face bine».

Se vede de aci că el se adresează mai ales omului simplu pe care îl vrea bun și știutor. Dar sfaturile sale părintești, ca și morala unei fabule, privesc nu numai cele duhovnicești :

«Că și vraciul nu iaste bun numai atuncea cînd adapă bolnavul cu erbi dulci, ce și atuncea iaste bun cînd dă bolnavului și erbi amară și tae cu briciu carnea ré(a), numai să tămăduiască bolnavul».

Dar printre aceste toate calități ale scrisului și personalității lui Varlaam ni se relevă un talent prodigios care a fost cel mai puțin semnalat de istoricii literari, anume acela constituit de aptitudinile sale de po-

vestitor. Acest dar al lui iese în evidență tot în *Cartea românească de învățătură*. În acest sens e oportun un popas la învățatura referitoare la tămăduirea unor îndrăciți și transformarea dracilor în turmă de porci (Matei cap. 8). Dracii «rugară pre Domnul Hristos să intre într-aceia turmă de porci. Iară Hristos vădzînd viclesugurile lor, dete lor voe pre porci să-i piardză...». Scopul este, desigur, pilduitor, moralizator: «Că unde iaste viață porcească, acolo Hristos no petreace și duhul svînt de-acolo fuge ca și albina de fum».

Dar pe această latură, a narațiunilor, este mai fertilă partea a doua a cazaniei, anume acolo unde sînt redade viețile sfinților. Redarea lor este — ca jitia sf. Dimitrie — de-a dreptul captivantă, dialogurile sînt vii.

Tot atît de fascinante sînt învățăturile la Nașterea Mintuitorului, viața sf. Gheorghe (deși o lipsește de uciderea balaurului pe care o atribuie altor sfinți mucenici), sf. Petru și Pavel (cu seducătoarele călătorii «la Râm și Ișpania») sau jitia sfintei Paraschiva, ale cărei moaște se odihnesc pe pămînt românesc, căldura stilului urmărind-o în timpul relațiilor copilăriei, singurătății din «adăncul pustiei», stabilirii la Țarigrad pînă la aducerea și depunerea rămășițelor pămîntești la biserica Sf. Apostoli. Tot atît de neprețuită pare jitia Sf. Ioan cel Nou de la Suceava pentru care manifestă — cum e ușor explicabil — un interes deosebit. Astfel, după ce-i stabilește baștina în Anatolia, îndeletnicirea negoțului pe mare și popasul «la cetatea ce să chieama Cetatea Albă, la Marea Neagră, în margine de cătră țara Moldovei, unde căpitanul corăbiei pe care se afla, «ce era de eresa latinască, om rău și foarte nemilostiv» îl pîrăște comandantului cetății, un musulman habotnic, spunîndu-i că are pe vas un creștin ce vrea să se «leapede de credința creștinească și să să înstreinedze de moșia sa, și va să ia legea turcească». Cadiul strînge a doua zi o mulțime de oameni ca să-l audă pe Ioan vorbind despre credința lui în Mahomed și îi cere acestuia să hulească legile creștine. Ioan însă refuză, își reafirmă credința în Hristos și nu cedează nici cînd este amenințat și nici cînd este bătut «și tot pămîntul se încruntă de singe ce pre loc dzăcea». În ziua următoare, cadiul ceru să fie adus din nou Ioan «și să miră deaca vădzu fața lui veaselă și în ce chip să află sufletu într'acel trup bătut și zdrobit». Ioan este din nou bătut și pînă la urmă i se taie capul. Noaptea creștinii au venit să-i ridice trupul pentru îngropăciune, un credincios îi vede și vrea să tragă cu arcul în ei, și «cum trase cătu-i fu lui puterea, să lipi săgeata cu coarda de degetele mînei». Tulburat de întîmplare, cadiul lasă pe creștini în pace, aceștia «luarâ cinstitele moștii (moaște) de le pusără în besearcă la svântul jertăvnic». Adesea, la mormînt se arătau cete de îngeri, lumini și mirisme, pînă cînd Alexandru cel Bun «cu svatul (sfatul) celuia ce ținea atunci cărma besearecei Moldovei, tremise boiari cu multă gloată să aducă cu multă cinste către sine slăvitul și svânt trupul măcenicului (...) întru slăvită cetatea sa, în Suceava, unde era scaunul domniei lui».

\*

Numai traducător dacă ar fi socotit, se poate afirma că Varlaam și-a căpătat cetățenia în empireul literar, dar meritele contribuției sale ori-

ginale odată adăugate, literatura sa religioasă este legitimată ca literatură beletristică, iar longevitatea ei se măsoară în secole.

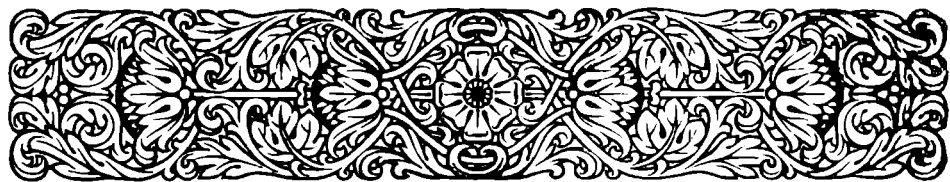
De la început *Cazania* a avut un succes pe care îl asigurau, pe de o parte, prestigiul ei, ținuta grafică, calitățile sale literare, și, pe de altă parte, nevoia de slovă românească. Chiar «ediția princeps» s-a tipărit în două serii care pot fi socotite două ediții. La numai un an de la apariție, în Muntenia la Dealu, apare o nouă cazanie care utilizează în parte pe cea a lui Varlaam, iar la 1699 *Chiriacodromionul* de la Alba Iulia o reproduce în întregime pe cea a lui Varlaam. În veacurile XVIII și XIX se retipărește de cîte șase ori. Ediția de la Dealu începe cu stihuri la stema țării basarabilor, cu un cuvînt înainte al mitropolitului și altul al lui Matei Basarab care arată că cei ce citesc scripturile și nu înțeleg ce se scrie în ele (din cauza acelei limbi moarte) sînt «ca unul ce ține lumină aprinsă în mină și ochi n-are să vadă». Ediția de la Alba-Iulia are la final stihurile tipografului Mihai Istvanovici care «pentru a cărții sfîrșire / Lu Dumnezău dă laudă, cîntare, mulțumire». Ediția de la Rîmnic (1748) se deschide cu stihuri de laudă la cele două steme, a Țării Românești și a Moldovei. În secolul nostru au apărut ediții integrale, ediții școlare sau cu extrase, astfel că în 1943, la trei sute de ani de la prima ediție, la București apare a 17-a ediție a *Cazaniei* lui Varlaam, transliterată de J. Byck la Editura Fundațiilor. Tot atunci, jubileul este sărbătorit și în Transilvania, drept care la Cluj, în plină ocupație hortistă, apare un volum care reproduce ilustrațiile *Cazaniei*, cu un studiu judicios semnat de profesorul teolog Fl. Crișan, editor fiind (ERAN — 1944) prof. dr. Emil Hațeganu. Cu acel prilej s-a organizat de către biserică depistarea și scoaterea la lumină a *Cărții românești de învățătură*. Pe pămîntul îndoliat al țării s-au descoperit atunci numeroase exemplare păstrate cu sfințenie, concomitent cu zeci de copii care atestă prețuirea de care s-a bucurat cartea și aviditatea de slovă românească a românilor transilvăneni. Multe copii au circulat și în Banat. Astfel s-a găsit o copie făcută de Vasile Sturze Moldoveanu la 1708 «în sat în Sfîntu Andriaș lîngă Timișoara cînd era ciurma cea mare». Tot din cartea lui Fl. Mureșanu aflăm și cite ceva despre prețurile de vînzare. Preoții și ouștea credincioșilor se asociau și o cumpărau cu prețuri între zece și douăzeci de zloți. În satul Someșul Cald, zece credincioși au cumpărat-o cu «Zece oi și opt miei», iar popa Antonie din Bedeciu, la 1655 o procură dînd pe ea o iapă. Cel mai vechi exemplar din Transilvania de Nord s-a găsit la biserica din Bonțida, procurată de Mihuț Cârstea la numai doi ani de la apariție, în 1645. În fine, multe biserici ortodoxe și unite păstrau această cazanie. Pe multe exemplare se puteau citi blesteme și afurisenii pentru cei care o fură sau o împrumută și n-o mai restituie. După 1943 publicarea de extrase, studii, comentarii și biografii privind pe Varlaam și opera sa, îndeosebi *Cazania*, au fost multe dar se simte nevoia unei ediții integrale cu transliterație modernă.

Nici o încheiere la această expunere a noastră nu poate fi mai potrivită decît această sinteză, atît de expresivă și cuprinzătoare a lui Nicolae Iorga :

«În această operă masivă, cu groasă slovă ceteață, de tăietură galițiană, este desigur o parte originală, dar stilul ei este al autorului: Varlaam a lăsat toată învățătura cită o știa și o putea ști și a vorbit pe înțelesul țăranilor săi. De aici vine un fapt pe care l-am constatat în Ardeal nu odată: în biserici părăsite, prin praful îngrămădit de sute de ani poate, iese din cînd în cînd cite o foaie cu acea slovă mare, hotărîtă, în care recunoști imediat Cazania lui Varlaam. În biserică nu se mai slujește, glasurile au amuțit de multă vreme, în cuprinsul zidurilor pustii s-a îngrămădit pulberea uitării din an în an, din deceniu în deceniu, din secol în secol, și cu toate acestea nu mor foile din Cazania lui Varlaam, care arată ce legături existau cîndva între toți românii, din toate satele cuprinsului românesc, măcar de ar fi fost pe alocuri stăpînitori de alt neam decît al călugărașului ajuns mitropolit al Moldovei. Și aceasta încă operă de unitate națională, care se face în suflete, pentru că ardeleanul cere același grai pe care îl cere și moldoveanul și munteanul. Nu odată, cînd vine, în satele de acum un preot cu teologie și vrea să introducă în mintea sătenilor lui elemente de cărturărie așa cum de multe ori nu le înțelege nici el singur, deși a dat sau, mai adăvărât, tocmai pentru că a dat examene dintr-însele, se ridică din mulțimea aceasta un glas care zice: «Părinte, zici foarte bine, dar mai bine după cartea cea veche». «Cartea cea veche, pentru toate provinciile românești este această carte a părintelui Varlaam».

ION DIANU

BIBLIOGRAFIE: Varlaam: *Cazania*, 1643, text transliterat de J. Byck, Editura fundațiilor, 1943; Fl. Mureșeanu: *Cazania lui Varlaam*, prezentare în imagini, ERAN, Cluj, 1944; Augustin Z. N. Pop: *Biografia mitropolitului Varlaam*, București, 1940; N. Cartoian: *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Minerva, 1980; Al. Piru: *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1977; N. Iorga, *Istoria literaturii românești, introducere sintetică*, Ed. Minerva 1977; Mitropolia Moldovei și Sucevei, *Biserica Trei Ierarhi Iași*, Iași, 1967; Miron Costin, *Opere*, în îngrijirea lui P. P. Panaitescu, ESPLA, 1958.



# ARTICOLE ȘI STUDII

---

## SFÎNTA TAINĂ A CUNUNIEI

Fiecare Taină are în comun cu celelalte prezența Duhului Sfânt, restituit lumii văzute de Iisus Hristos, salvatorul ființei umane și garanția viețuirii ei veșnice în Impărăția lui Dumnezeu. Dar fiecare din ele privește o parte, o direcție, o activitate a omului, în general, sau a unor oameni în mod special. Dacă Taina botezului, a mirungerii, a spovedaniei, a Euharistiei, se adresează tuturor oamenilor, cele două din urmă fiind și o obligație continuă a fiecărui creștin, — celelalte trei Taine : preoția, cununia și maslul se împărtășesc acelor creștini care au sau vocația, sau nevoia de a le primi. Vocația preoției sacramentale își are împlinirea în Taina hirotoniei. Nevoia de sănătate trupească și multe neputințe sufletești își găsesc vindecare sau alinare prin Taina oleo-ungerii (sau maslul). Vocația sau nevoia angajării vieții omului — bărbat sau femeie — pe calea vieții conjugale, se împlinește după voia lui Dumnezeu prin Taina cununii.

Ține de natura Tainei dificultatea de a o defini. Dar știm că diversitatea și multitudinea deficiențelor naturii umane căzute determină mila lui Dumnezeu de a se revărsa în harurile Lui și a se opri — în timp — la o anume chemare, nevoie, neputință, într-un anume semn sau materie lumească, ceea ce dă și un aspect material atingerii noastre de El.

De aceea, în capitolul misterologiei teologia dogmatică vorbește totdeauna, în ceea ce ea consideră specific fiecărei Taine, despre un ritual al ei, despre « materia » uneia sau alteia dintre Taine, despre beneficiarul ei și despre alte indicații care derivă în mod obișnuit din lucrarea Duhului Sfânt asupra creștinului, care este și el duh, dar și trup, trăitor într-o lume încărcată de materie.

Teologia remarcă de asemenea că religia revelată în Vechiul Testament conține unele antetipuri ale Tainelor, prin care Dumnezeu prefigurează marile acte de sanctificare a lumii. Se observă astfel o corespondență a Tainei botezului, în circumciziunea evreilor ; Euharistia este prefigurată de Mielul Pascal ; oleo-ungerea este ușor de acceptat pentru cei ce vindecau rănille spălându-le cu untdelemn ; ziua expierii



păcatelor — deși colectivă — lasă să se întrevadă sacramentul penitenței, iar preoția era practică de la Aaron, în deplina ei funcție sacrificială. Mai puțin se poate vorbi de o corespondență similară în privința mirungerii, proorociei fiind cîteva mari personalități, iar profeția ca manifestare a Duhului nu poate fi generalizată. De altfel, poporul Israel era pregătit global, colectiv, în așteptarea lui Mesia. Iar restituirea relației personale cu Dumnezeu este dată după venirea și consumarea Jertfei răscumpărătoare, după preluarea întregii omeniri în Persoana Logosului și pecetluirea cu «darul Sfîntului Duh» este urmarea Învierii și Înălțării.

Încă mai puțin se poate vorbi despre o prefigurare în antetip a Tainei căsătoriei, tocmai pentru că ea, ca viața a cuplului, era cunoscută sub atîtea forme cîte erau posibile unei omeniri căzute din har, dar și tocmai pentru că ea fusese dată dintru început ca *Taină a iubirii*, de Însăși Treimea creatoare a acestui cuplu, cum o aflăm din primele capitole ale cărții Facerii. Atunci, în prima pereche de oameni, a infuzat Dumnezeu Taina iubirii între bărbat și femeie. *Aceea este instituirea primordială și unică a nunții*. De aceea, modul în care Mîntuitorul asistă la Nunta din Cana este concludent: El nu vorbește nimic despre această Taină. Dacă ar fi voit să dea un alt înțeles acestei legături sau să completeze ceea ce s-a dat de la început, ar fi acționat altfel sau ar fi completat și amplificat explicațiile pe care le-a dat în alte ocazii, privind căsătoria (cf. Matei 19, 1—12, sau 5, 27—32 ș.a.). Dar El se limitează a binecuvîntat apa, la cererea Maicii Sale și la nevoia de continuare a veseliei nuntașilor. Nici un cuvînt sau aluzie la nuntă, sau la miri, nici măcar o binecuvîntare adresată lor. Iisus *asistă* la această nuntă — una din nesfîrșitul număr de nunți, toate repetînd articularea perechii noi de oameni, în procesul de prelungire a creației lui Dumnezeu.

De altfel, istorisirea petrecerii la Nunta din Cana este foarte lapidară. Sfîntul evanghelist Ioan insistă nu asupra cununiei însăși, sau a mirilor; ci, după «chemarea» celui de al doisprezecelea ucenic — Natanael — «a treia zi, s-a făcut o nuntă în Cana din Galileea. Mama lui Iisus era acolo. Și la nuntă a fost chemat și Iisus cu ucenicii Lui». Accentul se pune aici pe prima minune pe care o face Iisus, care este povestită pe larg. Nu nunta este evenimentul central al capitolului 2 din Evanghelia, ci finalul, «cînd s-a terminat vinul». Dacă Mîntuitorul ar fi considerat importantă nunta, ar fi subliniat cît de puțin acest eveniment. Dar centrul atenției este minunea transformării apei în vin, prima minune cu care începe activitatea în lume a lui Iisus din Nazaret.

Așadar, nu se poate vorbi despre o instituire nou testamentară a nunții. Dar despre un element «material» al acestei Taine, ce se poate spune? Se poate vorbi aici de o materie prin care Dumnezeu transmite harul Său, creaturii? Dar este indispensabilă prezența unui element material în Taina cununiei, fără de care aceasta nu ar mai fi «Taină»?

Să ne amintim că teologia tinde să se apropie, cu o minte exercitată și curățită, de adevărul cuprins în lucrările lui Dumnezeu, că

ca le pipăie cu această minte și le cunoaște în măsura «livrării» lui Dumnezeu către noi, a dăruirii Lui, și că realitatea Lui este dincolo de categoriile cugetării noastre. În același sens, este de remarcat aprecierea lui Serghie Bulgakov, care în «*Orthodoxia*» lui amintește de prudența cu care Biserica a statuat asupra celor «șapte» Taine, destul de tirziu, și a decis că acestea sînt purtătoarele marilor efluvii de haruri, cele în care prezența lui Dumnezeu este masivă, dat fiind că ele lucrează în acele domenii ale omenescului, în care prezența Duhului este determinantă. Atîtea alte ierurghii sînt gradual aducătoare de har dumnezeiesc; atîtea sfințiri — ale obiectelor, ale oamenilor, ale apelor și văzduhului — se produc la rugăciunile Bisericii și sînt eficace, cu consecințe simțite, sau mai puțin evidente imediat. Măsura «cantitativă» a prezenței darurilor spirituale pe care le lasă Dumnezeu peste capetele noastre este ne-simțită de noi, în modul curent al limbajului, decît la un anume diapazon și anume stare a celor prezenți, sau dintr-o specială intenție a lui Dumnezeu.

Dar, de pildă, în actul mărturisirii — mai exact, în Taina dezlegării păcatelor — care ar fi materia? S-a spus uneori că ea este reprezentată de rugăciunile ce se citesc. Dar se citesc rugăciuni și la botez și la mirungere și la maslu și la hirotonie, și totuși aceste Taine conțin și elementul material, în accepția lui reală. Și cum poate fi rugăciunea «materia», cînd materie este tocmai ceea ce e palpabil fizic și are și o altă stare, scop, utilitate, în viața omului, decît cele nemateriale? Aceasta e însă explicația prezenței «materiei» în actul sfințirii: cea participare a celor «văzute» la înobilarea lor prin bunul folos ce-l transmit omului.

Este mai firesc, mai aproape de realitate, să considerăm materie ceea ce și este material în sensul curent al vorbirii; și poate nu este necesar să considerăm că rugăciunile în anume Taine «țin loc» de materie. Poate e mai firesc să admitem că — iată! — realitatea acestei Taine nu se adresează omului printr-un element-vehicol material. Este de văzut dacă elementul material e indestructibil legat de esența Tainei, dacă ea își pierde acest caracter, în lipsa elementului «purtător» al harului divin. Poate ar fi momentul azi să se reevalueze teologic atît esența Tainelor, cît și elementele și condițiile în care ele se săvîrșesc, întrucît, spre deosebire de timpurile vechi, oficierea însăși a lor impune anumite pogorăminte uneori importante.

Revenind la Taina nunții, este necesar să remarcăm că ea are un caracter singular față de celelalte: este singular modul «*instituirii*» ei și singular elementul «*materie*» al acestei Taine. Dar această singularitate ține de însăși esența ei, care este legată de — mai exact reproduce — esența relației dintre Hristos și Biserică, cum o știm de la apostolul Pavel.

În ceea ce privește *instituirea* ei, deși unii teologi consideră prezența lui Iisus la nunta din Cana ca o instituire prin confirmare, sînt mai mulți aceia care afirmă că ea nu este instituită atunci ca Taină,

ca ceea ce este conform noțiunii de instituire a Tainelor în general. Și e de înțeles această din urmă opinie, întrucît căsătoria — ca însoțire între bărbat și femeie — durează de la începutul lumii. Ca Taină, însă, în sens creștin, ea trebuie să-și tragă puterea din Jertfa lui Hristos, ca toate celelalte și este Taină, prin sfințirea pe care o dă Biserica, în numele lui Hristos, prin Duhul Sfînt.

Nu poate fi vorba deci de o instituire a Tainei cununiei în Noul Testament, în felul cum o găsim pentru celelalte șase Taine, ci de o reșezare a Căsătoriei pe temeliiile sfințeniei, cum întreaga omenire a fost regenerată în natura ei prin asumarea ei de către Hristos.

În acest sens se pronunță teologi ca Hristou Androutsos<sup>1</sup> sau Pavel Evdokimov. Acesta din urmă, în ampla sa lucrare despre Taina căsătoriei, afirmă următoarele: «Patriarhul Ieremia II, în scrisoarea adresată teologilor protestanți, indică Facerea 2, 24 și declară că Taina căsătoriei nu este confirmată în Noul Testament. În adevăr, *Hristos nu a instituit nimic la Cana (subl. n.)*, dar prezența Sa revalorifică și înalță căsătoria pînă la plenitudinea ei ontologică»<sup>2</sup>.

Se poate afirma că atît instituirea, cît și «materia» acestei Taine sînt date de la început în însăși *esența ei tainică*. Un «semn văzut», «vehicol al harului», nu are loc în această Taină. Beneficiar, sau destinatar al ei fiind perechea de oameni, ea poartă în relația de iubire vivifiantă toată capacitatea de a crea cele materiale și spirituale. Materia se află în potență în cuplul-celulă nouă a comunității ecleziale<sup>3</sup>.

Pentru a pătrunde, atît cît ne îngăduie Dumnezeu, în misterul acestei Taine, pentru a ne apropia mai mult de sensul ei voit de Dumnezeu, este necesar să coborîm în istoria ei, căci cununia e singura Taină care are o istorie veche cît lumea. Instituirea, cum și esența și «materia» ei,

1. *Dogmatica*, trad. Pr. D. Stăniloae, Sibiu, 1930, p. 420 ș.u. Taină a neamului omenesc, ea este prezentă în Facere (2, 23) și reamintită de Pavel în Ef. 5, 22—23. Cuvintele pronunțate de Adam sînt repetate de apostol și citate din Geneză, spune teologul grec.

2. *Sacrement de l'Amour*, Paris, 1962, p. 176. Autorul arată de asemenea că, deși amintită și de Policarp al Smirnei, deci mai devreme, Taina este recunoscută ca atare doar în sec. IV, cînd se precizează și procederea ei de logodnă și ritualul, «cununiile» mirilor fiind amintite de prin sec. III.

3. Silvestru de Canev, în *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, trad. de Arh. Gherasim Miron, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1903, se simte atît de constrîns de nevoia de a înregistra un element material în Taina Cununiei, încît afirmă că «elementele văzute sînt pe de o parte declarația și consimțămîntul bărbatului și al femeii la însoțirea conjugală, ceea ce se exprimă prin încununarea sărbătorească înaintea Bisericii, iar pe de altă parte (este ceea ce) întărește unitatea și indisolubilitatea ei naturală» (p. 423, vol. IV). Este evidentă exagerarea afirmației. O «declarație» se dă și de candidatul la hirotonire, cu o finalitate similară: angajamentul de a sluji potrivit voinței lui Dumnezeu.

Se vede încă în teologia noastră o nevoie de schematizare care însă produce tipare rigide. Schema: instituirea Tainei, materia, locul, timpul, destinatarul, oficianul etc. conduc la eludarea unor realități care se impun. Și anume pătrunderea cu mai multă insistență pentru a se cunoaște în ce constă esența Tainelor, care se conturează mai clar dacă reflectăm la ceea ce a voit Dumnezeu cu noi, prin ele.

le vom descoperi pe parcursul acestei incursiuni în trecutul Tainei cununiei<sup>4</sup>.

3

Despre viețuirea idilică a cuplului Adam și Eva, prea puține se spun în Sfânta Scriptură. Este totuși de presupus că a trecut un timp între apariția omului și păcătuirea lui, timp în care perechea adamică s-a bucurat de toate cîte au fost create pentru ea, căci Dumnezeu creează omul «ca să stăpînească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se tîrăsc pe pămînt și tot pămîntul» (Fac. 1, 26). Iar cînd i-a binecuvîntat spre rodire și înmulțire și le-a dat stăpînirea peste tot pămîntul, le-a dat și hrană: «Iată, vă dau toată iarba ce face sămînță, de pe toată fața pămîntului și tot pomul ce are rod cu sămînță într-insul. Acestea vor fi hrana voastră» (Fac. 1, 29). În acest prim capitol de geneză, Dumnezeu vorbește deja la plural, dîndu-le să se bucure de tot cadrul paradisiac pe care li-l pregătise. Indicația acelei grădini ca atare — a Edenului — apare abia în capitolul 2 al Cărții, care descrie și existența pomilor cu «roade bune de mîncat», dar și a celor doi pomi, «pomul vieții» și «pomul cunoștinței binelui și răului». După diferitele amănunte privind domeniul de care urma să se bucure omul, capitolul 2 reia în amănunțime tema creației lui Dumnezeu, vorbind din nou la singular: «Domnul a luat pe om și l-a așezat în grădina Edenului, ca s-o lucreze și s-o păzească» (2, 15—16) și îi dă «omului porunca aceasta» (*tot la singular*): «Poți să măninci după plăcere din toți pomii din grădină; dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu măninci, căci în ziua în care vei mîncă din el, vei muri negreșit» (v. 17).

Sintem încă înainte de specificarea amănunțită a «facerii» Evei și Domnul îi vorbește lui Adam — ca singurul prezent a primii poruncile. Iar imediat următorul verset conține constatarea lui Dumnezeu că «Nu este bine ca omul să fie singur» și hotărîrea Lui de a-i face «un ajutor asemenea lui» (18—19).

Este de remarcat că, după dualizarea lui Adam, din versetele 21—24, Eva vorbește șarpelui despre porunca pe care Dumnezeu le-a dat-o. «Putem să mîncăm din rodul tuturor pomilor din grădină», zicea ea. Dar despre pomul din mijlocul grădinii, Dumnezeu a zis... și relatează ceea ce ea însăși a auzit de la Domnul, fiind constitutivă lui Adam. Omul singular. Ea însăși vorbește ca cea care a primit direct porunca lui Dumnezeu, pentru că de fapt, prezentă și era în Omul colectiv, complet, cuplul bărbat-femeie nediferențiat încă; și ei însăși, ca și bărbatului, i se adresase Dumnezeu atunci cînd le-a desemnat drepturile și obligațiile. De altfel, cum ar fi fost considerată păcat neascultarea ei, dacă nu ar fi fost și ea însăși în dialog cu Dumnezeu în același Adam?

Dar pînă a-i diferenția Dumnezeu, Omul adamic, omul unicat, trăiește o viață nerepetată vreodată, iar Scriptura îl arată răspunzînd

4. Vom urmări în prima parte a acestui articol istoricul și simbolismul Tainei nunții, după prezentarea valoroasei cărți scrise de Pierre Grelot, *Le couple humain dans l'Écriture*, Ed. du Cerf, Paris, 1964.

pozitiv și ascultător Tatălui său. Vedem cum Domnul îi exercită inteligența, îl incită pe Omul dual, Adam, să acționeze: «Domnul Dumnezeu a făcut din pământ toate fiarele câmpului și toate păsările cerului», acestea, se pare, pentru a vedea reacția «Omului», căci «de-a adus la om, ca să vadă cum are să le numească» (subl. n.). Și toate acestea se produc în fața singurătății «Omului», care «a pus nume tuturor vitelor, păsărilor cerului și tuturor fiarelor câmpului; dar pentru om, nu s-a găsit nici un ajutor care să-i semene» (v. 20—21). Este de înțeles că cineva «care să-i semene» vrea să spună: cineva care să-i dea și lui nume, așa cum el a pronunțat numirea celorlalte viețuitoare, să vorbească, să exprime ceva și către el, să poată fi în dialog și la nivelul lui. Această stare de experiență pentru Singularul Adam, în care el conține o dualitate neexterioară, deci fără puțința convorbirii, este curmată de Creator, care intervine pentru a diferenția omul, cum relatează capitolul 2, 21—24. Exclamația lui Adam în fața Evei pe care i-o prezintă Domnul este o izbucnire a regăsirii unui alt «eu», pe care «omul» îl exprimă ca «os din oasele mele și carne din carnea mea» (2, 23). Iată, în sfârșit, zice omul, pe cineva ca mine, care să-mi semene, cu care să mă ajut (cf. 2, 18—19). Este elanul de bucurie a regăsirii ființei capabile de dialog, capabile să gândească, nu același lucru, dar împreună. Fiind amândoi «un trup» (2, 24), ei erau «amândoi goi și nu se rușinau» (2, 25). Sentimentul alterității nu apăruse încă. El presupune o dislocare, o distanțare, o apariție a ceva străin între cele două subiecte univoce. Și acest ceva, apare ca «cineva», un subiect străin inocenței, dușmanul lui Dumnezeu și al omului.

În versetele imediat următoare, relatarea ne înfățișează convorbirea femeii cu șarpele, acceptarea ispitei și călcarea poruncii divine de ambii reprezentanți ai speciei.

O dată acceptată distanțarea de Dumnezeu, nesocotirea hotărârilor Lui, apare înstrăinarea celor doi care erau «un trup», ei se acuză reciproc, observă fiecare că celălalt e gol, și bucuria conviețuirii eșuează în durere, inocența în rușine, binecuvîntarea în blestem.

După împotrivirea pe care omul l-o arată, Dumnezeu hotărăște curmarea răului; în faza de dezordine în care se află «omul», Domnul îi împiedică accesul la eternitatea vieții, pe care i-o destinase: «Să-l împiedicăm deci, acum, ca nu cumva să-și întindă mâna, să ia și din pomul vieții, să mănînce din el și să trăiască în veci». De aceea — zice Scriptura în continuare — Domnul Dumnezeu l-a izgonit pe «Adam» din grădina Edenului și a pus de pază pe heruvimi, ca «Omul» să nu mai poată ajunge la «pomul vieții» (3, 24). În consecință, sub amenințarea muririi, versetul următor anunță: «Adam s-a împreunat cu nevasta sa, Eva; ea a rămas însărcinată și a născut pe Cain» (4, 1).

Drama cuplului a început din interiorul lui. Adam, omul-pereche, cu superficialitatea pe care o înțelegem și azi, a trecut cu vederea bunăvoința Creatorului și nici unul din cei doi nu s-a oprit din întoarcerea spre acel altceva, spre sine însuși. Este evident că în dezordinea ce ia locul rînduiei puse de Dumnezeu, și raportul bărbat-femeie se con-

rupe. «În locul unei comuniuni în unitatea unui singur trup (2, 24) și a unei supuneri comune față de condiția de creatură (cf. 3, 1), între ei doi nu mai este decît o complicitate în angajamentul prometeic care i-a despărțit de Creator»<sup>5</sup>. Raporturile dintre cei doi, care întrețineau comuniunea de iubire, după respingerea lui Dumnezeu încep să aibă trăsături antagoniste: caracteristica lor este *dominarea* bărbatului asupra femeii și *dependența* femeii de bărbat. «Rolul de cap atribuit bărbatului s-a degradat în forță de aservire; iubirea ajutorului *asemenea lui* s-a degradat în dorință»<sup>6</sup>, iar asigurarea fecundității și a supraviețuirii omului se realizează prin suferința femeii, în timp ce întreținerea actualiei vieții o asigură bărbatul prin trudă.

Relatarea ulterioară din Geneză privește sporirea neamului adamic și are mai puțin interes pentru problema cuplului omenesc.

Ceea ce rămîne important de reținut este mai întîi coapartenența celor doi unui singur trup, deși erau doi, cum am văzut, căci Eva reacționează față de șarpe cu naturațea celui care fusese implicat în con-vorbirea cu Dumnezeu, alături de partenerul ei.

În al doilea rînd, esențial este că Dumnezeu dă *binecuvîntarea* acestui cuplu — așa cum se spune în primul capitol (v. 28) — pe lîngă că l-a făcut pe om după chipul și asemănarea Lui. Este aici elementul substanțial al Tainei nunții rezidînd întîi în aceea că binecuvîntarea nu e numai implicată, în însăși realitatea actului creației, din «atingerea» mîinii lui Dumnezeu, ci este expres adresată omului; și apoi, faptul că binecuvîntarea exprimă impulsul pe care Dumnezeu îl dă cuplului, ca să se înmulțească și să stăpînească peste tot pămîntul.

În al treilea rînd este de subliniat faptul că binecuvîntarea inițială a lui Dumnezeu, chiar enunțată în vederea înmulțirii, nu a trezit remarcă celor doi că sînt goi; ea nu a trezit instinctul sexual. Erau goi și nu-și dădeau seama, «nu se rușinau». Binecuvîntarea dădea de la început firii puterea de a se înmulți fără tulburare, fără impunerea forței, fără viclenia seducției.

Taina cuplului adamic — receptacol al binecuvîntărilor directe ale Treimii — era instituită în cuplul acesta primordial, binecuvîntat spre nemurire, care își schimbă nemurirea promisă («pomul vieții»), în dănuire prin procreație, în suferință.

Etapele înmulțirii neamului omenesc înregistrează decăderi cumplite, istorisite de autorul Pentateuhului cu obiectivitatea omului religios, ca o mărturisire a conștiinței neamului. În felul acesta, citim în următoarele episoade crima lui Cain, bigamia lui Lameh (din neamul acestuia) și alte nelegiuiri pentru care Dumnezeu trimite potopul și începe o primă remediere a creației, cu o nouă binecuvîntare dată de astă dată lui Noe: «Creșteți, înmulțiți-vă și umpleți pămîntul» (Fac. 9, 1—7), după care Dumnezeu face un prim legămînt cu Noe și fiii lui (9, 8—17), ceea ce nu a împiedicat pe descendenți să decadă din nou. Neamul adamic nu se mai poate întoarce în Eden, în nici o formă a

5. Pierre, Grelot, *op. cit.*, p. 42.

6. Idem, *ibidem*, p. 43.

virtuților pe care le vădese unii din aleșii lui, patriarhi ai poporului ales dintre toți urmașii.

Dimpotrivă, politeism, poligamic, perversiune se întretes în istoria neamului omenesc, care proiectează în personajele mitice sau legendare ale religiilor lui, modul de viață omenesc amplificat la nivel de arhetip divin. Relațiile zeităților nu sînt altele decît ale oamenilor: zeii se înmulțesc ca oamenii, sau intervin cu felul lor de viață în viața similară a oamenilor. Dar ceea ce primează în conștiința globală a umanității decăzute, ceea ce este prezent permanent și evident în această formă pe care o interceptează istoria, este înmulțirea speciei umane — ca un ecou trivializat al poruncii inițiale a lui Dumnezeu. Popoarele păgîne atribuie unor anume zeități feminine puterea reinnoirii prin fecunditate. Glorificarea vieții se inserează în cultul adresat unor forțe care produc viața, fertilitatea devenind dovada unei puteri de dincolo de lumea văzută, de unde — adorarea ei.

În lăuntru al acestei lumi Creatorul se adresează unui ales — autorul Pentateuhului — revelîndu-i modul de viață firesc al omenirii. «Este remarcabil faptul că, într-o societate în care poligamia era legală, modelul căsătoriei omenești (2, 24) este un cuplu monogam. Acesta era idealul voit de creator, înainte ca păcatul să irupă în lăuntru al cuplului și să arunce o umbră asupra sexualității ca atare...»<sup>7</sup>. Departe de a condamna fecunditatea, legată de sexualitate, autorul sacru arată în cartea Facerii că o binecuvîntare divină a instituit înmulțirea neamului omenesc în limitele firii create de Dumnezeu. Textele Deuteronomului reprezentau o reacție «conștientă și sistematică împotriva acestor culte» încercînd să trezească o anumită fidelitate față de vechea tradiție. Dar totuși, «sacralitatea sexului continuă să fie recunoscută în Israel ca și pretutindeni, pentru că tot ceea ce e în atingere cu viața este *sînt*, pentru că viața își are izvorul în Dumnezeu»<sup>8</sup>.

Semnalul de alarmă auzit prin trimișii lui Dumnezeu își întinde ecourile în toată istoria sfîntă a neamului Israel. Conștiința unui păcat grav comis de om împotriva Creatorului lui străbate atît în Pentateuh, cît și în Cărțile profetice ale Vechiului Testament. Aportul important realizat de iluminății cărților sfinte este determinant pentru fixarea poziției omului în cosmos, a rolului lui și a finalității lui în funcție de care el trebuie să-și ordoneze viața. Chiar dacă poporul ales decada adesea, uitînd avertismentele pe care le primește de sus, chiar dacă el alterează adesea porunca pe care o cunoaște — de a se înmulți potrivit vocii lui Dumnezeu — și deviază sensul fecundității într-o sexualitate delirantă ajungînd la prostituția sacră, pe care o practică<sup>9</sup> cele mai multe popoare din Orientul religiilor vechi, acest popor poartă în sine germenii sfînteniei care nasc oameni aleși și-i conduc la pămîntul făgă-

7. P. Grelot, *op. cit.*, p. 31.

8. *Idem, ibidem*, p. 29.

9. În I Regi 14, 21--29, domnia lui Roboam este marcată de marile nelegiuiri: închinarea la idoli și la zeitățile reprezentante ale unei sexualități dezordonate. Zeița Astarte (sau Istar a Asirienilor) a dominat perioadele de pîngărire a locurilor sfinte din istoria poporului Israel. «Iuda a făcut ce este rău înaintea Domnului...».

duinței; la locul în care el trebuie să se găsească la ceasul fixat de providență.

Perioada legilor scrise ale poporului Israel consemnează pentru totdeauna îndatoririle lui religioase și morale. Deuteronomul stabilește un fond religios-moral al comportării societății căreia se adresează și — urmat sau nu — a menținut permanent nivelul unei austerități elevate la care erau chemați cei ce continuau destinul neamului Israel. Aceștia aveau conștiința că modelul dat de Tatăl creator este constitutiv pentru propășirea neamului lor și că între acest model și celelalte religii și moduri de viață era aceeași diferență, ca între realitate și ficțiune. Yahvé era unic : el nu are alături vreo zeiță sau «vreun alt dumnezeu care să i se poată asocia ; nici o forță care activează în lume nu poate fi calificată drept divină, căci toate au existența de la el, în calitate de creaturi ale lui. Aceasta este afirmația de bază a religiei mozaice» <sup>10</sup>.

Simbolurile, legendele și miturile conturate de setea religioasă a celorlalte popoare au avut considerabilă influență în viața poporului evreu. Dar, din punct de vedere al autenticei gândiri religioase, din toate arhetipurile pe care le-a cunoscut, «limbajul religios al religiei sinaitice nu reține decît unul : acela de Dumnezeu-Tată» <sup>11</sup> curățat de orice corelație cu vreo zeități-mamă, deci, propriu-zis curățat de orice sexualitate, și se aplică exclusiv raporturilor dintre Yahvé și Israel — poporul său, fiul său adoptiv <sup>12</sup>.

Structurarea gândirii mozaice îndepărtează riturile păgîne în care fermentează inspirația magică ; dar păstrează predominant, sacralitatea sexului ; tot ceea ce produce și continuă viața este sfînt, pentru că viața este de origine divină <sup>13</sup>, este însuși cuvîntul creator al lui Yahvé <sup>14</sup>. Dar cuvîntul lui Yahvé a dat poporului său și un arhetip ; el nu are nevoie să-și creeze un prototip al continuității vieții, ci are un prototip uman, real, «creat de Dumnezeu la început, care rămîne pentru totdeauna modelul de reprodus» <sup>15</sup>, iar singurul mijloc al reproducerii voite de Dumnezeu este căsătoria însăși — depozitară a primei binecuvîntări.

Idealul acestei societăți care are la bază familia «este cuplul monogam, în care cei doi devin un singur trup (Facere 2, 24). Sexualitatea își găsește aici sensul său în două direcții : pecetluind în trup raportul interpersonal al soților și permițîndu-le să-și exercite funcția lor socială comună prin fecunditate» <sup>16</sup>. Scopul căsătoriei iudaice nu avea nimic din accepția societății moderne ; nu se ținea seama de vreun sentiment al celor destinați să fie soți. «Afecțiunea umană a soților, chiar dacă ea se afirmă uneori discret, are de obicei un loc foarte secundar : dragostea fizică, cea care interesează direct fecunditatea, primează față de sentimentului, care este desigur mai puțin util. În tot cazul, nu pare deloc că se căsătoreau ca să fie fericiți», chiar dacă Dumnezeu le dădea

10. *Idem, ibidem*, p. 26.

11. *Ibidem*, p. 27.

12. *Loc. cit.* ; autorul trimite la Ier. 4, 22 ; Deut. 1, 31 și Ps. 2, 1.

13. La același, *ibidem*, p. 29.

14. *Ibidem*, p. 32.

15. *Ibidem*, p. 33.

16. *Ibidem*.



soților, pe deasupra, și fericire. Cuplul se înserează în viața socială, în care îndeplinește o funcțiune <sup>17</sup>.

Aceasta este atmosfera iudaismului după exil: căsătoria este mijlocul prin care poporul ales dăinuiește. Această conștiință a neamului este preluată de fiecare individ și este atât de încarnată în membrii poporului iudeu încât, chiar în căsniciile fericite, care se apropiau de idealul arătat inițial de Dumnezeu, infecunditatea apare ca un semn de blestem, care produce rușine și durere familiei <sup>18</sup>.

Mentalitatea poporului iudeu devine, prin acest specific, cu totul diferențiată de cea a păgînilor: ideea de familie-celulă componentă a societății și aceea de neam deosebit, prin grija lui Yahvé, de celelalte, predomină istoria iudeilor pe care Dumnezeu îi pregătește în vederea restaurării întregii omeniri.

În acest scop, începînd cu profeții, Dumnezeu îmbogățește gîndirea religioasă mozaică. Tatăl, creator al tuturor elementelor pămîntului și al tuturor vietăților, are față de poporul ales un atașament special: El a stabilit un pact cu Israel, o alianță, în funcție de care iudeii vor fi protejați în momentele lor grele, sau, dimpotrivă, vor fi pedepsiți dacă se abat de la legămîntul încheiat cu Yahvé. Iar legămîntul, pactul dintre acest popor și Dumnezeul lui, se realizează în termenii unei căsătorii: un raport religios, exprimat în manifestări afective, de respect, dar familiare <sup>19</sup>.

Doctrina profetică privind relația lui Israel cu Dumnezeu este o noutate în limbajul cărților sfinte. Predica profeților introduce un nou element în gîndirea religioasă: un nou gen de relație determină un nou model de viață, pe care păgînismul îl ignora complet. «Acest arhetip nu mai este căutat într-o istorie divină, petrecută în primele timpuri. El este descoperit în inima istoriei sfinte, care se desfășoară aici pe pămînt și care dă sensul său adînc experienței istorice a lui Israel. Acest arhetip este *alianța* acordată de Dumnezeu, poporului său» <sup>20</sup>.

Legămîntul acesta încheiat pe muntele Sinai nu este numai un pact, un contract care asigură îndeplinirea unor obligații de ambele părți. În vremea profeților, această alianță capătă — față de noțiunea juridică a unui pact — și o «îmbogățire considerabilă prin unele rezonanțe afective: Israel și Dumnezeul său sînt legați prin inimă, nu numai prin drept», relațiile lor sînt asemenea celor dintre soți. Aceleași drame ale cuplului uman apar în relațiile dintre Yahvé și Israel <sup>21</sup>.

Este un aspect cu totul nou, într-un cadru fantastic și de necrezut pentru spiritul îngroșat al iudeilor. E cunoscută soarta profeților lui Israel: ei nu au fost bine primiți de societatea în care au trăit, tocmai pentru

17. *Idem, ibidem*, p. 39.

18. *Ibidem*, p. 47. Instituția căsătoriei este recunoscută și cinstită, chiar dacă «harul răscumpărător nu este pe deplin asigurat oamenilor, pentru ca să sfințească iubirea conjugală; regula de morală sexuală, impusă poporului lui Dumnezeu, canalizează deja dorințele lor anarhice...».

19. *Ibidem*, p. 172.

20. *Ibidem*, p. 48.

21. *Ibidem*, p. 49.

că o acuzau, reliefînd discrepanța dintre nelegiuirile comise față de Dumnezeu, și iubirea perseverentă a Celui ce-și ia rol de soț iubitor, răbdător, așteptînd întoarcerea fiilor lui Israel.

Adesea Mirele Noului Legămînt amintește prin cuvintele Lui această iubire dornică de răspuns: «Ierusalime, Ierusalime, de cîte ori nu am vrut să sting copiii tăi, cum își strînge găina puii sub aripi și nu ați vrut» (Matei 23, 37). «Iată, acum vi se lasă casa pustie» (Luca 13, 34, 35).

Dar, spre deosebire de aspectul antropomorfic al relațiilor dintre Yahvé și Israel, drama trădărilor și a tuturor înșelăciunilor lui Israel nu mai are — în această alianță — un partener omenesc. «Actorul care joacă rolul soțului nu mai este un om. Este Dumnezeu cel viu El însuși, și aceasta schimbă complet perspectiva deznodămîntului. Cu toate infidelitățile lui Israel, mînia lui Yahvé împotriva păcatului nu poate desființa fidelitatea Lui din acest pact. Dimpotrivă! Această fidelitate creatoare vrea să obțină revenirea și convertirea poporului păcătos, ca apoi să poată restaura relația din alianță în toată puritatea ei ideală»<sup>22</sup>. Mai mult decît orice soț iubitor, acest soț-Dumnezeu suferă în iubirea Lui, amenință și așteaptă reîntoarcerea, într-o fidelitate care se lasă umilită la nesfîrșit<sup>23</sup>. El dorește să ierte mereu și nu pierde nici o ocazie să o facă.

În acest simbolism nupțial, «totalmente absent din limbajul biblic pînă la profeți», cum precizează autorul citat mai sus, gîndirea religioasă a societății mozaice reține mai puțin caracterul de model pe care soții îl au de urmat în lăuntru căsătoriei lor, cît, ceea ce era mai important, specificul de popor iubit cu osebire de Yahvé, ceea ce-l îndreptățește să se mîndrească în momentele de liniște a existenței lui, dar și să nu-și piardă nădejdea într-un viitor pe care și-l știe asigurat.

Această etapă din istoria iudeilor confirmă pregătirea pe care Dumnezeu o face pentru momentul în care — și «Femeia» cu care — căsătoria lui Yahvé se va consuma; simbolul alianței Lui va deveni realitate, «taina cea din veci ascunsă» acestui popor, care nu o va putea înțelege, în afara celor cîțiva aleși ai lui.

Tocmai termenii acestei alianțe au rămas neînțeleși de iudei, cu toată insistența profeților în a sublinia, în limbajul lor simbolic, atît fidelitatea soțului, cît și degradarea în care se complăce cetatea Ierusalimului — «soția» care nu-și merită dragostea.

Capitolul 2 al cărții lui Osea arată desfășurarea raporturilor lui Dumnezeu cu Israel, care se conturează și înscriu pe linia dramei unui cuplu uman. Acum, problema fecundității, atît de insistent infuzată iudeilor dinainte de profeți, «nu mai lasă decît o urmă palidă: Israeliții sînt copiii Femeii pe care Yahvé a luat-o de soție (2, 4). Esențialul este problema iubirii»: cînd iubirea geloasă a lui Dumnezeu (2, 10), sau iubirea înșelată care repudiază (2, 4), cînd iubirea perseverentă care vrea să-și recucerească partenerul (2, 16), pentru a regăsi răspunsul iubirii de altă dată (2, 17), iubire care în cele din urmă va triumfa; și atunci

22. *Ibidem*, p. 50.

23. *Ibidem*, p. 51.

— după ce-și va purifica soția vinovată — El va reinnoi legătura conjugală într-o perfecțiune paradisiacă (2, 20—25)»<sup>24</sup> și veșnică.

Sub mantia simbolismului — cum se desfășoară în special gândirea Vechiului Testament — Alianța lui Yahvé cu Israel poartă în ea permanent caracterul unei promisiuni. Ideea mesianică pe care o conturează profeții mici ai Vechiului Testament este implicată în acest legământ. Dumnezeu nu este numai «iubitorul», dar și salvatorul; nu numai Cel care îi scapă pe iudei din robiiile cu care i-a pedepsit, dar și Cel care va face să strălucească deasupra tuturor popoarelor piatra cea de preț.

Chiar dacă mesianismul iudaic se reduce mereu la stăpînirea lumească, el a predominat, minoritar, în înțelepciunea celor ce știau să citească Scripturile. Aceștia au putut înțelege de ce au fost pregătiți atâtea veacuri, ce au așteptat, și de aceea au putut exprima, fără echivoc, la plinirea vremii, adevărul: «Tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care ai venit în lume (Ioan 11, 27). În aceasta s-a «materializat» Taina căsătoriei dintre Yahvé și Israel: nașterea din trupul lui Israel a Fiului lui Dumnezeu, Fiul-Omului născut din Fecioara fiind Fiul cel din veci născut din Tatăl.

Simbolismul acestei Alianțe este forma în care promisiunea lui Dumnezeu a putut fi acceptată, dacă nu și înțeleasă la timp. Revelarea inițială a lui Dumnezeu ca Tată — nu numai ca Tată creator al tuturor celor văzute și nevăzute, dar ca *Tată iubitor* al fiului Său care este omul —, se dezvoltă în revelarea unei noi iubiri aceea de *soț iubitor* și jertfelnic. Cele două iubiri nu se înlocuiesc, nu se prelungesc una în alta, ci se completează la modul divin. Numai Dumnezeu este capabil de o asemenea «înjosire», o asemenea umilire. Act chenotic a fost și acceptarea celui rol de «soț gelos», Acela care-și păstra soția modelînd-o, pregătînd-o și desăvîrșind-o pînă la acea noblețe maximă a neamului omenesc: Femeia din care El naște pe Fiul Său — Fiul Omului.

Această paternitate simbolică a Vechiului Testament devine în Noul Testament paternitate ontologică. Prin preluarea naturii tuturor exemplarelor umanității, Fiul lui Dumnezeu face din toate aceste exemplare fii ai Tatălui Său. Dar simbolul «soțului» din Vechiul Testament nu dispăre cu totul: dacă el nu mai este, în Noua Alianță, prerogativă a Tatălui ceresc, aceasta este acum a Fiului, Care devine «Mirele»; El este Cel în care Tatăl a predat toată jertfelnicia soțului. El este Cel prin care se salvează noul Israel, omenirea «schimbată la față», neamul în care vechiul Israel trebuia să-și vadă prelungirea, continuarea, transformarea.

În Fiul Său, Dumnezeu creează din nou omenirea, o restaurează. Fiul preia rolul inițial al Tatălui, Care nu mai e în dialog direct cu omul. De

24. Este remarcabilă interpretarea și concluzia pe care Grelot o aduce la finele acestor pagini: «Acest final al dramei este important de semnalat. În adevăr, el leagă realizarea perfectă a căsătoriei-arhetip dintre Dumnezeu și poporul Său, cu alianța cea nouă, care nu se va realiza decît la sfîrșitul vremii. Și, decît să vorbim despre un *arhetip*, aici ar trebui să vorbim de un *teleotip*, dacă ni se îngăduie să folosim acest neologism». Grelot sesizează, cu finețea cu care a condus și pînă acum expunerea acestei teze, că alianța sinaitică a avut un caracter istoric, ca punct de plecare; dar că rolul și «obiectivul ei este alianța *eshatologică*» (*op. cit.*, p. 52).

acum totul se dă «prin Fiul»: răscumpărarea și harurile, judecata și viața veșnică.

Simbolul «Mirelui» ia în Noul Testament locul celui al soțului, din Vechiul Legământ, și cu modificarea că finalitatea relației este alta: actualul model al omenirii nu mai îndeamnă numai la fidelitate conjugală, ci la sfințenie, la desăvîrșire: «Fiți sfinți, precum și Tatăl vostru din ceruri este sfânt» (Matei 5, 48) și în ceruri nimeni nu se va mai cununa (cf. Marcu 12, 25) ci toți vor fi ca îngerii.

Cununia nu mai are rolul-funcție-etno-socială al reproducerii neamului, ci se păstrează ca un bun sfințitor al cuplului, ca o formă de viață, dar nu singura, nu indispensabilă noului Israel, care are altă viziune, alt ideal, dar și alte posibilități de a le realiza. Hristos este Mirele unui «neam» ai cărui reprezentanți se pot sfinți ori prin Taina Cununii, ori singularizându-se în chipul Mirelui, în numele Lui. Neamul Noului Israel sporește prin sfințenie, sau în sfințenie: fie printr-o cununie care naște fii, introduși în Împărăția lui Hristos prin Taina botezului, fie prin urmarea Fiului neunit, a Mirelui care poartă în trupul Său omenirea sfințită, Biserica.

Să subliniem și faptul că Mirele Noului Testament rămîne «Mire»; nu-L vedem niciodată ca «Soț»<sup>25</sup>. La nunta Fiului de Împărat sînt toți chemați: bărbați și femei. Fiecare purtător de Hristos este partener al Mirelui, într-o relație nouă asemenea căsătoriei, care însă nu se consumă niciodată la modul cunoscut: ea este o veșnică chemare, un veșnic: «vino!», ca în finalul Apocalipsei. Sau, noul mod de «consumare» este acum Jertfa. Mirele Hristos are de Mireasă Biserica — acea comunitate umană care-L «măncîcă» și care I «se aduce»: I se aduce cu iubire din iubirea Lui. Consumarea legăturii noi dintre «Mire» și «Logodnica» Sa își are pecetea în consumarea pe Cruce: «Săvîrșitu-s-a». S-a consumat jertfa. Unirea cu Mirele se face în jertfirea de sine, în consumarea, arderea, împreună-consumarea, prin focul iubirii desăvîrșite, la nivelul fiecărui logodit cu Hristos<sup>26</sup>.

\*

25. Rînduiala cununii așează la logodna mirilor și rugăciunea aceasta: «Cel ce dintre neamuri mai înainte Ți-ai logodit Biserica, fecioară curată, binecuvîntează logodna aceasta; unește și păzește pe robii Țăi aceștia în pace și într-un gînd» (*Aghiazmata*, ed. III-a, București, 1976, p. 65). Iar mai tîrziu, la cununie, continuă: «Cel ce din rădăcina lui Iesei după trup ai crescut pe pururea Fecioara și dintr-însa Te-ai întrupat și Te-ai născut spre mîntuirea neamului omenesc; Care pentru negrăitul Tău dar și multa bunătate ai venit în Cana Galileii și nunta care era acolo ai binecuvîntat... Insuși, Stăpine, primește rugăciunea noastră...» (*ibid.*, p. 72). Adresarea către Hristos e clară și arată cum Cel ce s-a născut din Fecioara, și-a logodit Biserica și a binecuvîntat nunta din Cana.

26. Mirele Hristos este numai «Logodnicul» Bisericii, al «Comuniunii sfinților». El nu este ontologic legat de căsătoria exemplarelor umane, ci aceasta e dată ca arhetip, înființată, în creația perechii omeneste, de Sfînta Treime. Relația de sfințenie, dată inițial și pierdută de oameni odată cu păcatul, nu mai este posibilă la modul perfect, cum a cerut-o Creatorul la început. Ea este susținută prin harul Tainei, dat acum prin Duhul. Iar Mirele și Biserica Lui sînt exemplul, în modul jertfirii Lui pentru Ea. Comparația apostolului Pavel este simbolică, este un îndemn, ca soțul să-și iubească

De aceea putem afirma că Hristos nu avea de întemeiat Taina cununiei, ca unire dintre bărbat și femeie : El o confirmă și o sfințește cu prezența Sa, pe cea care își are arhetipul în «ziua» finală a întemeierii lumii ; finalul întemeierii lumii a culminat prin întemeierea Tainei Cununiei. Iubirea totală între un bărbat și o femeie, care se unesc în numele lui Dumnezeu, cu binecuvântarea Lui, continuă și azi porunca Creatorului : creșteți și vă înmulțiți și stăpiniți pământul. Dar modul creșterii, al înmulțirii și al stăpînirii, nesezizat de perechea primelor timpuri, a fost arătat, demonstrat chiar în istoria neamului omenesc : omul este înfipt în Dumnezeu și nu-și poate păstra viața decît dezvoltîndu-și rădăcinile în El. Extragerea, ruperea din El înseamnă moarte. Iar viața, creșterea și sporirea în «viață», înseamnă lărgirea continuă a unghiului deschis din și către Dumnezeu, lărgirea la nesfîrșit, pînă la includerea totală în viața dumnezeiască, viața de har în care a fost pus inițial să trăiască.

Ceea ce unora le e dat — sînt chemați — să realizeze prin căsătorie, prin Taina cununiei, altora le e dat — sînt chemați — să împlinească prin deschiderea monopersonală în Dumnezeu, din Dumnezeu. Dacă cuplul poate realiza sporirea personalității prin dialogul fiecăruia cu partenerul său și — împreună — cu Dumnezeu, ceilalți și-o pot realiza prin «configurarea» personalității după modul celibatului hristic. Iar «stăpînirea» lumii înseamnă — și începe prin — stăpînirea de sine, prin echilibrarea fiecăruia, fie în lăuntru cuplului, fie în lăuntru monopersonal al celibatului hristic.

Raportul actual cu Dumnezeu, al omului răsкупărat, este în funcție de Hristos. În El își are fiecare modelul vieții actuale și al celei viitoare. Căsătoria își vede modelul desăvîrșit în relația lui Hristos cu Biserica. «Iar eu zic despre Hristos și despre Biserică» — formula apostolului Pavel, descrie singurul mod în care căsătoria urmează cursul voit de Dumnezeu : al iubirii totale, al dăruirii depline, pînă la jertfă, a unuia pentru celălalt, dar și al cuplului, pentru ceilalți. Pentru că cuplul creștin nu este doar o finalizare a conturului celor două persoane, o încheiere a destinului fiecăruia în Hristos : el presupune uneori și o prelungire în viitorul comunității, a societății umane în care viețuiește. Cuplul creștin care naște fii este deschis către ceilalți, și pentru aceea că viitorul lor are implicații în societatea ce-și prelungeste mersul pe pămînt. El este deci responsabil de modul cum va determina acest mers, prin plasarea fiilor săi în procesul conviețuirii lor alături de ceilalți.

soția așa cum Hristos iubește Biserica. Comparația lasă neatinsă distanța dintre modul divin al relației Hristos-Duhul (= Biserica), și cel omenesc, care se realizează între oameni. Cuplul este chemat să fie ca Sfînta Treime, după chipul și asemănarea Ei. O consecință a acestei subtile diferențieri este faptul că fiii născuți dintr-o căsătorie, cit de reușită — sfîntă la nivelul uman, nu-și poate extinde sfințenia la fiii ei ; ei trebuie să fie botezați în Hristos ; altfel sînt păgîni. Or, dacă Taina cununiei ca sacrament ar fi ontologic legată de Hristos (+ Biserica), ceea ce decurge din ea biologic ar fi sfînt, copiii ar fi fiii ai lui Hristos + Biserica. Dar nu sînt. Hristos însă este Cap Bisericii și El este Cap și al acelei «ecclesia domestica» — diada comunitară care este căsnicia. Legătura de esență este între El și cuplul creștin, ceea ce învederează faptul că în interiorul cuplului relația o întretine Duhul Sfînt, Care a și sfințit-o prin Taina nunții.

Dar această corelație a exemplarelor umane nu este lăsată de Hristos la nivelul puterilor lor, sau al înțelegerii lor. El a asigurat comunitatea de care s-a desprins la Înălțare, i-a întărit liniile directe ale continuității prin suflarea de Duh Sfânt — prin acordarea putinței de a fi perpetuată realitatea Jertfei Lui, cu darul preoției; și apoi, prin «trimiterea» la lucru a Consubstanțialului Său, a Duhului Sfânt în persoană, Care preia conducerea Noului Israel întemeiat prin răscumpărarea Logosului, jertfit și înviat.

Duhul cel care încălzea, «sub aripile Sale», creația în prima ei existență, reîntră în acțiunea Lui fundamentală: «Sfințitorul», Domnul de viață-făcătorul, preia lucrarea — majoră globală și unică în decursul neamului omenesc — a lui Hristos și o repartizează în timp, amănunțit, în toate etapele vieții umane, — fiecăruia și continuu. El este cel în Care se revelează Dumnezeu omului, cel care luminează mintea și trupul, cel care sfințește cuplul sau singulara viețuire a monahului. Pentru că în El se activează toate Tainele: pe El L-a trimis Tatăl la Fecioara, ca să-L nască pe Iisus-Logosul; pe El Il trimite Hristos ca să nască Biserica. Iar fiii Bisericii sînt născuți «din apă și din Duh».

Duhul Sfânt, Mîngietorul, Duhul lui Hristos, este Cel care-L naște pe Hristos euharistic, în fiecare zi, pe altarele mîntuirii noastre; El este și Cel care naște în Biserică un nou nucleu hristic în perechea de oameni — prin sfințirea lor, în Taina nunții. Nunta dă naștere unei noi celule ecleziale, înainte de — sau fără — a se naște din cei doi o celulă biologică.

Taina cununii constă în integrarea cuplului în societatea euharistică, în comunitatea eclezială, în aceeași măsură în care este învelirea în duh de sfințire a partenerilor care se iubesc și și-au ales să-și ducă viața împreună. Caracterul de mister, de Taină, constă fără îndoială și în iubirea celor care-și vor lăsa pe tatăl și pe mama lor și vor fi amîndoi un trup. Dar specificul creștin al căsătoriei — cununia — este sudarea unei noi celule, vibrante și concrescînd în iubire, în trupul de Taină al Bisericii, în trupul lui Hristos, Marele Iubitor, Cap al Bisericii și deci Cap și al «bisericii domestice».

În același sens vorbește Pavel Evdokimov despre ontologia acestei Taine. «Textele Dreptului canonic ortodox definesc comuniunea conjugată chiar ca o formă deosebită a «comuniunii sfinților». Astfel, formula clasică a lui Balsamon: «Aceste două persoane unite într-o singură ființă, nu este decît o imagine concretă a Bisericii — pluralitate de persoane unite într-un singur trup». Iar dacă «ființa conjugată» — omul — este după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, relația comunitară a soților nu mai este o simplă analogie (cu Biserica, *n.n.*), o similitudine. Ea nu este «asemenea Bisericii», ci, «în realitatea sa harică, comunitatea soților este parte organică a comunității ecleziale, ea este Biserica»<sup>27</sup>.

27. Redăm acest text după o culegere a gîndurilor exprimate de teologul rus în diferite ocazii, editată recent, sub titlul de *La Nouveauté de l'Esprit*, de Placide Desseille (monahul francez trecut la ortodoxie), în colecția «Spiritualité Orientale et Vie Monastique», Bégrolle, 1977, p. 225—226.

Afirmația poate părea exagerată modulii conformist, sau chiar celui nonconformist, de a privi viața și ancorarea individului în societate. Dar ea trimite la ceea ce aduce cu adevărat nou Taina cununiei, față de mult cîntata «iubire» a tuturor secolelor. Pentru că e vorba nu numai de un sentiment, uneori înălțător, care trezește imagini paradisiace unei tinere și neîncercate iubiri. Taina nunții rămîne Taină continuu între cei doi parteneri, ca pecete sfîntitoare a fiecărei clipe de viață. Legătura aceasta pentru cuplul creștin este indisolubilă în măsura în care Iubirea este nesfîrșită. Ea presupune angajament reciproc «la bine și la rău», cum spun alte confesiuni, pentru ca iubirea să crească prin încercări și peste încercări, ca ea să se consolideze, să depășească pragul minor al afecțiunii cotidiene și să se reverse în Iubire — iubirea care în teologia paulină rămîne înscrisă cu litere de foc. Acea iubire, care «toate le rabdă, toate le crede». Iar aici intrăm în capitolul marilor virtuți teologice — expus dumnezeiește în teologia paulină —, dintre care cea «care rămîne» este dragostea — baza însăși a Tainei Cununiei.

Binecuvîntarea Bisericii — pe care preotul oficiant o dă în numele Bisericii, comuniune a sfinților — este nu o simplă luare de act a consimțămîntului părților; ci este concluzia actului sau actul însuși de rugăciune insistentă a comunității ecleziale, pentru ca cei doi care se însoțesc spre sporirea iubirii să poată duce această hotărîre la bun liman. Cei doi creștini care și-au propus același drum au nevoie de rugăciunile Bisericii, prin care se acordă harul special al acestei Taine, har cu care Duhul Sfînt îi însoțește în toate clipele vieții lor. Dacă ritualul acestei Taine folosește în Ortodoxie «cununa mucenicilor»<sup>28</sup> drept simbol, dar și avertizare, pentru tentațiile și descurajările ce pot urma în drumul căsnicei, lucrul este mai mult decît simbolic: soții au datoria de a lupta pentru păstrarea juruinței pe care o fac unul față de celălalt, ambii și fiecare față de Dumnezeu și față de comunitatea în care intră să conviețuiască: «Iată, fiilor duhovnicești, prin punerea mîinilor pe sfînta Evanghelie și pe sfînta Cruce, ați săvîrșit jurămînt înaintea sfîntului altar, că veți păzi legătura dragostei și a unirii între voi pînă la mormînt curată, neîntrepută, dreaptă, cinstită și că nu vă veți abate de la datoriile voastre nici unul, urmînd ce este plăcut lui Dumnezeu și oamenilor»<sup>29</sup>, spune preotul noilor cununați.

Harul primit în Taina Cununiei vine în ajutorul soților ca ei să realizeze acel spor, acea creștere tainică a fiecăruia prin celălalt, ajutîndu-se cu celălalt, cunoscîndu-se prin celălalt, cum numai iubirea poate face să transpară în fiecare ceea ce strălucirea iubitorului luminează. «Viețuind împreună, cele două persoane se configurează una pe cealaltă — spune Părintele D. Stăniloae — încît bărbatul se completează și ca per-

28. «Adu-Ți aminte de dinșii, Doamne Dumnezeul nostru, precum Ți-ai adus aminte de sfinții Tăi *patruzeci de mucenici*, trimițîndu-le lor cununi din cer», se roagă Biserica prin preot, care le unește mîinile spre conviețuire (*Aghiazmatar*, ed. cit., p. 74).

29. *Aghiazmatar*, ed. cit., p. 81.

soană prin femeie și invers. Fiecare devine un fel de co-persoană și, amîndoi, o unitate co-personală»<sup>30</sup>.

Sensul adînc, vechi antropologic, al Tainei Cununiei rezidă în unicatul-bărbat pe care femeia îl găsește în alesul ei și invers, precum și în unicitatea perechii care se prezintă în fața altarului. În aceasta rezidă nevoia de rugăciune și de binecuvîntare a Bisericii, mai mult decît în moștenirea biblică a prolificității Sarei. «Păzirea patului curat» — cum spun rugăciunile din rînduiala cununiei — este semnificativă și este un imperativ pentru cuplul creștin. Pentru că Nunta este nu numai un contract care aduce o pereche de oameni «în rîndul lumii», cum formulează stereotip limbajul comun, ci ea este Taină, descoperitoare de taine în exercițiul de iubire la care se angajează mucenicește mirii<sup>31</sup>. Ea nu este o legitimare a practicării unei sexualități despersonalizate, ci promisiunea unei fidelități reciproce, nedezmințite în perioadele de încercare ce nu vor înceta să apară<sup>32</sup>. Cei ce se iubesc promit în fața altarului să-și păstreze iubirea; recunosc fiecare datoria de a fi alături de celălalt și de a rămîne, învingînd vicisitudinile inerente.

Firește, este vorba de un contract matrimonial, un legămînt care — prin însăși natura oricărei obligații — creează impresia unei limitări a libertății partenerului, «contractantului». Dar acesta este și sensul oricărui legămînt: recunoașterea unor obligații față de celălalt, menținerea apropierii, respectarea promisiunii, fără de care libertatea ar însemna jocul fără de frîu al capriciului, al arbitrarului, acceptarea impulsului orb al individualismului egoist.

Dar în cazul «contractării» căsătoriei (să nu uităm că ea este un «pact», un «legămînt»; acest caracter din Vechiul Testament este doar îmbogățit prin harul și puterile noi pe care le dă Sfîntul Duh!), angajamentul presupune obligații infinite mai mari decît numai respectarea literei contractuale. Soții «cresc» împreună, își datorează unul altuia

30. *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, București, 1978, vol. III, p. 182.

31. Evdokimov spune: «L'amour humain apparît propédeutique à l'amour divin» — în *Sacrement de l'Amour*, Editions de l'Épi, Paris, 1962, p. 153.

32. Specificul pe care fiecare soț îl capătă prin celălalt este legat indisolubil de cel care-l este «co-persoană», cum spune Părintele Stăniloae, care în această idee adaugă: «De aceea, bărbatul care ar trece de la o femeie la alta nu se mai realizează ca persoană — definită prin conviețuirea cu o singură persoană ca femeie. Trăsăturile lui personale vor deveni fluide» (*op. cit.*, p. 182); și același lucru este valabil pentru femeie.

Exacerbarea unei sexualități desprinse de fundamentul iubirii jertfelnice, de conviețuirea familială care implică mularea fiecăruia potrivit asperităților vieții de cuplu, de familie și de societate, duce la despersonalizare, la dezumanizare. Evdokimov adaugă: «Atunci cînd iubirea sexuală este impersonală, ea este izvorul celor mai odioase profanări și a înrobirii celei mai umiltoare a spiritului omenesc... Iubirea nu reliefează, nu se mișcă numai în ordinea zilei, ci în ordinea zilei celei din urmă». Și în continuare dă un citat oferit de sfîntul Clement Alexandrinul: «Cînd va veni Împărăția lui Dumnezeu?» — este întrebarea, la care Domnul răspunde: «Atunci cînd veți desființa hainele rușinii și cînd doi vor fi unul și cînd masculinul și femininul nu vor mai fi ca masculinul și femininul» (*Sacrement de l'Amour*, ed. cit., p. 58).



chipul pe care-l capătă prin celălalt, își pot da unul celuilalt mîntuirea, sau dimpotrivă — cum o spune apostolul Pavel, căci ce știe femeia dacă-și va mîntui bărbatul, și invers ? !

Fiecare Taină, în credința noastră, ne cizelează, ne luminează, ne curățește, pentru a intra cuviincios în Împărăția lui Dumnezeu. Dar Taina Cununiei, pentru cei ce au această chemare, are implicații eshatologice într-o măsură mai directă în lume, întrucît familia care se naște din aceasta este unitatea ontologică a societății umane, a complexului comunitar social în care celula umană își duce existența. Termenul de «*eclesia domestica*», folosit de sfîntul Ioan Gură de Aur, evocă exact întreaga gîndire patristică, foarte fidelă formulărilor teologice ce-l preced. Acesta este și miezul teologisirii lui Pavel Evdokimov, cînd se referă la esența Tainei Cununiei : «*Cînd logodnicii își mărturisesc iubirea în fața lui Dumnezeu și pronunță acel «da» conjugal, slujba nunții este în Ortodoxie ceva mai mult decît o simplă binecuvîntare, decît un schimb reciproc de consimțăminte, ce decurg din ordinea creației. Aici este vorba de învierea din evanghelie, de împlinirea ei totală care transcende istoria și-și trimite ecourile în veșnicie*». În această Taină, Biserica «*acordă ființei conjugale, astfel constituite, un har deosebit, în vederea unei slujiri, unui oficiu eclezial. Este aici crearea unei celule bisericesti, pusă în serviciul întregii Biserici, sub forma unui sacerdoțiu conjugal*»<sup>33</sup>.

Dacă ne amintim că fiecare creștin are marea cinste de a exercita o preoție împărătească, de la Taina Mirungerii pe care a primit-o după botezare, expresia de «*sacerdoțiu conjugal*», folosită de teologul rus este extrem de binevenită. Mirii care au fost încununăți cu «*mărire și cu cinste*» nu mai sînt fondatorii unui cuplu cu o «*funcție*» socială, ca înaintășii lor din Legea Veche : ei nu au numai îndatoriri biologice, despersonalizate, care reduceau atunci cuplul la celulă participantă în automatismul proliferării iudaice. «*Celula*» creștină este sfințită și sfîntă, chiar și fără înmulțirea familiei prin copii — cel puțin în sensul ortodox al credinței. Este proprie creștinismului autentic ideea unei «*funcții*» a familiei, cu sau fără copii, dar în sens spiritual, cum am văzut, și în sensul de potențare a vieții harice a lumii<sup>34</sup>. Spiritualizarea lumii, care e scopul și puterea fiecărei Taine, se lucrează și prin desăvîrșirea la care este chemat să ajungă și să contribuie nucleul pnevmatofor. Împli-

33. «*La Nouveauté de l'Esprit*», ed. cit., p. 219. Evdokimov își continuă ideea în dorința de a deschide un capitol de «*ecleziologie conjugală*» — imagine tainică a Bisericii. Este de fapt ceea ce și face el, în toate capitolele care ating problema căsătoriei sau a femeii, oferind cea mai avansată gîndire teologică actuală în teologia «*Cununiei*».

34. În *Omilia a XII-a*, la Coloseni, sfîntul Ioan Gură de Aur pune capăt mentalității iudaice care se făcea încă simțită în societatea creștină a vremii lui. El se întreabă ce diferență este între soții care au copii și cei fără, și răspunde în sensul că esența căsătoriei este iubirea. Căci «*dacă nu vor avea copii, oare nu vor mai fi tot ei aceia care nu mai sînt două trupuri, ci unul singur?*». Dragostea conjugală produce fii, dar nu e condiționată de aceasta, conchide sfîntul părinte. (La P. Evdokimov, *Sacrament de l'Amour*, p. 160).

nirea iubirii soților este nu numai o realizare, ci și o chemare spre lume, o propovăduire a iubirii <sup>35</sup>.

Desigur, nu cazurile nereușite ale acestei întovăririi pot fi date de exemplu. Neînțelegerile, lipsa de respect în lăuntrul căsătoriei, acuzațiile reciproce la care se ajunge uneori este o realitate tristă a eșecului primilor oameni și a urmașilor. Învinuiri pe care și le-au adus prima pereche izbesc și acum urechile noastre. «Căsătoria, ca legătură naturală a fost slăbită și desfigurată în multe forme după cădere, prin egoismul descătușat și dezvoltat de ea. Ea a pierdut prin aceasta harul legat de starea primordială» <sup>36</sup>, iar prin restaurarea lui Hristos și prin reprimirea harului s-au dat noi puteri omului, dar el este în formare, în continuă desăvârșire. Fiecare are a-și dobîndi el însuși conturul la care este chemat, forma optimă a realizării lui, dar atît ca monah cît și ca om căsătorit e nevoie de efort, de suferință și mai ales de răbdarea care dă loc și celui alt să se afirme alături de tine, Este relevantă afirmația Părintelui Stăniloae că momentul punerii cununilor, în timpul oficierei Tainei, e actul central al Tainei <sup>37</sup>: cununia, care-și ia numele de la cununile mirilor, este «semnul măririi, al demnității», dar aceasta este o concluzie, o confirmare a acceptării de către soți a răspunderii unuia față de altul, sau față de societate, cum de asemenea implică și renunțări și o anume asceză <sup>38</sup>.

Pierre Grelot, a cărui lucrare citată am folosit-o mult la început, pentru înțelegerea vieții cuplului în Vechiul Testament, face remarcă justă că noua religie revelată în Iisus Hristos aduce în această problemă o dublă dezlegare. În primul rînd El anunță o nouă austeritate, adîncind sensul păcatului la interioritatea lui <sup>39</sup>; se observă o reconsiderare a stării de păcătoșenie, care nu este totdeauna evidentă, după cum o aparență pioasă nu corespunde totdeauna stării reale a sufletului. «Vameșii și păcătoasele vor intra înaintea voastră în Împărăția Cerurilor» (Matei 21, 31—32) <sup>40</sup>. Iar în al doilea rînd, creștinismul înțelege just rolul și valorile trupului omenesc. Iubirea conjugală își regăsește locul ei firesc: «ca nu se aseamănă întru nimic acelor răbufniri de erotism al căror exemplu se găsește frecvent în lumea păgînă. Ea este castă, căci presupune la cei doi o atitudine de dăruire, lipsită de egoism. Ea se purifică pe măsura practicării ascezei (I Cor. 7, 2, 5) și îi smulge din rădăcină, acelor necurății înjosoare pe care sfîntul Pavel le descrie în tablouri sumbre (Rom. I, 24, 27). ...Necesitatea de a muri sie însuși pentru a trăi

35. «Iconomia Legii Vechi — spune Evdokimov — poruncește procrearea pentru perpetuarea rasei și sporirea poporului ales, în vederea nașterii lui Mesia. Dar, în iconomia harului, nașterea aleșilor vine din propovăduirea credinței» (*Sacrament de l'Amour*, ed. cit., p. 166). De altfel, «cuvîntul de instituire a căsătoriei, adresat omului ca bărbat-femeie, deasupra planului animal, nici nu menționează procrearea; ci vorbește doar de *singurătate* și de comuniunea conjugală» (*ibid.*, p. 26).

36. Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 182. 37. *Ibidem*, p. 197.

38. *Ibidem*, p. 198—199. Ascultarea soților — unul față de celălalt, renunțarea la sine, cum și castitatea cerută în lăuntrul căsniciei, pun în echilibru dificultățile vieții în căsătorie, comparate cu cele monahale, așa cum anunțase apostolul Pavel.

39. Grelot, *op. cit.*, p. 72. 40. *Ibidem*, p. 73.

în Hristos ...se impune și în viața conjugală : aceasta nu va arăta un om nou, decît dacă în centrul ei este instalată Crucea» <sup>41</sup>.

\*

Dar, cum spuneam, Taina nunții implică și un consimțămînt bilateral, consimțămînt-angajament al soților, care, firește, este indispensabil validității cununiei. Problemele de drept bisericesc ce se nasc — ca și cele nebisericesti — din conviețuire, au avut totdeauna în vedere raportarea la un suport dogmatic, un temei scripturistic sau patristic, în funcție de care s-a emis o normă, ce a devenit între timp lege, canon bisericesc.

Aspectul contractual bilateral al căsătoriei religioase este deosebit de orice alt contract dintre două persoane, pentru că dacă el tratează și despre ordinea lumească a lucrurilor, contractul matrimonial al creștinilor are implicații cu mult mai mari : o căsătorie devine Taină numai prin angajarea celor ce au «vocație» la aceasta, în fața unei alte lumi personale, cea a Creatorului lor. Nu este vorba numai de o promisiune reciprocă a soțului și soției, ci și de una comună, a cuplului, în fața lui Dumnezeu și în fața oamenilor, prin înglobarea lui expresă în comunitatea eclezială. Este un act solemn, care cere maturitate, reflexiune și așteptare — cum o arăta preludiul «Logodnei». Cînd nu se ia în serios angajamentul făcut lui Dumnezeu și ceea ce aceasta comportă, cînd consimțămîntul se ia în grabă sau se dă cu ușurință, surprizele pun în cumpănă viața cuplului și jurămîntul făcut de amîndoi în fața lui Dumnezeu apare lipsit de conținut, anulîndu-se prin hotărîrea de despărțire. Distanța între ceea ce este Taina nunții și ceea ce se poate realiza de ne-număratele perechi omenești este aceea măsurată pe scara lui Iacov.

Putem însă observa, că în societatea iudaică «repudierea» era numai un drept al bărbatului. Odată cu optica nouă a creștinismului este permis și femeii să se despărță de bărbatul ei ; dar, ca și bărbatului, numai pentru considerentul grav al adulterului.

\*

Și e cazul să subliniem acest lucru, pentru că, începutul Tainei Cununiei fiind dragostea reciprocă, dispariția legăturii adînci care i-a unit pe soți face nulă înțelegerea lor. Dar Taina însăși, ca Sacrament al Bisericii cum își pierde efectul ? Retractarea omenească prevalează într-atît încît în această Taină ea invalidează darul Duhului ?

Dacă este vreun răspuns, acela este tot cel al adîncului libertății omenești, cu dramele anihilării vieții, sau cu darul de a o potența.

Căci Taina nunții, oare nu a primit și ea, în prima pereche de oameni, germenul morții, odată cu acuzațiile reciproce ale primilor soți, și mai ales, odată cu refuzul de a asculta de Dumnezeu ?

Sămînța negației nu a afectat ea negativ și esența Tainei, care implică triplul raport : soț-soție, cuplu-Dumnezeu, cuplu-lume creată ?

41. *Ibidem*, p. 75—76.

Dacă păcatul protopărinților a fost unul din versantele libertății, nu a atras cu el pe această pantă negativă însăși esența Tainei, care cuprinde toată Taina începutului existenței umane, după concepția creștină ?

Cum Dumnezeu nu a obligat de la creație pe protopărinți să aleagă binele, ci s-a retras lăsându-le loc și pentru «altceva», nici în actuala Taină a cununiei nu poate interveni Biserica, pentru a obliga prelungirea ei, acolo unde primitorii o refuză. Pentru că, să ne amintim, consimțământul primitorului ține de validitatea Tainei. Iar Taina pe care o reeditează cuplul și o sfințește Biserica este doar activată atunci prin oficierea clericului, dar ea se prelungeste continuu, se întreține cîtă vreme se menține consimțământul. Taina «curge», se prelungeste, cît poate «concurge» în ființa celor două ipostasuri, cît soții «sînt amîndoi un trup», pentru că iubirea îi ține și îi face «un trup». Nu ambele trupuri sînt iubire, nu relația fizică menține iubirea, ci cele două voințe întilnite în iubire, devenite «una», determină unitatea acelu «singur trup». Iar dislocarea lor, chiar cînd nu a avut loc un alt sacrilegiu, face loc renegării, retractării acordului inițial. Consimțământul e nul, disensiunea e instalată în lăuntru cupulului, iar Taina iubirii, Taina Cununii a încetat.

Dumnezeu nu a prelungit nici starea de fericire adamică, prin constrîngerea cuplului din afara lui, nici măcar printr-o evidentă proprie prezență a Lui, care să le atragă permanent atenția. El Se face văzut, cînd are să le deschidă ochii asupra culpei lor, atunci cînd a fost necesar ca ceea ce urma — alungarea din rai — să fie motivat, recunoscut ca dreptate, drept consecință a păcatului. Dumnezeu «se justifică», «se explică», le explică alungarea, le respectă dreptul de a înțelege reprobarea Lui.

De aceea, spre deosebire de atitudinea doctrinei romano-catolice în chestiunea divorțului, Biserica Ortodoxă a păstrat același respect și o anume discreție, neintervenind cu hotărîri brutale în viața familiei. Cum bine remarcă Olivier Clément — vorbind despre gîndirea lui Evdokimov — Biserica Ortodoxă nu are o «teologie a divorțului ; însă se întîmplă ca ea să constate absența durabilă a iubirii»<sup>42</sup>. În fața acestui hiatus, ea nu se pronunță nici oficial, nici neoficial, ci «constată» și absolvă.

În practica primelor secole creștine, experiența Bisericii înregistrează cazuri de despărțire a soților pentru considerente grave : ingerințe ale unuia din soți contra celuilalt, sau adulter. Interpretînd epistola către Corinteni, sfîntul Ioan Hrisostom spune «este preferabil să sfărîmi legătura căsătoriei, decît cea a credinței». În caz de adulter, sau dacă unul din soți obligă pe celălalt să sacrifice idolilor, «nu ezitați — spune sfîntul — să vă retrageți de îndată ce el va crea zilnic certuri, pentru că Dumnezeu ne-a chemat să trăim în pace»<sup>43</sup>. Dealtfel, în perioada aceea adulterul era considerat ca sacrilegiu, ca fiind o călcare de

42. Olivier Clément, *Les noces de Cana*, în numărul închinat lui Pavel Evdokimov, din revista «Contacts», 73—74/1971.

43. *Omilia XIX la Corinteni*. Ediția Bareille, Paris, 1871, vol. VIII.

jurământ; sfântul Ambrozie afirma că cel ce întinează patul nunții calcă porunca dumnezeiască, «schimbînd» harul lui Dumnezeu, pierzînd adică harul nunții <sup>44</sup>.

În situațiile de mai sus, atît Biserica primară, cit și cea a primelor veacuri avea această înțelegere pentru soțul sau soția care nu mai considera posibilă conviețuirea. Dar dacă reluăm cuvintele Mîntuitorului, înscrise în Evanghelie, situația pare mai gravă în privința conviețuirii. Nu numai actul fizic al îndepărtării dintre soți poate însemna o călcare a jurămîntului făcut, ci și o detașare neexprimată, atunci cînd devine ireversibilă. În acest sens o jignire gravă și continuă atrag ieșirea din comuniunea iubirii și a respectării reciproce, însemnînd și căderea din harul căsătoriei. Chiar dacă instanțele de rigoare nu pronunță formal o despărțire, harul nunții nu mai are obiect; destinatarul era perechea care a cerut consfințirea acelei comuniuni care acum a încetat.

De fapt, independent de justificarea acțiunii de despărțire, renegarea legămîntului făcut pentru totdeauna constituie și o nedreptate; orice divorț este o nedreptate făcută de soțul care părăsește, care jignește, care anihilează pe celălalt. Iar în cazul unui real acord comun, adică o exprimare comună a disensiunii, un divorț implică o nedreptate — de astă dată făcută lui Dumnezeu: «Tu mi-ai dat-o!», spune Adam, reproșînd lui Dumnezeu neputința sa de a se opri la timp.

Dar, cum s-a mai remarcat, divorțul nu constituie o preocupare pentru Biserica Ortodoxă; teologia ei nu face un capitol de dogmatică din dezacordurile între soți, iar indisolubilitatea Tainei Cununii nu se impune cu măsuri represive. Taina aceasta a suferit zdruncinări în lăuntru ei cel mai adînc; iar după eșecul total al primei perechi de oameni, germenul separării între soți sau al discordiei între semeni, nu mai dispăre.

Biserica intervine doar cînd, după eșecul unor căsătorii, se cere repetarea Tainei Cununii, în care caz ea o admite pînă la a treia căsătorie, ceea ce reprezintă un însemnat pogorămînt. S-ar putea spune că este chiar o lezare a Tainei, a jurămîntului care s-a făcut. Dar, ca în orice pogorămînt, Biserica are în vedere prevenirea unor primejdii mai mari, cum o anunțase deja apostolul Pavel în prima epistolă către Corinteni: «...ca pază împotriva desfrîului, fiecare bărbat să-și aibă femeia lui și fiecare femeie să-și aibă bărbatul ei...; fiindcă este mai bine să se căsătorească decît să ardă» (7, 1—9).

În orice altă Taină, nevrednicia primitoului este mai puțin evidentă și consecințele — dacă sînt — rămîn pînă la un punct legate de individ și destul de ascunse <sup>45</sup>. În Taina Cununii, nepregătirea, neverificarea chemării la crearea unei mici comunități, denotă o necunoaștere a responsabilității umane. Așa de pildă, o greșită înțelegere a căsniciei, considerată ca opusă vocației monahale, face să se ia în ușor acest pas care, așa cum o arăta toată tradiția noastră, pune sarcini grele, dar nu invincibile, pe umerii întemeietorilor unei noi familii. Pentru că «starea

44. Cf. Silvestru de Canev, *op. cit.*, vol. cit., p. 484—485.

45. P. Evdokimov, *Sacrament de l'Amour*, p. 90.

conjugală, ca și cea monahală sînt două forme de castitate, proprie fiecărei modului ei de existență»<sup>46</sup> și pe oricare drum, acceptarea sau respingerea suferinței vor fi mărturia pentru modul cum s-a apreciat de fiecare dată seriozitatea acestei alegeri<sup>47</sup>.

Subliniind simțul pastoral al apostolului Pavel, teologul Evdokimov citează interpretarea sfîntului Ioan Gură de Aur la pasagiile epistolare privind cele două moduri de viață: «Cînd Hristos poruncește să urmăm calea cea strîmtă, El nu se adresează numai călugărilor, ci fiecăruia. De asemenea, El avertizează pe fiecare că trebuie să-și urască viața proprie în această lume. Din aceasta urmează că monahul și laicul trebuie să ajungă la aceeași înălțime, iar cînd cad, se rănesc în aceeași măsură»... «Vă înșelați cu totul dacă socotiți că sînt unele lucruri care se cer laicilor și altele, monahilor: ...ei vor avea de dat socoteală în aceeași măsură»... «Nu căsătoria este cauza poticnirii, ci liberul arbitru de care (unii) se folosesc rău în căsătorie»<sup>48</sup>.

Pentru că, «toate îmi sînt îngăduite, dar nu toate sînt de folos» și, mai ales, «nimic nu trebuie să pună stăpînire pe mine», cum punctează atît de subtil apostolul<sup>49</sup>: gîndurile ispititoare, slăbiciunile stării noastre omenesti, tendințele de libertate care uneori exced cadrul firescului — pentru faptul că sînt posibile, nu înseamnă că sînt și binevenite, iar acceptarea lor nu este de folos, deci nu trebuie să-și facă loc în viața creștinului. Iară căsătoria, cadrul în care doi oameni își sînt mai apropiați decît în orice altă formă de relație umană, poate deveni cîmpul de luptă al infinitelor tentații pe care, atît neputința rămasă după păcatul străvechi, cît mai ales insistentele atacuri ale dușmanului omului, le prilejuiesc cu predilecție. Și aceasta, tocmai pentru că e o Taină, poate tocmai pentru că aceasta este Taina pe care duhul cel rău o cunoaște de la începutul omenirii și în care a triumfat chiar de atunci împotriva ei. Creatura fără de trup a învins pe om, pe calea posibilă lui, prin aprinderea mîndriei și a impresiei de independență pe care o dă orice neascultare. Dar consecințele acestei căderi, care a fost de ordin spiritual și-au vădit primele manifestări mai ales în trup. Trupul este latura prin care ele devin evidente. Adam și Eva *atunci* au «văzut» trupul lor; *atunci* li s-au deschis ochii trupescului. Iar Taina Nunții paradisiace a cunoscut, după disprețuirea spiritului, legile unui trup al păcatului: înmulțirea prin sexualitate, durerea și moartea.

46. În scrisoarea I-a către Corinteni, apostolul atrage atenția asupra consecințelor grave ale păcatelor trupesti, care contrastează cu vrednicia primită de la Hristos. Oricine păcătuiește în trup greșeste «împotriva rostului trupului său». «Nu știți că trupul vostru este Templul Duhului Sfînt, Care locuiește în voi și pe Care L-ați primit de la Dumnezeu? Și că voi nu sînteți ai voștri?» (cap. 6, 17—20).

47. «Creștinismul este realist, spune Părintele Stăniloae; nu se avîntă în promisiuni de fericire neumbrite de greutate, căci viața e îmbinată din amîndouă laturile. Dar fericirea are totuși cîștigul final. Cine așteaptă numai fericire de la căsătorie, numai plăceri, nu o va putea suporta lung timp» (*op. cit.*, vol. *cit.*, p. 201).

48. Citat de Evdokimov, în *Sacrament de l'Amour*, p. 89—90.

49. I Cor. 10, 23 și 6, 12—13.

Nu este inexplicabil că trupescul determină adeseori aprecierile noastre; pentru că el este cel care ne reprezintă și, adeseori, fidel. O formă maniheistă a înțelegerii creștine a considerat, poate din unele manifestări de inferioritate ale trupului, că materia și deci și trupul sînt de disprețuit. Dar ele sînt creația lui Dumnezeu — foarte bună la început — și reclădită de Hristos în stare foarte bună, în «trup al învierii». Incapacitatea de a înțelege tainicul mecanism al spiritului care conduce materia a produs în curentele gîndirii vechi — și uneori în cea modernă — digresiuni total contrare doctrinei creștine. Oscilațiile între un exces în aprecierea și un exces în disprețuirea lui au condus ambele la folosirea nefirească a trupului. Depravările de orice natură din perioadele care au cunoscut o obnubilare a spiritului — cum au fost credințele vechi orientale cu culte orgiastice — ca și gnozele ivite din creștinismul primelor secole — au supus trupul aceluiași degradări și au adus dovada că drumul cel greu, calea cea strîmtă este prețuirea creației lui Dumnezeu și învățarea artei de a stăpîni și conduce tendințele iraționale ce se nasc în cuget, în suflet, conștient sau nu.

În secolele II—III o ramură a acestor curente gnostice atacase Taina căsătoriei, reînviind una din aceste concepții exagerate<sup>50</sup>. Marii ierarhi bisericești le-au combătut susținînd — ei, monahi și asceți recunoscuți pentru viața lor austeră — că această instituție este cinstită de Dumnezeu și promovează un bogat echilibru social.

În *Omilia XII la Coloseni*, sfîntul Ioan Hrisostom acuză: «Acest dar al lui Dumnezeu a fost acoperit de rușine pînă la rădăcină. Să-l curățăm!... Vreau să curăț căsătoria și să o readuc la noblețea care-i este proprie, ca să închid gura ereticilor»<sup>51</sup>. Iar în alt loc: «Nu vă ridicați contra acestei instituții, spune sfîntul Ioan Gură de Aur; ea prezintă un imens avantaj, nepermițînd ca mădularele lui Hristos să fie necinstite, ca sfințenia templului să fie profanată de corupție. Da, este un bine; ea susține și îndreaptă pe cel ce știe să o respecte»<sup>52</sup>.

Această îndîrjită apărare a căsătoriei este pronunțată de sfîntul părinte chiar în tratatul său *Despre Feciorie*, care întărește și reliefează opinia Bisericii despre cele două feluri de viață, ambele consacrate și ancorate în castitate: una, prin Taina Cununiei, cealaltă, prin accederea în cînul monahal. O echilibrare a celor două căi se face văzută aceea că, în rînduiala Tainei nunții are loc simbolul muceniciei, iar în ritualul tunderii în monahism sînt rînduite imagini ale nunții: «promisul» se «logodește» cu Hristos. Păstrarea promisiunii este la fel de imperioasă în ambele cazuri și în ambele situații se primește pentru aceasta un dar, o putere de la Dumnezeu, prin Duhul Sfînt.

50. Împotriva unor adepți ai gnosticilor Saturnin și Valentin, care considerau că între creștini unirea trupească a bărbatului cu femeia este Taină ea însăși, fără să fie slințită de Biserică, printr-un act sacramental, sfîntul Irineu ia atitudine în lucrarea sa, *Contra Haereses*, lib. I, c. 6, n. 4 și c. 8, n. 4 (după Silvestru de Canev, *op. cit.*, vol. cit., p. 474).

51. Citat după P. Evdokimov, *Sacrament de l'Amour*, p. 38.

52. *Despre Feciorie*, cap. 25, în trad. J. Bareille, Paris, 1874, vol. I.

Paralelismul acestor căi diferite dar convergente a fost înțeles ca atare din Biserica primară. Numai depărtarea de înțelegerea primă a sensului lor le-a colorat mai târziu divergent. Așa cum mirii își promiteau fidelitate deplină unul altuia, monahul își inchina deplin viața, lui Hristos. Mai mult, călugăria era într-o vreme considerată Taină, iar harul primit la nuntă era considerat pe aceeași treaptă cu darul celor ce intrau în monahism<sup>53</sup>.

În fapt, cele două feluri de promisiune constituie fiecare un angajament față de cineva și amîndouă sînt făcute în Hristos și în Biserică. Dar angajamentul nu se referă numai la castitatea fizică, ci la pregătirea pentru a intra în împărăția lui Dumnezeu, ceea ce presupune renunțarea la sine — pentru celălalt, sau cu ajutorul celuilalt, în căsnicie — exercițiu pe care monahul îl practică de la prima treaptă a călugăriei sale.

Cu toate că doctrina creștină arată prețuire pentru trupul omului (el e doar «templu» al Duhului Sfint), nu-i acordă totuși decît o semnificație imediată. «În mod evident, spune P. Grelot, viața sexuală nu este condamnată (în creștinism) ca fiind ceva rău. Dar ea aparține unei ordini imperfecte a lucrurilor, chemată să dispară : aceleia «a lumii prezente... Această ordine a lucrurilor va fi depășită în lumea care va să vină»<sup>54</sup>, aceea în care cei căsătoriți vor trăi ca și cînd nu ar fi căsătoriți, «cînd nu va mai fi nici femeie, nici bărbat, ci toți vor fi una în Hristos» (cf. Gal., 3, 28).

După o lungă perioadă în care sexualitatea a predominat societatea omenească, menținînd-o cu prea puțin deasupra noțiunii de specie, odată cu apariția creștinismului, această funcție a supraviețuirii speciei umane s-a schimbat dintr-o necesitate, într-o posibilitate. Numai harul, cu care natura umană a fost impregnată substanțial, a putut echilibra în regnul nostru funcția sexualității. Numai prezența perpetuă a Duhului lui Hristos în celula eclezială a căsătoriei — de la oficierea Tainei căsătoriei pînă la finele vieții cuplului — îi asigură supraviețuirea, transformînd nereușita într-un resort de forțe noi, sau canalizînd impetusul excesiv de vitalitate debordantă, într-un rezervor de energie spirituală. Afirmatia este în același mod valabilă pentru singularul viețuitor în cinul monahal.

\*

După analiza Tainei Cununiei, pe care am încercat-o în rindurile de mai sus, credem că putem încheia cu următoarea concluzie :

Taina nunții are caracter ecleziologic, cu rădăcini în revelația primordială a Dumnezeuului-Treime. Ea presupune — fără a avea în aceasta un caracter constitutiv — o sporire a trupului adamic : întîi al primului cuplu adamic, apoi al Celui de al doilea Adam, prin adăugarea harului

53. Silvestru de Canev (op. cit., vol. cit., p. 480), citează aici pe Dionisie Areopagitul, *De eccl. hierarchia*, c. 6, n. 1—2.

54. Op. cit., p. 77—78.



dat în Biserică de Duhul Sfânt, dar accentul principal și indispensabil (constitativ) este prezența iubirii creatoare în aceeași măsură în care este jertfelnică.

Prin Hristos ea recapătă caracterul pierdut de mister, de sacrament al Bisericii, pe care nu îl are decît în forma înglobării ecleziale a cuplului ca nucleu comunitar, în marea comunitate a Împărăției-Mirese a lui Hristos, care e «Biserica-Trup al lui Hristos».

Caracterul de Taină, pierdut prin cădere, se restabilește de la Hristos și funcționează ca atare numai în omul-pereche-membru al Trupului hristic. Această pereche, sfințită de Biserică constituie «crearea unei celule a Bisericii, așezată în serviciul întregii Biserici sub forma unui sacerdoțiu conjugal»<sup>55</sup>.

Drd. ANCA MANOLACHE

## MILENARISMUL

### I. Preliminarii

Sub numele de *milenarism* (de la millenium = o mie de ani) e cunoscută învățătura de credință care susține că *Mintuitorul Iisus Hristos, între venirea a doua și sfîrșitul lumii, va întemeia pe pămînt o împărăție nouă, în care El va domni cu dreptii o mie de ani*. Recomandat ca un capitol de doctrină creștină, cu numeroase implicații dogmatice și morale, precum și ca o ermeneutică spiritualistă, milenarismul este de fapt o viziune eshatologică «pămîntească», o interpretare fantezistă a unor texte scripturistice și o gîndire religioasă lipsită de adevărul mîntuirii<sup>1</sup>.

Învățătura despre «împărăția de o mie de ani» a ajuns cu timpul să reprezinte o principală deviere de la dreapta credință, dar și să constituie o temă centrală a unei concepții religioase în care atitudinea negativă față de creație, repulsia față de lumea pămîntească și disprețul față de progresul social să atingă cote din cele mai ridicate. Înfirmată pe nesimțite în veacul al IV-lea și al V-lea, erezia hiliastă (cum i se spunea în vechime) reapare după douăsprezece secole în sînul protestantismului, și este predicată de secta anabaptilștilor, cunoscînd o dezvoltare continuă<sup>2</sup>. Avînd o aparentă fundamentare biblică, această

55. P. Evdokimov, *La nouveauté de l'Esprit*, op. cit., p. 219.

1. În Biserica noastră s-au scris lucrări de cercetare asiduă privind această deviere de la dreapta credință, după cum sînt: Vasile Loichița, *Chiliasmul (milenarismul)*, 1926; Dr. Vasile Gheorghiu, *Împărăția de «mii de ani»*, 1928; Prof. C. Nazarie, Iuliu Scriban, D. Georgescu Silvestru, *Pentru ce prăznuiesc creștinii Duminica Sfîntă*, Cernica, 1931; Prof. Pr. Dr. P. Deheleanu, *Manual de Sectologie*, Arad, 1948, p. 45—50 și 474—508; Prof. Pr. A. N. Constantinescu, *Sectologie*, Buc. 1943, p. 15—27; Nicolae Stănescu, *Hiliasmul și incoerențele lui*, în «*Ortodoxia*» IX (1957), nr. 2; Prof. N. Chițescu, *Despre milenarism*, în «*Mitropolia Moldovei și Sucevei*», XLVIII (1972), nr. 5—6; Prot. Dr. Petru Deheleanu, *Împărăția de o mie de ani (Mileniul)*, în «*Mitropolia Banatului*», XXVI (1976), nr. 1—4 și altele.

2. H. Ch. Chéry, O.P., *L'offensive des sectes*, Paris, 1961, p. 39—44.

falsă învățătură religioasă, în contradicție evidentă cu Revelația dumnezeiască, prezintă o serie de incoerențe care favorizează apariția în cuprinsul ei a adversiunii față de valorile culturii și ale civilizației<sup>3</sup>.

Milenarismul se caracterizează prin: a) învățătura parusiei (ară-tării) neîntirziate a Domnului; b) învierea separată a credincioșilor pentru ca aceștia să împărătească cu Hristos o mie de ani, și c) tăgăduirea veșniciei pedepselor. Accentul principal cade însă pe ideea «milenistă», de care ne ocupăm în special. Originea ei fiind foarte veche, ea trebuie căutată într-o perioadă precreștină. Se știe că iudeii, înțelegând greșit profețiile mesianice din Vechiul Testament (Isaia XLI, 56; Daniel XXIV, 7; Iezechiel XL, XLVIII) credeau că Mesia va întemeia numai pentru ei, în detrimentul celorlalte neamuri, o împărăție vizibilă pe acest pământ și că această împărăție va precede sfârșitul lumii și judecata de apoi<sup>4</sup>.

Preluând această interpretare, milenariștii o pun în legătură cu unele cuvinte rostite de Mântuitorul și de Sfinții Apostoli, izolând anumite texte și rupindu-le din întregul învățăturii creștine, pentru ca în acest fel să poată fi răstălmăcite după plac. În locul unui Mesia blând și smerit cu inima, pe care îl descrie profetul Zaharia (IX, 9) și care suferă patimile și moartea în locul nostru (Isaia LIII), atenția milenariștilor se îndreaptă spre un rege «pămîntesc», care vine să zdrobească pe dușmanii poporului ales, să pedepsească pe necredincioși și să apere pe drepti, întemeind o împărăție nouă. Îmbrățișarea erorii milenariste, după Reformă, a adus cu sine și ispita de a stabili data revenirii Domnului, în care e concentrată ardoarea deplasată a așteptării mesianice.

Milenarismul profesat în zilele noastre de adepții unui creștinism denaturat nu constituie numai o simplă reluare a ereziei hiliaste din timpurile primare. Numărul de idei ale hiliasmului din trecut, cunoscut astăzi ca patrimoniu al unui eshatologism rău conceput, s-a îmbogățit cu teme noi, care provin, în general, din desconsiderarea sau chiar aversiunea față de Biserica întemeiată de Hristos și din refuzul realităților lumii prezente. Milenarismul de astăzi nu mai este «hiliasmul» din trecut, o eroare cu privire la evenimentele ce vor avea loc la sfârșitul lumii. El este o erezie ce se referă, tot atât de mult, la existența și misiunea Bisericii în istoria mîntuirii, aducînd cu sine și grave prejudicii asupra operei răscumpărătoare săvîrșite de Fiul lui Dumnezeu însuși<sup>5</sup>. Predicînd și punînd termen apropiat parusiei, susținătorii milenarismului spun că Hristos nu ar fi propovăduit altceva decît o «împărăție» de tip eshatologic, care urmează a lua ființă numai după un iminent sfârșit catastrofal al lumii<sup>6</sup>. Între milenariști e acreditată ideea că Biserica este o realitate cu totul străină de Împărăția lui Dumnezeu și chiar potrivnică acestei Împărății. Ispitiți a crede că «mileniul» trebuie

3. Roger Mehl, *Traité de sociologie du protestantisme*, Neuchâtel (Suisse), 1965, p. 208.

4. J. Sirven, *Les idées juives au temps de Notre Seigneur*, Paris, 1934, p. 171—186.

5. În această perspectivă tema nu a fost privită teologic.

6. În vremea noastră, tema milenarismului este propagată în special în sînul grupării sectare «Martorii lui Iehova», de aceea aceștia au primit denumirea de mileniști.

înțeles după literă și că el va desființa și va înlocui orice fel de instituție, de orice natură, milenariștii au ajuns la concluzia că Biserica tradițională, ca instituție umană, aparține ea însăși celui rău, urmînd să fie distrusă de războiul ce va avea loc mai înainte de instaurarea fericirii făgăduite.

Tradiția ortodoxă, care păstrează cu sfințenie moștenirea apostolică, a înțeles că Apocalipsa exprimă măreția lucrării mîntuitoare a Domnului, după înălțare și pînă la parusie, într-o formulă majestuoasă, simbolică și profetică : «*Împărăția de o mie de ani*». Pentru a cunoaște natura și a descoperi semnificația acestei Împărății, ea are în vedere raportul pe care Scriptura însăși îl stabilește între Împărăția lui Dumnezeu și Biserică, înlăturînd astfel orice eroare de interpretare «milenistă». În consecință, vom prezenta, în continuare, învățătura ortodoxă cu privire la «mileniu», folosindu-ne de datele scripturistice luate în întregime, dovedind astfel că ea se află în antiteză ireductibilă cu erezia milenaristă, căreia îi opune adevărul unic al mîntuirii.

## II. Interpretarea ortodoxă a textelor scripturistice

1. *Inaugurarea Împărăției lui Dumnezeu, prin venirea în lume a Mîntuitorului Iisus Hristos, a adus cu sine împlinirea profeției despre restabilirea împărăției lui Israel, anunțată în Vechiul Testament.* Ea nu a rămas o simplă făgăduință. Sfîntul Ioan Botezătorul, la plinirea vremii, ne vestește : «*S-a apropiat Împărăția cerurilor*» (Matei III, 2). Descoperirea acestei realități divine e pusă în Evanghelie în legătură cu înfăptuirea prezicerii rostite de către profetul Isaia : «*Poporul care stătea în întuneric a văzut lumină mare și celor care ședeau în latura și-n umbra morții lumină le-a răsărit*» (Matei IV, 16 ; cf. Isaia IX, 1). Împărăția aceasta a lui Hristos, căreia Domnul însuși i-a pus temelie (Efes. V, 5 ; Coloseni I, 13 ; II Timotei IV, 1 ; Apocalipsa XII, 10 etc.) și despre care ne-a arătat în toate parabolele Sale : cum va crește, pe cine va cuprinde, ce preț va avea și altele, este o comunitate de credincioși alcătuită din toate neamurile pămîntului, formînd o împărăție nouă, spirituală, în care stăpînește, în mod deplin, Dumnezeu. E o împărăție a sufetelor și în suflete (Luca XVII, 21). Numai aceia intră în ea care o au deja în ei. Privită în existența ei istorică, ea este Trupul lui Hristos (Efeseni IV, 25 ; V, 23 ; Coloseni I, 24 ; I Corinteni XII, 27 etc.), este Noul Israel, poporul lui Dumnezeu (Evrei IV, 9), este Sfînta Biserică<sup>7</sup>.

Prin întemeierea unei noi Împărății spirituale, cultul legii vechi și templul din Ierusalim, împreună cu cetatea davidică, au fost depășite și desființate odată pentru totdeauna. Ele nu au slujit decît «închipuirii și umbrei celor cerești» (Evrei VIII, 5). De cînd Iisus Hristos a plecat cerurile și s-a pogorît la noi, nici nu mai poate fi vorba despre o restaurare pămîntească a împărăției lui Israel, cu viziunea noului Ierusalim preoțesc (cf. Iezechiel XL—XLVII), pentru că nici nu mai există alt templu decît Biserica lui Hristos, comunitate reală de credință și măr-

7. P. Deheleanu, *Sectologia*, p. 488—489.

turisire. Readunarea lui Israel, în urma robiei babilonice, nu mai are nici o însemnătate pentru istoria mîntuirii<sup>8</sup>. Venirea în lume a Mîntuitorului și întruparea Lui din singuiurile Prea Curatei Fecioare e o dovadă evidentă că neamul ales și-a împlinit misiunea în această istorie, locul lui fiind luat de către Biserică. Restaurarea teocrației iudaice, în forma unei apariții eshatologice, despre care ne vorbesc milenariștii, rămîne o iluzie. Actualizarea unor vechi speranțe mesianice, în care s-a refugiat în crepusculul său iudaismul, nu are nici un reazem scripturistic.

2. *Împărăția lui Dumnezeu și Sfînta Biserică sînt arătate în Sfînta Scriptură ca două realități care, raportate la persoana Mîntuitorului Iisus Hristos, au un fond comun. Sfînta Biserică se aseamănă și chiar se identifică, în punctele ei esențiale, cu Împărăția lui Dumnezeu. Ea nu este altceva decît Împărăția lui Dumnezeu în forma ei dintre înălțare și parusie.* Privind asemănarea dintre Împărăția lui Dumnezeu și Biserică ne dăm mai întii, seama că amîndouă sînt distincte și deosebite de lumea în care sînt rînduite să îndeplinească o misiune și să aibă o menire. «*Împărăția Mea — a zis Mîntuitorul — nu este din lumea aceasta*» (Ioan XVIII, 36). Cu alte cuvinte, ea nu-și are obîrșia pe pămînt, nu e o împărăție terestră și nu este instaurată de vreo putere omenească. Originea Împărăției lui Dumnezeu este divină (Matei XII, 28 ; XXI, 21, 31). Tot la fel vorbește Mîntuitorul și despre Biserică, adresîndu-se celor dintii membrii ai ei cu aceste cuvinte : «*Voi nu sînteți din lume, ci Eu v-am ales pe voi din lume*» (Ioan XV, 19). Faptul că atît Împărăția lui Dumnezeu cît și Biserica sînt entități distincte de lume nu înseamnă că ele s-ar izola de realitățile vieții pămîntești. Dimpotrivă, ele nu se pot afirma decît în lume. Mîntuitorul însuși ne înfățișează lumea ca teren de manifestare a puterii dumnezeiești, în scopul eliminării păcatului din ea, a năruirii puterii stăpînirii cîștigate de «cel viclean», precum și în vederea regenerării și punerii în valoare a tuturor energiilor ascunse ale sufletului. Unde e Împărăția lui Dumnezeu și unde e Biserica lupta se duce nu împotriva lumii, ci împotriva puterilor întunericului și pentru biruința în lume a elementelor superioare din viața credincioșilor, comunitară și individuală<sup>9</sup>.

Semnele esențiale ale Împărăției lui Dumnezeu (se înțelege și ale Bisericii) sînt acestea două : a) nimicirea păcatelor și b) zdrobirea puterii lui satan asupra lumii. Susținătorii milenarismului le trec pe amîndouă cu vederea. Mai întii ei nu înțeleg că acolo unde este stăpîn Dumnezeu, orice voință rea este redusă lăuntric la inacțiune și nu cunosc caracterul spiritual al Împărăției cerurilor. Fariseii au întreat pe Hristos : «*Cînd vine Împărăția lui Dumnezeu ?*», iar Iisus le-a răspuns : «*Iată Împărăția lui Dumnezeu este în mijlocul vostru*» (Luca XVII, 21). Într-adevăr, Hristos a venit să mîntuiască «*poporul de păcate*» (Matei I, 21). «*să cheme pe cei păcătoși la pocăință*» (Marcu II, 17), «*să ridice păcatele lumii*» (Ioan I, 29). Iisus Hristos nu a venit să piardă lumea, ci să o

8. Pr. prof. Dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, București, 1978, p. 371—377.

9. Pr. prof. D. Belu, *Împărăția lui Dumnezeu și Biserica*, în «*Studii teologice*», VIII (1956), nr. 9—10, p. 539—553.

mîntuiesc. În al doilea rînd, sub presiunea unei gîndiri care confundă creația cu lumea păcatului, milenariștii nu observă că Dumnezeu nu a lăsat făptura miinilor Sale sub stăpînirea celui rău. De la venirea Domnului pe pămînt, împărăția întinericului scade, se micșorează, pentru că cealaltă împărăție, a lui Hristos, se întinde și se întărește tot mai mult, aici și acum. «*Dacă Eu cu degetul lui Dumnezeu scot afară pe demoni — zice Iisus — atunci a ajuns la voi Împărăția lui Dumnezeu*» (Luca XI, 20).

3. *Între Biserică și Împărăția lui Dumnezeu există, într-un anumit fel, o relație de continuitate, care privește faptul că acela care se învrednicește să facă parte din Biserică, trăind după rînduieelile ei, dobîndește certitudinea că face parte din Împărăția lui Dumnezeu și cîștigă nădejdea bucuriei în Împărăția ce va urma judecării din urmă.* Din această cauză, Sfînta Scriptură numește adesea Biserica însăși Împărăție. Intrarea și încetățenirea în această Împărăție se face prin Botez, care este o naștere din nou (Ioan III, 37) sau o «înviere» (Romani VI, 2—6). «*De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în Împărăția lui Dumnezeu*» (Ioan III, 3).

Această naștere este «de sus» sau «de la Dumnezeu» prin puterea Sfîntului Duh (Ioan I, 12—13). Botezul este în același timp, naștere și înviere. «*Au nu știți, că toți cîți în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? ...dacă ne-am făcut cu El o singură tulpină, întru asemănarea morții Lui, atunci vom fi la fel și în învierea Lui*» (Romani VI, 3—5). Moartea și învierea lui Hristos constituie începutul unui proces de transfigurare a lumii, în care, prin Botez, sîntem încadrați și noi. Prin ridicarea din mormînt, Hristos s-a dovedit a fi într-adevăr un împărat ceresc, cîștigînd, pe lîngă putere și demnitate, și o împărăție spirituală a Sa. Învierea Domnului își proiectează lumina asupra întregii existențe creștine. Botezul nu este pentru noi mormînt. fără a fi și înviere, în sensul ființial al cuvîntului. Murind împreună cu Hristos, prin Botez, noi ne-am și ridicat cu adevărat în planul vieții lui Hristos, de aceea moartea nu mai are nici o putere asupra noastră. «*Îngropați fiind împreună cu El (Hristos) prin Botez, cu El ați și înviați prin credința în puterea lui Dumnezeu, Cel ce l-a înviaț pe El din morți*» (Coloseni II, 12), ne spune Sfîntul Apostol Pavel. Astfel, Botezul este un fapt cu ecou în veșnicie. Acest adevăr are o însemnătate deosebită în înțelegerea creștină a «mileniului» despre care ne vorbește Apocalipsa. Botezul creștin este o înviere de natură spirituală care începe în viața aceasta, prin dobîndirea arvunei nemuririi, dar care se desăvîrșește la capătul vieții prezente, după moartea trupească, odată cu intrarea sufletelor neprihănite în odihna lui Dumnezeu<sup>10</sup>.

4. *Împărăția lui Dumnezeu și Biserica nu se găsesc numai într-un raport de asemănare, ci și într-unul de deosebire. Pe baza distincției dintre ele, constatăm că «învierea» ce o dobîndim prin Botez se deosebește de «învierea de apoi».* Dacă Biserica ar fi tot una cu Împărăția lui Dumnezeu, adică între ideea de Biserică și de Împărăție nu ar fi nici o deosebire, nu ar avea nici un sens să ne rugăm Tatălui ceresc spunînd :

10. Sf. Ioan Hrisostom, *Comentariile sau explicarea Epistolei către Romani*, trad. Arhim. Th. Athanasiu, București, 1906, p. 152.

«*Vie Împărăția Ta !*» (Luca XI, 2). Împărăția lui Dumnezeu este modul de viață caracterizat prin înfringerea totală a răului, atât în esența sa cit și în urmările sale ; pe cînd Biserica este terenul în cuprinsul căruia lupta între virtute și păcat rămîne încă o realitate. Pe de altă parte «*moartea este plata păcatului*» (Romani VI, 23), cum zice Sfîntul Apostol Pavel. Unde e păcat e și moarte. În Împărăția lui Dumnezeu, pentru că dispăre fărădelegea, nu mai bîntuie nici puterea morții. Sub aspectul acesta de putere care elimină păcatul, suprimă răul și nimicește pentru todeauna moartea. Împărăția lui Dumnezeu se descoperă numai la a doua arătare, cînd Domnul «*vine pe norii cerului, cu putere și mîrire multă*» (Matei XXIV, 30). Ne putem da seama, deci, că «învierea» prin Botez, care ne scoate din întunericul păcatului și ne introduce în lumina sfințeniei, nu poate fi identică cu «învierea cea de apoi» care ne ridică trupul adormit din realitatea morții în viața veșnică. Amîndouă sînt învieri, dar nu de același ordin. Confundarea lor constituie o abatere cu însemnate urmări dogmatice și morale <sup>11</sup>.

5. În cuprinsul Împărăției lui Dumnezeu, de la îndălțarea Domnului și pînă la sfîrșitul lumii, Biserica luptătoare se află în relație intimă cu Biserica triumfătoare, care nu este altceva decît comuniunea spirituală a Sfinților. De «prima înviere» nu se pot bucura în mod efectiv decît cei care trăiesc după normele vieții creștine. «*Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește, iar cel care Mă iubește pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta lui*» (Ioan XIV, 21), zice Domnul. A ajunge la vederea lui Dumnezeu înseamnă, pentru unii, care sînt în viață, a trăi în pacea și în lumina harului divin, iar pentru alții, care au trecut de pragul acestei lumi, înseamnă a fi în odihnă și în mîrire. Cei care au intrat în odihna lui Dumnezeu nu se mai află în primejdia căderii, starea lor nu se mai poate schimba în rău nici-decum, chiar dacă nu au ajuns încă la fericirea definitivă în urma învierii de obște <sup>12</sup>. Comuniunea Sfinților constituie un aspect deosebit al fazei pămîntești a Împărăției lui Dumnezeu, ea formează o latură nevăzută, alcătuită din sufletele martirilor și ale dreptilor. Prin aceste suflete, peste ele și împreună cu ele, Hristos domnește în permanență în lume. Ele au fost smulse de sub tirania păcatului, a morții veșnice și a diavolului, bucurîndu-se deplin de «prima înviere», despre care Mîntuitorul spune că : «*precum Tatăl scoală morții și-i înviază, așa și Fiul pe care voiește îl înviază... Adevărat, adevărat grăiesc vouă : Cel ce ascultă cuvintele Mele și crede în Cel ce M-a trimis pe Mine, are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte în viață*» (Ioan V, 24). Eliberați de servitutea blestemului celui dintru început și de moarte, dreptii participă întru mîrire la stăpînirea lui Dumnezeu, ajungînd la desăvîrșirea primei învieri. Ideea stăpînirii spirituale a lui Hristos în Biserica triumfătoare, unită cu Biserica luptătoare, după înălțare și pînă la parusie, este punctul central în jurul căruia Apocalipsa își conturează profeția privitoare la împărăția de o mie de ani.

11. P. Deheleanu, *Sectologia*, p. 49.

12. V. Loichița, *op. cit.*, p. 49.

6. *Împărăția de o mie de ani simbolizează epoca harului divin, care începe odată cu întemeierea Bisericii și se sfârșește la parusie. E vremea în care o parte din credincioși se află în viață, dominând prin puterea lui Hristos pe pământ și surpînd, astfel, stăpînirea celui rău, în urma judecății particulare și în așteptarea învierii de obște*

Sfînta Scriptură exprimă — într-un mod spiritual și profetic — măreția acestei Împărății, în cap. XX, 1—6, 14 al Apocalipsei :

1. *«Apoi am văzut un înger coborîndu-se din cer, avînd cheia adîncului și un lanț mare în mîna lui. 2. Și a prins pe balaur, șarpele cel vechi, care este diavolul și satana și l-a legat pe o mie de ani. 3. Și l-a aruncat în adînc și l-a închis și a pecetluit deasupra lui, ca să nu mai amăgească popoarele, pînă ce se vor sfîrși cei o mie de ani. După aceea, trebuie să fie dezlegat cîtăva vreme. 4. Și am văzut tronuri și celor ce erau pe ele li s-a dat putere să facă judecată. Și am văzut sufletele celor tăiați pentru mărturia lui Iisus și pentru cuvîntul lui Dumnezeu, care nu s-au închinat fiarei și nici chipului ei și nu au primit semnul ei pe frunte și pe mîna lor. Și ei au înviat și au împărțit cu Hristos o mie de ani. 5. Iar ceilalți morți nu înviază pînă ce nu se vor sfîrși cei o mie de ani. Aceasta este învierea cea dintîi. 6. Fericit și sfînt este cel care are parte de învierea cea dintîi. Peste aceștia moartea cea de a doua nu are putere, ci vor fi preoți ai lui Dumnezeu și ai lui Hristos și vor împărți cu El o mie de ani... 14. Apoi moartea și iadul au fost aruncate în riul de foc. Aceasta e moartea cea de a doua : iezerul cel de foc»* (Apoc. XX, 1—6, 14).

Din acest text constatăm următoarele :

a) În primele două versete se vorbește despre un înger care s-a pogorit din cer și a legat puterea satanei pe «o mie de ani», adică pe o epocă nelimitată și foarte lungă. Sub acest chip de înger ne este prezentat Iisus Hristos, care după moartea Sa pe Cruce, cu trupul fiind în mormînt, cu sufletul s-a pogorit în iad și a legat puterea diavolului, (I Petru III, 18—20). Că Hristos însuși este cel care are cheia adîncului, iar nu vreun înger oarecare, reiese chiar din cuvintele Domnului «Am cheile morții și ale iadului» (Apoc. I, 18). Deci, Împărăția de o mie de ani este răstimpul în care propovăduirea Evangheliei și revărsarea harului divin au legat puterea satanei <sup>13</sup>.

b) Închiderea și pecetluirea diavolului în adînc este urmată de răspîndirea Bisericii lui Hristos în lume, care are ca scop să lupte nu împotriva celui rău, ci împotriva neștiinței și rătăcii inspirate de diavol (Matei XIII, 39 ; Luca VIII, 12 ; Fapte XIII, 10 ; Efeseni IV, 27 ; VI, 11 ; II Timotei II, 26 ; Iacob IV, 4 ; I Ioan III, 10). După trecerea celor o mie de ani, diavolul e slobozit, dar pentru puțin timp.

c) În text se vorbește, mai departe, de o judecată, precum și de soarta celor uciși pentru mărturia lui Hristos (vers. 4). Spre deosebire de judecata universală, care se face după faptele omului, și pe care văzătorul de taine ne-o descrie în versetele 11—15, judecata la care se referă aici este cea particulară. Hotărîrea acestei judecăți este dată

13. B. Allo, *Saint Jean, L'Apocalypse*, Paris, 1921, p. 301.

numai sufletelor celor morți, nu și trupurilor lor (așa cum va fi la judecata finală), iar sentința nu este pentru veșnicie, ci numai pentru «o mie de ani». În mod special, se arată, însă, că e vorba de sufletele martirilor, ale sfinților care nu au primit semnul fiarei pe fruntea și pe mâna lor, adică nu au primit cu mintea și nu au săvârșit cu fapta lucrarea cea rea a diavolului. Prin aceștia Hristos domnește neîntrerupt peste credincioșii Săi din lume. De aceea și «mileniul», în sens spiritual-profetic, privește în special petrecerea sfinților repauzați, împreună cu Hristos în cer, pînă la învierea trupurilor<sup>14</sup>. Numai în această din urmă «înviere», care va precede a doua venire a lui Hristos, în urma judecării de apoi, dreptii se vor împărtăși veșnic de fericirea cerească, în integritatea lor sufletească și trupească.

d) Cetățeni și membrii ai «împărăției de o mie de ani» sînt numai cei ce «au înviat», la «învierea cea dintii», peste care «moartea cea de-a doua» nu are putere. Cei ce nu s-au învrednicit de această înviere, vor învia abia la sfîrșitul celor «o mie de ani», adică la «învierea a doua» (vers. 4—6). Apocalipsa ne vorbește numai despre «învierea dintii» și despre «moartea cea de-a doua». Expresia aceasta ne duce la concluzia că trebuie să existe și «învierea cea de-a doua» și «moartea cea dintii». Deși nu sînt amintite în text, totuși cuvintele la care ne-am referit presupun cu certitudine existența lor<sup>15</sup>. Putem vorbi, așadar, de două învieri și de două morți fără să vorbim și despre două ȕarusii și despre două «judecări de Apoi». «Învierea cea dintii» nu poate fi alta decît o înviere de natură spirituală, care începe în mod sacramental cu Botezul și se desăvîrșește, după moartea trupească, în comuniunea sfinților, prin judecata particulară. Ea este numită prima, întrucît trebuie să fie urmată, dar numai în ultima zi a lumii, de a doua înviere, care este aceea a trupurilor. În raport cu acestea, prin «întîia moarte» trebuie să înțelegem moartea fizică, naturală, despărțirea sufletului de trup, iar prin «moartea cea de a doua» chinul cel veșnic sau osînda iadului, în contrast cu fericirea de veci, numită și viață veșnică (Matei XVIII, 8 ; XIX, 17 ; Marcu IX, 43 ; Ioan V, 29).

Deoarece dreptii au parte de «prima înviere», intrînd și gustînd din odihna lui Dumnezeu, moartea cea de a doua nu mai are nici o putere asupra lor<sup>16</sup>.

e) Epoca restrîngerii puterii diavolești asupra omenirii este simultană cu aceea a împărăției lui Hristos cu aleșii Săi. Durata ei va fi de o mie de ani. Cuvintele : *Hilia ety*, fără articol, în limba greacă pot să însemne «o mie de ani», dar tot atît de bine și «mii de ani»<sup>17</sup>. Ele exprimă vremea pe care numai Dumnezeu trebuie să o știe. În chip profetic, această cifră se referă la o epocă foarte lungă și nedeterminată (cf. II Petru III, 8 ; Ps. XC, 4 ; Isaia LXII, 4)<sup>18</sup>.

14. V. Loichița, *op. cit.*, p. 49—50.

15. Prof. N. Chițescu, *op. cit.*, p. 351. 16. B. Allo, *op. cit.*, p. 298.

17. P. Deheleanu, *Împărăția de o mie de ani*, p. 40.

18. Dr. Vasile Gheorghiu, *op. cit.*, p. 4, 17.



Durata împărăției lui Dumnezeu în lume nu poate fi precizată aritmetic. În al doilea rînd, însă, aceeași cifră exprimă și o plenitudine. Astfel, această epocă poate fi identificată cu toată fața pămîntescă a împărăției lui Dumnezeu, de la înălțare și pînă la parusie, adică cu existența în istorie a Bisericii creștine (*Mille annos pro annis omnibus hujus saeculi posuit ut perfectio numero notaretur ipsis temporis plenitudo*, Fer. Augustin, *De civitate Dei*, VII, 2). Spre sfîrșitul acestei perioade, satan va încerca un ultim asalt împotriva Bisericii, dar și acesta va fi înlăturat, prin venirea a doua a Domnului. Expresia «cîtăva vreme» din versetul 3 se referă la o perioadă scurtă, incompletă, relativă, deci la o acțiune care eșuează curînd. Strîmtoarea, ereziile și toate falsele învățături religioase, susținute de potrivnicii Bisericii luptătoare sînt încercări cu totul neizbutite; în schimb, pacea spirituală, liniștea internă și securitatea eternă a Bisericii luptătoare durează «o mie de ani», adică o epocă deplină, continuă și desăvîrșită, deci atît cît este necesar pentru triumful Evangheliei și pregătirea în vederea obținerii fericirii cerești<sup>19</sup>.

f) Interpretarea ortodoxă a «mileniului» (cuvînt pe care îl întîlnim de șase ori în cap. XX al Apocalipsei) epocă a harului, anticipare a vieții paradisiace, e în perfectă concordanță cu învățătura eshatologică din Evanghelii și epistole. Formulînd porunci valabile pentru viața credincioșilor de aici, Domnul însuși a arătat că Împărăția cerurilor e un mod de viață menit a lua ființă, nu dincolo de lumea aceasta, nu prin izolarea și tăgăduirea ei, ci în cadrul și în legătură cu ea. Parabolele vorbesc despre o sămînță care urmează să crească, să rodească, apoi să vină secerișul. Sfîntul Apostol Pavel precizează, la rîndul său, că Împărăția lui Dumnezeu nu-i mîncare și băutură, ca s-o înțelegem ad litteram, ci «pace, dreptate și bucurie întru Duhul Sfînt» (*Romani XIV, 17*), că ea se înfăptuiește treptat-treptat în Biserică. Prin expresia «preoți ai lui Dumnezeu și a lui Hristos» (versetul 6), trebuie să înțelegem că membrii Împărăției poartă cu ei noblețea chemării creștine și starea de har în care se află cei ce slujesc cu vrednicie lui Dumnezeu.

### III. Interpretările milenariste ale textelor scripturistice

I. Gîndirea hiliastă, încă de la primele ei afirmări în istoria creștinismului, a considerat «mileniul» de la Apoc. cap. XX, 1—6, 14 ca o «împărăție» ce nu poate fi confundată cu nici o altă realitate spirituală, pentru că ea are caractere proprii care o deosebesc atît de Biserică, care este un simplu așezămînt omenesc, cît și de Împărăția lui Dumnezeu, care urmează numai după învierea necredincioșilor. Astfel, mileniul ar însemna regăsirea Ierusalimului părăsit, un nou timp de propășire pentru Israel. «Poporul ales» va reveni la Ierusalim pentru a prăznui sărbătorile și pentru a se închina Domnului (*Zaharia XIV, 16*; *Isaia XI, 9*; *Avacum II, 14*). Întemeierea acestei «împărății» ar fi re-

19. P. Deheleanu, *Sectologia*, p. 492; Vezi și L. Billot, *La parousie*, Paris, 1920, p. 320.

zultatul unei noi intervenții divine a lui Hristos în lume. De aceea, în vederea realizării mileniului, Iisus Hristos ar interveni direct și ar limita puterea diavolului (Apocalipsă XX, 1), până spre sfârșit, când, după o scurtă activitate nefastă, ar fi aruncat în iad (Apoc. XX, 14). Legat pentru o mie de ani, satana nu ar mai putea înșela lumea, ducându-o la pierzare. Împărăția de o mie de ani ar fi, în concluzie, ultima zi din săptămîna cea mare a timpului divin, un sabbat al odihnei pentru pămînt și pentru poporul lui Dumnezeu<sup>20</sup>.

Caracterele particulare ale «împărăției de o mie de ani» nu ar privi numai intervenția lui Hristos pentru restaurarea cetății davidice și legarea lui satan, ci în special modul în care dreptii domnesc cu Hristos. Iată cîteva presupozitii :

a) Mileniul ar fi o reeditare a vremii din Edenul de altă dată, printr-o favoare de care nu se bucură decît dreptii. Domnia milenară s-ar caracteriza prin armonia deplină dintre oameni (Isaia LXV, 20—24), pacea între animale (Isaia XI, 6—9), fertilitatea deosebită a pămîntului (Isaia XXX, 23—26), dar și o viață foarte lungă («milenială» Isaia LXV, 20, cf. Geneză V), înlăturarea răului și a nedreptății (Ieremia XXIII, 5—6) etc., într-o viață cu accentuate caractere pămîntești<sup>21</sup>.

b) În perioada mileniului aleșii Domnului ar petrece împreună cu Hristos, în «ceruri», acestea fiind înțelese ca «locuri cerești» sau «văzduhuri», cuprinse și ele în «cetatea lui Dumnezeu». «*Ei stau înaintea scaunului de domnie a lui Dumnezeu și-L slujesc zi și noapte în templul Lui*» (Apoc. VII, 15). Dar în timp ce dreptii s-ar afla sus în ceruri, înaintea tronului, pe pămînt totul ar fi pustiu și gol. Pămîntul nelocuit ar fi închisoarea lui satan. În acest sens ar vorbi profetul Ieremia : «*Mă uit la pămînt și iată este pustiu și gol ; mă uit la ceruri și lumina lor a pierit. Mă uit la munți și iată că sînt zguduți și toate dealurile se clatină... Mă uit și iată Carmelul este pustiu și toate cetățile sale sînt uimite înaintea Domnului și înaintea miniei Lui aprinse*» (IV, 23, 24, 26). Cele două tablouri, atît de deosebite unul de altul, s-ar găsi într-o legătură pe care ne-o descoperă însăși funcțiunea pe care o îndeplinesc aleșii Domnului ce se află cu Hristos. În vremea celor o mie de ani, dreptii înviați ar lua parte la judecata ce trebuie făcută asupra nelegiuitorilor și care ar dura pînă la distrugerea păcatului și pînă la nimicirea lui satan și a tuturor lucrurilor lui. La această lucrare de judecată împotriva nelegiuitorilor și a îngerilor răi s-ar referi și Apostolul Pavel : «*Nu știți că sfinții vor judeca lumea?... Nu știți că noi vom judeca pe îngeri ?* (I Corintheni VI, 2—3). Deci ar fi vorba despre o judecată care durează ea însăși o mie de ani (Apocalipsa XX, 4)<sup>22</sup>.

c) «Împărăția de o mie de ani» — după o altă interpretare scripturistică — prezintă aspecte care o deosebesc de Împărăția păcii universale așteptate. După toate proorociile biblice, timpul predestinat pentru instaurarea împărăției milenare s-ar fi împlinit în anul 1914. Prin

20. Gérard Dagon, *Pêtités Eglises et grandes sectes en France aujourd'hui*, Paris, 1965, p. 37. 21. *Leccióni biblice*, București, p. 132.

22. W. A. Spincer, *Timpul nostru în lumina profetilor*, Graiul Literar, București, p. 320—321.

intrarea în mileniu, Iisus Hristos a primit scaunul de domnie, în ceruri, din partea Celui Prea Înalt, după cum și învierea aleșilor Lui a avut într-adevăr loc, în chip nevăzut. De această înviere ar depinde exercitarea unei autorități suverane în întreaga omenire. Mărturie ne-ar sta cuvintele Scripturii : *«Împărăția lumii a ajuns a Domnului nostru și a Hristosului Său și va împărăți în vecii vecilor»* (Apoc. XI, 15). Instaurarea împărăției divine ar fi tot una cu constituirea unui «guvern perfect», prin mijlocirea căruia Dumnezeu își impune suveranitatea absolută în conducerea evenimentelor care pregătesc nimicirea lumii. Sfânta Scriptură ne-ar descoperi faptul că ar fi vorba de un guvern superior față de toate celelalte guverne umane, atât ca mod de organizare cât și ca administrare, el fiind dintr-un număr limitat de coregenți (144.000 după datele Apocalipsei, cap. VII). Capitala acestei împărății ar fi în ceruri, într-un loc numit Sion și din acest punct central își exercită puterea în tot universul (Ps. XLVIII, 1, 2 ; Zaharia IX, 10). Dovadă ne-ar fi și cuvintele Apocalipsei : *M-am uitat și iată Mielul stătea pe muntele Sionului și cu El 144.000 care aveau numele Lui și numele Tatălui Lui, scris pe frunțile lor»* (XIV, 1). Misiunea acestui organism guvernamental este bine definită : el trebuie să distrugă «sistemul general al lucrărilor» întocmit de oameni, după cum are de asemenea sarcina să nimicească pe toți aceia prin care se susține și se dezvoltă acest «sistem» în existența umană<sup>23</sup>. Împărăția de o mie de ani nu este instaurată în vederea impunerii păcii în «sistemul actual al lucrurilor», ci în vederea instituirii unei rînduiri noi. *«Toți cei ce se depărtează de Tine vor pieri, numit-ai pe tot cel ce se leapdă de Tine»* (Ps. LXXII, 26), scrie profetul David.

În ce privește raportul în care se află «împărăția de o mie de ani» cu Biserica, avem, de asemenea, mai multe presupoziii :

a) Domnia lui Hristos fiind vizibilă și personală, faptele și evenimentele din mia de ani ar fi reale și nu ar aparține numai de domeniul spiritului. Biserica este numai o realitate spirituală a membrilor ei, adunați în numele lui Hristos (Efeseni IV, 11—16), pe cînd mileniul este împlinirea făgăduinței menționate în Vechiul Testament, precum și în Noul Testament, de a se înfăptui împărăția mesianică pe acest pămînt<sup>24</sup>.

b) Biserica creștină din vremea apostolică ar fi decăzut ; de la Constantin cel Mare încoace în istorie nu mai găsim decît urme de credincioși și mărturisitori ai adevărului, nicidecum o realitate ecclezială<sup>25</sup>. Fiii lui Dumnezeu, din ultima generație creștină sînt numai «reformatorii».

c) Venirea lui Hristos pe pămînt nu ar fi avut ca scop convertirea (adică mîntuirea), ci cu totul altceva, după o presupozitie milenară ex-

23. Teza iehovistă poate fi cunoscută din toate broșurile, care în general nu poartă semnătura unui autor, repetînd stereotip aceleași idei. De exemplu broșurile : *«Iată Eu fac toate lucrările noi»* (1968), *Adevărul care duce la viața eternă* (1968), *Adevărata pace și Siguranță. De unde se poate aștepta?* (1976), toate avînd însemnarea : By Watchtower Bible and Tract Society of New York. International Bible Students Association, Broocklyn, New York, U.S.A.

24. *Lecțiuni biblice*, p. 134—140.

25. W. A. Spincer, *op. cit.*, p. 163—171.

ternă. Ceea ce trebuia să se înfăptuiască pînă la «sfîrșitul acestui sistem de lucruri» a fost numai o lucrare de selectare și adunare a «fiilor Împărăției», așa după cum a ilustrat acest adevăr Iisus în pilda despre grîu și neghină (Matei XIII, 24—30; 36—43). În afară de «alegerea» succesivă a viitorilor membri ai guvernării regale, care să ia parte cu Iisus Hristos la conducerea împărătească din ceruri (II Tim. II, 12; Evrei III, 1; I Petru I, 3—4) nu se poate vorbi de nici o Biserică. Unica grupare a aleșilor este formată de către corporațiunea de administrare a celor 144.000 de persoane (Apoc. XIV, 13), de sub conducerea lui Iisus. E vorba despre un grup de domnitori care ar fi asociați cu Hristos într-un guvern cu totul invizibil ochilor omenești, pregătiți pentru această misiune în decursul veacurilor, atît în Vechiul Testament, cît și în Noul Testament. Psalmistul însuși i-ar numi «căpetenii peste tot pămîntul» (Ps. XLV, 19). Cînd acest guvern a fost pe deplin capabil de funcțiune și împărăția de o mie de ani s-a constituit, rezultatul ar fi fost izbucnirea unui «război în cer» (Apoc. XII, 7). Ținînd seama de aceste condiții ale apariției mileniului, se înțelege că el nu poate fi identic cu epoca de pace deplină care aparține numai împărăției lui Dumnezeu, ce apare după nimicirea păcătoșilor <sup>26</sup>.

O analiză temeinică și judicioasă a textelor sacre ne orientează spre o altă înțelegere a raportului dintre Biserică și Împărăția de o mie de ani, făcîndu-ne să ne dăm seama că o separare categorică dintre aceste două realități, în spiritul Scripturii, nu este posibilă. În capitoul anterior la punctele 1 și 2, am arătat dovezile scripturistice care atestă împlinirea profeției despre restabilirea împărăției lui Israel prin întemeierea Bisericii creștine, într-o ordine de viață spirituală. Viziunea terestră a instaurării împărăției de o mie de ani stă la baza tuturor presupunțiilor milenariste <sup>27</sup>. Constatăm, în această privință, că există două direcții: una mai aproape de idealul iudaismului de după robie, situează împărăția de o mie de ani pe pămînt, în care dreptii vor duce, după toate normele acestei lumi, o viață întru totul trupească; alta, care ar părea să fie mai spiritualistă, susține că în timpul mileniului dreptii vor petrece în cer în prezența lui Hristos. Dar nici aceasta din urmă însă nu este lipsită de înțelegerea «pămîntească» a petrecerii dreptilor cu Hristos, susținînd că viața «după trup» va forma la sfîrșitul împărăției de o mie de ani, specificul însuși al vieții veșnice. Ideea că mileniul este «ultima zi din săptămîna cea mare a timpului divin, un sabbat al odihnei pentru pămînt și pentru poporul lui Dumnezeu», are și ea un caracter pur terestru și relevă o viziune nespirtuală a acestei stări mileniale <sup>28</sup>. Înlăturarea acestei viziuni grosiere este afirmată mai întîi de către Mîntuitorul însuși cînd mustră astfel pe saducheii spunînd: «Rătăciți neștiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu. Că la înviere nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci ca îngerii lui Dumnezeu sînt» (Matei XXII, 29—30). Iar Sfîntul Apostol Pavel ne învață: «Împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare și băutură, ci dreptate și bucurie în Duhul Sfînt» (Romani XIV, 17), sau în altă parte tot el ne spune: *Carnea și*

26. Vezi broșurile de la nota 24.

27. N. Stănescu, *op. cit.*, p. 252—258.

28. W. A. Spincer, *op. cit.*, p. 318.

*sîngele nu pot să moștenească Împărăția lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moștenește nestricăciunea*» (I Corinteni XV, 50). Concepția particulară a instituirii «împărăției de o mie de ani», în termenii presupuziției de mai sus, enunțată de aliniatul c, nu este altceva decît erezia hiliastă dusă pînă la extaz<sup>29</sup>. Tendința de a crea o simbioză între anumite idei biblice, cărora această gîndire le dă o interpretare fantezistă, cu alte idei pur profane (sistem de lucru, guvern, conducător, război etc.) își are izvorul în excluderea oricărei legături dintre Biserica întemeiată de Hristos pe pămînt și Împărăția viitoare a lui Dumnezeu. După această concepție, mileniul se stabilește în lume prin intervenția răzbunătoare a lui Iisus Hristos și a îngerilor Lui. E vorba despre o intervenție ce urmărește o nouă creare a lumii din nimic, după nimicirea celei dintii. În ce privește Biserica tradițională, toți milenistii consideră că ea și-a pierdut orice drept de a mai vorbi în numele lui Hristos. În consecință ea urmează a fi distrusă.

Argumentele care vin în sprijinul identificării mileniului cu viața Bisericii, opunîndu-se separării lor, le aflăm chiar în textele de care se folosesc milenistii, ținînd seama că aceste citate trebuie să fie înțelese în întregul din care fac parte. Astfel, amintind de versetul în care se spune că dreptii «*stau înaintea scaunului de domnie a lui Dumnezeu și-L slujesc zi și noapte în templul Său*» (Apoc. VII, 15), constatăm că «templul lui Dumnezeu», nu poate fi decît întreaga creatură transfigurată prin Duhul Sfînt, în care Dumnezeu însuși vine să-și afle sălășluire, după cum ne incredințează revenirea acestei imagini în ullimul capitol din Apocalipsă (XXI, 3). Strălucirea acestui templu o are însă, ca o arvună și Biserica de pe pămînt<sup>30</sup>. Urmînd o strictă exegeză a textelor, constatăm că în capitolul XX, în care ni se vorbește despre mileniu, nu avem decît o recapitulare a capitolului XII, în care este cuprinsă vedenia privitoare la femeia înveșmîntată cu stele, simbol al unei realități tainice bisericești. Această femeie simbolizează Biserica primară, care trebuie să îndure încă din pruncie adversitățile îndreptate asupra ei și să-și caute refugiul printre neamuri. «Soarele și luna» (XII, 1), care împodobesc personificarea acestei tainice realități arată slava cea cerească a Bisericii triumfătoare, care în capitolul XX, 9 este numită «cetatea cea iubită», iar în capitolul XIV, 1 «muntele Sion». «Împărăția» despre care în cap. XI, 15 se spune că «a ajuns a Domnului» nu poate fi decît tot Biserica, întemeiată odată pentru totdeauna, întrucît versetul se continuă cu ideea că Hristos «va împărăți în vecii vecilor»: viitorul «va împărăți» nu arată aici decît continuarea eternă a unei domnii spirituale inaugurată la învierea lui Hristos în toată perfecțiunea și splendoarea ei. În concluzie, textele Apocalipsei exprimă cu claritate adevărul că mileniul nu începe cu parusia, ci dimpotrivă el trebuie să preceadă arătării lui Hristos.

29. Învățătura «milenistă» extremă poate fi urmărită și în broșurile mai vechi: J. F. Rutherford, *Bogăție* (trad. rom.), București, 1936; *Ambasadorii teocrației*, Buc. 1495, p. 24—30; «*Adevărul vă va face liberi*», Buc. 1947, cap. XXIX, «*Domnia de o mie de ani*», p. 315—328.

30. B. Allo, *op. cit.*, p. 307.

Un alt argument care înlătură interpretările hiliaste din cap. XX al Apocalipsei, singurul loc în care se vorbește despre împărăția de o mie de ani, ni-l oferă chiar versetele 7, 8 și 9 din acest capitol. Din acestea deducem limpede că împărăția de o mie de ani nu se întinde asupra întregii umanități<sup>31</sup>. Mîntuitorul domnește peste sufletele martirilor și ale credincioșilor Săi, dar ele nu se găsesc pe pămînt. Pe de altă parte despre pămînt nu ni se spune că este «*pustiit și gol*», cum ar rezulta din citatul de la Ieremia IV, 23, luat la împlinire. Dimpotrivă «*în cele patru unghiuri ale pămîntului*» se află neamurile care urmează a fi amăgite de satan, Gog și Magog (XX, 8). E vorba despre o reluare a viziunii cu aceeași semnificație din capitolul XIV, unde apare Mielul pe muntele Sionului înconjurat de ceata aleșilor Săi în mijlocul unei lumi care nu a cunoscut încă Evanghelia (IV, 1—6). De aici rezultă că în textul amintit (XX, 1—6) văzătorul de taine nu ne prezintă tabloul întreg al mileniului, nu ne prezintă Biserica în lume, ci se ocupă numai de cetatea iubită, care este identică cu Sionul spiritual, adică Biserica privită în Sine.

2. Un alt aspect al hiliasmului, cu o notă particulară pe care o imprimă o anumită tendință de puritanism, îl constituie ideea că «*Împărăția de o mie de ani*» ar fi alcătuită numai din dreptii care înviază pentru a împărăți cu Hristos. Sfînta Scriptură ne-ar spune că învierea dreptilor și a păcătoșilor nu va avea loc în același timp, ci ar fi separate una de alta printr-un interval de o mie de ani, ceea ce ar însemna că între membrii împărăției mileniale nu e nici un amestec de drepti și păcătoși. Pe lîngă textul de la Apocalipsă XX, 4, unde se spune că numai dreptii «*au înviaț și au împărățit cu Hristos o mie de ani*» ar mai fi și alte mărturii. Astfel, Sfîntul Apostol Pavel se adresează credincioșilor din Tesalonic cu aceste cuvinte: «*Dacă credem că Iisus a murit și a înviaț tot așa credem că Dumnezeu și pe cei adormiți întru Iisus aduce-i-va împreună cu El... pentru că însuși Domnul cu strigare mare, la glasul Arhanghelului și întru trâmbița lui Dumnezeu, se va pogori din cer și cei morți întru Hristos vor învia întâi*» (I Tesaloniceni IV, 14—16). Cu alte cuvinte, la venirea a doua, Hristos nu va învia pe toți cei din morminte, ci numai pe cei «*adormiți întru El*». Despre aceștia ar zice și Apostolul Pavel, «*că vor învia întâi*», corespunzînd spuselor din Apocalipsă «*aceasta este învierea cea dintîi*» (XX, 5). Învierea celor păcătoși, adică «*a doua*» va urma mai tîrziu, după o mie de ani. Apostolul Pavel însuși ne-ar lămuri că fiecare va învia «*în rîndul cetei sale, pîrga este Hristos — apoi cei ai lui Hristos la venirea Lui*» (I Cor. XV, 23). Învățătura despre mileniu, precedată de «*învierea cea dintîi*» a dreptilor și urmată de învierea a doua a păcătoșilor nu ar fi așadar mărginită la textul din Apocalipsă, ea fiind și învățatură exprimată în pilda cu privire la separarea grîului de neghină (Matei XIII, 24—42).

Despre învierea dintîi, spre deosebire de aceea a păcătoșilor, aflăm astfel că nu ar fi limitată la un număr definit de persoane, care s-ar bucura deja de învierea lor din «*morminte*», fiind răpite la cer. Învierea

31. *Ibidem*, p. 298—299.

ar fi tot una cu crearea oamenilor din nou, cu calitățile lor distincte și felul particular de viață pe care fiecare persoană le-ar fi avut înainte de a fi murit. În general vorbind, învierea morților nu ar fi altceva decât ridicarea lor din niște «morminte de amintire». De vreme ce, în Scriptură, nu avem nici un temei pentru dovedirea nemuririi sufletului, se spune, se înțelege că ideea de morminte ale morților trebuie să fie concepută numai ca o metaforă. «Nu vă mirați de acest lucru — a spus Mîntuitorul cu privire la cei adormiți — pentru că vine ceasul cînd toți cei din mormintele de amintire vor auzi glasul Lui (al Domnului) și vor ieși» (Ioan V, 28). Scopul învierii dreptilor este deosebit de acela al învierii nelegiuitorilor. Dreptii au înviat în vederea constituirii «guvernului perfect» de la cîrma lumii, de aceea și numărul lor a fost limitat la 144.000 de persoane (Apoc. VII, 4; XIV, 1—3). Numai despre aceștia ar fi spus Mîntuitorul: «Voi sînteți aceia care ați rămas neclintii lîngă Mine în toate încercările Mele și vă rînduiesc vouă împărăție, precum Mi-a rînduit Mie Tatăl» (Luca XXII, 28—29). Învierea ar fi avut loc tocmai la împlinirea numărului de guvernanți predestinați<sup>32</sup>.

O examinare atentă a textelor aduse în discuție ne duce cu totul la alte concluzii. În citatul de la I Tesaloniceni IV, 14—16 nu se vorbește despre așa-zisa «înviere dintii», de unde am putea deduce cele două învieri, ci de o singură înviere, de învierea de apoi. Faptul că nu se amintește decît de cei morți în Hristos, fără să se spună ceva despre învierea păcătoșilor, are o explicație bine întemeiată. Pe Sfîntul Apostol Pavel, care răspunde unor preocupări vii ale credincioșilor din Tesalonic, nu-l interesa decît soarta celor ce au adormit după primirea Botezului. Sfîntul Apostol încearcă să mîngîie pe cititorii săi (vers. 18), care erau neliniștiți în privința învierii de obște, iar nu să-i «întristeze» (vers. 13). În celălalt text invocat de către mileniști, de la I Corinteni XV, 23, într-adevăr se vorbește despre «cete», nicidecum însă despre două cete, una a dreptilor și alta a păcătoșilor, ale căror învieri ar fi despărțite pe o perioadă de o mie de ani. Textul ne insinuează ideea mai multor cete, după gradul de sfințenie sau de păcătoșenie a celor ce vor învia. În ce privește timpul, învierea nu poate fi decît o singură dată: «precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia» (I Corinteni XV, 22)<sup>33</sup>.

Interesul mileniștilor de a deosebi cele două învieri privește atitudinea lor negativă față de Taina Botezului, pe care ei o reduc la un simplu simbol, ca și față de Biserică, în cuprinsul căreia lupta dintre virtute și păcat rămîne încă o realitate. A confunda «învierea» din Botez (învierea dintii) cu învierea din morți și a face din ambele o singură înviere a dreptilor constituie o gravă rătăcire. În ce privește învățătura noastră, ea a fost formulată mai sus în cap. II, p. 3, 4 și 6 alin. d. Rămîne numai să mai arătăm că Mîntuitorul însuși face o distincție între «învierea de acum», care este și «învierea cea dintii», care are loc în perioada de har a Bisericii și «învierea de Apoi». Astfel, El spune: «Cine ascultă glasul Meu și crede în cel ce M-a trimis pe Mine are viață veș-

32. Broșurile citate.

33. P. Deheleanu, *Sectologia*, p. 496—497.

*nică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață*» (Ioan V, 24). E vorba de cei ce ascultă glasul lui Dumnezeu dobândind o înviere «de acum» și «de aici»; ridicându-se din moartea păcatului la viața în Hristos. Dar tot Mîntuitorul ne vorbește și despre învierea de obște: «Nu vă mirați de aceasta, că vine ceasul cînd toți cei din morminte vor auzi glasul Lui și vor ieși: cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele spre învierea judecării» (Ioan V, 28—29). Constatăm că Mîntuitorul vorbește aici despre o altă înviere care nu mai e «acum», ci va fi numai la sfîrșitul lumii, ea nu e sufletească, ci este trupească. Mormintele pomenite sînt reale, nicidecum nu pot să fie simple amintiri. Textul exclude, de asemenea, posibilitatea unei distanțe de o mie de ani între învierea dreptilor și a păcătoșilor.

Teza milenistă care susține învierea nevăzută a celor 144.000 de drepti, în vederea formării «guvernului perfect» de conducere mondială, pe lîngă faptul că este fantezistă, este o răstălmăcire grosieră a învățăturii biblice privitoare la participarea dreptilor întru mărire la stăpînirea lui Hristos în Biserica triumfătoare. Dacă Dumnezeu nu ține ca sufletul să fie nemuritor, greu ne putem închipui că ar avea în preocuparea Sa pe cei morți pentru a-i învia în vederea împărțirii cu ei a unei stăpîniri. Sfînta Scriptură afirmă însă categoric existența și trezvia sufletului după moarte. În Ecclesiast citim aceste cuvinte: «Și pulberea să se întoarcă în pămînt, cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu care l-a dat» (XII, 7)<sup>34</sup>. În pilda bogatului și a săracului Lazăr, vedem că aceștia viețuiesc și după moarte și înainte de învierea de obște a trupurilor, deci viețuiesc cu sufletul (Luca XVI, 19, ș.a.). Tot la fel în Apocalipsă se vorbește despre «sufletele celor junghiați pentru cuvîntul lui Dumnezeu ce stau sub jertfelnicul din cer» (VI, 9). «Mormintele de amintire» despre care ne vorbesc mileniștii sînt simple ficțiuni. Moartea este privită de ei numai sub aspectul ei de pedeapsă, omul însuși fiind conceput ca o ruină morală ce trebuie să fie complet distrusă. Ce mai rămîne din cuvintele Mîntuitorului: «Voi sînteți cei ce ați rămas neclintii lîngă Mine în toate încercările Mele» (Luca XXII, 28), dacă omul pierе prin faptul că este creatură? Ideea că sufletul se distruge odată cu trupul nu este decît urmarea concepției că Hristos nu se poate sălășlui în sufletul credinciosului prin Botez, acesta rămînînd după venirea Domnului pe mal departe gol, predestinat nimicirii. De aceea nici aducerea în existență a dreptilor, la parusie, nu are caracterul propriuzis al unei învieri. Ridicarea din «mormintele de amintire» a celor 144.000 de aleși nu e altceva decît o acțiune divină prin care se pregătește un instrument sau un mijloc de nimicire a lumii. Desigur e vorba despre o idee inadmisibilă din punct de vedere creștin.

3. O altă idee milenaristă consideră că «Împărăția de o mie de ani» ar avea loc între cele două parusii ale Domnului, care ar corespunde celor două judecări de apoi. La prima Sa arătare de la începutul învierii, Iisus Hristos este văzut de către Apostolul Ioan sub înfățișarea «îngerului care se pogoară din cer, avînd cheia adîncului și un lanț mare

34. Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 235.



în mîna lui» (Apocalipsa XX, 1), iar la a doua parusie se descoperă «venind pe norii cerului cu putere și cu mîrire multă» (Matei XXIV, 30). De fapt, arătarea Domnului, în chipul îngerului din Apocalipsă, ar constitui a doua venire a lui pe pămînt. Prin înfățișarea Sa îngerească, dovedește că El este fără de păcat. Venirea de la sfîrșitul celor o mie de ani (a treia oară), cînd ar fi însoțit de sfinții Lui, ar fi o arătare împărătească. În ultima Sa pogorîre pe pămînt, Hristos ar veni numai pentru ca să execute sentința dată asupra celor nelegiuiți<sup>35</sup>.

Ideea acestor două parusii ar fi pusă în lumină de textul apocaliptic care precizează faptul că ele sînt bine stabilite între o mie de ani reali. Diavolul «ar fi fost legat pe o mie de ani» (vers. 2), iar oprirea de a amăgi popoarele s-ar fi făcut «pînă se vor sfîrși cei o mie de ani» (vers. 3); dreptii care s-ar fi învrednicit de «prima înviere» ar fi «împărățit cu Hristos o mie de ani» (vers. 4), iar necredincioșii se pare că «nu înviază pînă ce nu se vor sfîrși cei o mie de ani» (vers. 5). Tot la fel, «preoții» lui Hristos «vor împărăți cu El o mie de ani» (vers. 6), iar satana va fi dezlegat numai «cînd se vor sfîrși cei o mie de ani» (vers. 7).

Cele două parusii ale Domnului ar avea amîndouă caracter de judecată. Pînă la prima apariție (a doua venire) a lui Hristos, după o anumită interpretare, ar fi avut loc trecerea celor 2300 seri și dimineți, prevăzută profetic de către Daniel (VIII, 14), în vederea restabilirii curățeniei templului din Ierusalim. Dar acest locaș sfînt, care trebuia curățit prin marele foc, lucru despre care ar fi amintit și Apostolul Petru (II Petru III, 7—10), nu ar fi altceva decît simbolul cortului mărturiei din cer, în care ar fi intrat, în mod nevăzut, Iisus Hristos, la 22 octombrie 1844, pentru a-l curăți de păcatele «tîilor lui Dumnezeu» (Evrei VIII, 5; IX, 23). Deci e vorba despre o lucrare ascunsă a lui Hristos, descoperită numai aleșilor Lui, ea ar fi totuși o «parusie», întrucît ar constitui punctul de plecare al «judecății care începe de la casa lui Dumnezeu» (I Petru IV, 17)<sup>36</sup>.

Venirea în duh a lui Hristos (prima parusie) aflăm — după o altă interpretare — nu ar fi avut loc în anul 1844, ci numai după 70 de ani, în anul 1914, cu ocazia instalării «guvernului» de la destinele întregului univers, format din cei 144.000 de demnitari asociați sub conducerea lui Iisus, care ar acționa în mod nevăzut. Biblia ne-ar arăta faptul că Iisus Hristos nu ar fi stabilit componența acestui guvern în vremea petrecerii Sale pe pămînt, după cum nu l-ar fi format nici după învierea Lui din morți sau după înălțarea Lui la cer, fiind obligat «să șadă la dreapta lui Dumnezeu și să aștepte venirea vremii predestinată de Iehova pentru alcătuirea guvernului făgăduit» (Fapte I, 6—8; Ps. CXIV, 1, 2). Parusia lui Iisus, respectiv instaurarea guvernului perfect, în anul 1914, s-ar fi descoperit lumii printr-un «semn» al Fiului omului (Matei XXIV, 30), constituit de către evenimentele catastrofale ale începutului celui dintîi război mondial. Ceea ce s-ar fi petrecut la această dată ar lrașa o linie de graniță prin care mileniul s-ar distinge de toate celelalte

35. Jean Vuilleumier, *Apocalipsul*, trad. D. Florea și Șt. Demetrescu, p. 240—243.

36. W. A. Spincer, *op. cit.*, p. 226.

veacuri ale omenirii, începînd de la Adam. Astfel, la cea de a două venire, ce ar fi avut loc într-un mod tainic, Iisus Hristos ar fi luat în stăpînire, din partea Celui Prea Înalt, «împărățiile pămîntului» (Apoc. IX, 15 ; XII, 10), cu obligația de a le distruge, fiind puse în acest chip premi-sele nimicirii lumii, temeiul «încheierii sistemului de lucruri». Din vremea în care cel dintîi om a pierdut paradisul original și pînă la parusie, conducerea lumii ar fi fost opera lui satan, iar organizarea socială, ca și cea religioasă (în special aceea care privește Bisericile tradiționale), un instrument de guvernare în mîinile lui. Prin venirea Sa tainică, ar urma ca Iisus să zdrobească toată răzvrătirea contra lui Dumnezeu și să restabilească pacea și dreptatea peste tot universul. Judecata lumii ar fi tot una cu nimicirea ei. Prin expresia biblică «sfîrșitul veacurilor» (Matei XXIV, 3) sau «plinirea vremii», care e stadiul ultim al judecării divine, trebuie să înțelegem de fapt «sfîrșitul sistemului lucrurilor», care nu e altceva decît sfîrșitul lumii <sup>37</sup>.

Parusia Domnului Iisus — după a treia interpretare — pentru care sorocul încă nu s-a împlinit, ar avea două etape : o etapă tainică, nevăzută, în care El va veni să-și «răpească Biserica», la împlinirea numărului hotărît de Dumnezeu al membrilor acesteia potrivit cuvintelor : «*Mă voi întoarce și vă voi lua cu Mine*» (Ioan XIV, 3). La această venire, Hristos nu ar atinge pămîntul și nici nu ar fi văzut decît de cei aleși (I Tim. IV, 17 ; vezi și Fapte X, 40—41). A doua etapă ar fi publică și ar avea loc după șapte ani de la răpire. Atunci ar veni cu putere și cu mărime multă, pe norii cerului (Matei XXIV, 30). Cînd în cer s-ar sfîrși nunta Mirelui (Apoc. IX, 7—8), iar pe pămînt marea strîmtoare (Apoc. XII, 12), atunci Hristos ar reveni cu Biserica să domnească o mie de ani pe pămînt <sup>38</sup>.

Am arătat mai înainte că, pe baza textelor din Apoc. XX, 1—7, învățătura ortodoxă recunoaște că există două învieri și două morți, nicidecum însă că ar exista și două parusii sau că învierea dreptilor și cea a nedreptilor ar putea fi separate printr-un interval de o mie de ani. În Sfînta Scriptură se spune lămurit că venirea Domnului va fi o singură dată. Mîntuitorul însuși zice : «*Nu vă mirați de aceasta, căci vine ceasul în care toți cei din morminte vor auzi glasul Lui*» (Ioan V, 28). Cuvintele acestea arată că la una și aceeași strigare a Mîntuitorului se vor scula atît dreptii, cît și păcătoșii. Citim de asemenea în Sfînta Scriptură, că la parusie, Domnul «*va despărți pe unii de alții, precum desparte ciobanul oile de capre : și va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stînga*» (Matei XV, 32).

Vorbind în pilde, Mîntuitorul pune un accent deosebit pe ideea unei parusii : va fi un singur seceriș pentru grîu și pentru neghină (Matei XIII, 30 ; 41—43) ; Mirele va veni o singură dată pentru toate fecioarele (Matei XXV, 1—13) ; o singură dată va veni Stăpînul, ca să ceară socoteală tuturor lucrătorilor din via Sa (Matei XXI, 33—41) ; în același timp va cere tuturor socoteală despre talanții pe care i-a încredințat (Matei XXV, 14—30 ; 18, 23). Teza celor două parusii, în fața acestor

37. Toate broșurile «mileniste».

38. *Lecțiuni biblice*, p. 128.

dovezi incontestabile, apare ca o eroare gravă și, în mod categoric, potrivnică revelației dumnezeiești, prin urmare, cu neputință de a fi acceptată din punct de vedere teologic, dogmatic și moral<sup>39</sup>.

Excluderea intervalului de o mie de ani între cele două învieri precum și înțelegerea mileniului ca împărăție ce simbolizează epoca de har a Sfintei Biserici aduce cu sine înlăturarea suprapunerii tendențioase dintre ideile-imagini scripturistice și conceptele de organizare socială modernă, prin care se creează o derută în înțelegerea textelor ce se referă la parusie. Venirea Domnului nu are ca scop principal judecata, după cum nu este identică cu nimicirea lumii. Focul de la II Petru III, 5—10 este mai degrabă purificator decât distrugător. Relația dintre existența noastră și sfârșitul veacurilor este o relație de continuitate și discontinuitate în același timp. Lumea va fi recreată după noua umanitate a lui Hristos înviat. Discontinuitatea însăși, care presupune ideea de judecată, se află în serviciul continuității. «*Focul însuși va dovedi ce fel este lucrul fiecăruia. Dacă lucrul cuiva pe care l-a zidit va rămîne, va lua plată*», ne spune Sfântul Apostol Pavel (I Corinteni III, 14). Ideea de mileniu, așa cum se înțelege în Ortodoxie, are un caracter pozitiv. Ea ne permite să vedem că operele implinite de Biserica lui Hristos (cf. I Cor. III, 14), precum și roadele vieții de sfințenie pe care o dobîndesc pe pămînt neamurile (Apoc. XXI, 26), vor putea servi de pietre pentru construirea Împărăției lui Dumnezeu.

În absența parusiei prezisă de milenariști și la dezmințirea dată de relatarea istorică însăși mesajului formulat de ei, s-a găsit cu multă fantezie, o explicație transcendentă și necontrolabilă pentru sorocace neîmplinite. Hristos a venit pe pămînt, dar în mod nevăzut; El a intrat în Sfînta Sfintelor din cer. Numai cu această ocazie a avut loc surparea puterii diavolești și a început lucrarea mîntuirii. Sîngele Mielului a curs pe Golgota zadarnic, învierea nu a adus nimic nou în lume. Biserica Sfîntilor Apostoli apare și ea ca o simplă umbră. Soteriologia creștină fiind desfigurată, iar teologia Noului Testament părăsită, s-a născut ideea pogorîrii nevăzute a lui Hristos în istorie ca împărat pămîntesc și a implicării Lui într-un iminent sfârșit catastrofal al lumii prin război.

Revenind asupra caracterului profetic de număr nelimitat, pe care îl are expresia «împărăția de o mie de ani», pe care în linii mari l-am precizat mai înainte (II, p. b, c) vom adăuga și următoarele: 1. Această expresie este menționată într-o singură carte a Noului Testament, anume în Apocalipsă în șase versete consecutive, în schimb expresia «împărăția lui Dumnezeu» (a cerurilor), a lui Hristos, este de foarte multe ori pomenită în toate cărțile Noului Testament pentru marea ei importanță<sup>40</sup>. Tot la fel este și noțiunea de Biserică, cu nuanțele ei: Trupul lui Hristos, poporul lui Dumnezeu, cetatea sfîntă etc.; punîndu-se în evidență legătura ei cu aceea a Împărăției lui Dumnezeu. Or, dacă mileniul ar fi ceva aparte de Biserică, ar fi și el menționat mai insistent, în legătură cu alte realități spirituale, ceea ce nu constatăm la fel. 2. Sursa biblică a milenarismului rămîne interpretarea foarte îngustă a numărului

39. P. Deheleanu, «*Împărăția de o mie de ani*», p. 48.

40. *Ibidem*, p. 47.

lui o mie, după sensul lui strict literal. Acest număr nu are valoare aritmetică, ci numai una simbolică<sup>41</sup>. Dacă ține neapărat la sensul aritmetic *Hillia ety* trebuie să fie tradus cu «mii de ani» rezultatul este același. Nu e cu puțință ca pe toate celelalte numere din Apocalipsă să le înțelegem simbolic, iar acest număr de «o mie» să fie înțeles literal.

4. În cele din urmă, milenarismul ca temă eshatologică se caracterizează și prin ideea că sfârșitul împărăției de o mie de ani îl constituie «învierea» celor păcătoși spre judecată și spre nimicire definitivă. La constatarea acestui adevăr s-ar ajunge cu ușurință cunoscând textul Apocalipsei: «iar ceilalți morți nu înviază pînă ce nu se vor sfîrși cei o mie de ani» (Apoc. XX, 5). Astfel se pare că la sfârșitul celor o mie de ani, în timp ce dreptii vor pogori din cer, împreună cu cetatea lui Dumnezeu, vor învia și păcătoșii, care, încercînd să atace pe cei aleși, vor fi mistuiți de un foc ceresc (Apoc. XX, 9). Distrugerea aceasta ar constitui actul încheierii definitive a mileniului. După trecerea celor o mie de ani, învierea cea de a doua ar fi rezervată numai păcătoșilor. Așadar, de la ideea că sînt două parusii, așa cum sînt două învieri, milenarismul ajunge la concluzia că sînt două judecăți.

Sub înfățișarea îngerului (nu la toți mileniștii însă îngerul simbolizează pe Iisus), la începutul mileniului, Iisus ar cobori din cer și ar lega pe satan, șarpele cel bătrîn (vers. 1). Din acest moment, ar începe în toată plinătatea domnia lui Dumnezeu pe pămînt, prin Fiul Său, Iisus Hristos și prin slujitorii (guvernatorii) Săi. Se înfăptuiește astfel restaurarea împărăției lui Israel. «*Împărăția lumii*» a ajuns a Domnului nostru și a Hristosului Său» (Apoc. XI, 15). Dar fericirea aleșilor încă nu ar fi deplină. Ei ar avea totuși această făgăduință: «*Dumnezeul păcii, va zdrobi în curînd pe satana sub picioarele voastre*» (Rom. XVI, 20). Judecata păcătoșilor s-ar apropia, ea fiind cunoscută sub denumirea de «moartea a doua». «*Iezerul cel de foc este moartea a doua*» (Apoc. XX, 4; XXI, 8).

Învierea păcătoșilor spre judecată se pare a fi tot una cu crearea acestora din nou, după cum am mai văzut. Dar scopul învierii păcătoșilor este altul decît acela al învierii dreptilor. Învierea acestora ar avea loc numai cu scopul de a oferi dreptilor spectacolul distrugerii lumii. Autorul viitoarei nimiciri mondiale ar fi Dumnezeu însuși, iar nu oamenii. Urmînd a duce pînă la capăt «sfârșitul sistemului de lucruri», în paginile Scripturii, Dumnezeu ne-ar face cunoscut progresul său de nimicire definitivă a tuturor nelegiuîților. Pacea universală în mod necesar ar fi precedată de distrugerea lumii. Numai dreptii ar scăpa de urgia divină, ei devenind într-un anumit fel supraviețuitori pe pămînt. Apocalipsa ne-ar oferi o viziune clară cu privire la pedepsirea păcătoșilor<sup>42</sup>. Peste cei răi s-ar pogori «*foc din cer*» și «*i-ar mistui*» (Apoc. XX, 9). «*Vrăjmașul cel din urmă care va fi nimicît va fi moartea*» (I Cor.

41. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 17.

42. Broșura: *Adevărata Pace și siguranță. De unde se poate aștepta* (1968).

XV, 26). «Moartea a doua», care ar pune capăt mileniului, ar avea ca scop suprem și definitiv distrugerea păcătoșilor, la sfârșitul sistemului de lucruri, instaurând astfel împărăția păcii veșnice.

Despre o înviere a păcătoșilor, deosebită de a dreptilor, care nu ar fi decît un simplu mijloc al dezlănțuirii miniei divine, trebuie să spunem că este o învățătură străină de Sfînta Scriptură și departe de înțelegerea cap. XX din Apocalipsă, în care se vorbește despre cele două «învieri». În vers. 11—13 se scrie : «*Am văzut apoi un taur mare, alb și pe Cel care ședea pe tron, iar dinaintea feței Lui pămîntul și cerul au fugit și loc nu s-a mai găsit pentru ele. Și am văzut pe morți, pe cei mari și pe cei mici, stînd înaintea tronului și cărțile au fost deschise și altă carte a fost deschisă — care este cartea vieții — și morții au fost judecați din cele scrise în cărți, potrivit cu faptele lor. Și marea a dat pe morții cei din ea și moartea și iadul au dat pe morții lor și judecați au fost, fiecare după faptele sale*». E prezentarea limpede a judecării de apoi, de după sfârșitul lumii. Observăm însă că se vorbește de judecata «morților», dintre care unii sînt drepti iar alții păcătoși, după expresia de aici, unii sînt «mici», iar alții sînt «mari». Judecata care se face ține seama de «faptele fiecăruia», care sînt scrise în «cartea vieții. Versetul se încheie astfel : «*iar cine nu a fost aflat scris în cartea vieții, a fost aruncat în iezera de foc*» (vers. 15). Se înțelege, că cei ce au fost aflați scriși în această carte, «cartea vieții», nu au fost osîndiți, făcînd parte din cei drepti<sup>43</sup>. După interpretarea milenistă, însă, dreptii nu mai puteau să fie acum «morți», ei bucurîndu-se de «prima înviere» de la începutul mileniului. Învierea celor drepti la această judecată definitivă e dovada sigură a unei învieri de obște, atît a celor drepti, cît și a celor păcătoși.

Din alt punct de vedere, nu trebuie să trecem cu vederea nici simbolismul unora din formulele folosite în Apocalipsă. În versetul 9 al cap. XX se spune, într-adevăr, că peste cei răi «*s-a pogorît foc din cer și i-a mistuit*». Asemenea unui foc mistuitor dumnezeiesc, puterea dumnezeiască pedepsește necruțătoare răul, curățînd întinăciunea păcatului, pentru a ocroti pe cei buni. Tot sufletul a fost creat pentru viața veșnică. Chiar dacă el rămîne despărțit de Dumnezeu, în suferință veșnică, el totuși există în veci, ca să știe pentru ce mare vrednicie a fost zidit (vers. 10). Împărăția lui Dumnezeu nu vine decît după ce se trece de o profundă criză, în care intervine judecata din urmă ; dar judecata însăși nu se reduce la pedeapsă. «*Căci nu a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca lumea să se mîntuiască prin El*» (Ioan III, 17) ; «*Nu am venit să judec lumea, ci să mîntuiesc lumea*», ne spune însuși Mîntuitorul. Am amintit mai înainte că relația dintre istoric și sfârșitul veacurilor nu este numai de discontinuitate, ci și de continuitate, că discontinuitatea însăși este în slujba continuității. Va trebui să adăugăm că tot ceea ce facem, aici, pe pămînt, cu scopul de a promova valorile umanității, ale dreptății, libertății, ca și ale dragostei dintre

43. P. Deheleanu, «*Împărăția de o mie de ani*», p. 45—46.

oameni, potrivit planului lui Dumnezeu, are o astfel de funcție de continuitate.

În ce privește citatul de la I Corinteni XV, 16 observăm că în el se vorbește despre moartea întâia, adică despre moartea fizică, nicidecum despre dispariția pedepsei veșnice. Moartea fizică este aceea care va fi nimicită la sfârșit, când, în cerul nou și în pământul nou, totul va fi transfigurat, îndumnezeit <sup>44</sup>. Scopul pentru care milenii înlocuiesc veșnicia raiului cu nimicirea definitivă a păcătoșilor îl formează tendința lor de a aduce în actualitate ideea distrugerii definitive de la sfârșitul lumii. În acest fel, mileniul însuși, al cărui început îl constituie izbucnirea primului război mondial, nu mai e privit ca o epocă a păcii divine, ci ca răstimpul «războiului lui Dumnezeu».

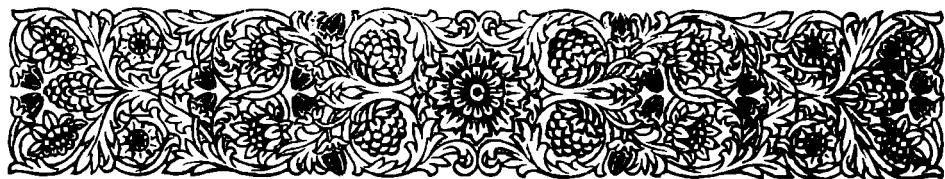
În gândirea ortodoxă, parusia și judecata din urmă au cu totul alte dimensiuni. Scopul învierii obștești îl constituie proclamarea definitivă și absolută a iubirii ca lege veșnică. În antiteză ireductibilă cu ideea distrugerii lumii, învierea este intrarea în veșnicie, este pragul trecerii la un cer nou și un pământ nou.

**Pr. conf. ILIE MOLDOVAN**



---

44. N. Chișescu, *op. cit.*, p. 351.



# DOCUMENTARE

---

## UN DOCUMENT SEMNAT DE NICOLAUS OLAHUS

Au trecut mai bine de patru secole de la moartea lui Nicolaus Olahus, poetul, istoricul, filozoful umanist, vestitul cărturar de origine română, care a purtat numele poporului său în propriul său nume («Valah—Olahus»). A cinstit prin activitatea și prin opera sa, două popoare, maghiar și român, înfrățindu-le în inima sa.

S-a vorbit și s-a scris mult (radio, televiziune, conferințe, presă) cu prilejul comemorării, în 1968, a 400 de ani de la decesul său, au apărut între timp scrieri valoroase care-i pun în vedere activitatea, dar nu este de prisos a vorbi și a scrie cît de mult despre cei mai aleși fii ai poporului nostru și ai lumii.

Preocupată de cunoașterea operei lui Nicolaus Olahus, am consultat la bibliotecile din țară, cît și la Biblioteca Marciana din Veneția, la bibliotecile din Leipzig, Paris și Bruxelles multe lucrări referitoare la marii umaniști ai secolului al XVI-lea din care am aflat date importante legate de corespondența lui cu Andrea Dudich și alți umaniști ai vremii.

Prin aceste rînduri căutăm să informăm pe cititori despre un document emis și semnat de Nicolaus Olahus, în 1563, în calitatea sa de cancelar și regent al Ungariei, baron al Imperiului, înaltă demnitate pe care o primise încă din 1558.

Documentul a fost aflat de Prof. Gh. Lăzărescu pe cînd funcționa la Liceul din Tîrnăveni.

Dr. Joseph Kransz, un distins orientalist în a cărui bibliotecă exista acest document i l-a pus la dispoziție.

Fotocopia pe care o publicăm dă imaginea acestui document.

Redactat în limba latină medievală, documentul este emis de Nicolaus Olahus. În calitatea sa de înlocuitor al împăratului Ferdinand I de Habsburg deținea acest rang (de locum tenens) din 1562, înlocuitor al împăratului la conducerea acelei părți din Ungaria care nu fusese supusă de turci.

În document se menționează : Datum per manus reverendissimi in Christo patris et domini Nicolai Olahi, Archiepiscopi Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis...

Preambulul indică numele împăratului (Nos Ferdinandus I) cu toate titlurile sale (divina favente clementia electus Romanorum Imperator

semper Augustus etc...). Dimensiunile documentului : 60/38 cm. Cuprinsul constă din 31 rînduri și la sfîrșit are trei semnături : a împăratului, a lui Nicolaus Olahus și a secretarului, pe care l-am identificat ca fiind Ioannes Rhyszus.

Pe spatele originalului se află, scrisă de o altă mîină, în l. maghiară (greu descifrabil) o notă de circa 7 cuvinte, începînd cu «Az en...».

După cum se vede din fotografie, documentul, deși caligrafiat cu grijă, prezintă unele lipsuri. Este în parte, deteriorat, pătat în cîteva locuri, încît cu greu se poate reconstitui textul. Totuși ne putem da seama că este un act emis pentru înnobilarea unor viteji care s-au distins în luptele purtate de unguri împotriva cötropitorilor turci.

Documentul stabilește blazonul (nobilitatis signum) pentru cei pri-miți (cooptaneos) în numărul nobililor ca și pentru urmașii lor (haeredesque).

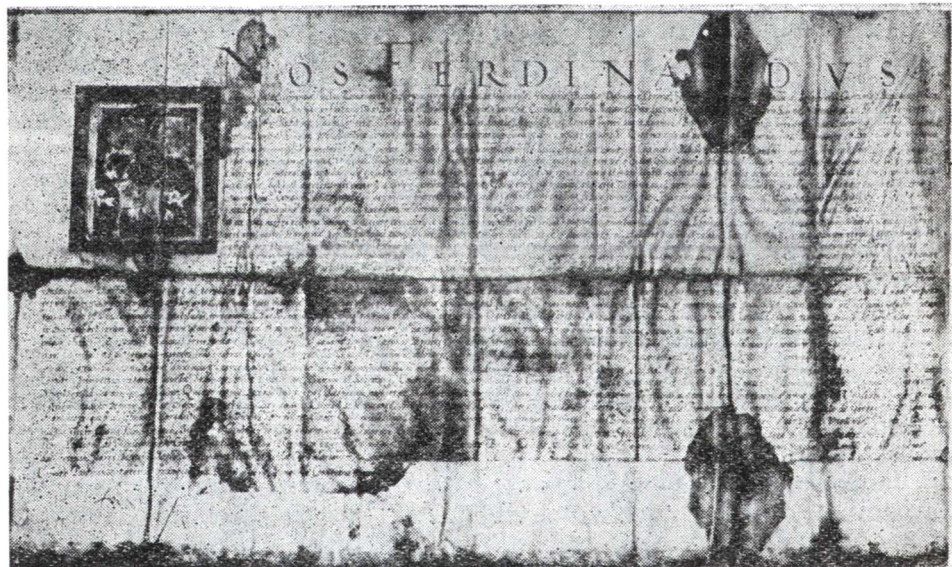
Descrierea blazonului este făcută parțial în document.

Blazonul se vede desenat în partea de sus a textului, în stînga.

Prezintă un colorit viu. Forma acestui semn heraldic este cea a unui scut dreptunghiular (scutum militare celestini coloris).

Fondul apare albastru — de culoarea cerului senin.

Chenarul este aurit. Imaginea e compusă din 2 părți : în cea superioară se vede un lup ridicat în 2 picioare. El iese — pe jumătate dintr-o coroană de aur. În laba dreaptă are un paloș (sau lance), iar în stînga ține un cap de om, tăiat (cap Turcicum). Sub coroana din care se ridică lupul, în partea inferioară a blazonului, se vede un coif, iar sub acesta, aceeași temă în miniatură. Baza blazonului este formată dintr-un tufiș



Copie după documentul emis și semnat de Nicolaus Olahus în 1563



de trestii (cuius inferioari parte forma — arundienti). În jurul coifului și al miniaturii sînt desenate frunze ornamentale în culoare brună.

Documentul este emis în ziua de 15 noiembrie 1563, în anul cînd Nicolaus Olahus ceruse conciliului de la Trident sprijin pentru întărirea bisericii catolice din Ungaria în lupta împotriva Reformei.

Locul în care a fost dat acest act este «in Orce nostra Posoniensi», adică orașul Bratislava.

În document sînt menționate și o seamă de nume din nobilimea maghiară din acel timp. Între ele se află și numele unor vestiți cărturari și umaniști ai secolului al XVI-lea, ca renumitul istoric Francisc Forgach, protejat al lui Olahus, sau Andrea Dudich, apropiat lui.

Cu alt prilej, voi arăta relațiile dintre Nicolaus Olahus și A. Dudich și opinia acestuia din urmă cu privire la Nicolaus Olahus, superiorul său în ierarhia bisericească, căruia i-a adus adeseori, prin corespondența purtată ca și prin scrierile sale, laude binemeritate.

#### Traducerea documentului

##### NOI FERDINAND

- Rînd 1)** Ales prin bunătatea divină favorabilă, împărat Augustus pentru toată lumea al Românilor și rege al Germaniei, al Ungariei, al Boemiei, al Dalmației, al Croației, al Sloveniei, al Serbiei, al Galiției, al Lodomeriei, al Cumaniei și al Bulgariei.
- Rînd 2)** Moștenitor al Spaniei, Arhiduce al Austriei, Duce al Burgundiei, al Brabantului, al Stiriei, al Corintiei, al Corniolei, Marchiz (...) al Moraviei, duce al Luxemburgului (...) principe al Sileziei inferioare, al Württembergului (...) și al Thelei (?)
- Rînd 3)** Comite al Suavei (?), Habsburgului, al Tirolului, al Feretlei (?), al Riburgului și al Goriției, Landgrav al Alsaciei, marchiz al Sfîntului Imperiu Roman, al Anasiei (?), al Burgundiei, .... superioare și al Lusatiei inferioare (de jos), stăpîn marchiz al Sloveniei.
- Rînd 4)** Poruncim tuturor să țină minte cele ce urmează : Ceea ce noi facem pentru unii dintre comandanții (frunțașii) și baronii noștri care ne înaintează o rugăminte foarte umilă adresată
- Rînd 5)** așa majestății noastre. Astfel luînd la cunoștință cu mare atenție fidelitatea și faptele de credință ale credinciosului nostru nobilul (Raiak) Delij, ale oșterilor nostri Giwlen (și în primul rînd) evlavia sa
- Rînd 6)** față de coroana regatului nostru Hungaria și apoi întîmplările (?)... noastre și schimbările timpurilor ca și altele, dar totodată în adevăr se spune că Giwlas a dovedit ca un ostaș credincios împotriva turcilor, cei mai aprigi dușmani ai numelui de creștin
- Rînd 7)** și se afirmă și se comportă și acum așa. Fiînd așadar pentru acestea amintite cît și din grația și dărnicia noastră regală, pentru acei ce au binemeritat față de noi și de religia noastră
- Rînd 8)** și spre a cultiva pe cei ce ne amintesc de bărbații care ne-au precedat ca și alții să urmeze pilda regilor Ungariei și să fie aduceri aminte ale virtuților aceluia și să poată fi îndemnați să săvîrșescă fapte și mai mari.
- Rînd 9)** Continuăm să hotărîm. Pe acesta despre care am vorbit pînă acum (nume propriu indescifrabil) și împreună cu frații, rubedeniile de sînge și afinii săi,

toți de amîndouă sexele, pînă acum de stare și condiție obișnuită sau de jos, pe baza puterii noastre regale trebuie să fie incluși și înregistrați

- Rînd 10)** prin plentudinea puterii și grație specială, ei fiind scoși din gloată și numărați printre bărbații regatului nostru Ungaria și ale regiunilor ce-i sînt supuse. I-am ridicat printre nobili și înscrisi an de an.
- Rînd 11)** Și ca aceasta știință a noastră și cu judecată temeinică decidem ca în același fel ca din toate timpurile să se poată folosi și de toate acele privilegii, libertăți, prerogative și imunități,
- Rînd 12)** de care ceilalți adevărați nobili ai Ungariei s-au folosit după bunul plac sau după obicei, iar moștenitorii și posteritatea lor de amîndouă sexele (să le moștenească).
- Rînd 13)** În virtutea acestei dovedite dărnicie și blîndețe a noastre (decidem) ca mărturie și semn al adevăratei nobleți, aceste arme și însemne ale nobleții.
- Rînd 14)** Scutul militar de culoare albastră în a cărui parte de jos e scoasă în relief o formă de arundineti din care se ridică un lup de înfățișare naturală și în dreapta se vede că ține
- Rînd 15)** cu un picior din față un cap de turc; pe scut e adăugată o cască militară și deasupra acesteia o coroană de aur (Indescifrabil...)
- Rînd 1<sup>6</sup>)** (indescifrabil)
- Rînd 17.** Consingeniilor și afizilor săi și moștenitorilor acestora și urmașilor fără deosebire de sex am socotit să li se dea și să li se atribuie în chip de dar
- Rînd 18)** Dăruindu-le și atribuindu-le din încredințarea (noastră) deplină și din mîntea (noastră) care a analizat (totul) ca ei înșiși de pe acum și în viitor, în toate timpurile, se vor folosi de aceleași arme sau de însemnele înobilării după obiceiul celor sfinți (?) ai regatului nostru, ai nobililor Ungariei, al nobililor, sub prerogativele acestor drepturi. libertăți și imunități pe care se bizuie
- Rînd 19)** fie prin firea lor, fie din obișnuința, întotdeauna, în lupte, în încăierări, în jocuri între echipe, în turnee, în dueli, în lupte izolate și în celelalte
- Rînd 20)** toate întreceri militare și nobilitare. Și cu (de căutat în dicționar: sigillis, velis, cartinis (armulis), vexillis, clipeis, temtoris, domibus). În genere vrem ca în oricare împrejurare și feluri de expediții cu titlul adevărat și sincer al nobleții lor
- Rînd 21)** sub care există statutul lor, indiferent de sex, de demnitate și de preeminență, să li se vorbească, să fie numiți, să fie scutiți și să se vorbească despre ei, să se comporte și să se manifeste; și de acestea pot să se folosească, să se servească și să se bucure atât moștenitorii lor și urmașii lor de ambele sexe
- Rînd 22)** Din adînc dăm și eliberăm (documentul) celor de azi și spre a-l păzi. Spre amintirea lui și tărie permanentă (indescifrabil)
- Rînd 23)** și prin el, fraților numiți rubedenii de sînge și afinii săi și ai acestora și moștenitorilor și urmașilor acestora de ambele sexe am hotărît să li se dea tuturor. *S-a dat prin mîna Reverendisimului Întru Hristos părintele și Domnul, Nicolai Olahu, Arhiepiscop al Bisericii Mitropolitane din Strigonia și al aceluiși și al Comitatului Honterus (?)*
- Rînd 24)** Comiților, Primaților Ungariei, Sfintei reședințe al reprezentantului apostolic. Cei mai mari și secretarii ai Cancelariei și ai Locotenenților și fratelui nostru credincios nouă, iubiți cu sinceritate. În cetatea noastră posone, în ziua a 15-a a lunii

- Rînd 25)** Noembrie. În anul Domnului 1563 în al 33-lea an al domniei noastre peste romani, (domnia) peste alții iasă în al 37-lea an, însă în al 6-lea an al alegerii noastre ca împărat. Celor venerați întru Hristos...
- Rînd 26)** Părinți, aceluiași domn *Nicolae Olahus*, Arhiepiscopul Strigonei, al Colocenei, în scaunul vacant, și lui Antonius Veranțius Agriensis, lui George Drascovici ales la Zagrabun, lui Paul Bornemiza Transilvanul, lui Paulus Gregoriant din Zauri
- Rînd 27)** Francisco Forgach de Ghymes Varadiensis, *Andrea Dudith Sbardelo* Electo Quinguecellsiensis, *Andrea Keres* Wesprimiense Praefato (?) Paulo Bornemiza Gubernator (cuv. necitibil sub pată) Ioane ab Uljilak Vaslense, Gregorio Bornemiza Electo
- Rînd 28)** Chanadien(sis), Boznensis, Sirmiensis et Timinensis sedibus vacantibus (reședințe vacante) de biserici, episcopii conducînd în mod fericit bisericile Domnului Yttem spectabilis et mag... (cuvînt necitibil) *Andrea de Bathor*, iudice curia nostra
- Rînd 29)** Petro Erdewdlj de Moniorok... Mare comite. Montis Claudij as Regnorum nostro (...) Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae Bano Comite (s) Nicolao de Zrmio Tavernicon (?) Fr(ancisco). (Taby ?) (un cuvînt indescifrabil) Stephano Banfii de (Alsoli)ndroa ?)
- Rînd 30)** Depifrorum, Joanne Dessenfii, Magro(magistre) curae, Ioanne Petro de Gersse cubiliariorum, Ladislao Banfii Janitorum, Cristophoro Batthlanij Pincer Narum Nostrorum Regali (indescifrabile cîteva cuvînte). Magistris comite (...) a Salmis (et) Newbwrgh
- Rînd 31)** Comite al Posonei, și ceilalți cît mai mulți deținători al comitatelor și onorurilor regatului nostru Ungaria

FERDINAND

NICOLAUS OLAHUS  
Semnătura secretarului  
Ioannes (...) Ius

NICOLAE OLAH, reprezentant al umanismului secolului al XVI-lea, cel dintîi umanist român, s-a născut în 1493 și a trăit pînă în 1568. După propriile mărturisiri, el a fost în Ungaria «doar oaspe», Țara Românească fiind «patria sa maternă», căci tatăl său descindea din Dracula, voievodul Valahiei.

Învăță la Sibiu și primește învățatură umanistă la Colegiul din Oradea, apoi este luat la curtea regelui Ladislau, pătrunde în rîndul clerului, devine secretar al Episcopului din Pecs, iar în 1518 Protopop. În 1526 este secretar al regelui Ludovic care moare în lupta de la Mohacs.

N. Olahus a însoțit pe Maria, soția lui Ludovic, rămasă văduvă, prin țările pe unde acesta se oprește. În cele din urmă i-a devenit secretar cînd ea guverna în Țările de Jos. În 1542 îl găsim cancelar al regelui Ferdinand, frate al Mariei. Tot în această vreme este Episcop de Zagreb dar mai apoi de Egger și mai tîrziu de Strigonlu și Primat al Ungariei în 1553. Înființează cel dintîi seminar în 1566 în Tîrnovia.

El este și cel dintîi român căruia i se acordă titlul de Baron în anul 1558 al Imperiului, în timpul cînd Ferdinand devenise împărat, adică din anul 1557.

Cunoștea limba germană, maghiară, româna, greaca, latina și franceza fiind considerat unul dintre cei mai mari oameni de cultură ai secolului al XVI-lea.

**MAIA CRISTEA**

## BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN TIMPUL DOMNIEI LUI ALEXANDRU IOAN CUZA (1859—1866)

Cu o sută douăzeci și doi de ani în urmă, istoria poporului nostru a consemnat un moment de seamă în aproape bimilenara ei durată, *Unirea*, la 24 ianuarie 1859, a Moldovei și Munteniei, în urma dublei alegeri a lui *Alexandru Ioan Cuza*, ca domnitor și al uneia și al alteia din ele. Prin acest act, mai mult «decît desemnarea unei persoane în fruntea noului stat — România», se consfințea, precum se știe, «o realitate politică îndreptățită de secole de luptă și aspirație, de originea, limba, viața însăși a oamenilor din cele două Principate». În același timp, ei avea să fie pentru români un «eveniment crucial, cu profunde și ample consecințe pe toate planurile». Căci la 24 ianuarie 1859 — «ziua cea mare a neamului», cum a fost numită —, nu s-a desființat numai un hotar nefiresc dintre români, ci «s-au așezat temeliiile trainice ale edificiului statului național, s-a născut, deși incompletă, România modernă». În lume a luat ființă un nou stat, înlăuntrul căruia poporul român avea să-și «afirme mai viguros energia și capacitatea sa creatoare», iar năzuințele lui spre făurirea acestui stat național, unitar și independent «aveau să-și găsească o bază solidă în profundele prefaceri innoitoare, pe care el le-a cunoscut în toate domeniile în perioada ce a urmat Unirii».

Actul de la 24 ianuarie 1859 a deschis o nouă epocă în dezvoltarea istorică a poporului român, «fiind continuat de o serie de reforme care au contribuit la progresul — sub toate aspectele — al țării noastre». El a pus începutul unor adînci prefaceri în viața neamului nostru. Foarte curînd după înfăptuirea lui, în țară a fost inițiat «un vast program de reforme, de reînnoire a structurilor statale», care a făcut din *Alexandru Ioan I Cuza* nu numai un «domn al Unirii», ci și un «domn al Reformelor». Căci aproape că nu există domeniu din viața social-economică, politică, administrativă, culturală și chiar religioasă a acesteia, în care să nu se întilnească sau să nu se simtă spiritul lui creator și novator.

Despre cele dintîi din aceste domenii, în ultimii ani mai ales, în diferite prilejuri, s-a scris destul de mult, de aceea, în cele de mai jos, voi încerca să înfățișez numai pe cele din urmă, vorbind adică despre «Biserica Română în timpul domniei lui *Alexandru Ioan I Cuza*».

Ca și din punct de vedere politic, — unde erau două Principate —, și din punct de vedere bisericesc, în momentul Unirii — anul 1859 —, existau pentru românii din sudul și estul Carpaților două unități canonice distincte cu rang de mitropolie și cu organizația și ierarhia lor aparte. În *Muntenia*, ființa *Mitropolia Ungrovlahiei* cu sediul la *București*, avînd ca sufragane episcopiile de *Rîmnic*, *Buzău* și *Argeș*, iar în *Moldova*, *Mitropolia din Iași*, cu sufraganele ei, în acel timp, de la *Roman* și *Huși*. Aci, în *Moldova*, la 17 noiembrie 1864, prin ordonanță domnească, s-a mai creat un nou centru eparhial, cel al *Dunării de Jos*, al cărui prim ierarh, în persoana eruditului arhieru *Melchisedec Ștefănescu*, deocamdată numai ca «locotenent de episcop», i-a fost înscăunat la 6 ianuarie 1865.

În fruntea Mitropoliei Ungrovlahiei se afla mitropolitul *Nifon* (1850—1875), iar în cea a celei moldovene mitropolitul *Sofronie Miclescu* (1851—1860). Episcopiile muntene erau păstorite de titulari: la Rîmnic, *Sfîntul Calinic* (1850—1868), la Buzău, *Filotei* (1850—1859) și la Argeș, *Climent* (1850—1862), în timp ce cele de la nord de Milcov erau cirmuite de locțiitori: cea de la Roman de *Nectarie Hermeziu Sotiriupoleos* (1856—1864), cea de la Huși de *Calinic Miclescu Hariupoleos* (1858—1861), iar în 1864 nou-înființata eparhie a Dunării de Jos, tot de un locțiitor, *Melchisedec Tripoleos* (1864). În primii ani din domnia lui Cuza, alte trei centre episcopale se vacantează: — Iași, Buzău și Argeș —, așa că din 1862 înainte cinci din cele șapte eparhii ale țării erau conduse de locotenenți episcopali, rămînînd cu titulari numai două: Mitropolia de la București și Episcopia Rîmnicului.

Menționînd în general, situația din Biserica românească de la începutul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, vom preciza că atît Biserica munteană, cît și cea moldoveană erau *autonome*. În materie de dogmă și de disciplină însă, ele recunoșteau «supremația și jurisdicția canonică a patriarhului de Constantinopole». În interior, episcopii «depindeau de mitropolitul respectiv, ca de cel mai înalt șef bisericesc local», care, la «rîndul lui, exercita supremație canonică asupra eparhioților săi respectivi». Fiecare eparhie se administra independent, iar în dicasteria ei se judecau și procesele «căsnicești», adică de divorț și ale laicilor și ale clericilor.

În sate, prin acel timp, erau destui preoți, căci pentru unii eparhioți, hirotoniile nu aveau limită. Întreținerea acestora cădea mai ales în seama proprietarilor de moșii, iar ei își făceau instrucția fie în școlile catehetice, fie în seminariile existente pe la eparhii.

Prin unele biserici se slujea încă grecește, iar mare parte din mînăstiri erau închinat — venitul lor, scurgîndu-se către locurile unde erau afierosite. Primirea de noi viețuitori în mînăstiri nu era reglementată prin nici o lege specială. În afară de acestea, Biserica nu avea un organ central de conducere, nu era și de fapt autocefală, iar în organizarea ei puteau fi observate unele lipsuri.

Acestea au făcut ca duhul reformator al lui Cuza Vodă, cu gîndul de a face Bisericii străbune numai bine, să intervină și în acest domeniu, încercînd să aducă și aici unele înnoiri. La scurtă vreme după înscăunare, în iunie 1859, prin decret, deci fără știrea mitropolitului *Nifon*, el a numit locțiitor de episcop la Buzău unde episcopul *Filotei* se îmbolnăvisese grav, pe arhimandritul *Dionisie Romano*. Și tot în aceeași vară, guvernul său din *Moldova*, pe motiv de proastă chivernisire, constatăată și prin o comisie specială, a dispus luarea a o parte din bunurile unora din mînăstirile chinoviale — *Agapia*, *Neamț*, *Secu*, *Văratec* și *Vorona* —, iar în anul 1860 a desființat mînăstirile *Doljești* și *Zagavia* și alte 31 de schituri, apoi, prin lege, a pus, și pe proprietățile nemîșcătoare ale instituțiilor bisericești, o taxă de 10% «pe seama guvernului» și prin «jurnal» special, a «întrunit» Casa Centrală de pe lângă Ministerul de Culte, în care se adunau veniturile mînăstirilor, cu «Casa Ministerului de Finanțe», astfel că de acum, acestea intrau direct în vistieria țării.

Cum era de așteptat, astfel de măsuri au stîrnit protestul vehement al mitropolitului Sofronie Miclescu al Moldovei, fapt care l-a pus în conflict cu domnitorul, i-a adus suspendarea din funcțiile sale (7 noiembrie 1860), și apoi, la 18 ianuarie 1861, retragerea, prin paretisis scris, din scaun, după care, la 18 mai 1861, a încetat din viață, fiind înmormîntat la Mînăstirea Neamț.

Cam în același timp — anii 1859—1860 — guvernele de la Iași și București ale domnitorului Cuza au început să se preocupe și de *învățămîntul religios*. Cel dintîi, la 15 decembrie 1859, a desființat școalele *catehetice*, contopindu-le cu cele primare și ceva mai apoi, a trecut *seminariile* «sub conducerea directă a Ministerului Instrucțiunii», care n-a întîrziat a le face unele reforme și a le reorganiza. Curînd după aceasta, o comisie, special instituită, a hotărît ca seminariile moldovene să aibă curs inferior, cu programă asemănătoare celei a gimnaziilor — în plus cu o seamă de obiecte religioase —, iar cel de la Socola din Iași și curs superior. Mai mult, din anul 1859 chiar, aici la Socola a început să funcționeze și o *Facultate de Teologie*, care, în 1860, a ajuns în cadrul Universității ieșene, atunci înființată, și care, însă, chiar și în această din urmă situație, n-a putut dura decît pînă în anul 1864.

Seminariile muntene — în număr de patru: la București, Rîmnic, Buzău și Argeș —, aveau numai cursul inferior și programa de studii mai săracă. O comisie mixtă — cu delegați ai Mitropoliei și ai Ministerului de Culte —, instituită în decembrie 1859, constatînd că în general starea lor, în acel moment lăsa mult de dorit, în august 1860, etc. și aici în Muntenia, au fost trecute sub «administrațiunea și privegherea» Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. O nouă comisie mixtă, constituită în aceeași lună, august 1860, în a cărui sarcină cădea și înlocuirea unui «program pentru *seminarul superior sau central*, carele fiind a se face numai unul aici, la Mitropolie, acela va servi de *academie ecleziastică sau facultate teologică* pentru toate eparhiile din țară», a elaborat deocamdată numai o *programă de studii* «pe un curs de cîte șase ani» și un cuprinzător *Regulament pentru seminarie*, despre care însă nu se știe dacă au fost întru totul cîndva aplicate.

O altă încercare de reformă a acestor seminarii, inițiată numai de Minister prin anii 1862—1863, a întîmpinat opoziția Mitropolitului Nilton, care nu vedea cu ochi buni scoalerea lor de sub «autoritatea bisericească».

În o astfel de stare, oarecum de nedefinitivare, în ceea ce privește organizarea, a fost găsit învățămîntul seminarial din România de *Legea asupra Instrucțiunii*, promulgată de domnitorul Cuza la 5 decembrie 1864, care s-a ocupat și de el, l-a unificat și i-a egalat programa de învățămînt. Între altele se preciza aci — Secțiunea IV-a a cap. III — că seminariile sînt de două grade: I și II, că vor fi conduse de un director care va fi «parte bisericească», că primele vor fi pe eparhii și vor funcționa cu patru clase, iar cele de gradul II, avînd șapte clase, vor fiînța numai la București și Iași, că și unele și altele vor fi «fondate și întreținute cu cheltuiala Statului», că elevii lor vor fi recrutați mai ales din mediul sătesc, și că aceștia, la absolvire, vor putea fi numiți și învățători pe la școlile de prin sate.

Sub imperiul a astfel de dispozițiuni au stat seminariile din România pînă în anul 1866, cînd Consiliul General de Instrucțiune a aprobat și aplicat și pentru cele noi programe de studii, mai bogate în ceea ce privește conținutul.

Cum și după Unirea din 1859, «în mai multe lăcașuri divine» — mînăstiri și biserici — din țară, la sfintele slujbe limba greacă era folosită, în unele cazuri, în mult mai mare măsură decît cea românească, la 18 martie 1863, în urma unui Jurnal al Consiliului de Miniștri, Alexandru Ioan Cuza a emis un decret prin care a hotărît ca în toate mînăstirile și bisericile Statului «*cultul Celui atotputernic să se serbeze numai în limba română*», deci numai în graiul vorbit și înțeles de popor, ceea ce în o oarecare măsură a neliniștit pe egumenii mînăstirilor grecești, adică închinete. După unele înlesniri, în ceea ce privește *limba de cult*, făcute la cerere, conducătorilor acestor mînăstiri, cu prilejul sărbătorilor Paștelui, din acel an, numai, iarăși la cerere prin «generozitatea... Domnului stăpînitor» — adică a lui Cuza —, s-a îngăduit ca pentru populația greacă din Capitală și din orașele Brăila și Iași să se slujească în graiul acesteia în Mînăstirea Sfîntul Ioan Mare din Str. Mogoșoaiei din București, în Biserica Sfîntii Arhangheli din Brăila și respectiv, în Mînăstirea Dancul din Iași.

Către sfîrșitul aceluiași an, 1863, în problema ce ne preocupă aci, Alexandru Ioan Cuza a înfăptuit una din realizările majore ale domniei sale cu însemnate urmări pentru țară: *secularizarea averilor mînăstirești*. Aceasta n-a fost decît urmarea firească și necesară a unui proces care începuse cu decenii mai înainte și care se intensificase în timpul său și mai cu seamă în acel an 1863.

Pînă la înfăptuirea lui însă, în țară se iau o seamă de măsuri, me-nite să lovească «din ce în ce mai mult în poziția călugărilor greci». Din îndemnul ministrului de culte ad interim, Al. Odobescu, în vara acelu-  
lui an, 1863, s-au întreprins prin mînăstirile închinete lucrări de iden-tificare și catagrafiere a odoarelor, obiectelor de preț și mai ales a documentelor, spre a fi ferite de înstrăinare, ceea ce a fost un foarte folositor lucru.

În timp ce în țară se petreceau acestea, în afara hotarelor ei, în legătură cu această problemă, s-a desfășurat o vie activitate diploma-tică, care, într-un anumit grad, prin felul cum a evoluat, a grăbit actul din decembrie 1863. Căci în chiar toiul ei, — al activității diplomatice —, în cea de a treisprezecea zi a acestei luni, Camera română, cu mare insulfetire, a votat *Legea pentru secularizarea averilor mînăstirești*, care în primul ei articol prevedea fără nici un echivoc, că: «*Toate averile mînăstirești din România sînt și rămîn averi ale Statului*» și prin al cărei efect intrau în stăpînirea acestuia mai bine de un sfert din su-prafața întregii țări.

Legea, la care Biserica străbună și-a dat aproape în unanimitate adeziunea, stipula plata către Locurile Sfinte, o dată pentru totdeauna, a unei sume sub «titlu de ajutor». Aceasta, însă, pînă la urmă, nu s-a mai achitat, deoarece grecii au refuzat-o, socotindu-o «o insultă pentru Bise-rica lor».

În mijlocul entuziasmului pricinuit de această măreață realizare, guvernul domnitorului Cuza a încercat să introducă în România *Calendarul gregorian*, solicitînd, întru aceasta, și «*consentimentul*» Bisericii. Un «*consiliu bisericesc*», convocat de ministrul de culte, Dim. Bolintineanu încă din decembrie 1863, s-a întrunit la Mitropolia din București în ziua de 12 ianuarie 1864 și, relativ la problema adusă în discuție, a dat un răspuns care a nemulțumit pe guvern. Acest răspuns și «*murmura cea mare*» provocată în țară de ideea schimbării calendarului, au făcut ca guvernul să renunțe la o asemenea intenție; ea realizîndu-se însă 60 de ani mai tîrziu, la 1/14 octombrie 1924.

Aproape patru luni mai apoi, la 2/14 mai 1864, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a înfăptuit lovitura de Stat, prin care drepturile sale au fost sporite și căreia, în țară, i-au urmat «*mari realizări istorice*», multe din ele privind și Biserica străbună. Astfel, în chiar acest an, au fost decretate și promulgate *Legea pentru înmormîntări*, prin care se cerea înființarea de cimitire «*în depărtare, cel puțin de 200 metri de la marginea fieștecăruia oraș sau sat*» și se opreau înmormîntările prin biserici și în curțile lor, aflate în «*ocolul orașelor și satelor*»; *Legea comunală*, prin care s-a luat Bisericii sarcina de a întocmi actele de stare civilă — naștere, căsătorie, deces, — avută pînă acum, și s-a dat în seama primarilor comunali; *Codicele civil*, prin care s-a oprit căsătoria numai pînă la al 4-lea grad de înrudire «*colaterală*», s-a omis obligația săvîrșirii și tainei cununiei după «*celebrarea*» căsătoriei civile a celor ce conveniseră să întemeieze un cămin și s-a dispus ca de la 1 ianuarie 1865 procesele căsnicești, adică divorțurile, ori care ar fi «*natura faptelor sau a delictelor*» lor, să nu se mai judece de dicasteriile bisericești, ca pînă acum, ci de tribunalele civile din districte și ca pronunțarea despărțirii să se facă numai înaintea instituțiilor de judecată civilă, fără a mai fi încunoștințată despre aceasta și Biserica.

Spre sfîrșitul aceluiași an, 1864, la 6 decembrie, domnitorul Cuza a promulgat însă și două legi, care privesc și mai de aproape Biserica română: «*Decretul organic pentru regularea schimei monahicești*» și «*Decretul organic*» privind «*înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române*». Primul reglementa, într-un fel cu totul nou, problema monahismului în România, între altele, arătînd modul — vîrsta, studii, sarcini sociale ș.a. — de intrare în călugărie și precizînd cele privitoare la întreținerea viețuitorilor de prin minăștiri.

Celălalt «*Decret organic*», provenit din dorința domnitorului Unirii de a vedea Biserica străbună scoasă de sub tutela oricărei autorități eclesiaslice străine și de a-i da o organizare unitară corespunzătoare prefacerilor petrecute în acel timp în țară, urmărea și unirea administrativ-bisericească a românilor după ce în 1862, cum se știe, Unirea celor două Principate devenise completă și definitivă. Încă din anul 1863 el se gîndea la o astfel de lege, căci în cea de a treia zi a lunii noiembrie din acest an, deschizînd, prin mesaj, Adunarea Electivă a României, anunța că în sesiunea ce începea avea să discute și «*Legea pentru unirea Bisericii Române*», care pînă astăzi, prin organizațiunea



ierarhiei sale, este încă în stare de separatism». În anul următor, 1864, o asemenea lege a fost întocmită, fiind promulgată în ziua de 6 decembrie același an. Pe cât se știe acum, ea este prima de acest fel la noi și marchează un însemnat pas înainte în organizarea Bisericii noastre. În capitolul său cel dintâi, decretul legifera precis că : «*Biserica Ortodoxă Română este și rămîne independentă de orice autoritate bisericească străină întru tot ce privește organizarea ei și disciplina*» (art. 1) — este pentru întîia oară cînd în mod oficial un text de lege prevedea autocefalia Bisericii Române —, că ea, deși unitar «este reprezentată prin un *Sinod general*» — urmare firească a declarării autocefaliei —, totuși «continuă de a fi administrată de mitropoliții și episcopii eparhioți cu ajutorul sinoadelor de eparhii» (art. 2) și că Sinodul general «prin consultațiuni cu Biserica Ecumenică din Constantinopol, menține unitatea dogmatică a sfintei religii ortodoxe române cu Biserica mare a Răsăritului» (art. 3).

În capitolele II și III legea se ocupa mai pe larg de Sinodul general al Bisericii Ortodoxe Române, conceput întrucîtva — în ceea ce privește componența — în duhul legislației bisericești a mitropolitului Andrei Șaguna († 1873) al Transilvaniei, iar în capitolul IV, de sinoadele eparhiale.

Pentru primul, se arăta că se compune din ierarhii români în funcție, din cîte trei deputați din fiecare eparhie aleși pe termen de trei sesiuni de clerul de mir al respectivelor episcopii și din decanii Facultăților de Teologie ; că va ține în Capitala țării ședințe ordinare, de cîte o lună, din doi în doi ani, și extraordinare, cînd nevoia va cere ; că va fi convocat cu aprobarea domnitorului, de Ministerul Cultelor ; că va fi prezidat în numele capului statului de Mitropolitul primat al României — titlu creat în Biserica noastră în ianuarie 1865, tot de Vodă Cuza —, că la ședințe va participa, fără drept de vot, «la încheieri», însă, — și ministrul Cultelor ; că sinodul are «putere legislativă, administrativă și judecătorească» și că hotărîrile lui nu vor putea fi executorii decît după aprobarea lor de către domnitor ; în plus, i se cerea ca «sub nici un cuvînt» să nu împiedice «ca limba cultului ortodox în bisericile din țară să fie de-a pururea aceea română» (art. 16).

Sinoadele eparhiale, care urmau a se înființa după punerea în aplicare a legii, aveau să funcționeze pe la fiecare centru eparhial, se compuneau din episcopul eparhial, din cei trei deputați ai episcopiei respective aleși membri în sinodul general, din directorii seminariilor eparhiale și din decanii Facultăților de Teologie — la București și Iași — și le revenea sarcina de a «executa legile votate de Sinodul general și sancționate de domn».

Chiar la promulgare, Decretul organic, aci înfățișat, a fost însoțit de un *Regulament pentru alegerea membrilor Sinodului general al Bisericii Române* și mai apoi, la 29 noiembrie 1865, și de un *Regulament interior al Sinodului general al Bisericii Române*, ambele precizînd și legiferînd mai pe larg unele prevederi ale lui. El a fost pus de grabă în aplicare și după desemnarea, prin alegeri, a deputaților eparhiali în sinod cerute prin cel de al patrulea al său articol, în ziua de 1 decem-

*brie 1865*, cu o solemnitate deosebită, Sinodul general al Bisericii Române și-a deschis prima sa sesiune, mitropolitul primat Nifon rostind cuvântul inaugural. Aceasta a durat pînă la 5 ianuarie 1866, a ținut 15 ședințe și în cursul său s-au discutat o seamă de probleme majore privind viața Bisericii române de atunci, printre care și : rotunjirea eparhiilor, tipărirea cărților bisericești, uniformizarea tipicului, costumul clerului, determinarea atribuțiilor Primatului României, Regulamentul Sinoadelor eparhiale, cel «relativ la înscăunarea marilor demnitari ai Bisericii» ș.a.

Cu toate că, chiar din această primă sesiune, împotriva lui — din partea arhieriei Neofit și Filaret Scriban și Iosif Bobulescu și mai apoi și a altora —, s-au ridicat stăruitoare acuze de necanonicitate, totuși, sinodul general, creat prin decretul organic al lui Vodă Cuza —, fără a i se fi acordat întotdeauna — uneori chiar și de cei doi mitropoliți ai țării — atenția ce i s-ar fi cuvenit, și-a continuat activitatea. El a mai fost convocat în sesiuni ordinare în iulie 1867 — avînd pe ordinea de zi și «facerea unui proiect de lege pentru înființarea unei Facultăți de Teologie» și a unui «proiect de regulament cu privire la zidirea și restaurarea de biserici» —, și în iulie 1869, — cînd însă n-a putut lucra din pricina neprezentării numărului legal de membri. În anul 1871 s-au inițiat forme pentru alegerea de noi membri — «termenul funcționării» celor din 1865, expirînd — dar la aceasta și la o nouă convocare a lui nu s-a mai ajuns, căci la așa ceva s-au opus chiar cei doi mitropoliți ai țării ; în o asemenea situație, el și-a încetat existența.

Întrucît iarăși, în anul loviturii de stat, 1864, în ierarhia superioară a României era o stare nefirească, «mai toate episcopiiile din țară», precum s-a arătat, fiind «lipsite de mai mulți ani de episcopi titulari definitivi» și administrate «prin locotenenți», domnitorul Cuza a căutat să pună capăt și unei astfel de situații, cerînd, foarte probabil ministrului de culte să întocmească un proiect de lege «pentru alegerea unor asemenea demnitari înalți ai Bisericii». Proiectul a și fost elaborat, dar pînă la urmă a ajuns nu lege pentru alegerea, ci pentru *numirea* de «mitropoliți și episcopi eparhioți în România», așa cum a fost votată de corpurile legiuitoare la începutul anului 1865.

Stipulînd *numirea* de către domn, «după o prezentare a ministrului Cultelor în urma deliberățiunii Consiliului de miniștri», a ierarhilor români și nu *alegerea* acestora, așa cum fusese practica pînă acum, legea a produs «în țară o mare vilvă și mișcare» și, de aceea, se crede, Vodă Cuza a ezitat «pînă în mai 1865 a-i da iscălitura sa și a o promulga». Învestită însă și cu aceste forme în cea de a unsprezecea zi a acestei luni, ea a fost imediat pusă în aplicare. Cu paza tuturor prevederilor ei, domnitorul chiar în ziua de 10 mai 1865 cînd D. Vernescu, ministrul Cultelor i-a supus-o pentru semnare, a numit în fruntea centrelor eparhiale vacante următoarele «fețe bisericești» : pe *Calinic Miculescu* la Mitropolia Moldovei și Sucevei, pe *Neofit de Edesa (Scriban)* la Episcopia de Argeș, pe arhimandritul *Ghenadie Teposu* la Episcopia de Roman, pe *Atanasie Troados (Stoianescu)* la Episcopia Buzăului, pe

*Dionisie Traianupoleos (Romano)* la Episcopia Hușilor și pe *Melchisedec Ștefănescu* la Episcopia Dunării de Jos. Totodată s-a hotărât ca investitura acestora să se facă la 27 mai 1865.

Cum însă mai înainte de această dată, arhiereul Neofit Scriban a demisionat de la conducerea Episcopiei de Argeș, la care fusese numit, la 26 mai 1865 Consiliul de miniștri a făcut între noii episcopi deja înțăriți de domn — ce acceptaseră o atare situație — următoarele mișcări: *Ghenadie Teposu* a fost trecut la Argeș, *Atanasie* a fost dus la Roman, iar *Dionisie* mutat la Buzău. După ce au primit confirmarea domnească, aceștia, dimpreună cu ceilalți, au fost înscăunați la centrele lor eparhiale cu fast deosebit. Deoarece cu prilejul mișcărilor aci menționate, Episcopia de *Huși* a rămas fără titular, în iunie 1865 a fost numit în fruntea ei arhiereul *Iosif Gheorghian*, care apoi a fost instalat aci în ziua de 17 iulie 1865.

Cu aceasta, centrele episcopale vacante, care în noiembrie 1864 prilejuiseră întocmirea proiectului de lege pentru alegerea înalților demnitari ai Bisericii, au fost întru totul completate cu titulari definitivi numiți însă de către puterea de stat și nu aleși, cum cerea tradiția bisericească. Acest fel de completare a vacanțelor episcopale din țară însă a nemulțumit pe mulți, ceea ce a făcut ca opoziția lor față de legile eclesiastice ale lui Vodă Cuza — mai ales față de aceasta și față de Decretul organic, mai sus amintit —, să crească simțitor. Acest fapt a dezlănțuit în țară mișcarea zisă «*lupta pentru canonicitate*», care a tulburat Biserica Română vreme de aproape două decenii și a aruncat peste multe lucruri pozitive din politica religioasă a domnitorului Cuza sămînța îndoielii și a neîncrederii.

Cei ce se opuneau unei astfel de politici n-au vrut să înțeleagă însă că parte din măsurile privitoare la Biserică ale acestuia constituiau «o nevoie a momentului», menită să aducă în jurul său o «ierarhie credincioasă», care, la nevoie, să-l poată ajuta la stăvilirea feluritelor intrigi pe care mai cu seamă «călugării greci și patriarhia» le țeseau «în urma secularizării averilor minăstirești». Insuși el, domnitorul Unirii, într-o convorbire avută cu episcopul Melchisedec, a lăsat să se întrevadă bunele sale intenții pe care le nutrea față de Biserica străbună. L-a asigurat pe acesta că, tot ceea ce constructiv i se va propune pentru binele acesteia va face, deoarece dorește, cu tot dinadinsul, să pună «odată capăt anomaliilor» din cuprinsul ei. I-a mai spus că la vremea potrivită «va reveni și asupra alegerilor, rămânând cazul de față ca o excepție». N-a mai avut însă timp să facă aceasta, intrucît la 11 februarie 1866 a fost silit să-și părăsească tronul.

Secularizarea averilor minăstirești și în general politica bisericească a domnitorului Cuza, ce, între altele, urmărea și autocefalia Bisericii Române au dus oarecum și la intensificarea *relațiilor* acesteia și chiar ale Statului român cu *Patriarhia Ecumenică*. Încă de la 8 februarie 1864, ecumenicul *Sofronie* (1863—1866) a scris mitropolitului Nifon, imputîndu-i unele inovații și cerîndu-i să sfătuiască, «cu îndrăzneală» chiar, pe domnitorul Cuza să renunțe la parte din intențiile sale nova-

toare, privind Biserica, dar acesta, la 30 aprilie același an, i-a întors răspuns, apărînd cu hotărîre cele ce se făceau în acel timp în Biserica sa.

Votarea legilor din decembrie 1864 și februarie 1865, — mai cu seamă Decretul organic și Legea pentru numirea de ierarhi —, a înăspriț înșă și mai mult legăturile dintre Biserica noastră și Patriarhie. La 15 aprilie 1865, Marele Sinod patriarhal, discutînd cele trei «legi dacice»: despre sinod, despre monahi și despre numirea ierarhilor români, a socotit ca necanonice multe din prevederile lor și a hotărît ca un delegat al Patriarhiei să vină în România, spre a se informa la fața locului cu privire la situația din Biserica de aici, și de a «demonstra necanonicitatea multor părți din legile bisericești» aci amintite.

Solia a fost încredințată arhimandritului *Eustatie Cleobul*, dar ea a eșuat.

Venind la București, acesta adusese din partea patriarhului ecumenic cîte o scrisoare pentru domnitor, pentru mitropolitul primat și sufraganii săi și pentru mitropolitul Moldovei și sufraganii săi, prin care scrisori, ecumenicul își arăta dezaprobarea față de «inovațiile» introduse în Biserica Română și, în plus, prin cele două din urmă dojenea pe ierarhii români că și-au neglijat datoria ce aveau de a se împotrivi unor asemenea fapte.

Atît cei doi mitropoliți, Nifon și Calinic, cît și domnitorul Cuza, mai ales, la 8 iulie 1865 (*s.n.*), au răspuns patriarhiceștilor întîmpinări, apărînd cu demnitate cele săvîrșite în Biserica lor și mai cu seamă susținînd cu temeinice argumente istorice și canonice independența, adică autocefalia de totdeauna a acesteia. Documentatele lor răspunsuri n-au potolit înșă pe ecumenic. Acesta, la 1 iulie 1865, a comunicat celorlalte Patriarhii și Bisericilor autocefale ortodoxe, hotărîrea sinodului său din 15 aprilie 1865 și la 4 noiembrie 1865 și scrisoarea lui Vodă Cuza din 8 iulie 1865, însoțită de o nouă hotărîre a sinodului patriarhal ecumenic luată în cea de a doua parte a aceluiași an, 1865, cerîndu-le să-și formuleze părerea și judecata în legătură cu «îndrăznețele întreprinderi» săvîrșite «în contra așezămintelor bisericești» de către «guvernul princiar al Moldovlahiei».

În curs de cîteva luni, de-abia s-au primit la Țarigrad răspunsurile solicitate. Deși toate acestea socoteau necanonice cele săvîrșite în Biserica din România, totuși numai unele din ele se declarau întru totul de acord cu măsurile luate de Patriarhia Ecumenică, în timp ce altele îndemnau la o atitudine mai împăciuitoare. În același timp, acestea din urmă arătau că guvernele țărilor lor au «dat instrucțiuni reprezentanților lor atît din Constantinopol cît și din Principatele Unite pentru ca aceștia prin toată silința și prin toată puterea să se folosească acolo unde trebuie, de toate mijloacele care se cer, ca să se prevină nu numai orice ruptură canonică și spirituală a țărilor ortodoxe..., ci ca să se întoarcă armonia mîntuitoare dintre ele și să se păstreze sigure drepturile canonice ale Marii Biserici».

Dacă Patriarhia Ecumenică, după primirea acestor răspunsuri, va fi intenționat să arunce formal asupra Bisericii Române «anatema, ca să declare astfel schisma în mod oficial», cum se afirmă de obicei, nu

se știe precis. Ceea ce se știe este că la 11 februarie 1866, Alexandru Ioan I Cuza a fost înlăturat din domnie și guvernul provizoriu ce i-a urmat «în manifestul său către țară», asigurând că se va ocupa și de «chestiunea» bisericească, Patriarhia a devenit mai înțelegătoare și n-a anatematizat și nici n-a socotit schismatic pe nimeni. S-a mulțumit doar cu «ruperea relațiilor canonice cu episcopii ziși anticanonici» din țară și și-a continuat legăturile cu cei ziși canonici și chiar cu primatul Nifon, care și el apărase față de ecumenic neatîrnarea, adică autocefalia Bisericii sale.

Într-o oarecare măsură, aceasta a făcut ca așa-zisa «luptă pentru canonicitate» din Biserica noastră, pomenită mai sus, să continue și după «abdicarea» domnitorului Cuza. Aceasta a mai durat pînă în anul 1872, cînd, în urma corespondenței diplomatice, purtată între guvernul român, Patriarhia Ecumenică și celelalte Biserici Ortodoxe, și în urma întocmirii — și cu asentimentul patriarhilor ecumenici *Grigore VI* (1867—1871) și *Antim VI* (1871—1873) — a noii *Legi Organice a Bisericii Ortodoxe Române*, votată de Corpurile legiuitoare în decembrie 1872, a luat sfîrșit. Căci această lege, prin art. 28, prevăzînd că «mitropoliții și episcopii, care funcționează astăzi, în virtute de legi anterioare, se recunosc prin Legea de față și se mențin în demnitățile lor cu toate drepturile și prerogativele acordate prin această lege mitropolițiilor și episcopilor ce se vor alege, conform prescripțiilor sale», soluționa definitiv și situația episcopilor *numiți* de domnitorul Cuza și, odată cu ea, încheia și o pagină destul de zbuciumată din viața mai nouă a Bisericii noastre.

Acestea sînt cele ce se pot înfățișa, pe scurt, despre Biserica Română în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, ori mai precis despre politica religioasă a acestuia. Privind înapoi peste ele se va putea constata că el, domnitorul Unirii și sub raport bisericesc a desfășurat o multilaterală activitate, cum pînă în vremea lui, trebuie să se recunoască, nu desfășurase niciunul din șezătorii pe scaunele domnești ale țării.

Și în acest domeniu, Vodă Cuza a înscris o «pagină strălucitoare», căci și aici el s-a arătat «pătruns de cel mai mare patriotism». Ca și în alte sectoare ale vieții de stat, și în Biserica românească patriotismul său luminat i-a indicat «teoretic» măsurile ce trebuiau luate, spre a o ridica și, totodată, i-a «dat și puterea sufletească necesară pentru a decide și pune în practică aceste măsuri», de multe ori, chiar, «luptînd împotriva unei poziții îndrjite și asumîndu-și riscurile unei asemenea acțiuni».

Aproape că nu există ramură de activitate bisericească, în care el să nu fi încercat să aducă o înnoire care să fie în pas cu vremea și mai perfectă, deoarece și aici, prin ochiul său pururea veghetor, de la bun început și-a dat seama că trebuie făcut așa ceva. Și în Biserica străbună trebuia să fie înlocuit un vechi sistem de organizare și în multe probleme să se aducă un nou duh de viață și el a încercat să înfăptuiască un asemenea lucru.

În șapte ani de domnie, repetăm, domnitorul Cuza a realizat în Biserica Română lucruri pe care alții nu le-au săvârșit în zeci de ani. Este clar ca într-o atare situație, în unele cazuri să fi greșit, dar așa ceva n-a făcut cu intenție. Dacă într-adevăr au fost și de acestea — adică greșeli —, el nu poate fi judecat numai pentru ele, ci în cum-păna dreptății trebuie aruncate și realizările lui pentru Biserica stră-bună, despre care, de atâtea ori, s-a rostit cu respect, simpatie și căl-dură. Semnalăm numai că prin unele din reformele sale eclesiastice și prin atitudinea demnă, dîră și hotărîtă în disputa cu Patriarhia Ecume-nică, el a grăbit obținerea și de drept a autocefaliei Bisericii Române, că, chiar dacă unele din legiurile sale, după scoaterea din scaun, au căzut, precum afirmă unii, «în desuetudine», totuși spiritul lor a rămas, căci el, corespunzînd năzuințelor vii ale Bisericii, se simte apărînd în le-gislația de mai tîrziu a acesteia și că aceasta, adică legislația de mai apoi a multor sectoare din ogorul Bisericii Ortodoxe Române, în mare parte, își are început în cea concepută și realizată de Vodă Cuza, domnitorul Unirii. De aceea înfățișarea vieții Bisericii Ortodoxe Române din timpul domniei sale reprezintă un capitol din cele mai de seamă din istoria acesteia.

Pr. NICULAE I. ȘERBĂNESCU

#### BIBLIOGRAFIE

- Apostol I. C., *Cuza-Vodă și reforma sa în Biserica Română*, Iași, 1913.
- Balamachi, Arhim. Fotie, *Documente. Corespondență între Patriarhia din Constanti-nopol și Mitropolitul Ungrovlahiei D. D. Nifon, între domnitorul Alexandru Ioan Cuza și între toate Bisericile Ortodoxe cu privire la legile aprobate de către guvernul român pentru sinodul din anul 1864*, București, 1913.
- Berechet, Ștefan, *Reformele bisericești sub Cuza Vodă după presa străină*, în «Bise-rica Ortodoxă Română», 43 (1925), p. 475—479.
- Berindei, Dan, *Epoca Unirii*, București, 1979.
- Dobrescu, Nicolae, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane, I. Istoria Bisericii din România (1850—1895)*, București, 1905.
- Drăgușin, C., *Legile bisericești ale lui Cuza Vodă și lupta pentru canonicitate*, în «Stu-dii teologice», 9, (1957), p. 86—103.
- Furtună, D., *Facultatea de Teologie din Iași*, Dorohoi, 1926.
- Giurescu, C. C., *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1966.
- Niculescu, Gh. V., *Cuza Vodă și Biserica Română*, Rîmnicu Vîlcii, 1912.
- Popescu, -Spineni, M., *Procesul minăstirilor închinat*, București, 1936.
- Rădulescu-Valasoglu, Irina, *Alexandru Ioan Cuza și politica europeană*, București, 1974.
- Șerbănescu, Preotul Nicolae I., *150 de ani de la nașterea lui Alexandru Ioan Cuza, 1820—20 martie—1970*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), p. 351—407.
- Urechia, V. Alexandrescu, *Almanahul Cultelor pe 1868, redes sub direcțiunea...*, I, București, 1867.
- Vasilescu, Icon. Coman, *Istoricul minăstirilor închinat și secularizarea averilor lor*, București, 1932.
- Xenopol, A. D., *Domnia lui Cuza Vodă*, I—II, Iași, 1903.

## **Episcopul MELCHISEDEC, Apostol al Unirii Principatelor Române și mare erudit al vremurilor**

S-a scurs peste un veac și jumătate de când a văzut lumina zilei, într-un modest sat de pe plaiurile moldovene, din ținutul Neamț, copilul Mihail Ștefănescu, tatăl lui fiind preot și duhovnic în acea comună.

Tinărul Mihail Ștefănescu, după ce a absolvit cursul primar și cel seminarial, fiind înzestrat cu puternice înclinări sufletești către cele dumnezeiești, Pronia dumnezeiască i-a călăuzit pașii către o viață nouă — «călugăria», viață care era pe cît de frumoasă, pe atît de spinoasă.

La 24 decembrie 1843 tinărul Mihail Ștefănescu a îmbrăcat schima monahală, cu care prilej, după regulile monahale, a primit numele de Melchisedec în locul celui de Mihail, pe care îl primise prin Taina Sfîntului Botez.

Intrat în cinul monahal, este hirotonit ierodiacon și ieromonah, apoi pentru merite deosebite este cinstit cu rangul de protosinghel, apoi cu cel de arhimandrit.

Filaret Scriban, rectorul seminarului din Socola, cunoscînd rîvna și meritele lui Melchisedec la învățătură, s-a hotărît să-l trimită în străinătate ca să adîncească sfintele predanii. Pentru aceasta, Filaret Scriban a intervenit la domnitorul Moldovei, care a dat încuviințarea ca arhimandritul Melchisedec să poată merge în Rusia, pentru studii, la Academia teologică din Kiev, care în acele vremuri era unul din centrele mari ale Ortodoxiei.

Ajuns acolo, el nu s-a mărginit numai la adîncirea studiilor teologice, ci s-a ocupat și cu studiul limbii și literaturii vechi. Aceste studii i-au dat posibilitatea să adune din cărțile și revistele rusești note filologice și istorice, cu ajutorul cărora, mai tîrziu, a putut studia trecutul nostru istoric.

În anul 1851 își susține teza pentru obținerea titlului academic. Pentru adîncă pătrundere, claritatea expunerii și minuțiozitatea cu care a tratat subiectul tezei, profesorii i-au conferit titlul de Magistru în teologie, titlu care se acorda foarte rar, în acele vremuri, de către Academia teologică din Kiev.

Întorcîndu-se în țară, i se încredințează diferite funcțiuni: în învățămînt, este numit profesor și rector al seminarului din Huși, iar în sectorul bisericesc este numit preot la Catedrala episcopală.

Pe la jumătatea secolului al XIX-lea, în țara noastră se petreceau deosebite evenimente istorice: Unirea într-un singur stat a celor două surori: Muntenia și Moldova. Dorința Românilor pentru această mare și sublimă dorință națională, a unirii, a găsit în Melchisedec, pe atunci arhimandrit, un aprig luptător și un neînfricat apostol al acelei uniri. Cele mai bune mijloace folosite de el în scopul de a-și îndeplini acea mare dorință au fost: amvonul, catedra și propaganda printre profesori și elevi.

Predicile lui erau alcătuite cu multă măiestrie și rostite cu o deosebită cursivitate și eleganță. Ele vor rămâne un admirabil mod de re-deșteptare a simțului național. Glasul lui puternic și năvalnic a pătruns adânc în sufletele celor care îl ascultau. Predica sa din 29 iunie 1829, ziua prăznuirii sfinților Petru și Pavel, rostită în Catedrala episcopală pentru unirea Moldovei cu Muntenia, a rămas adânc imprimată în sufletele ascultătorilor. Pentru măreția ei a fost numită «Jertfă pentru Unirea Principatelor». Din această predică reproducem numai câteva fragmente, pentru a se putea observa simțul național și marele entuziasm al vorbitorului. Mai întâi, vorbitorul a făcut un proces de conștiință pentru re-deșteptarea simțului național al ascultătorilor, apoi s-a adresat citorva clase sociale ale timpului spunind : «Ce voiești tu noblețe română ? Voiești să fii silită a te rușina de tine însuși și să tăinuiești nația și țara ta și să cauți a te ascunde sub o mască ? Dacă aceasta este o înjosire, apoi dă mina cu sora ta din Valahia. Dacă voiești ca patria ta să fie cinstită, mare și puternică, ajută mai întâi patria ta să se facă mare și puternică».

Clerului moldovean îi spunea : «Ce voiești cinstite clerule ? Voiești să rămii în ignoranță și dispreț și să privești cu întristare și pierzare ? Dacă vrei să scapi de răspunderea cea înfricoșată, apoi dă mina cu celălalt cler din Valahia.

Dacă aveți simț național și iubire de patrie, dacă voiți ca întotdeauna să fiți salahori și în loc de plată să nu luați decît jefuire, loviri și tratare de dobitoace ; dacă nu voiți să lăsați aceste dureri fiilor voștri ca ei să vă blesteme, strigați și voi unire cu frații voștri din Valahia și unirea aceasta vă va deschide o cale luminoasă, care vă va face să gustați din rînduielele dreptății. Alergați, deci, la frații voștri din vecinătate. Păziți-vă însă de cei ce prihănesc unirea. Acestea le grăia el negustorilor moldoveni...»<sup>1</sup>.

Cu multă durere în suflet s-a adresat și sătenilor, spunîndu-le aceste cuvinte : «voiți oare să fiți robi totdeauna și sclavi în rînd cu dobitoacele, să robiți brațele voastre și să vă vărsați sudoarea voastră și întotdeauna în loc de plată să nu luați decît jefuiri, loviri și tratare de dobitoace ? Alergați, deci, și vă uniți cu frații voștri din Valahia...».

Iar celor care aveau dreptul să aleagă pe reprezentanții lor în divanul ad-hoc le-a grăit răspicat : «Gîndiți-vă că numele ce veți pune pe biletul de alegeri are să fie sentința dată de voi, spre moarte sau viață, fraților voștri și ai patriei noastre. Biserica se roagă, patria se uită la voi, ca osînditul care tot speră achitarea pînă la rostirea sentinței»...<sup>2</sup>.

La 20 august 1857 s-au făcut alegerile pentru divanul ad-hoc și din 31 de candidați, clerul din eparhia Hușilor a ales ca reprezentant al eparhiei pe arhimandritul Melchisedec. După ce a fost ales deputat și-a început imediat activitatea lucrînd cu clerul eparhiei, alcătuiind programe de reformă pentru bunul mers al bisericii.

1. Constantin Diculescu, *Episcopul Melchisedec. Studiu asupra vieții și activității lui*, București, 1908, p. 31—32.

2. *Ibidem*, op. cit., p. 43.



După înfăptuirea marelui act al unirii, Mihail Kogălniceanu, în primăvara anului 1860, a fost însărcinat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza cu formarea cabinetului ministerial. Mihail Kogălniceanu, ca președinte de consiliu de miniștri, a dorit ca la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice să numească un cleric bine pregătit, pentru a putea rezolva marile probleme care se puneau de acum înainte pentru biserica noastră. Clericul dorit de Kogălniceanu a fost găsit în persoana arhimandritului Melchisedec, călugăr cu întinsă cultură teologică înzestrat cu mult simț patriotic și cunoscător al nevoilor bisericești. În această demnitate n-a stat decît de la 30 aprilie pînă la 6 mai, cînd a demisionat, deoarece dușmanii lui s-au ridicat cu înverșunare contra numirii lui la acest departament, considerînd o inovație numirea unui «călugăr» ca Ministru de Culte. Mihail Kogălniceanu și alte persoane care îl apreciau, l-au rugat să-și retragă demisia, dar el n-a mai revenit asupra demisiei, iar Vodă i-a primit demisia, cu multă părere de rău, după cum se poate constata din apostila pusă pe demisia lui, unde se poate citi următorul text: «Primim cu părere de rău, asemenea demisie, de la Prea Cuviosul Arhimandrit Melchisedec, care prin nobila sa purtare la lucrările divanului ad-hoc consultativ, destul închezeșuie adevărate servii, într-un moment de tranziție, așa de gingaș; însărcinăm totodată pe ministrul nostru secretar de stat și președinte al Consiliului, a da publicitate acestei a noastre mărturisiri, precum și demisiei de față și a o comunica oficial Prea Cuvioșiei Sale, precum și a ocîrmui ad-interim Ministerul de Culte»<sup>3</sup>.

După ce s-a retras arhimandritul Melchisedec de la Ministerul Cultelor, Mihail Kogălniceanu i-a făcut propunerea ca să facă parte din comisia de secularizare a averilor mînăstirești, care după unirea Principatelor era una dintre problemele vitale ale țării. Arhimandritul Melchisedec a primit această propunere deoarece i se făgăduise că din această secularizare se va crea un fond special pentru sprijinul Bisericii și instituțiile sale.

Comisiunea de inventarierea averilor mînăstirești întîmpina multe greutăți, din cauza spiritului refractar al grecilor, care erau stareții mînăstirilor închinat Orientului. Ei se împotriveau cu multă îndîrjire și nu dădeau atenție ordinului cu care Comisia se prezenta pentru a lua în primire averile mînăstirești. Ei șicanau membrii Comisiei cu fel de fel de intrigi. Pentru ilustrarea acestor viclenii redăm o întîmplare plină de viclesug. Cînd Comisiunea a venit să inventarieze averea mînăstirii, starețul care era grec de origină, s-a împotrivit cu multă dîrzenie ca să dea cheile unde erau actele cu averea mînăstirii. El s-a dus în biserică, a aruncat cheile la icoana Maicii Domnului și apoi s-a adresat Comisiei: «nu cereți de la mine nimic, averea este a Maicii Domnului, vorbiți cu dînsa». Membrii Comisei au rămas surprinși de comportarea starețului, neștiind ce să mai facă. Abilitatea arhimandritului Melchisedec i-a scos din această dilemă. El înaintează cu smerenie în fața Icoanei Maicii Domnului, face două metanii pînă la pămînt și apoi o sărută și răspunde

3. Monitorul Oficial al Moldovei, luna mai 1860.

slărețului : «ați mîncat destul, voi grecilor, pînă acum, de aci înainte să mai mînce și fiii acestei țări» și întinzînd mina jos la Icoana Maicii Domnului ia smocul cu chei și cu ele a deschis sertarele unde erau actele cu averea mînăstirii și apoi Comisiunea a început să facă inventarierea averilor mînăstirești.

După ce Melchisedec a demisionat din postul de ministru al Cultelor, care era numit în Consiliul superior de instrucțiune ; Mihail Kogălniceanu, care era și ad-interim la instrucție, însărcinează pe arhimandritul Melchisedec să asiste, ca delegat al ministerului, la examenele de sfîrșit de an în mai multe orașe din țară. După ce s-au terminat examenele, Melchisedec alcătuiește un referat foarte documentat, pe care îl înaintează ministerului, arătînd situația fiecărei școli, a profesorilor și lipsa manualelor școlare. Tot în acel referat arată, mai ales, lipsa de predare a limbii românești și reaua organizare a școlilor, ceea ce făcea pe români să-și trimită copiii la școlile grecești, care erau mai bine organizate.

Tot ca membru în Consiliul superior de instrucție s-a ocupat și de organizarea seminariilor și alcătuirea programelor de învățămînt în aceste școli. Pentru organizarea Facultății de teologie a alcătuit o nouă programă de învățămînt, unde pe lîngă limbile originale, ale Vechiului Testament, ebraica și haldaica, a propus să se mai adauge și limba germană, întrucît — spune el — în această limbă s-au publicat foarte multe studii teologice.

Lipsa manualelor didactice a constatat-o el încă de pe cînd era profesor la seminar, de aceea acum, în calitatea sa oficială de membru în Consiliul superior de instrucție, recomandă din cărțile publicate, pe cele mai bune, după ce mai întîi au fost studiate de el.

Membrii Sfîntului Sinod apreciînd bogata activitate și vasta cultură teologică a arhimandritului Melchisedec, își îndreaptă atenția asupra lui și în anul 1862, îl alege arhieru, dîndu-i titlul de Tripolis. Ridicat la această înaltă treaptă bisericească el a desfășurat o prodigioasă activitate, în lucrările Sfîntului Sinod. Este de ajuns să menționăm că proiectele și regulamentele prezentate de el în ședințele Sinodului, au alcătuit în viitor «Dreptarul Bisericii ortodoxe române».

Luînd ființă Eparhia Dunării de Jos, Sfîntul Sinod doleagă cu conducerea acestei eparhii, nou înființată, pe Arhieru Melchisedec Ștefănescu, care se dovedise un înalt patriot, păstor încercat și cunoscător al mai multor limbi. Decedînd episcopul de Roman, Isaia Vicol, Colegiul electoral a ales ca titular, la 22 mai 1879, al acestei eparhii, pe Arhieru Melchisedec Ștefănescu. Cu prilejul instalării ca titular al acestei eparhii, mitropolitul Veniamin Costache, în cuvîntarea ținută la instalare, l-a caracterizat ca «cel mai învățat episcop al românilor».

Prima lui grijă, după instalarea sa, a fost să termine palatul episcopal început de fostul episcop Isaia Vicol. După ce a terminat clădirile necesare reședinței și cancelariei episcopale, s-a ocupat de personalul administrativ, dorînd să aibă colaboratori pe cei mai destoinici și culți preoți. Pentru călugării care locuiau la reședința episco-

pală a introdus masa de obște. La această masă el venea foarte des să mănince cu călugării săi și să asculte citirea «Cuvintului» din Viețile Sfinților. La catedrala episcopală a îmbunătățit oficierea slujbelor religioase și pentru ca aceste slujbe să fie cât mai frumoase, venea și el și slujea foarte des.

Tot prin stăruința lui, seminarul din Roman, și-a dobândit un local propriu. De elevii acestui seminar se interesa îndeaproape, de starea lor morală și materială, ajutînd pe cei buni și sirguincioși cu cărți, bani și îmbrăcăminte, iar pe cei excepționali la învățătură, după terminarea studiilor, îi trimitea în străinătate pentru completarea studiilor teologice. Pe mulți din cei pe care îi trimitea în străinătate îi ajuta chiar și cu bani din agonisita lui.

La 25 martie 1882 a avut loc un mare eveniment religios în Biserica română, cînd membrii Sfîntului Sinod au sfințit, pentru prima oară, Sfîntul și Marele Mir, în catedrala Sfintei Mitropolii din București. Patriarhul de Constantinopol, aflînd despre acest mare eveniment bisericesc petrecut în țara noastră, trimite o scrisoare sinodală, plină de mustrări și amonințări, învinuind Biserica Ortodoxă Română că a introdus mai multe inovații, ca: Sfințirea Sfîntului și Marelui Mir, săvîrșirea sfîntului botez prin stropire, adoptarea calendarului gregorian în locul celui iulian, îngroparea sinucigașilor»<sup>4</sup>.

Această scrisoare a fost pusă în discuția Sfîntului Sinod, care după îndelungate discuții, a însărcinat pe învățatul episcop Melchisedec să întocmească un raport temeinic, prin care să spulbere toate învinuirile nedrepte cuprinse în acea scrisoare. Episcopul Melchisedec, care cunoștea și limba greacă, după ce a cercetat cu de-amănuntul textele din Sfînta Scriptură, precum și canoanele Bisericii Ortodoxe, pe care se întemeia Patriarhul și Sinodul său în mustrarea făcută ierarhilor români, a prezentat acel documentat raport membrilor Sfîntului Sinod și după ce l-au citit, l-au iscălit toți și l-au trimis Patriarhiei de Constantinopol, ca răspuns la scrisoarea patriarhală<sup>5</sup>.

În acel raport episcopul Melchisedec a arătat, printre altele, că «românii n-au primit învățătură creștină și pe întîii lor episcopi de la Constantinopol, întrucît creștinismul românesc este mai vechi decît înființarea Constantinopolului. Iar în privința sfințirii Sfîntului și Marelui Mir dă lămuriri că, după canoane, o poate săvîrși orice episcop ortodox. Ca atare, Biserica noastră nu mai crede că Duhul Sfînt trebuie să se pogoare mai întîii la Constantinopol sau aiurea și apoi de acolo să-l cerem și să-l dobîndim și noi, ci trebuie să-l cerem și să-l dobîndim de sus de la Părintele luminilor și dătătorul a tot darul desăvîrșit». Acest răspuns documentat a netezit calea împăcării pentru obținerea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române.

La 20 februarie 1885, «în urma formulării Sinodului român», mitropolitul Calinic Miclescu a cerut oficial Patriarhului ecumenic, Ioachim al IV-lea, să dea binecuvîntarea și să acorde autocefalia Bisericii Ortodoxe Române. La scrisoarea sinodală s-a adăugat și scrisoarea cu rugămîntea ministrului de culte al timpului.

4. *Istoria Bisericii Române*, București, 1958, vol. II, p. 259.

5. *Ibidem*, volumul II, p. 530.

Puțin timp după demersul făcut de Sinodul român, la 25 aprilie 1885, Patriarhul a răspuns acestea : «cu bucurie sulletească binecuvîntînd Biserica Ortodoxă Română că-i recunoaște această autocefalie, recunoscînd-o intru toate de sine ocîrmuită». În Tomosul pentru recunoașterea autocefaliei se face această mențiune : «Declarăm că Biserica Ortodoxă Română să fie și să se recunoască de către loji, neatîrnată și autocefală, cîrmuindu-se de către propriul său Sinod, avînd ca președinte pe mitropolitul Ungro-Vlahiei și primat al României cel după vreme, nerecunoscînd în ocîrmuirea sa lăuntrică fără numai pe capul Bisericii Ortodoxe Române».

După ce, pe plan politic, țara noastră a obținut independența, în urma războiului independenței, și Biserica română ceva mai tîrziu, și-a căpătat și ea autocefalia, intrînd astfel în rîndul celorlalte Biserici Ortodoxe Autocefale, cu toate drepturile și prerogativele oferite de această autocefalie, recunoscută și de celelalte Patriarhii și Biserici Ortodoxe Autocefale.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea muzica bisericească — psaltichia — era singura muzică ce se cultiva la noi, ajungînd atunci la cel mai înalt grad de dezvoltare, prin osîrdia mitropoliților, episcopilor și a cîntăreților români, care își dădeau toate silințele ca aceste cîntări să fie traduse pe românește, dar cu condiția ca ele să fie acomodate cu genul și gustul de cîntare al poporului român. Acest entuziasm nu ținu mult însă, căci ideile de libertate și naționalitate, care se răspîndiseră cu iuțeala fulgerului, în Apus, au început a străbate și a prinde rădăcini și în inimile românilor. Dorința a tot ce este străin luînd proporții din ce în ce mai mari, atinse și cîntările bisericești — psaltichia fiind considerată ca un element străin<sup>6</sup>.

Cu timpul însă, «lipsa de mijloace de întreținere, multe școli de muzică bisericească se desființară, iar cîntăreții de strană se răreau din ce în ce mai mult.

În această situație, învățatul Melchisedec, episcop de Roman, dă alarma decăderii muzicii bisericești<sup>7</sup>. Episcopul Melchisedec, ca un cunoscător al muzicii bisericești, pentru ca să reabiliteze această situație, alcătuiește un documentat memoriu, pe care îl prezintă în ședințele Sfîntului Sinod, în zilele de 12—13 noiembrie 1881. În acel memoriu a făcut istoricul cîntărilor bisericești, de la început și pînă în timpul său, arătînd pe larg cauzele decăderii lor și propunînd cîteva mijloace de îndreptare. Dintre acestea amintim doar cîteva : școlile de cîntări bisericești nemaifiînd subvenționate de către mitropolii, episcopii și mînăstiri, s-au desființat ; proasta remunerație a cîntăreților bisericești a făcut pe mulți să părăsească această frumoasă profesie ; cîntarea bisericească, cu semnele ei psaltice, cu timpul va deveni indescifrabilă ; clasele culte preferau muzica armonică, muzică cunoscută în clasele culte din toate țările Europei. Pentru acest motiv, episcopul Melchisedec propune ca muzica bisericească să se transcrie pe note liniare, mo-

6. Nifon N. Ploeșteanu, *Carte de muzică bisericească pe psaltichie și pe note liniare, pentru patru voci*, București, 1902, p. 329.

7. Pr. Grigore Costea, Prof. I. Croitoru, Prof. N. Lungu, *Gramatica muzicii psaltice*. Studiu introductiv. București, 1951, p. 5.

tivind că prin transcrierea aceasta nu se va întâmpla ceea ce s-a întâmplat cu muzica bisericească pusă pe notele psaltice, care în decursul vremii au devenit indescifrabile. Această situație nu se va întâmpla cu notele liniare, care sînt cunoscute de toată lumea cultă din țările Europei<sup>8</sup>. Transcrierea aceasta pe note liniare va salva muzica bisericească de la decădere, iar pe de altă parte, va veni în ajutorul maselor de credincioși, care vor avea posibilitatea să înțeleagă mai ușor slujba și cîntările bisericești.

Problema transcrierii cîntărilor bisericești pe note liniare și uniformizarea lor propusă de episcopul Melchisedec a dat loc la multe și inflăcărâte discuții, în ședințele Sfintului Sinod. Calinic Miclescu, mitropolitul Moldovei, a afirmat că «episcopul Melchisedec recomandă prea mult muzica europeană». La această acuzație episcopul Melchisedec răspunde că «prin transcrierea pe note liniare a cîntărilor bisericești n-a vrut să arate dispreț față de muzica bisericească, ci a arătat numai cauzele decăderii acestei muzicii, precum și mijloacele de a o salva de la completa decădere».

Episcopul Melchisedec susținea păstrarea muzicii psaltice prin transcrierea ei pe note liniare, «pentru că muzica psaltică, în timpurile îndepărtate, s-a identificat cu gustul și simțul religios al românilor; pentru că ea a jucat un rol important în viața credincioșilor din toate țările române; pentru că aceste cîntări bisericești, ca și cărțile bisericești, au înlesnit pasul către valorificarea și naționalizarea limbii românești; pentru că muzica psaltică, prin textul ei românesc, a contribuit la introducerea limbii române în toate unghiurile țării, din provinciile românești; pentru că, prin textul ei românesc, s-au împodobit slujbele noastre bisericești». Transcrierea muzicii psaltice pe note liniare a contribuit la răspîndirea cîntărilor bisericești din toate provinciile românești, unde muzica psaltică nu putea străbate, datorită faptului că aceste cîntări erau ascunse sub vâlul semnelor de psaltichie, cu totul necunoscute credincioșilor simpli.

Cu toată opoziția unora dintre sinodali față de propunerile episcopului Melchisedec, în legătură cu transcrierea cîntărilor bisericești pe note liniare, cîntarea bisericească armonică s-a dezvoltat și mai mult în societatea cultă românească de atunci. Însuși guvernul țării a favorizat această dezvoltare, înființînd cite a catedră de muzică bisericească, mai întii la Conservatoarele de muzică din București și Iași. Dorința episcopului Melchisedec era ca acele cîntări armonice să se audă în toate bisericile din România, dar cu condiția să se stabilească anumite cărți model pentru toată țara, care să fie controlate de Sfîntul Sinod.

Pentru cultura obștească și pentru credincioși, el a luptat nu numai cu cuvîntul ci și cu fapta, dovedind prin multă dărnicie că este iubitor de bine și frumos, protector al artelor și îndeosebi al muzicii bisericești. Personal, a cheltuit bani mulți cu tipărirea cărților de psaltichie pe note liniare. O asemenea mărturie ne-o face chiar maestrul Gavriil Muzicescu, într-o lucrare a sa, unde scrie: «Episcopul Melchisedec a

8. Episcopul Melchisedec — *Memoriu pentru cîntările bisericești în România*, București, 1882, p. 33—34.

cheltuit 10.000 lei cu tipărirea cîntărilor bisericești transpuse de noi de pe psaltichie, pe notațiunea liniară»<sup>9</sup>. Altă mărturie o putem citi în prefața Anastasimatarului lui Macarie, pus pe note liniare de Gavriil Muzicescu, Gh. Dima și Grigore Gheorghiu. Acolo găsim scris aprecierea făcută înaltului ierarh: «Cu această lucrare am avut de întîmpinat multe greutăți și obstacole, dar pe care le-am suportat și învins cu mîndrie, datorînd aceasta numai și numai buneii dispozițiuni a P. S. Voastre, față de noi, precum și sprijinului moral și material de care nu ne-ați lipsit și mulțumită căruia vedem azi dată la lumină o parte completă din lucrarea noastră»<sup>10</sup>.

Activitatea episcopului Melchisedec pe tărîm istoric, social și bisericesc și cunoștințele sale filologice și arheologice, spiritul critic, obiectivitatea în judecarea faptelor și originalitatea lucrărilor lui, i-au adus drept răsplată alegerea ca membru al Academiei Române. «Nu vom arăta aci vasta lui activitate desfășurată în acel înalt for de cultură din țara noastră ci vom reproduce numai cîteva aprecieri făcute despre el, de cîțiva dintre marii savanți ai culturii românești. Iată ce spune marele nostru istoric N. Iorga despre el: «episcopul Melchisedec era un bărbat cu chemare științifică», iar Bogdan Petriceicu Hașdeu, apreciindu-i valoarea științifică, spunea că: «Episcopul Melchisedec a fost un bărbat cu cea mai mare știință printre prelații contemporani și locul său în Academia Română nu e o simplă conveniență politică sau o greșală de adresă». Aceste elogioase aprecieri i-au făcut mulți dușmani, printre laici și persoane superioare bisericești, care și-au arătat ostilitatea cu prilejul candidării lui la scaunul de mitropolit primat. Ei au deslănțuit atacurile lor și prin presă, temîndu-se că, ajungînd mitropolit, să nu-i întunece cu marea lui personalitate. În urma acestor atacuri, episcopul Melchisedec n-a răspuns nimic, deși o putea face ca un bun mînuitor al condeiului, ci condus de înțelepciunea sa, și-a retras candidatura, pentru a reda pacea bisericii, retrăgîndu-se la reședința sa de la Roman, unde a rămas pînă la sfîrșitul vieții.

În dimineața zilei de 16 mai 1892 și-a dat obștescul sfîrșit. După a lui dorință, a fost înmormîntat în grădina caselor sale din Roman.

Încă din viață s-a gîndit să lase, în scris, ultima sa dorință. *Testamentul* datat la 4 octombrie 1889 în care, printre altele, spunea: «Tot ce-am agonisit în curgerea unui serviciu public de 45 de ani, ca profesor, ca episcop, voiesc să servească, după moartea mea, pentru dezvoltarea intelectuală, morală și religioasă a națiunii mele, în genere, și a Bisericii Române Ortodoxe în special... Dorința mea este, ca pe proprietatea mea din Roman să se înființeze o instituțiune de educarea copiilor mici ai poporului romășcan, cu alte cuvinte, o grădiniță de copii.

Cu timpul, sporindu-se capitalul îndeajuns, epitropii vor înființa, tot pe proprietate mea, o școală de cîntări bisericești pentru formarea cîntăreților tributari pe la bisericile din comunele urbane și rurale.

9. Gavriil Muzicescu, *Întîmpinare la raportul Sfîntului Sinod, în ședința de la 25 martie 1899, relativ la înlocuirea semnelor psaltice prin notațiune lineară*, Iași, 1900, p. 11.

10. Grigore Poslușnicu, *Istoria muzicii la români...*, București, 1928, p. 106.

Copiii ce se vor primi la această școală vor fi dintre cei săraci și orfani, mai ales de la țară. Ei vor fi întreținuți avînd hrană, îmbrăcăminte, locuință, încălzire și luminare de la Casa episcopiei».

Tot în acel Testament episcopul Melchisedec a mai decis: «din venitul anual rezultat din capitalul depus, între altele, să se întrebuințeze la tipărirea cărților de cîntări bisericești și zidirea unei capele pentru exercitare elevilor de cîntări bisericești»<sup>11</sup>.

Răsunetul reformelor cîntărilor bisericești și îmbunătățirea situației materiale a cîntăreților, susținute de marele Melchisedec s-a dus peste veacuri, după moartea sa. De aceea, la primul congres al cîntăreților din România, ținut în București, în anul 1911, președintele congresului, Profesorul I. Popescu-Pasărea, în cuvîntarea sa, ca un omagiu de recunoștință adus episcopului Melchisedec, al cărui glas a răsunat cu multă tărie și convingere, în ședințele Sfîntului Sinod, pentru cîntările bisericești și îmbunătățirea situației materiale a cîntăreților, a spus: «Toată suflarea dăscălească a bisericii noastre este recunoscătoare marelui ierarh, nemuritorul Melchisedec, a cărui binecuvîntare, luminare, inspirare și ajutor îl invocăm cu pietate»<sup>12</sup>. Episcopul Melchisedec, deși a fost fiul unui preot de țară, a ajuns cu timpul, «cel mai învățat episcop al românilor», după cum l-a caracterizat mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache. Prin muncă asiduă, în toate domeniile de activitate a devenit, cu timpul, mare erudit al vremurilor. Ca membru al Academiei Române, și-a arătat el cu prisosință erudiția sa, recunoscută de membrii Academiei, de aceea, așa cum aprecia marele savant Bogdan Petriceicu Hașdeu, «în Melchisedec strălucea munca literară, iar ca academician va rămîne, în tot dreptul, în Panteonul nostru național».

Valoarea lui de recunoscut și de mare erudit «nu se datorește nici numelui de familie, nici anumitor influențe lăaturalnice, ci numai personalității lui și valorii reale a operelor ce a publicat». Prin aceste elogiase aprecieri el a lăsat urmașilor ca moștenire, pilda unei munci reale, «pentru cauza națională», pentru că el era convins că «Biserica noastră Ortodoxă nu poate avea înrîurire asupra obștei românești, dacă nu binecuvîntează, nu sfințește și nu îmbărbătează mișcările și aspirațiunile înalte ale națiunii».

În articolul de față am subliniat numai cîteva aspecte din vasta lui activitate. Într-o biografie viitoare vom căuta, cu de-amănuntul, prodigioasa lui activitate desfășurată pe teren bisericesc, cultural și obștesc.

**Diac. GEORGE DINCĂ**

---

11. Constantin C. Diculescu, *Din corespondența Episcopului Melchisedec*, București, 1909, p. 82.

12. «Cultura», *Revista cîntăreților bisericești din România*, București, 1911, anul I, nr. 10, p. 203.

## ECOURILE UNIRII PRINCIPATELOR ROMÂNE ÎN LITERATURĂ

Cunoștința unitară de neam a fost întotdeauna și a rămas o constantă a spiritului poporului român. Încă în cursul evului mediu, poporul român din cele trei țări, și-a creat o comunitate psihică exprimată prin existența aceleiași limbi, aceleiași fond spiritual, acelorași datini, obiceiuri și credințe. Comunitatea psihică a poporului român s-a dezvoltat din veac în veac ca un element unificator, contribuind la formarea și dezvoltarea conștiinței naționale. Granițele înscrise pe hărți și formele de opresiune străină nu au constituit niciodată obstacole în calea formării și trăinicieii fondului spiritual al tuturor românilor.

«Hai să dăm mână cu mână  
Cei cu inima română,  
Să-nvîrtim hora frăției  
Pe pământul României !»

Sînt bine cunoscutele versuri ale poetului patriot Vasile Alecsandri (1821—1890) care au înflăcărat sufletele românilor în ajunul mărețului act de la 24 ianuarie 1859, încununare a luptei dirze a Principatelor Române, înfăptuirea dezideratului secular la poporul român : Unirea Țării Românești cu Moldova.

Pămîntul românesc — de care se leagă îndelungata luptă pentru progres și libertate a poporului român, teritoriul țării noastre care prin așezarea sa, prin bogățiile sale de la suprafață și din adîncuri — a constituit în diferite etape de dezvoltare, cadrul evoluției istorice a societății omenești din vremuri pierdute în negurile timpului pînă în mărețul an cînd asistăm la construirea orînduirii socialiste.

Aici a fost creat primul stat dac centralizat și independent sub conducerea marelui rege Burebista acum 2050 de ani. Pe acest meleag carpato-dunărean, s-a desfășurat istoria multiseculară a poporului român, urmaș al geto-dacilor romanizați, căruia, în scurgerea veacurilor, i s-au adăugat și alte popoare ce s-au dezvoltat armonios alături de el.

Aplecat asupra pergamentului, cronicarul Miron Costin (1633—1691), așternuse bucovă după bucovă la hrisovul de neam : «... iară acela care este vechiu nume stă întemeiat și înradăcinat : rumân. Cum vedem că, măcar că ne răspundem acum moldoveni, iară nu întrebăm : «știi moldovenește ?» ce, «știi românește ?» ... Moldovei și Țării Muntenesti numele cel dreptu de moșic, ieste, rumân cum să răspundu și acum toți aceia din țările ungurești lăcuitori și muntenii țara lor, și scriu și răspundu cu graiul : Țara Românească...».

Un factor hotărîtor în formarea conștiinței naționale l-a constituit unitatea de limbă a poporului român de la formarea lui și pînă astăzi, unitate favorizată de strînsele legături economice, politice și culturale, care au existat între Principatele Românești. Limba română care nu a cunoscut dialecte cu particularități esențiale în nici una din zonele istorice, a fost conservată și apărută cu îndirjire de întreg poporul. Italianul Antonio Bonfinius constata încă din secolul al XVII-lea că : «ast-



fel s-au luptat românii, încît pare a se fi războit mai mult pentru păstrarea limbii decît pentru viață». Sau cum mai tîrziu Ienăchiță Văcărescu (1740—1797) considera perpetuarea limbii românești ca o datorie și o obligație testamentară :

«Urmașilor mei Văcărești !  
Las vouă moștenire :  
Creșterea limbii românești  
Și-a patriei cinstire».

Existența limbii comune, a acelorași obiceiuri și tradiții au favorizat de-a lungul secolelor o cultură originală. Prin răspîndirea culturilor românești și folosirea crescîndă a limbii române ca limbă de cultură scrisă, s-a întărit comunitatea de limbă și de cultură a poporului român, s-a lărgit cadrul unității lui spirituale.

Legăturile economice permanente dintre Principatele Românești au contribuit la formarea unei piețe comune, dar apropierea a devenit tot mai necesară datorită intensificării accentuate a exploatării turcești și amestecului direct al dregătorilor turci în organizarea lor internă, fapte care arătau intenția Porții otomane de a le transforma în pašalicuri. Pregătita de întreaga dezvoltare a societății românești, pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea și favorizată de o serie de factori externi, istoria a cunoscut acea epopee glorioasă care a dus sub conducerea strălucitului om de stat conducător de oști și cutezător patriot Mihai Viteazul, la prima unificare a celor trei țări române, moment hotărîtor în dezvoltarea conștiinței de neam și naționale, cu adînci și nestrămutate semnificații în istoria sa de veacuri. Deși unirea lui Mihai Viteazul nu a putut fi menținută decît o scurtă perioadă, ea a căpătat în cursul evoluției istorice a poporului român, valoare de simbol, un îndemn la luptă pentru realizarea unității politice a românilor.

În anii care au premers revoluției de la 1848, se fac auzite glasurile scriitorilor patrioți care prefigurează tema unirii, temă permanentă și îmbogățită continuu în literatura noastră.

Cu mijloace poetice încă neperfecționate, dar convingătoare prin emoție, răsuna în anul 1821, an cu mari semnificații, versurile lui Iancu Văcărescu (1792—1863) din poezia «Cîntec românesc» :

«... Aidi, voinice ! te arată  
Că tot ești ce-ai fost odată !  
Cu unire și cu minte,  
Cu de arme drepturi sfinte.  
Cerul slava ta voiește !  
Aidi, voinice, biruiește !

În anii următori, ca o consecință a orientării din ce în ce mai ample către studiul istoriei naționale, literatura română pune bazele uneia dintre coordonatele sale fundamentale și anume, inspirația istorică. Astfel, în «O noapte pe ruinele Tîrgoviștei», de I. Eliade Rădulescu (1802—1872), evocarea trecutului, a chipului lui Mihai Viteazul, capătă

o semnificație majoră pregnantă și în concordanță cu năzuințele de unire ale Principatelor Române care se manifestau în perioada pregătitoare revoluției pașoptiste.

«... Aci Mihai cel Mare deșteaptă bărbăția ;  
Steagurile destinse slobode filfiesc,  
Sub dinsele el cheamă pe toată România,  
Și trîmbița răsună, vitejii se-nmulțesc...».

Scriitori care au participat la revoluția din 1848, au militat atît prin activitate lor practică, cît și prin operele lor la pregătirea și apoi la înfăptuirea aceluï țel de veacuri al tuturor românilor — UNIREA. Revoluția din 1848 a avut marele merit de a clarifica sensul și a descifra etapele drumului ascendent al luptei poporului român pentru realizarea unității sale. La această înțelegere adîncă au ajuns cei mai mulți dintre revoluționarii români implicat atît scriitorii care au participat la revoluție, cît și scriitorii care s-au format în acei ani sau în anii următori la marea și înflăcărata școală a revoluției pașoptiste, înțelegere pe care N. Bălcescu (1819—1852), a exprimat-o cu claritate, trasînd calea de viitor a luptei naționale a românilor : «Revoluția viitoare — scria în «Mersul revoluției în istoria românilor» — nu se mai poate mîrgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pămînt și de capital și frați asociați la fapta unui progres comun. Ea nu se va mîrgini a cere libertatea dinlăuntru, care e peste putiință a dobîndi fără libertatea dinafară, libertatea de subt dominarea străină, ci va cere unitatea și libertatea națională. Deviza ei va fi : «dreptate, frăție și unitate».

Forța emoționantă a unor versuri, cum a fost cazul poeziei «Un răsunset» de Andrei Mureșanu, publicată în aceleași zile fierbinți ale anului revoluționar 1848, au constatat în sinceritatea și mai puțin în măiestrie literară. Și totuși, mai bine de un veac, recitate sau cîntate, versurile lui Andrei Mureșanu (1816—1863) au zguduit și au îmbărbătat inimile românilor, demonstrînd practic că atît în cazul lui Andrei Mureșanu, cît și la alți scriitori ai epocii respective, acea identificare a creatorului cu aspirațiile fundamentale ale poporului român a dat naștere la un mesaj poetic ce dăinuie în timp.

«Deșteaptă-te române, din somnul cel de moarte  
În care te-adînciră barbarii de tirani !  
Acum ori niciodată croiește-ți altă soartă  
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani.  
Pe voi vă nimiciră a pizmei răutate  
Și oarba neunire la Milcov și Carpați !  
Dar noi, pătruși la suflet de sfînta libertate,  
Jurăm că vom da mîna, să fim purea frați !».

În perioada pregătitoare actului unirii, spiritul civic viu al scriitorilor români se manifestă cu pregnanță în poezie. Primatul poeziei față de celelalte specii literare, puse în slujba acestui deziderat de veacuri, constituie un fapt obiectiv logic. Ea conferă eternitate faptelor cîntate, pe de altă parte generează atmosfera și elanul psihic necesar unei fapte

glorioase, deci funcție de catalizare care este anterioară sau simultană cu evenimentul. La aceasta se mai adaugă forța încântătoare a versului, care de multe ori reușește să fascineze numai prin melodii. În altă ordine de idei, penetrația ei se aplică prin virtutea memotehnică datorită imnului poetic, având astfel puterea de a se întipări mai ușor în memorie.

Astfel, un curent de opinie se materializează în domeniul artei, mai ales în poezie începînd cu I. Heliade Rădulescu — decanul scriitorilor epocii, cu tînărul Vasile Alecsandri, care s-a impus de acum ca bard național, neuitînd pe Cezar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negri, Alecu Donici și pomenind pe cei uitați astăzi : Alecu Pelimon, Gheorghe Tăutu, D. Dăscălescu, George Sion, George Crețeanu, Al. Sihleanu — toți poeții epocii au vibrat la un ison înflăcărați de idealul unirii, cu toții atît de sinceri legați de aceleași aspirații ca în acel «Jurămînt» al unioniștilor scris de Vasile Alecsandri :

«Sub acest măreț castan  
Noi jurăm toți în frăție  
Că de azi să nu mai fie  
Nici valah, nici moldovean  
Ci să fim numai români  
Într-un gînd, într-o unire  
Și să ne dăm mîni cu mîni  
Pentru a țării fericire».

Poeții unioniști închină Unirii producțiile lor, manifestîndu-și pe deplin încrederea în viitorul țării și exprimîndu-și deschis crezul lor patriotic. G. Crețeanu (1829—1887) scrie un «Cîntec nou» dedicînd versuri entuziaste speranțelor în «steaua» nouă care va răsări pentru poporul nostru și va lumina calea tuturor către un viitor fericit.

«Astăzi însă o stea nouă p-între neguri se-ntrevede ;  
Ea promite țării noastre ușurare-n viitor ;  
Și-a mea inimă îmi zice că românul nu se pierde  
Și că Acvila străbună o să-și ia mărețul zbor».

George Baronzî (1828—1896), unul dintre cei mai productivi prozaatori și poeți ai vremii sale, în poezia «La România», prezintă Unirea ca un drept legitim, ca singura cale pentru dobîndirea fericirii popoului :

«Vă uniți, e dreptul vostru, e a noastră fericire,  
Căci nu e nici o țarie fără numai în unire».

În aceeași poezie poetul ardelean invocă o «veche profeție», conform căreia Țările Românești «vor fi iară întrunite ca o turmă ș-un păstor».

«Asculțați s-apropie ziua ! mari și mici cu toți să vie ;  
România și Moldova dup-o veche profeție  
Vor fi iară întrunite ca o turmă ș-un păstor».

Cu toată opoziția forțelor reacționare interne și externe, poporul român a reușit la 24 ianuarie 1859 să înfăptuiască actul unității națio-

nale, punînd temelii de granit statului român modern prin unirea Moldovei cu Muntenia. Alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn, devine simbol al unirii. Chiar în acele zile care au intrat în legendă, Grigore Alexandrescu (1810—1885), îi dedică o poezie cu ocazia intrării noului domn în București.

«Timp, dorit, zile speranțe,  
Fiul al țării, salutare!  
România investită  
În veșminte de serbare,  
Îți dorește, îți urează  
De mari fapte viața plină,  
Și se-nclină stelei tale  
Ce străluce de lumină».

Alexandru Ioan Cuza, eminent bărbat politic și patriot, s-a confundat în concepția poporului român cu actul Unirii. Povestirile sau cîntecele folclorice despre Cuza Vodă sînt implicit povestiri și cîntece despre Unire, așa ca în «Hora lui Cuza Vodă».

«Frunză verde de migdale  
De la Milcov mai la vale,  
Mai la vale și la deal,  
Pe ist mal și pe cel mal,  
S-a întins o horă mare,  
Iată și Cuza călare  
Care strigă-n gura mare:  
— Trageți hora cu-nfocare  
Din Carpați și pîn' la mare».

Personalității acestui «mare revoluționar al poporului român», cum îl numea regretatul profesor C. C. Giurescu pe domnitorul Cuza — și implicit Unirii Principatelor Române — i-au fost închinete de către scriitorii noștri nenumărate pagini de proză, versuri, teatru etc., de o valoare artistică deosebită. Din rîndul acestora s-au distins și numeroși clerici, care prin puterea cuvîntului și a faptei au fost sufletul luptei pentru Unirea tuturor românilor sub un singur domnitor în persoana lui Alexandru Ioan Cuza. Numele lui Cuza este rostit cu multă admirație de toți moldovenii și muntenii, iar venirea lui la cîrma Țării este dorită și așteptată în unanimitate de aceștia. «Alegerea lui Alexandru Ioan Cuza I de Prinț în Principatele-Unite — arată arhimandritul Iosafat în cuvîntarea rostită în biserica din Paris în februarie 1859 — este mai mult decît legitimă, fiindcă nu s-a făcut de o simplă majoritate, ci de o admirabilă unanimitate la două Adunări diferite, de unde urmează că alesul este de două ori legitim». În zilele acelea de mare entuziasm patriotic, ca împlinire a unei dorințe seculare, Neofit Scriban (1808—1885), unul din inflăcărații clerici progresiști, preamăresc evenimentul printr-o odă în probă: «O salutare României în 1859, ianuarie 24!», poem de

o inegalabilă valoare artistică asemănător «Cintării României», a lui Alecu Russo (1819—1859).

Dacă actul Unirii de la 1859 a avut un larg și puternic răsunet în conștiința și sensibilitatea scriitorilor din acea epocă, în anii imediat următori ecourile dobândirii Unirii s-au amplificat, manifestându-se cu plenitudine în operele celor mai de seamă scriitori, ecouri pe care le-au aprofundat dintr-o altă perspectivă, reliefându-le mai pregnant semnificațiile și în special ceea ce le-a făcut să-și ocupe un bine meritat loc în istoria literaturii noastre, realizarea unor opere cu mijloace artistice superioare.

Cu acel dar inegalabil de povestitor, Ion Creangă (1837—1889) a impus pentru eternitate un personaj de neuitat, nu numai din istoria literaturii, dar și din memoria fiecărui român. Pe Moș Ion Roată îl cunoaștem din primii ani ai copilăriei și rămâne lângă fiecare român din fiecare generație, în generație. De aproape 100 de ani, ni-l reamintim în Divanul ad-hoc sau stînd de vorbă cu Cuza Vodă.

În aceeași perioadă a răsunat glasul prințului poeziei noastre Mihai Eminescu (1850—1889), exprimînd cu acea dragoste nețărnută sentimentul vizionar al mîndriei de a fi român într-o țară unită .

«Ce-ți doresc eu ție dulce Românie,  
Țara mea de glorie, țara mea de dor ?

. . . . .

Și după anul 1900, o serie de scriitori și cărturari ca : Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, George Ranetti, D. Anghel, Șt. O. Iosif, și mulți alții, au reamintit noilor generații de a continua marile tradiții de la 1859 pentru realizarea Unirii tuturor românilor.

Actul Unirii de la 1859 a deschis poporului român drumul spre independență națională în 1877—1878 și desăvîrșirea unității de stat în granițele sale firești realizată la 1 decembrie 1918.

«Este incontestabil că, înființarea statului unitar — sublinia Domnul Nicolae Ceaușescu — a dat un nou și puternic imbold mișcării progresiste, revoluționare, a întărit forțele clasei muncitoare, a deschis calea unității dintre muncitorii, țărani și intelectuali, dintre toți fiii patriei care doreau ca România să se dezvolte în cadrul statului unitar pe o calea democratică, ca problemele noastre să fie rezolvate în folosul maselor populare.

Aceasta a intensificat munca pentru ca oamenii muncii și toți cetățenii de alte naționalități care s-au așezat pe meleagurile Transilvaniei și Banatului de secole, au muncit și luptat împreună cu românii pentru drepturi depline și împreună cu întreg poporul să asigure pentru toți cei ce muncesc, pentru toți cetățenii patriei condiții egale de muncă, de viață și învățătură, de participare la conducerea societății.

Continuînd și îmbogățind cu noi sensuri tradițiile luminoase ale clasicilor, scriitori contemporani au evocat în pagiri pline de vibrație patriotică momentul istoric al înfăptuirii unirii din 1859, figurile nemuritoare care au contribuit la realizarea acestui vis de veacuri.

În piesa lui Mircea Ștefănescu «Cuza Vodă» — istoria și faptele sale legendare, capătă dimensiuni noi, trăsăturile romantice nu mai sînt atît de accentuate, dar descifrarea cu alte mijloace a faptelor mărețe de atunci au rezonanțe mai adînci și mai apropiate sufletului nostru prin strictețea cu care este respectată esența adevărului istoric și prin caracterul umanist al personajelor.

Evocînd trecutul prin prisma prezentului, a luptei pentru triumful socialismului, pentru libertatea și progresul poporului român, scrierile literare contemporane reflectă semnificațiile profunde ale politicii partidului și statului nostru de apărarea independenței și suveranității patriei, de întărire continuă a unității națiunii noastre socialiste. Într-o literatură în care au înflorit o diversitate de stiluri neîntîlnite pînă astăzi, era și firesc ca actul Unirii să cunoască rememorări în special lirice, realizate cu mijloace artistice de o mare originalitate și putere de emoționare.

Acel mare poet al secolului nostru — Tudor Arghezi, ne-a lăsat memorabilele versuri alegorice din «Balada Unirii» :

«Maica mare are mii  
De ani mari între vecii.  
Dar mai tînără mereu  
S-a-ntrecut cu Dumnezeu

. . . . .

O idee fundamentală a liricii și prozei actuale este aceea că eroii luptei pentru unitate națională, asemenea tuturor eroilor neamului românesc, ne însoțesc astăzi în efortul colectiv de a făuri o lume nouă, de construire a socialismului, luptele și năzuințele înaintașilor, constituind simboluri dătătoare de noi energii și elanuri, idee exprimată printre alții și de Nicolae Tăutu în poezia «Unirea».

«Cei răstigniți pe troițe uscate  
prin veacuri lungi de arșiți și urgie,  
sorbeau adînc cu buzele crăpate  
din Milcovul cu apă vie...».

Apărînd și consolidînd unitatea națională a patriei noastre socialiste, noi continuăm pe o treaptă mai înaltă lupta înaintașilor, pentru că patria unită se confundă astăzi cu întreg poporul român liber și stăpîn cu adevărat pe destinele sale. Prin însăși ființa noastră, noi venim din vechime, sîntem reîntropări ale eroilor noștri legendari cum sugerează în scrierile lor Mihai Beniuc, George Macovescu, Ion Bănuță, Ștefan Augustin Doinaș, Paul Anghel, Nichita Stănescu și Alexandru Andrițoiu, din poezia căruia : «La Unire» dăm un exemplu edificator :

«...Sosiră deci la Milcov, sorbindu-l cu grabire  
sar ochii înspre Crișuri — ardeau scăpărători  
pentru unirea care, în cuget și-n simțire,  
va deștepta românii, în mers spre viitor...»

Timp de mai bine de un secol, pînă astăzi, idealul unității naționale a avut un puternic și permanent ecou în literatura română. Scriitorii noștri clasici sau contemporani, ca exponenți și interpreți ai sentimentelor și aspirațiilor națiunii, au slujit cu devotament acest înalt ideal, l-au afirmat cu patos patriotic convingător și emoționant în numeroase pagini de aleasă ținută artistică.

Operele scriitorilor români închinată înfăptuirii Unirii au însuflețit și vor însufleți generații după generații, sădindu-le în suflet dragostea și recunoștința pentru acei care n-au precupețit nimic să pună temelii trainice unității naționale, dorința de a le urma exemplul, de a se dăruii păstrării drepturilor noastre istorice, apărării ființei neamului românesc.

Diac. aslst. MIHAI COLIBĂ

---

## PREOȚI ROMÂNI LUPTĂTORI PENTRU UNITATEA NEAMULUI ÎN PRIMUL RAZBOI MONDIAL

Istoria milenară a poporului nostru a fost în permanență marcată de evenimente pline de un eroic dramatism ale luptei sale pentru întregirea națională și dreptate socială. În fiecare din aceste evenimente — adevărate torțe nestinse, presărate de-a lungul acestui imens coridor al timpului — strălucește speranța pe care o aveau fiecare din truditonii la zidirea neamului nostru ca ființă națională, într-o viitoare și sigură izbîndă. Această trăire sufletească le înzecea puterile și le dădea tăria pentru a rezista loviturilor și patimilor nemiloase la care erau supuși.

Un exemplu mai puțin cunoscut în istoriografia noastră, în amănuntele sale intime, a fost procesul intentat în timpul primului război mondial de autoritățile austro-ungare unui grup de 16 patrioți români, conduși de David Pop și dr. Zaharia Munteanu dintre care șapte erau preoți. Într-o vreme cînd fruntașii spirituali ai obștilor de români — preoții — erau izvor de cunoaștere și de educație românească, în acea vreme cînd credința moștenită de poporul român din străbuni, aspirațiile sale spre unitate națională, erau considerate de guvernanții austro-ungari drept erezie nu numai religioasă, dar și politică, în acea vreme deveniseră obișnuite aspecte ca acelea în care slujitorii lui Dumnezeu erau smulși din temple și tîrîți în lanțuri în fața unor tribunale nedrepte, pentru a li se comunica sentințe de pedepse capitale, ori de temniță.

Pe de altă parte, însă, frecvența numeroaselor cazuri de represiuni fizice și morale dezvăluie o anume atitudine de împotrivire a românilor față de regimul austro-ungar, precum și o încercare a acestuia de a înăbuși aspirațiile legitime ale românilor din Transilvania, spre împlinirea dezideratului lor național. De aceea, procesul de mare răsunet național și internațional, în care au fost victime cei șapte preoți români, se poate înțelege mai bine dacă l-am privi prin perspectiva condițiilor istorice care l-au generat.

În Transilvania anterioară primului război mondial, românii de aici urmăreau cu înfrigurare evoluția politicii externe a României, sperînd că în incendiul mondial care se pregătea se vor topi și mistui lanțurile care subjugau atîtea popoare în imperiul austro-ungar. Însuflețiți de aceste speranțe, românii din Transilvania își manifestau cu orice prilej simpatia pentru statul de dincolo de Carpați. «Eram convinși — scria Octavian Goga — că importanța internațională a României era chemată să rezolve situația noastră»<sup>1</sup>.

Așa cum se prevăzuse, războiul a izbucnit ca o molimă neagră, ce mistuia anual circa trei milioane de vieți de pe glob<sup>2</sup>. În aceste condiții, autoritățile austro-ungare nu mai contau prea mult pe neutralitatea României, de aceea, își manifestau excesiv vigilența și suspiciunile față de românii din Transilvania. În fiecare din ei era privit un potențial dușman, pentru că fiecare din ei avea sufletul ars de dorința de unire cu ceilalți români de peste Carpați. Și, într-adevăr, mulți români formau grupe locale de observare și informare a activității trupelor și autorităților austro-ungare, împotriva cărora se așteptau de la o zi la alta să pornească la luptă. Potrivit mărturiilor generalului Max Ronge, ultimul șef al Serviciului de Informații al Marelui Cartier General al Statului Major al armatei austro-ungare, exista un adevărat front invizibil împotriva Imperiului<sup>3</sup>.

În această atmosferă de împotrivire guvernanților austro-ungari, de dăruire pînă la sacrificiu, luptei pentru realizarea idealului național românesc, prezența celor șapte preoți transilvăneni pe băncile acuzaților adăuga încă o nestemată pe diadema suferinței seculare a poporului nostru. Judecînd după locul de proveniență activitatea celor șapte preoți acoperea o întinsă suprafață a Transilvaniei. Astfel, preotul *Ioan Coman* era de pe lângă Sita Buzăului, *Coman Baca* — paroh la Poplaca, *Ioan Nanu* era din Sinpetru, *Ion Modroi*, din Vama Buzăului, *Gheorghe Negoescu*, din Buzăul Unguresc, *Dumitru Greceanu* din Hărman și *Iosif Popovici* din orașul Sfîntul Gheorghe.

Credincioși neamului românesc, în care își aveau rădăcinile vieții lor, sensibili la suferințele poporului, care se afla cu trupul și sufletul biciuit de istorie, acești preoți care priveau cu dirzenie și curaj spre umbrele întunecate ale judecătorilor lor, nu s-au limitat doar să aline aceste suferințe, ci s-au înrolat liber consimțit în rîndurile acelor apostoli ai neamului românesc care, sub semnul crucii, au înțeles că misiunea lor apostolică îi îndreptățește să ajute la culegerea de informații despre trupele terestre plasate la Codlea, Rîșnov, Bran, Zărnești, Brașov, Cristian, Ghimbav, Timișul de Sus și împrejurimi. Aceste informa-

1. Octavian Goga, *Strigăte în pustiu*, București, 1915, p. 38—40.

2. Pînă la sfîrșitul anului 1914, după cum declara primul ministru al Angliei, războiul înghițise 2,5 milioane de oameni (*Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 9). Acestora li se adăugau invalizii fizici și morali, adică orbii, ciungii, ologii, nebunii, cu toții însumînd la sfîrșitul anului 1915 cifra de 18 milioane de oameni (*Loc. cit.*, p. 9—10).

3. Max Ronge, *Les Maîtres de l'espionage 1914—1918*, Payot, Paris, 1935.



ții, care erau transmise prin verigi intermediare statului român, se refereau la starea de spirit a trupelor austro-ungare, la planurile și mișcările lor, la amplasarea tranșelor, aspecte susținute de schițe și chiar de fotografii<sup>5</sup>.

S-a întâmplat, însă, ca din cauza unor stângăcii în transmiterea informațiilor de către David Pop, Serviciul Secret austro-ungar să descopere activitatea acestui grup și să strecoare un agent, care se dăduse drept trimis din partea autorităților statului român. Desigur, nu mult după aceea, poliția austro-ungară i-a arestat pe cei șapte preoți, pe unii chiar în timpul serviciului divin. Cu această ocazie au fost supuși unor percheziții domiciliare, unor interogatorii istovitoare, cu brutalități și umiliri. Ei au fost legați în lanțuri de mâini și de picioare și purtați prin diferite închisori și judecătorii, cum au fost cele din Brașov, Cluj și Budapesta. De fiecare dată erau închiși în celule separate, igrasioase și întunecoase, erau purtați printre șiruri de indivizi ostili, anume recrutați, pentru a-i injura, huidui și chiar lovi.

Procesul a durat cu intermitențe de la 6 octombrie 1916 până la 5 martie 1917, adică din perioada de revenire morală și militară a trupelor austro-ungare și germane după retragerea lor din fața celor românești și până în perioada lor de declin, în ajunul istoricelor lupte de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Sentința dată învinuia întregul grup de 16 patrioți, de înaltă trădare și spionaj, fapt pentru care nouă dintre ei, printre care și Ioan Coman și Coman Baca au fost condamnați la moarte prin spânzurare, iar ceilalți la temniță grea, pe diverse termene<sup>6</sup>.

La pronunțarea acestei sentințe cei șapte preoți i-au privit pe călăii lor și ai neamului românesc cu seninătatea pe care ți-o dă conștiința în dreptatea cauzei pentru care lupti. Erau convinși că existența lor proprie, integrată în aceea a neamului românesc, avea să fie dusă pe cărările timpului mai departe, de urmașii care vor vedea lumina biruinței. De aceea, în loc de spaimă, numai încredere și bucurie simțeau pentru viitorul luminos al poporului căruia se jertfeau pentru mintuirea sa națională și păstrarea credinței strămoșești.

Dar, sentința pronunțată nu a mai fost dusă la îndeplinire niciodată, pentru că apărarea constituită nu numai din avocați numiți, dar și din deputați români din parlamentul maghiar, au ridicat cazul celor 16 condamnați la nivelul unei probleme de stat. Astfel, liderii Partidului Național Român au pretins că învinuirea celor 16 patrioți reflecta o stare de spirit a întregii populații din Transilvania. Intenționînd ca să determine guvernul austro-ungar să dispună ca sentința să nu mai fie executată, Isopescu Grecu, reprezentant al P.N.R. în parlament, a căutat să prezinte cazul celor 16 condamnați ca afectînd întreaga națiune

5. Informații date în 1973 de Maria Baboc, fiica lui David Pop, după memoriile în manuscris ale tatălui său, str. Prundului nr. 12, Brașov; Vezi și Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a II-a, București, 1972, p. 439—440.

6. Copie după informațiile scrise și date de Romulus Popescu la 2 august 1935 Biroului studiilor și propagandei antirevizioniste din Sibiu, cu scopul de a fi despăgubit pentru suferințele îndurate. Această copie se află în posesia noastră.

română, acuzând autoritățile că prin înscenarea făcută urmăreau să ajungă la un adevărat «omor judiciar»; cu scopul de a justifica slăbirea încrederii în loialitatea elementului românesc din monarhie. Scopul era evident, afirma deputatul român: confiscarea averilor, arestarea românilor și chiar colonizarea lor, în alte ținuturi <sup>7</sup>.

Desigur, afirmațiile deputatului Isopescu erau adevărate, dar din punct de vedere militar, în condiții de război, pledoaria nu putea fi luată în considerație, întrucât, așa cum dovedeau documentele expuse la proces, șeful Serviciului austro-ungar de informații recunoștea că David Pop depusese o atît de vastă activitatea de spionaj, încît armata română putea să-i mulțumească îndeosebi lui pentru ușurința cu care a reușit să pătrundă în Transilvania <sup>8</sup>.

Totuși, se pune întrebarea: de ce nu a fost executată sentința pronunțată, împotriva căreia recursul s-a dovedit a fi neîntemeiat din punctul de vedere al jurisprudenței austro-ungare? Unii autori au încercat să prezinte salvarea celor 16 condamnați ca rezultat al unor intervenții personale ale unor oameni politici influenți pe lângă împăratul Austro-Ungariei <sup>9</sup>. În realitate, nesocotirea unor legi de fier ale războiului de către guvernul austro-ungar s-au datorat unor puternice rațiuni politice.

Încă din toamna anului 1914, cînd armata austro-ungară suferise mari pierderi în Galiția, contele Ștefan Tisza a mai încercat o dată să realizeze o apropiere dintre românii și maghiarii din Transilvania, cu scopul de a-și spori și asigura noi contribuții umane și materiale la războiul declanșat. În această situație, contele Tisza încerca să escamoteze problema națională care rămăsese nerezolvată în Transilvania, încercînd să prezinte ideea participării «entuziaste» a tuturor națiunilor din imperiu la război <sup>10</sup>. Din acest motiv, încercarea contelui Tisza fu sortită eșecului. Pentru a motiva respingerea condițiilor «împăcării» propuse de Ștefan Tisza, Alexandru Vaida arăta că «mai presus de orice legături și de orice combinații este soarta neamului meu. Eu văd pericolul ființei lui etnice și naționale și primejduirea concepției fundamentale a politicii noastre care se va declara în momentul cînd noi vom fi primit condițiile contelui Tisza» <sup>11</sup>.

Dar, la doi ani după declanșarea războiului, perioadă care coincide cu desfășurarea procesului, contele Tisza a trecut la exercitarea unor noi presiuni față de liderii politici ai românilor, pretinzînd de la aceștia o declarație-manifest de loialitate și supunere față de guvernul austro-ungar. În acest scop, Tisza a prezentat manifestul ca emanînd de la clerul înalt român din Transilvania, în frunte cu mitropolitul Vasile Mangra <sup>12</sup>. Manifestul, în noua sa ediție, era un concept disperat al

7. Ion Clopoșel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1926, p. 145.

8. Max Ronge, *op. cit.*, p. 265.

9. Ion Clopoșel, *op. cit.*, p. 143—145; Al. Vaida, *Un episod dramatic*, în «Gazeta Transilvaniei», an. LXXXVII, nr. 14/8 februarie 1924, p. 3.

10. «Gazeta Transilvaniei», an. LXXVII, nr. 238, din 28 oct./10 nov. 1914; St. Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia*, Cluj, 1968, p. 253.

11. «Gazeta Transilvaniei», an. LXXXVI, nr. 167, din 5 august 1922, p. 1.

12. «Gazeta Transilvaniei», an. LXXX, nr. 14 din 7/20 febr. 1917, p. 1.

contelui Tisza, care încercase încă cu doi ani mai înainte să implice biserica și pe credincioșii ortodocși în planurile sale politice. Astfel, el a dat ordin ca bisericile greco-catolice să preamărească «înfrățirea» creată, precum și vitejia și credința trupelor românești față de tron. Astfel de slujbe religioase au avut loc la Arad în 13 aprilie 1915, la Sibiu și la Timiș în ziua de 12 mai 1915, în Maramureș, în comitatul Făgărașului, în Sebeș ș.a. La Brașov s-a oficiat o astfel de slujbă în ziua de 5 iulie 1915, zi în care protopopul Vasile Saftu a fost silit să asigure pe împărat «de credința neclintită și gata de jertfă a locuitorilor comitatului, pînă la victoria finală»<sup>13</sup>.

De data aceasta, scopul diversionist al declarației impuse era evident. În condițiile în care se întrezărea înfringerea militară a Austro-Ungariei, contele Tisza își asigura din timp «dovezi» de loialitate din partea națiunilor subjugate, ca într-un viitor congres de pace, Transilvania să rămână în continuare anexată la Ungaria.

Din partea fruntașilor politici ai națiunii române, și a majorității clerului, autoritățile au primit un refuz categoric. Numai după acest refuz, formulat în februarie 1917, s-a pronunțat sentința de condamnare la moarte a celor nouă patrioți români, ca semn de avertisment dat în vederea exercitării unor viitoare represalii. Dar cum cei 16 condamnați, mai cu seamă cei destinați pedepsei capitale, deveniseră în conștiința poporului simbolul luptei pentru eliberare națională, prin repri-marea lor ar fi însemnat adîncirea prăpastiei dintre guvern și popor și, prin aceasta, în condițiile înfrîngerii militare, care devenise tot mai previzibilă, Transilvania ar fi fost iremediabil pierdută pentru Ungaria. De aceea, în calculele guvernului maghiar începea să incolțească ideea amînării sau anulării executării sentinței, dacă aceasta ar fi avut atît de grave implicații politice. Astfel, tărăgănarea executării sentinței nu numai că reflecta accentuarea crizei de pe fronturi, dar ea se înscrisa într-un fenomen mai larg de atitudine, în care regimul din închisorile austro-ungare și comportarea autorităților deveneau mai blînde, pe măsură ce ora mării catastrofe se apropia<sup>14</sup>. În această situație, concesiile făcute de împăratul imperiului austro-ungar, ajuns în pragul prăbușirii, se înscrie perfect în fenomenul general al slăbirii politice a statului dualist. Astfel că nu bunăvoința imperială a salvat de la moarte pe cei nouă români, ci situația obiectiv istorică în care se găsea statul austro-ungar. Cei 16 patrioți condamnați au fost scoși din temniță în ziua de 24 octombrie 1918, adică în ajunul prăbușirii și destrămării definitive a imperiului austro-ungar.

Activitatea potrivnică imperiului austro-ungar a celor 16 români din Transilvania se înscrie în aria mai largă a luptei poporului nostru pentru eliberare și unitate națională. Faptele celor condamnați constituie o pagină glorioasă în istoria legăturilor care au existat întotdeauna

13. «Gazeta Transilvaniei», an. LXXVII, nr. 141, din 2/15 iulie 1915.

14. Această idee este mai concret dezvoltată în «Almanahul presei române» pe 1926, Cluj, p. 33—37. Sînt evocate suferințele românilor întemnițați în închisoarea curții marțiale de honvezi din Seghedin.

între românii din Transilvania și celelalte provincii românești. Ele sînt motive de mîndrie patriotică pentru urmașii generației care n-a pregețat să-și dea și viața pentru grăbirea pe cît posibil a sosirii momentului în care poporul nostru să-și vadă, la capătul unor lupte și suferințe seculare, idealul național înfăptuit. Iar suferințele celor 7 preoți români se înscriu în aceeași arie a luptei poporului nostru pentru eliberare și unitate națională, în care slujitorii Bisericii, animați de un înflăcărat patriotism, au adus o remarcabilă contribuție.

GH. ȘELARU

## CLERICI ARDELENI NECUNOSCUȚI, HIROTONISIȚI ÎN MITROPOLIA ȚĂRII ROMÂNEȘTI LA ANII 1781 — 1788

Desele încercări de catolicizare a românilor din Transilvania, prilejuite de instaurarea regimului de dominație habsburgică (1688) în scopul legării acestei țări și mai strîns de imperiu<sup>1</sup>, mișcările religioase populare<sup>2</sup> ce au urmat mai tîrziu (1701), în ciuda extinderii unirii cu Roma<sup>3</sup> ca și intolanța liberului exercițiu al cultului<sup>4</sup> ori dependenței canonice a credincioșilor ortodocși de ocîrmuirea bisericească străină<sup>5</sup>, semnalate de-a lungul veacului al XVIII-lea și începutul celui următor, nu izbutiseră să stăvilească pe cît se știe, continuitatea vechilor legături culturale de către voievozi munteni și moldoveni între cele două bise-

1. Vezi: Colectiv: *Istoria Transilvaniei*, ed. Buc., vol. I, p. 248.

2. Întimplate între 1756—1761 și iniurite mai dinainte vreme (1722) de către călugării de la Rimeț ori de către Visarion Sarai-sihastrul —, protopopul Ioan Piuaru (tunsul) din Sadu și Sofronie de la Cioara ba chiar și de către clerici sîrbi, aceste mișcări izbutiseră să desfacă de unire Brașovul și toată țara Birsei, cea mai mare parte din satele secuimii, Sibiu, Săliștea, Rășinari, ținutul Sebeșului săsesc, părțile Solnocului și Dobicej, unele părți hațegane unde preoții ascultau de egumenul vlădică al mînăstirii Silvaș — unul din centrele revoluției religioase — anume sate din partea Bălgradului și toată granița ca și cele mai multe orașe unde stăpîneau prin avere și dibăcie, grecii din companie. Comp. N. Iorğa: *Ist. Bis. Rom. și vieții religioase a Românilor*, ed. Buc. 1928, vol. II p. 128—129; N. Dobrescu: *Ist. Bis. Rom.*, ed. Buc. 1923, p. 115; Pr. N. M. Popescu: *Preoți de mir adormiți în Domnul*, ed. Buc. 1942, p. 81—83; M. Păcurariu: *Legăturile Bis. Ort. din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în sec. XVI—XVIII*, ed. Sibiu, 1968, p. 62.

3. Pentru întărirea catolicismului în ciuda făgăduințelor scrise ale împărătesei Maria Theresia (1740—1780), anume că nimeni nu era silit la schimbarea legii și pe care nimeni nu voia să le creadă se foloseau toate mijloacele mai ales că la unire fusese atrasă doar o parte a preoțimii și mica nobilime română. Vezi: nota 1, *op. cit.*, p. 249.

4. Mai pe larg la N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 57.

5. De la 1759—1796, curtea din Viena dăduse grija păstoriei românilor ortodocși neuniți din Ardeal, episcopilor sîrbi, Dionisie Novacovici (1761—1767), de la Buda, Sofronie Chirilovici (rezida la Sibiu) (1770—1783), Ghedeon Nichitici (1783—1784) ori Gherasim Adamovici (1789—1796) și abia la 1810 se înghăduia, românilor să-și aleagă episcop din neamul lor în persoana, parohului Vasile Moga (1810—1845) a cărui activitate fu restrînsă de către stăpînirea străină. Cf. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 120—121; M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 25—26.

rici ortodoxe de dincolo și de dincoace de munți<sup>6</sup>. Dimpotrivă, desfășurându-se pe planuri și căi diferite, aceste relații se reflectau în anii de atunci și-n practica mai veche a bisericii țării românești de păstorie, sfințire și întărire canonică<sup>7</sup> a multor clerici trebuitori, completării cadrelor vacante ori de prisos de prin vechi așezări risipite în ținuturi ardelene.

Ce-i drept, în ciuda orînduirii episcopilor ortodocși neuniți la Rășinari ori la Sibiu (1770) sau a stăvilirii hirotoniilor și băjeniei în Țările Române de către stăpînirea habsburgică<sup>8</sup>, tineri grămăticii, feciori de preoți ori de țărani liberi și iobagi, dornici de preoție<sup>9</sup> cu deprinderi de cetit-scris, cîntare și socotit, dobîndite în școala vr-unui dascăl iscusit<sup>10</sup> sau prin mînăstiri și schituri depărtate ori vecine<sup>11</sup> treceau munții în taină, ducînd cu ei, jălbi plecate și scrisori de chezășie de la protopopul locului sau de la domnii de pămînt<sup>12</sup> și jurații obștei, îndreptîndu-se spre ocîrmuirea mitropoliei muntene. Zăbovind acolo în școala acesteia și cercați cîtăva vreme — 40—150 zile —<sup>13</sup> după vechiul obicei de a lor bună viață<sup>13 bis</sup> ori de țineau graiul și legea sau de urmau sfintei biserici a răsăritului<sup>14</sup> erau îndrumați de către dascăli și duhovnici-cateheți<sup>15</sup> cu învățături din scripturi și predanii sfinte, în-

6. Aceste legături au fost favorizate și de faptul că Transilvania a avut legături politice și comerciale (*n.n.*) cu Țara Românească și Moldova ca și prin aceea că mulți domni din Țara de Sus și cea de Jos «au stăpînit timp îndelungat sate și moșii în Transilvania». Cf. M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 2.

7. Încă din veacul al XIV-lea, mitropolitul de la Argeș avea dreptul de păstorie peste Țara Românească, Plaiuri și toată Biserica Ortodoxă din Ungaria. Vezi: Pr. N. M. Popescu, *op. cit.*, p. 21.

8. Patenta (diploma) curții din Viena de la 20 August 1782 prevedea pedepse aspre alit pentru cei care se vor hirotoni în Țările Române cît și pentru preoții și călugării de acolo ce vor încerca să vină în Transilvania. Vezi: M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 66; N. Iorga, *op. cit.*, p. 133.

9. Scutirea de dijme naturale și de robotă acordată, preoțimii românești îndemna pe mulți țărani să se facă preoți, împrejurările de atunci favorizînd adeseori, existența mai multor diaconi și preoți într-un sat, cînd se numărau chiar 6—10 preoți precum era mărimea satului și numărul domnilor de pămînt, iar cei ce nu izbuteau să activeze în preoție își aflau alt mod de trai ca diaconi, dascăli, legători de cărți sau zugrăvi, pînă la o nouă alegere, cînd se puteau prezenta mai bine pentru a obține voturile holăritoare ale credincioșilor. Vezi: Șt. Meteș: *Ist. Bis. Rom. din Transilvania*, ed. Sibiu, 1935, p. 458, 460.

10. Mai pe larg la Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 494—497.

11. Abrud. Geagiu de Sus, Rîmeț (jud. Alba); Peștera (lingă Bran); Breaza, Cîrtișoara, Cuculata, Mărgineni, Ohaba, Porcești, Racovița, Sîmbăta de Sus, Șercăița, Șinca Nouă, Vaida-Recea, Viștea de Sus și de Jos (jud. Făgăraș); Sebeșul, Silvaș-Prislop, Vaideii (jud. Hunedoara), Lanocrâm, Săsciori, Sibiel (jud. Sibiu). A se vedea: Șt. Meteș: *Mînaștirile din Transilvania și Ungaria*, ed. Sibiu, p. 428 (anexa).

12. Țăranul iobag ce voia să se facă preot trebuia să se rîscumpere din iobăgie printr-o plată în bani, dată domnului de pămînt. Vezi: Șt. Meteș: *Ist. Bis. Rom. din Transilvania*, ed. Sibiu, 1935, p. 490.

13. *Idem*, p. 501; pr. N. M. Popescu, *op. cit.*, p. 155; pr. Ilie Diaconescu: *Școala candidaților de preoție din mînaștirea Glavacioc*; «G.B.», XIX 7—8, 1960, p. 604.

13 bis. Nu cumva să fie de două ori înșurați. Vezi: Bibl. A.R.S.R. ms. 1613, Sequens.

14. *Ibidem*.

15. Înainte vreme pentru a căpăta cineva singhelia de preot, nu trebuia multă carte, ba uneori de loc, căci după sfințire, învăța la vreun dascăl, cele de nevoie, dînd acela înscris, eclesiarhului, mitropoliei. Cf. Șt. Meteș: *Ist. Bis. Rom. din Transilvania*, ed. Sibiu, 1935, p. 458. Bibl. A.R.S.R. ms. 1612, ff. 1, 114.

văînd âlunci, anume rînduielei liturgice cu rugăciuni din cărți de slujbă<sup>16</sup> pe de rost.

Căpătînd apoi scrisori de cheazăsie asupra cetaniei cărții și urmării slujbei diaconiei<sup>17</sup> ori dovezi de mărturisire, noii candidați (diadohi)<sup>18</sup> erau propuși de către marele logofăt, chiriarhului spre sfințire<sup>19</sup>, aducînd cu ei acasă, pecetluituri (confirmări) ori singhelii arhieresti de așezare în cinul preoției ba chiar și tipărituri liturgice innoite de prin teascuri muntene<sup>20</sup>, dobîndite poate spre desfacere cu soroc de plată de la mitropolia țării sau de la meșteri legături și vinzători de cărți, așezați prin tîrgul de sus și cel dinăuntru din preajma scaunului domniei<sup>21</sup>. Demonstrînd cele amintite, un manuscris necunoscut<sup>22</sup> al ieromonahului Misail, duhovnicul Mitropoliei Ungrovlahiei (1780—1790) semnaleză printre altele, anume între cei hirotonisiți în anii de atunci (1781—1788) pe la biserici de prin tîrguri și din sate ori pe la minăstiri și schiluri risipite în Țările Române și un număr apreciazabil de grămălici necunoscuți, coboriți din țara Hațegului, Bălggradului și Făgărașului, Brașovului și Birsei la mitropolia munteană, fiind așezați în mare parte ca urmași ereditari în cinul preoției ardelen. Considerînd valoarea acestora date informative ce reflectă cit de cit, relații culturale istorice continui, unitare și stabile, asupra românilor de dincolo și de dincoace de munți ca și îndrumarea, alegerea și evidența sporadică — genealogică și cronologică a cadrelor bisericesti, ortodoxe neunite, aflătoare în slujbă sau de prisos<sup>23</sup> ori prilejuind, cunoașterea unora vechi nume de așezări, unele cu funcționalitate administrativă-economică — reședințe de ținuturi și județe, locuri de vamă<sup>24</sup> și tîrguri — ori antroponime populare ardelen, existente, schimbate sau dispărute, le lăsăm să urmeze în lista de față.

1781

«Dimitrie, feciorul preotului Teodor din varmeghia<sup>25</sup> Hinedoarei din Ardeal; Iacob, feciorul lui Petru Tecsa din Ardeal din județul Băl-

16. Ceaslov, liturghier, molitvelnic, tipic.

17. Vezi: Arh. St. Buc., doc. ist. CMXXII/b. 18. *Idem*, f. 38.

19. În perioada domniei fanariote de prin Țările Române (1714—1821), hirotoniile clericilor de mir și monahi se efectua în mare parte de către arhieriei străini allători cu slujba pe la unele minăstiri închinete sfîntului munte sau în mitropolia țării.

20. *Octoihuri* (1779), *Trioade* (1777), *Ceasloave* (1779—1781), *Psaltiri* (1779, 1784), *Cazanii* (1781) publicate de către învățatul Chesarie de la Rîmnic, și *Trioade* și *Molitvelnice* (1782), *Acaltiste* (1784), *Catavasie* și *Evanghelii* (1784), *Penticostare* (1784—1785), *Liturghiere* și *slujba St. Stelian* (1787) editate de către Filaret la Rîmnic ori Minnele și *Viețile Sfinților*, tălmăcite și îndreptate de către aceeași ierarhi, într-aceeași vreme și în înțelegere cu mitropolia munteană și episcopia de Buzău. Cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 149.

21. Documentele interne amintesc de un Ion și Dumitru, legători și vinzători de cărți în Capitală (1729—1734) ori de un alt Staico (1794) ca și de o prăvălie cu curți de slujbă, allătoare la hanul sf. Gheorghe vechi dintr-aceeași vreme.

A se vedea: C. C. Giurescu: *Ist. Bucureștilor*, ed. Buc. 1966, p. 282. Bibl. parohiei Catanele-Argeș: *Antologhion*, sept., ed. Neamț, 1825, p. 3 (insemnarea papei Stanciu).

22. Vezi: Bibl. A.R.S.R., ms. 1613 ff. 3—83 passim. 23. Vezi: nr. 15.

24. Vama veche de la Bran-Rucăr-Dragoslavele-Cimpulung; vama Brașovului.

25. Reședință a Corvinilor în orașul Huniade, ce dădu Ungariei, un general viteaz (Ioan Corvin) român de origine — și un rege mare — Mathias Corvinus (1464—1490), fiul acestuia. Vezi: L. Șăineanu: *Dicț. univ. al limbii române*, ed. Scrisul Românesc, Iost Samitca (Craiova), p. 785.

gradului din satul anume Juagiu (Geoagiu) av(gus)t ; *Grigorie* ungurean din sat(ul) Pătîrlac <sup>26</sup> (sic) iunie 29 ; ff. 3, 83.

## 1782

*Ioan*, feciorul preotului *Marin* ot varmeghia Hațegului dăn satul *Dănsuș* <sup>27</sup> mai 18 ; *Damian*, fecior al lui *Petru Ivăncescu* din varmeghia Hinedorii din Ardeal, mai 19 ; *Toma* grăm(ătic) feciorul lui *Ioan* preotu ot sud Brașovului din satul Sicele (sic) ; *Alexandru*, fecior al răposatului preot *Mihai* din Ardeal (sic din varmedea (sic) Hinedorii din sat anume *Liutina* <sup>28</sup>, mai 19 ; *Nicolae*, fecior al răposatului preot *Ioan* din țara ungurească din varmedea (sic) Bălgradului <sup>29</sup> din satul *Covești* ap(rilie) 20 ; *Daniil* grăm(ăticu), fecior al preotului *Lazăr* din Ardeal din varmeghia Hinedoarei din satul *Nadegia de sus*, mai 19 ; *Mihail*, fecior al răposatului *Mihail* preotul din Ardeal din varmeghia Hinedorii <sup>30</sup> din satul anume *Cincișul*, mai 19 ; *Radu* grăm(ăticu), fecior al preotului *Marcu* ot sud varmeghia Bălgradului din satul anume *Nucetu*, noem(brie) 14 ; *Popa* grăm(ăticu), feciorul lui *Dima Frățescu* din județul Hațiaului (sic) din țara ungurească din satu *Lungu-Jiului*, noem(brie) 17 ; *Radu* grăm(ăticu), fecior al (lui) *Ștefan Tiranul* din varmeghia Hinedorii din Ardeal din ținutul Hațiaului (sic), satul anume *R(i)ușoru*, 14 feb(ruarie) ff. 33, 35 v, 38 v.».

## 1783

«*Gheorghe* grăm(ăticu), fecioru al lui *Novac Suronea* din varmedea Hinedorii din Ardeal din ținutul Hațiaului din satul anume *Rușoru* feb(ruarie) 24 ; *Samuil* grăm(ăticu), fecior al lui *popa Ioan Badea* din varmeghia Hinedorii din Ardeal din ținutul Hațiaului <sup>31</sup> din satul anume *R(i)ușoru*, febu(arie) 24 ; *Rusu* grăm(ăticu) feciorul (lui) *Ștefan Tirliianu* din varmeghia Hinedorii din Ardeal din ținutul Hațegului din satul anume *Rușoru*, feb(ruarie) 24 ; f. 38 v.».

## 1785

«*Nicolae* grăm(ăticu) sint *Nicolae* ot satul *Moia* sud Brașov iul(ie) 14 ; *Ioan* grăm(ăticu) sin *popa Mihai* din satul *Runcu* ot ținutul Făgărașului, iulie 14 ; *Nicolae* grăm(ăticu) sin *popa Simion* ot satul *R(i)ușoru*

26. Resedință a vătafului din plaiul Săcuenilor, așezarea este amintită în documentele interne la 1593, cînd *Mihail* voevod (1593—1601) întărea slugilor sale *Voinea* și *Oprea*, stăpînirea peste ocine și un vad de moară, cumpărate într-acel hotăr ca și la 1634 cînd un *Radu* și *Trăslae* din Pătîrlage vindeau popii *Mihai* o vie părăginită și pădure pînă în drumul gardului, iar la 1821 lingă *Cetățuia* vecină, oștile eteriștilor se infruntară cu cele otomane. *Comp. Doc. Rom. Hist. B.* vol. XI, doc. 11, vol. XXIV, doc. 243 ; *D. Frunzescu ; Dicț. tip. și statistic al României*, ed. Buc. 1872, p. 289 ; Colectiv : *M.D.G. al României*, ed. Buc. 1901, vol. III, p. 680.

27. *Dănsuș*, *Densuș*, *Denisus*. Cf. *C. Suci* : *Dicț. ist. al localităților din Transilvania* ; ed. Buc. 1968, vol. I, p. 197. 28. *Lucina* (*Dumbrava*). 29. *Alba Iulia*.

30. Județ străvechi ardelenesc și oraș în valea romantică a *Cernei*, patria *Corvînilor*. Vezi : *L. Șăineanu, op. cit.*, p. 785.

31. Vale și șes frumos spre nord de muntele cu același nume ca și orașel ardelenesc pe *Strei*, cf. n. 30.

din ținutul Brașovului, iulie 14 ; *Petru* diaconul sîn <sup>32</sup> popa *Ștefan* ot <sup>33</sup> sat *Grui* sud Brașov dechem(vrie) 14 ; ff. 57—60».

1 7 8 6

«*Ioan* grăm(ățicu) sîn popa *Tudor* ot sat *Bran* sud <sup>34</sup> Ardeal dechem(vrie) 24 ; *Păun* grăm(ățicu) sîn popa *Hera* ot *Vama* <sup>35</sup> ținutul Brașovului, aprilie 26 ; *Ioan* grăm(ățicu) sîn popa *Ioan* ot sat *Șiarnat* (sic) <sup>36</sup> sud Ardeal, dech(emvrie) 20. ff. 63—64 v».

1 7 8 7

«*Vasile* grăm(ățicu) sîn popa *Iancu* ot sat *Toderița*, sud *Făgăraș* iul(ie) 5 ; *Luca* grăm(ățicu), sîn *Bucur* ot *Voivodeanu mare*, sud *Făgăraș*, iunie 25 ; *Natanail*, diaconul sîn popa *Matei* ot sud varmeghia *Făgărașu(lui)* iunie 20. *Natanail* grăm(ățicu) sîn popa *Matei* ot satu nou *Rîmnic*, sud Ardeal, mai 11.

*Gheorghe* diac(onu) sîn popa *Radu* ot *Sohodol* sud *Bîrsa*, mart(ie) 31 ; *Ion* diac(onul) sîn popa *Tudor* ot satul *Bran* sud Ardeal ; *David* grăm(ățicu) sîn popa *Nestor* ot sat *Șercăița* sud *Făgăraș* iul(ie) 5 ; *Dumitru* grăm(ățicu) sîn *Ioan* ot satul *Mîndra* sud *Făgăraș*, iulie 5 ; ff. 64, 65, 68».

1 7 8 8

«*Tănase* grăm(ățicu) sîn *Stroia* (sic) diaconu ot *Grinda Făgărașul(ui)*».

A n e x ă

«1781. *Adeverință de mărturisire dată la mână grămăticului Teodor din varmeghia Hinedorii pentru hirotonisire în mitropolia Ungrovlahiei*».

«*Dimitrie* fecior al preotului *Teodor* din varmeghia *Hinedorii* din Ardeal, dornic a să hirotonisi, darului diaconii și al preoții, acum cu sî(i)nta ispovedanie precum să cuvine și-au curățit sfaturile inimii și faptele cele din pruncia sa până acum. Și pentru că întrinsa nimica nu s-au aflat de poslușanie <sup>37</sup> de cele ce ar putea a face zăticnire dorinții lui. Pentru acia despre partea aceasta, vrednic a fi să trimitte cu acea bine lăudată, mare și împodobită rînduială să o cîştige. Pentru acia adecă, adeverința aceasta cu mână mea iscălită la mână i-am dat în sfânta mitropo(lie) in Buc(urești).

Misail d(u)h(o)v(nic) ot mi (t)r(opol)ie. (1781).

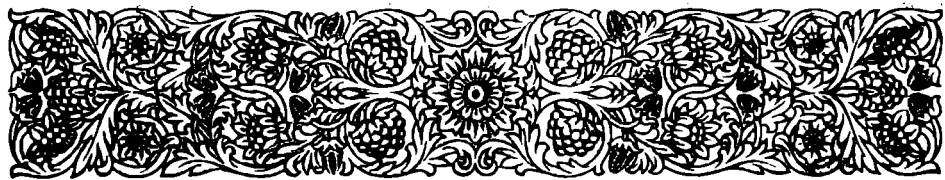
Pr. ILIE GH. DIACONESCU

32. Fiu. 33. Din 34. Județ.

35. Loc străvechi de trecere dincolo și dincoace de munți a oștilor domnești și străine ori a boierilor pribegi sau a negustorilor indigeni și străini ducîndu-se și venînd cu mărfuri tranzitate de la Dunăre.

36. Cernatu — așezare înglobată orașului Săcele și subordonată, Brașovului. Vezi : C. Suci, *op. cit.*, p. 133. 37. Slujire, ascultare.





# VIAȚA BISERICĂSĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

---

## TRADIȚIONALĂ SERBARE DE COLINDE LA INSTITUTUL TEOLÓGIC UNIVERSITAR DIN BUCUREȘTI

Apropierea vacanței de Crăciun a studenților Institutului teologic universitar din București a coincis, ca în fiecare an, cu tradiționala serbare de colinde, manifestare religio-culturală care face ca sala de festivități a Institutului să devină neîncăpătoare pentru cei dornici să asculte minunatele colinde de Crăciun prezentate de corul Institutului nostru.

Joi, 18 decembrie 1980, a avut loc serbarea de colinde onorată cu prezența unor distinse personalități ca P.S. Episcop Dr. Vasile Tîrgovișteanu, Vicar Patriarhal, ca reprezentant personal al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, Părinții Consilieri patriarhali și ai Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, un numeros public.

Erau prezenți membrii Corpului didactic al Institutului, în frunte cu noul Rector, P. C. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, doctoranzii și studenții Institutului și diferiți invitați.

Programul artistic prezentat de corul Institutului teologic dirijat de studentul Constantin Sloica din anul IV, a început cu tradiționalul «Bună dimineața la Moș Ajun» de Al. Podoleanu — I. D. Chirescu.

Cuvîntul de saluț a fost rostit de P.C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu prorectorul Institutului, care a salutat prezența printre oaspeți a P. S. Episcop Dr. Vasile Tîrgovișteanu, Vicar Patriarhal, delegatul personal al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

P. C. Pr. Prorector a arătat pe scurt valoarea colindelor religioase românești în viața credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, insistînd asupra învățurii tradiționale ortodoxe răsăritene păstrată în aceste nestemate ale spiritualității noastre.

În continuare, corul Institutului a executat colindul «O, ce veste minunată» de Gheorghe Cucu.

A urmat prelegerea festivă prezentată de Dl. Dr. Cezar Vasiliu lector la Institutul teologic universitar din București, care vorbind despre *Originea și valoarea colindelor religioase românești*, a spus următoarele :

«Marele Praznic al Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos—Crăciunul este precedat, de cînd există neamul nostru românesc, de bucuria colindelor religioase. Defi-

nite fie «cîntece cu conținut religios pe care le cîntă copiii în cete, umblînd din casă-n casă, în ajunul Crăciunului și al Sfîntului Vasile»<sup>1</sup>, fie «cîntece tradiționale cîntate de cete de copii, flăcăi sau adulți, cu prilejul sărbătorilor de Crăciun și Anul Nou»<sup>2</sup>, colindele românești au fost împărțite de academician Al. Rosetti în colinde religioase și colinde sociale. Primele sînt «Producțiuni epice în versuri de origine literară, avînd subiecte referitoare de cele mai multe ori la Iisus Hristos» iar cele de pe urmă «producțiuni cu caracter liric, adaptate după situația celor în fața cărora se cîntă»<sup>3</sup>. Colindele religioase prezintă ideile dogmatice ale credinței ortodoxe răsăritene iar cele sociale sînt străbătute de același duh creștin al ortodoxiei noastre populare. Și ele, se adresează creștinilor și sînt cîntate tot de creștini, dar în ele se răsfrîng mai ales ideile moralei creștine ca vrednicia, cinstea, destoinicia, îndemnarea, bunătatea, hospitalitatea, bărbăția, dreptatea ș.a.m.d.

În totalitatea lor, colindele românești au format obiect de cercelare pentru filologi, sociologi, folcloriști și teologi. Scriitorii și poeții noștri cei mai de seamă s-au inspirat din colinde iar compozitorii, atrași de varietatea tematicii și de bogăția metodică și ritmică au alcătuit un bogat repertor de colinde.

*Originca* colindelor românești se pierde în negura secolelor și pentru a o găsi trebuie să apelăm la Istoria religiilor și la literatura patristică. La Istoria Religiilor, pentru a lua cunoștință de sărbătorile romane din ciclul de iarnă, răspîndite în tot imperiul roman, deci și în Țara lui Zalmoxis, Burebista și Decebal; la Literatura Sfinților Părinți și scriitorilor bisericești pentru a urmări lupta purtată de aceștia prin viu grai sau prin scris împotriva sărbătorilor, credințelor și superstițiilor păgîne, pentru împămîntenirea sărbătorilor și obiceiurilor creștine. Colindele noastre oferă deci posibilitatea urmării procesului de evaluare a vechilor înțelesuri și de asimilare a noilor sensuri creștine. Pentru aceasta trebuie să străbatem, pe distanța a mai multe secole, drumul de la calendele lui Ianuar pînă la colindele românești de astăzi.

Dacă specialiștii în filologie au străbătut acest drum, pentru noi teologii, problema este următoarea: cum s-a ajuns de la calendele romane păgîne la colindele religioase românești?

Noțiunile fundamentale ale credinței creștine, noi, românii, le-am primit de la început în limba latină populară. De două mii de ani, credincioșii ortodocși români se numesc ca și strămoșii lor — creștini, se închină lui Dumnezeu, merg la biserică, țin calendarul sau cărîndarul, postesc în păsimesi și se cuminocă, țin sărbătorile: Crăciunul, Paștile, Rusaliele și Duminica. Între aceste cuvinte străvechi întîlnim și cărînda, corînda sau *colinda*, din prototipul original latin *calenda*.

Din Istoria Religiilor aflăm că ciclul sărbătorilor de iarnă la romani începea la 24 noiembrie cu Brumalia, continua cu Saturnalia, Iarentalia, Compitalia și se încheia la 5 ianuarie cu *calendele lui Ianuarie*. În această perioadă, sărbătorile romane se întrepătrundeau cu cele grecești și trace dedicate zeului Dionisos, în special cu dionisiacele cîmpenești și sărbătoarea Leneelor, adică a leascurilor strugurilor. Din cauza apropierii lor calendaristice, toate aceste sărbători — romane, grecești sau asiatice —

1. *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, «Cartea Românească», ed. Candrea, București, 1931.

2. *Dicționar explicativ al limbii române*, Ed. Academiei R. S. România, București, 1975.

3. Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, București, 1920, p. 1.

au fost supuse unui proces continuu de amalgamare care a dus la confundarea și contopirea lor <sup>4</sup>.

În mijlocul acestui amalgam de sărbători, către sfârșitul secolului al III-lea al erei noastre, se instalează în imperiul roman sărbătoarea soarelui divinizat, a lui Mithra, impusă de militari și recunoscută de împăratul Aurelian sub numele de «dies natalis solis invicti». Ritualul mithraismului avea, după spusele Fericitului Ieronim, șapte trepte de inițiere. Se practica și un fel de botez — o cufundare în apă curată — care, după cum afirmă Tertulian, ar fi avut darul de a curăți păcatele. Adepții aparținând gradelor superioare erau admiși la ospățul sacrificial, care consta din pline și apă. Dar, în ciuda unor analogii de formă, între creștinism și mithraism există o deosebire fundamentală, de natură, atît în ceea ce privește doctrina cit și spiritul general <sup>5</sup>.

Precizăm faptul că datina colindatului de tip păgîn aparține sărbătorii calendelor lui Ianuar dedicată zeului latin Ianus Geminus, cel cu două fețe.

Sărbătoarea Nașterii Domnului — Crăciunul — prăznuită la început la 6 ianuarie odată cu Epifania, apoi, din secolul al IV-lea, la 25 ianuarie înlocuiește treptat principalele sărbători ale ciclului păgîn, adică saturnaliile, dies natalis solis invicti și calendele lui Ianuar <sup>6</sup>. Și era normal să fie așa după libertatea acordată religiei creștine prin Edictul de la Milan din 313 de către împăratul Constantin cel Mare și apoi, prin declararea religiei creștine, religie de stat în imperiul roman de către împăratul Teodosie cel Mare, în ciuda încercării disperate de a salva păgînismul, încercare întreprinsă chiar de unii împărași ca Iulian Apostatul, sau a eforturilor filozofilor neoplatonici de a da religiei păgîne o bază morală mai severă <sup>7</sup>. Deși vechile culte păgîne mai dăinuiau, mai ales la sate, templele păgîne au fost dărimate sau transformate în biserici creștine iar sărbătorile păgîne cele mai înrădăcinate se încreștinară și au fost adaptate. În felul acesta lua sfârșit păgînismul greco-roman și începea o eră nouă în istoria omenirii, creștinismul, care venea cu o morală înaltă, cu un duh nou de pace, dreptate socială și înfrățire între oameni <sup>8</sup>.

Episoadele acestei lupte, uneori dramatice, au rămas consemnate în scrierile Părinților Bisericii sau în canoanele Sinoadelor, care condamnau cu asprime practicile și obiceiurile păgîne.

Dintre Părinții și scriitorii bisericești ai primelor secole care și-au înscris numele în această luptă împotriva calendelor romane amintim pe Tertulian și Fericitul Augustin în apus și pe Sîntul Ioan Gură de Aur și Asterie al Amasiei în răsărit. De exemplu, cîntecele îndătinate la sărbătoarea calendelor sînt înfierate în predicile episcopului african Augustin cu epitete usturătoare ca «venissime et turpissime cantiones, cantica luxuriosa», cu expresii dure împotriva acestor «canticis vanitatis» și «turpes salutationes». Asterie al Amasiei critică cu asprime cetele zgomotoase ale celor care mergeau din casă-n casă cu urări de anul nou, dar dedîndu-se la beții <sup>9</sup>. Obiectiv însă, nu putem să nu recunoaștem în cîntările calendelor romane interzise de Fericitul Augustin sau în cetele gălăgioase combătute de Asterie al Amasiei originea colindelor noastre și datina colindatului.

4. Magstrand Gheorghe Alexe, *Dușul creștin al colindelor românești*, în «Glasul Bisericii» XV (1965), nr. 12, p. 708.

5. Diac. profesor Dr. Emilian Vasilescu, *Istoria Religiiilor*, București, 1975, p. 316—319.

6. Magstrand Gheorghe Alexe, *op. cit.*, p. 709.

7. Lector Dr. Cezar Vasiliu, *Atitudinea Sfinților Trei Ierahi față de societatea vremii lor*, în «Studii Teologice», XXXII (1980), nr. 1—2, p. 51.

8. Diac. prof. Emilian Vasilescu, *op. cit.*, p. 318.

9. Magstrand Gheorghe Alexe, *op. cit.*, p. 710.

Biserica a adoptat măsuri felurite, în primele secole, pentru a lupta împotriva credințelor, obiceiurilor și superstițiilor păgine. Una din acestea a fost aceea a înlocuirii obiceiurilor păgine cu cele creștine. Așa se explică cum datina păgînă a colindatului n-a fost înlăturată total, ci a suferit doar o transformare, devenind treptat creștină. Astfel, cîntecele calendelor nu mai preamăresc pe zeul Ianus Geminus sau pe tracol Dionisos și vestesc nașterea Domnului Hristos, iar colindătorii fac urări de sănătate, belșug și pace pentru Noul An. Pe măsura consolidării credinței creștine, cîntecele calendelor devin colinde creștine, iar numele zeilor înlocuite cu cele ale personajelor sfinte ale religiei creștine.

Partea integrantă a folclorului religios, colindele reprezintă o valoare neprețuită după trup a Mîntuitorului Iisus Hristos, făcută într-un mod cuviincios, demn și frumos. Noile cîntece de Crăciun sînt acum alcătuite de creștini și sînt bazate pe Sfînta Scriptură și pe Sfînta Tradiție sau inspirate din viețile sfinților, din imnografia bisericească sau din pictura bisericească. Astfel, datina colindatului a rămas, dar colindele au căpătat un duh creștin, ca și un conținut creștin, avînd o proveniență bisericească. Putem deci afirma că așa cum poporul român s-a născut creștin tot așa și colindele noastre s-au născut creștine, sub semnul sfînt al Ortodoxiei noastre populare.

## II. Valoarea colindelor românești

Parte integrantă a folclorului religios, colindele reprezintă o valoare neprețuită mai întîi prin originea și vechimea lor, fiind parte integrantă a cîntecului nostru strămoșesc și una din formele de manifestare a folclorului religios românesc. Că sînt foarte vechi o demonstrează prezența în colindele și-n plugușoarele noastre a numelui «Bădicii Traian», ceea ce amintește de perioada formării noastre ca popor și de strămoșii noștri. Apoi refrenul «Lerui Doamne. ler», păstrat în colinde, provine — așa cum demonstrează academicianul Al. Rosetti<sup>10</sup> — din latinescul «Holeluiah Domine», adică din aleluia, vechi cuvînt bisericesc des întîlnit în cărțile noastre de cult.

Colindele s-au păstrat din generație în generație ca ceva scump ființei neamului nostru, răsunînd an de an în preajma sfîntei sărbători a Nașterii Pruncului Iisus, în ajunul sărbătorii Sfîntului Vasile și a Anului Nou, reprezentînd acel clasic «sine qua non» al acestor sărbători. De sute și sute de ani, copii, flăcăi sau adulți, în funcție și de zona geografică a țării, se pregătesc din timp cu multă sîrguință pentru a vesti celorlalți concetățeni minunea din peștera Bethlehemului unde s-a născut Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii. În versurile lor duioase și pline de căldură descoperim sensurile adinci ale unei trăiri religioase autentice, bazată pe mărturia nezdruincată a drepte credințe. Prezentînd dogma ortodoxă îmbrăcată în stralul idilic al colindei, colindătorii împlinesc o frumoasă operă de catehizare, gustată mai ales în rîndul credincioșilor de la saie<sup>11</sup>.

Sub raportul măiestriei artistice, a versului și a melodiei, colindele noastre ocupă un loc de seamă în creația poporului român, formînd un tot unitar cu doinele, baladele și cîntecele de vitejie, cu basmele, proverbele și zicătorile noastre<sup>12</sup>. Puține popoare ale lumii au însoțit «lăina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută» a întrupării Fiului lui Dumnezeu cu o prezentare alit de caldă și duioasă, cum am făcut-o noi, românii!

10. Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 5.

11. Magistrand Gheorghe Alexe, *Colindele românești, comori de spiritualitate*, în «Glasul Bisericii», XII (1953), nr. 12, p. 729.

12. Pr. lector Dr. Nicolae Necula, *Valoarea colindelor românești (manuscris)*, p. 1.

În ceea ce privește conținutul lor, colindele sînt deosebit de importante datorită învățăturilor de credință pe care le expun. Una din primele dogme prezentată de colinde este aceea a *păcatului strămoșesc* care a determinat întruparea Mîntuitorului. Rînd pe rînd, plîngerea lui Adam, tînguirea sa amară, zapisul încheiat de acesta cu diavolul, reproșul făcut Evei, toate sînt rediate cu sentimentul uman și creștin al părerii de rău față de greșala primului om. Dumnezeu izgonește pe om din rai pentru că i-a încălcat voia, mîncînd din pomul oprit ;

«Eu din rai, Eu că le-am dat-u  
Mere dulși (dulci) că mi-ai mîncat-u  
De păcat te-ai încărcat-u...»

Alături de reliefaarea zbuciumului sufletesc al lui Adam, colindele arată că el nu-și pierde nădejdea, rugîndu-se lui Dumnezeu astfel :

«O, Doamne, pe mila Ta  
Întoarce-o spre făptura mea  
Și nu mă lăsa scîrbit  
Ca să fiu pîn-la sfîrșit...»

Una din cele mai importante dogme creștine — *întruparea Mîntuitorului* este prezentată în loată complexitatea ei, într-un limbaj splendid corespunzător sărbătorii. Acțiunea se petrece în Bethleemul Iudeii în Țara Sfîntă și începe cu pelerinajul Sfintei Fecioare în sinul naturii, căutînd loc să nască și aflîndu-l în ieslea boilor. Nașterea trupească a lui Iisus este confirmată de apariția stelei, care călăuzește pe magi, de închinarea păstorilor, de bucuria îngerilor, dar și de tulburarea lui Irod și deuciderea pruncilor determinînd fuga în Egipt a Sfintei Fecioare cu Pruncul pentru a-i salva viața.

Din dorința de a-L face pe Pruncul-Hristos mai al nostru, la un moment dat acțiunea se petrece la noi, Sfînta Fecioară căutînd loc să nască «lingă Mureș, lingă Tisa». Mai apoi, pentru a scăpa de furia lui Irod, Sfînta Fecioară nu mai fuge în Egipt ci în munții noștri falnici :

«Pruncu-n brațe că-și lua  
Cărăruia-și de-apuca  
Cărăruia drept în munți  
Drept în munți, la munți cărunți...»

Ce frumoasă asemănare putem face între bejenia românilor în codrii lor seculari în vremuri vitrege, atît de minunat prezentată în doine și-n balade, și textul colindului mai sus citat !

Noaptea sfîntă a nașterii lui Hristos este o noapte de taină, plină de mișcare, freamăt și mister, încît pare că însuși Dumnezeu se amestecă printre veselii colindătorilor, vestînd, odată cu glasurile copiilor — cu inimile ca potirele de trandafiri — cea mai tainică dintre taine — întruparea Fiului lui Dumnezeu. În versuri care merg la inimă colindele vorbesc de cerul deschis, de îngerii care vestesc nașterea, de coborîrea lui Dumnezeu pe-o scară de lumină pentru a binecuvînta lumea. Micii colindători, cu obrajii rumeni de ger, dar cu căldură-n glas și în priviri, trezesc gazdele anunțîndu-le că :

«Noi umblăm și colindăm  
Și pe Domnul căutăm

Din seara ajunului  
 Pină-ntr-a Crăciunului  
 Că s-a născut Domn frumos  
 Numele lui e Hristos...»

Minunea nașterii Pruncului din Fecioara Maria găsește în versul popular al colindei o exprimare sinceră și neforțată, cu sentimentul celei mai adânci credințe și înțelegeri<sup>13</sup>. Poezia cerească a colindelor prin gingașe imne de preamărire aduce pe Hristos, pe Sfânta Sa Maică, pe îngeri și pe sfinți printre noi.

Bazate pe Sfânta Scriptură și pe Sfânta Tradiție, colindele ne spun din cine se va naște Hristos :

«Din Fecioara Mariam  
 Din neamul lui Avraam  
 Din sămânța lui David  
 Din Duhul Sfânt zămislit...  
 sau «Că s-a născut fără de Tată  
 Din cea Fecioară curată...  
 ori «Hristos s-a născut curat  
 Din Maică fără de bărbat...»

Rînd pe rînd colindele prezintă evenimentele din viața pămîntească a Mîntuitorului — pătimirea, răstignirea, moartea și învierea din morți — divinitatea și mesianitatea Sa, pentru a ajunge la altă dogmă importantă, aceea a **răscumpărării** din robia diavolului cu scopul mîntuirii.

«Dumnezeu fiind din fire  
 Ai luat chip de omenire  
 Și Te-ai dat la răstignire  
 Pentru-a noastră mîntuire...»

Scopul mîntuirii este clar în mințea poporului dreptcredincios :

«Ca să facă mîntuire  
 De la veșnica pieire  
 A lui Adam cel căzut  
 Cu tot neamul de demult...  
 sau «Fiind Tu împărat mare  
 Te-ai lăsat la munci amare  
 Și Te-ai dat la chinuire  
 Prin a Ta bunăvoină  
 Și Te-ai dat la răstignire  
 Ca să ne dai mîntuire...»

Alte colinde prezintă rolul Crucii în istoria mîntuirii :

«O, Iisuse, nume dulce  
 Ne-ai scăpat prin Sfânta Cruce  
 De osînda strămoșească  
 Și din mîna diavolească...»

13. Gheorghe Alexe, *Ideii dogmatice în colinde*, în «Studii teologice», II (1950), nr. 9—10, p. 606.

Colindele prezintă, de asemenea, date privind evenimentele de la sfârșitul lumii și viața viitoare.

Alături de Mântuitorul Hristos, un loc central în colinde îl ocupă Maica Domnului. Dogma ortodoxă despre Prea Sfânta Fecioară este înfățișată în colinde, fiind numită «Curata», «Preacurata», «Preanevinovata», «Lumină preasfântă» ș.a.m.d. Astfel, în nemuritorul colind de stea autorul anonim afirmă :

«Că astăzi Curata  
Preanevinovata  
Fecioara Maria  
Naște pe Mesia...»

În versuri de o rară frumusețe, Sfânta Fecioară este prezentată ca Maica lui Iisus, ca mijlocitoare între cer și pământ, ca rugătoare a întregului neam omenesc.

Valoarea colindelor românești constă și în rolul important pe care l-au jucat în apărarea credinței noastre ortodoxe în vremurile când prozelitismul eterodox căuta să rupă unitatea noastră de credință pentru a încerca, apoi, și dezmembrarea celei naționale. Colindele au fost și au rămas mijloacele populare cele mai eficace pentru apărarea Ortodoxiei strămoșești pe întreg cuprinsul Patriei noastre <sup>14</sup>.

Colindele reliefează și unitatea simfonică panortodoxă și legăturile multisekulare cu Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, atunci când mută locul nașterii de la Bethleem la Constantinopol, numit și Țarigrad :

«La poartă la Țarigrad  
Ziurel de ziuă  
S-a născut mare-mpărat  
Ziurel de ziuă...»

Dar colindele noastre sînt importante și pentru *ideile patriotice* pe care le prezintă, ca originea, viața și obiceiurile poporului nostru, dragostea nețărmurită pentru glia străbună, vitejia și eroismul poporului român. Într-unul din colinde, pămîntul scump al patriei este numit «așezare strămoșească» și «moșie dumnezeiască» :

«Dumnezeu s-a deșteptat  
Mîna-sîngă-a scuturat  
Trei inele l-au picat  
Rînduneaua le-a luat  
Și le-a dus în depărtare  
Să le-așeze la hotare  
Unu-n Țara Nilului  
Altu-ntr-a Iordanului  
Unu-n Țara Românească  
Așezare strămoșească  
Moșie dumnezeiască...»

14. Pr. lector Dr. Nicolae Necula, *op. cit.*, p. 3.

Legendarul domn Ștefan cel Mare merge, în imaginația populară, să se închine Pruncului născut în Bethleemul Iudeii :

«Atunci Ștefan, Domn cel Sfint  
Despre Pruncul auzind  
El pe dată a plecat  
Cu toți I s-au închinat...»

Unele colinde cîntă și evenimente ca lupta pentru reintregirea neamului, eroului așezîndu-i-se pe mormînt :

Busuioc, mărgăritar  
C-a murit pentru Ardeal  
Pe plaiul munților  
În desișul brazilor  
În mijlocul florilor  
Apărînd un tricolor...»

Colindele au avut un rol important în manifestarea și consolidarea unității tuturor fiilor patriei, dovedind continuitatea poporului român, precum și unitatea sa de limbă și de credință <sup>15</sup>.

În sfîrșit, dar nu în cele din urmă, colindele sînt importante pentru bogatele lor *idei social-morale*, pe care le exprimă ca pacea, dreptatea socială, ospitalitatea, cinstea, bunătatea, dărnicia, dragostea de semeni și altele.

În pragul celei mai sfinte dintre nopți, a nopții de taină cînd îngerii pregătesc să arunce din cer scara de lumină pe care însuși Dumnezeu va coborî pe pămînt și în inimile noastre, cînd în fiecare casă de creștin arde candelă sub icoana împodobită cu busuioc și ștergare românești, cînd cetele de colindători au început să brăzdeze ulițele satelor și ale copilăriei noastre, să le deschidem taințele cămărilor și potirul inimilor și, după ce ne vom usca pe furiș lacrima scăpată printre gene, pricinuilă de emoția reîntîlnirii cu Pruncul Iisus, să ne reamintim că El înseamnă bucurie, că ne-a adus și ne aduce de aproape două mii de ani pacea, fericirea și bucuria, și să-i cîntăm împreună cu sfinții Săi îngeri : «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, întru oameni bunăvoire !»

În continuare, corul studenților teologi a prezentat concertul de colinde și anume : «În seara de Moș Ajun» — de M. Trache ; «Trei Crai de la Răsărit» — de A. Pann ; «Mare minune» — de Gh. Cucu ; «La Vitleem» — de Prof. Nicolae Lungu ; «Domnuț și Domn din cer» — de Gh. Cucu ; «Moș Crăciun» — de Moruzov ; «Ziurel de ziuă» — de Tiberiu Brediceanu ; «O, Tannenbaum» — din repertoriul clasic german ; «Nunta din Cana Galileii» — de I. D. Chirescu ; «Astăzi s-a născut Hristos» — de T. Popovici ; «Plugușorul» — de Maxim Vasiliu ; «Colindîța» — de Emil Moșia și «Bună dimineața» — de Ioan Costescu.

Colindele au fost intercalate de poezii, recitate de studenți. «Colindătorii» — de Gh. Coșbuc, recitată de Dincu Anghel din anul III ; «Moș Crăciun» — de Octavian

15. *Idem, op. cit.*, p. 4-7.



Goga, recitată de Barbu Ion din anul IV și «Plugușorul» recitat de Dirnea Nicu, Hirjoabă Aurel, Lungu Constantin și Ghiță Ion, toți din anul IV.

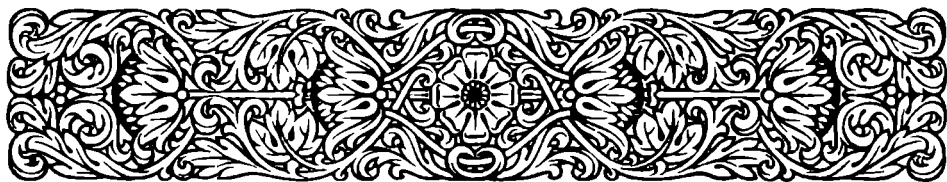
P. S. Episcop Dr. Vasile Țirgovișteanul, Vicar patriarhal, a luat apoi cuvîntul, transmițînd binecuvîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin. P. S. Sa a felicitat pe studenții teologi pentru minunatul program de colinde prezentat, pentru dragostea cu care transmit din generație în generație aceste minunate comori ale spiritualității ortodoxe române.

În încheiere a luat cuvîntul P. C. Pr. Rector Ene Braniște, care a mulțumit P. S. Episcop Vasile Țirgovișteanul, Vicar patriarhal și tuturor celor care au participat la această frumoasă serbare, iar studenților teologi le-a urat vacanță plăcută, reamintindu-le să aibă o comportare academică în familii și în localitățile fiecăruia.

Concertul din acest an al tradiționalelor colinde de Crăciun a lăsat o vie impresie în inimile tuturor, întărindu-le convingerea că este o datorie transmiterea acestor comori de spiritualitate creștină ortodoxă din generație în generație.

**Lector dr. CEZAR VASILIU**





# ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

---

## DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL GALAȚI

### 1. Prăznuirea Nașterii Domnului la Centrul arhiepiscopal

Așteptat cu bucurie, ca în fiecare an, praznicul Nașterii Domnului a adus multe bucurii și satisfacții sufletești clerului și credincioșilor din eparhie. În ajun, la catedrala arhiepiscopală, s-a oficiat slujba privegheerii, după care, I.P.S. Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos, însoțit de unii dintre colaboratorii apropiați, a primit corala catedralei condusă de dirijorul Stanciu Lazăr, care a executat un program de colinde tradiționale la reședința arhiepiscopală.

A doua zi, joi, 25 decembrie, la marele praznic al Nașterii Domnului, I.P.S. Arhiepiscop a oficiat sfânta liturghie arhierescă, înconjurat de clerul catedralei. La sfârșitul slujbei a rostit cuvântul pastoral închinat marelui praznic.

În aceeași zi, după vecernie, corala catedralei a prezentat în continuare un program de colinde, care au fost audiate de numeroși credincioși din oraș.

În ziua a doua și a treia a praznicului, slujbele au fost oficiate în sobor de clerul catedralei.

P.S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, în prima zi de praznic, a slujit la catedrala Sf. Apostoli Petru și Pavel din Constanța. În ziua a doua a oficiat sfânta liturghie arhierescă la biserica Sf. Îngeri, din același oraș, iar în ziua de Sf. Ștefan la parohia Năvodari.

În întreaga eparhie, praznicul Nașterii Domnului a fost sărbătorit într-o atmosferă de bucurie duhovnicească și în duh de pace, clerul și credincioșii aducând mulțumiri Pruncului dumnezeiesc pentru darurile revărsate asupra Bisericii.

## 2. Slujbe arhieresti, misionare, hramuri și sfințiri de biserici

La 6 decembrie, 1980, I. P. S. Arhiepiscop Antim a oficiat liturghia arhierescă în catedrala arhiepiscopală din Galați, care și-a sărbătorit hramul, Sf. Ierarh Nicolae. Predica zilei a fost rostită de C. diacon Marian Nicolae Munteanu.

P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, cu binecuvântarea I. P. S. Arhiepiscop a oficiat următoarele slujbe arhieresti :

La 2 noiembrie, P. S. Sa a oficiat slujba arhierescă misionară la biserica Sf. Ingeri din Constanța, păstorită de C. Preoți Mihai Verban — paroh, Traian Zburlan și Constantin Savu. În afară de preoții parohiei au coliturghisit cu P. S. Sa și C. pr. Datcu Radu și C. diacon Donici Ioan. Predica zilei a fost rostită de C. pr. Savu Constantin, iar C. pr. paroh a exprimat mulțumiri pentru slujba arhierescă de care s-au învrednicit enoriașii parohiei.

P. S. Episcop-vicar Epifanie a transmis tuturor binecuvântarea I.P.S. Arhiepiscop Antim și a îndemnat pe credincioși să păstreze unitatea spirituală a Bisericii noastre și a poporului român.

La 16 noiembrie, P. S. Sa a săvârșit resfințirea bisericii Sf. Nicolae din orașul Tecuci, păstorită de P. C. pr. Vasile Cristea, protopop onorar. Din soborul clericilor au făcut parte P. C. inspector bisericesc Dumitru Găureanu, P. C. protoiereu Grigore Chivu, P. C. pr. dr. Grosu Nicolae, P. C. pr. Voinea Nicolae — misionar protopopesc, pr. Eoniga Ioan, pr. Eftimie Ioan, pr. Burghiu Constantin, pr. Tomiță Costică și diacon Stavără Mihai. Predica zilei a fost rostită de P. C. pr. Voinea Nicolae. La sfârșitul Sfintei Liturghii, P. C. protoiereu a salutat venirea P.S. Episcop-vicar Epifanie la această biserică pentru sfințire și a arătat că majoritatea slujitorilor bisericești din protopopiat sînt animați de laudabile acțiuni pastoral-misionare, gospodărești și sociale. P. C. preot paroh Vasile Cristea a prezentat un scurt istoric al sfintului locaș și a adus mulțumiri I. P. S. Arhiepiscop și P. S. Episcop-vicar pentru sprijinul acordat bisericii în tot timpul lucrărilor de reparații și înfrumusețări.

P. S. Episcop-vicar Epifanie, luînd cuvîntul, a transmis preotului paroh, organelor parohiale și credincioșilor, binecuvîntarea I. P. S. Arhiepiscop și i-a felicitat pentru frumoasa lucrare desfășurată la această parohie. A făcut apoi un portret al P. C. preot paroh Vasile Cristea, care a împlinit 52 de ani de preoție neîntreruptă, 32 de ani ca protoiereu la Tecuci și 30 de ani de slujire la această biserică. Cu acest prilej candidatul Chircă Viorel a fost hirotonit diacon.

După-amiază, P. S. Sa a luat parte la slujba vecerniei și programul misionar de la parohia Sf. Dumitru-Tecuci, păstorită de C. pr. Gafton Marcel.

La 17 noiembrie, P. S. Sa a slujit la catedrala arhiepiscopală din Galați și a hirotonit pe diaconul Chircă Viorel ca preot, pe seama parohiei Cudalbi I, protopopiatul Tecuci.

La 21 noiembrie, cu prilejul praznicului Intrarea Maicii Domnului în Biserică, P. S. Sa a slujit la biserica Vovidenia din Galați, păstorită

de P. C. pr. paroh Constantin Lungu, consilier administrativ și C. pr. Alexandru Capotă. Au coliturghisit cu P. S. Sa la această biserică, de ziua hramului, P. C. protoiereu Mălăia Stanciu, P. C. pr. Buruiană Gheorghe — misionar protopopesc, pr. Stamate Marin și diaconii Nicolae Marian Munteanu și Stavără Mihai de la catedrala arhiepiscopală. P. C. pr. Buruiană Gheorghe a rostit predica zilei despre «Cinstirea Maicii Domnului». La sfârșitul slujbei, P. C. protoiereu Stanciu Mălăia a mulțumit I. P. S. Arhiepiscop și P. S. Episcop-vicar pentru grija pe care o poartă tuturor bisericilor din eparhie și a arătat că preoții și credincioșii din protopopiatul Galați sînt la datorie.

P. C. consilier Constantin Lungu a exprimat de asemenea mulțumiri conducerii eparhiei pentru bucuria de a fi avut slujbă arhierescă la hramul bisericii. Referindu-se la starea sfîntului locaș, care a avut de suferit la seismul din 1977 și este monument istoric, P. C. sa a dat asigurări că după obținerea autorizației va trece la efectuarea lucrărilor de reparații capitale.

P. S. Episcop-vicar, în cuvîntul pe care l-a rostit, a arătat între altele motivele pentru care Biserica cîstește în mod deosebit pe Maica Domnului, care este vasul alegerii dumnezeiești și mijlocitoarea mîntuirii noastre. Prin Mîntuitorul Iisus Hristos, ea a devenit mamă duhovnicească a tuturor credincioșilor.

În încheiere a transmis tuturor binecuvîntările I. P. S. Arhiepiscop Antim.

La 23 noiembrie, a săvîrșit slujba arhierescă misionară la biserica Sf. Spiridon, din orașul Galați, păstorită de P. C. preoți dr. Nicolae Grosu, Portase David și Neagu Piroșcă. Din soborul clericilor au mai făcut parte P. C. protoiereu Stanciu Mălăia, P. C. pr. Nicolae Lazăr, misionar protopopesc, pr. Ioan Totolici și c. diaconi Nicolae Marian Munteanu și Mihai Stavără. P. C. pr. Nicolae Lazăr a rostit predica zilei. După otput, P. C. protoiereu a mulțumit P. S. Episcop-vicar pentru slujba arhierescă și a dat asigurări că preoții și credincioșii din protopopiat își fac datoria de fii ai Bisericii și de cetățeni ai patriei noastre. P. C. pr. paroh Nicolae Grosu în cuvîntul său a arătat că personalul parohiei, împreună cu Consiliul și Comitetul parohial și Cercul misionar, depun eforturi pentru păstrarea unității de credință și a împlinirii îndatoririlor bisericesti și cetățenești.

P. S. Episcop-vicar, în cuvîntul său, a apreciat activitatea pastoral-misionară și samariteană a acestei parohii fruntașe din orașul Galați și a transmis binecuvîntarea I. P. S. Arhiepiscop Antim și urări de bun spor mai departe în activitatea bisericască și socială. Cu acest prilej, C. pr. Neagu Piroșcă de la această parohie și C. pr. Ioan Totolici de la parohia Smulți, au fost hirotesiți iconomi stavrofori.

La 30 noiembrie, a oficiat slujba de hram la biserica Sf. Andrei Palas, din orașul Constanța, păstorită de C. pr. Dinu Nicolae-paroh și Aveche Simion. P. C. protoiereu Dumitru Stănei, P. C. pr. Dușu Ștefan — misionar protopopesc, C. pr. Dăcu Radu și C. diacon Donici Ioan, alături de preoții parohiei, au constituit soborul de slujitori ai P. S. Sale. P. C. preot Dușu Ștefan a rostit predica zilei.

La sfârșitul slujbei, P. C. protoiereu a evidențiat activitatea preoților de la această parohie, care continuă aici lucrarea altor preoți desțoinici ca Vasile Cioară, Popescu Constantin și Preda Ionescu, adormiți întru Domnul. C. preot paroh a mulțumit în numele credincioșilor pentru slujba arhierescă la acest hram, de care credincioșii totdeauna sînt doritori.

P. S. Episcop-vicar, împărtășind tuturor binecuvîntarea I. P. S. Arhiepiscop Antim a vorbit despre propovăduirea Sf. Ap. Andrei și a ucenicilor lui pe aceste meleaguri ale Daciei Pontice (Dobrogea), la strămoșii noștri daco-romani. În încheiere a îndemnat pe credincioși să păstreze neștirbită această credință moștenită de la înaintași care, la rîndul lor, au primit-o de la un apostol al Domnului «cel întîi chemat». Această credință ortodoxă a fost ca o pavăză a poporului nostru de-a lungul veacurilor și o legătură sufletească de unire, prin care el s-a menținut și s-a recunoscut pe sine ca unul și același neam pe tot cuprinsul patriei noastre.

La 6 decembrie, P. S. Episcop-vicar Epifanie a oficiat slujba hramului la parohia din comuna 23 August, protopopiatul Constanța, păsătorită de C. pr. Picu Nicolae. Au coliturghisit împreună cu P. S. Sa P. C. protoiereu Dumitru Stănei, C. pr. Neagu Ioan, C. pr. Datcu Radu și C. diacon Donici Ioan. Predica zilei a fost rostită de C. pr. Neagu Ioan. La încheierea slujbei au luat cuvîntul P. C. protoiereu și P. C. pr. paroh care au adus mulțumiri pentru slujba arhierescă oficiată la hramul acelei parohii.

În încheiere, P. S. Episcop-vicar a vorbit despre viața Sf. Ierarh Nicolae, ocrotitorul aceluși sfînt locaș și a multor biserici din țara noastră, considerat ca îndreptător al credinței și chip al blîndetelor și cinstit de întreaga Biserică creștină. S-a oficiat apoi un parastas pentru ctitori.

La 2 noiembrie, a avut loc resfințirea bisericii parohiale din Umbrărești, protopopiatul Tecuci, păsătorită de C. pr. Vlad Dumitru. Slujba a fost oficiată de P. C. arhim. Ieronim Motoc — vicar administrativ. P. C. protoiereu Grigore Chivu, C. pr. Ramfu Vasile — misionar protopopesc, C. pr. paroh și C. diacon Vasile I. Vasile, de la catedrala arhiepiscopală.

### 3. Vizite canonice și misionare

La 27 noiembrie, I. P. S. Arhiepiscop a făcut o vizită la mînăstirea Celic Dere și la metocul Saon-Tulcea.

P. S. Episcop-vicar Epifanie a făcut următoarele vizite :

La 19 decembrie a vizitat bisericile Sf. Împărați I și Sf. Ilie din Constanța și a asistat la ședințele misionare de la vecernie.

La 21 decembrie a făcut vizite canonice la parohiile misionare : Sf. Împărați I-Constanța, Eforie Nord și Techirghiol, protopopiatul Constanța.

La 22 decembrie a efectuat vizite la parohiile : Corbu de Jos, Vadu și Săcele, din protopopiatul Constanța.

La 24 decembrie a vizitat parohiile misionare Năvodari, Lumina și Ovidiu din protopopiatul Constanța.

### Conferințele de orientare ale clerului

În zilele de 25, 26 și 27 noiembrie a.c., la sediile protopopiatelor din eparhie s-au ținut conferințele de orientare ale preoților pe trimestrul IV/1980, cu tema «Principalele obiective ale planului de dezvoltare economică și socială a țării noastre, între anii 1981—1985».

Conferința de la protoieria Galați a fost prezidată de I. P. S. Arhiepiscop Antim, asistat de P. C. consilier administrativ Igor Jechiu și P. C. protoieru Mălăia Stanciu. În cuvîntul de deschidere a ședinței, I. P. S. Arhiepiscop și-a exprimat bucuria de a fi din nou în mijlocul preoților întruniți în conferință de orientare. «Conferințele, așa cum au fost rînduite de Sfîntul Sinod, a spus I. P. S. Sa, sînt de mare actualitate și de deosebit interes pentru societatea noastră actuală, la care și preoțimea participă în mod activ. Conferința de astăzi e legată de perspectivele planului de activitate economico-socială pentru dezvoltarea țării în noul cincinal, care va începe din 1981. Mîntuitorul Iisus Hristos a spus: «Eu am venit ca lumea viață să aibă și mai mult să aibă» (Ioan 10, 10). Alături de întreaga societate, la slujirea omului este chemată și Biserica noastră cu clerul și credincioșii ei. Strîns legată de destinele și viața poporului, Biserica Ortodoxă Română a acordat un larg sprijin năzuințelor lui de libertate, unitate și independență. Sarcinile care decurg din programul viitorului cincinal, trebuiesc cunoscute și de membrii clerului, pentru a lua parte la înfăptuirea lui împreună cu întregul popor».

Conferința de la protoieria Tecuci a fost prezidată de P. C. consilier administrativ Ioan Teoharie, asistat de P. C. protoieru Chivu Grigore. Conferințele de la protoieriile Constanța și Medgidia, au fost prezidate de P. C. inspector bisericesc Dumitru Găureanu, asistat la Constanța de P. C. protoieru Dumitru Stănei și la Medgidia de P. C. protoieru Virgiliu Nicolae. La protoieriile Tulcea și Babadag, conferințele au fost prezidate de P. C. consilier administrativ Constantin Lunqu, asistat la Tulcea de P. C. protoieru Nicolae Ionescu, iar la Babadag de P. C. protoieru Ioan Secuianu.

Referatele prezentate au fost studiate temeinic, iar la discuții s-au înscris mulți preoți care au adus completări valoroase.

În rapoartele de activitate socială, prezentate în a doua parte a conferințelor, s-a oglindit aceeași preocupare meritorie a preoțimii de a fi prezentă cu cuvîntul și cu fapta în mijlocul enoriașilor și în strînsă colaborare cu organele locale de conducere, pentru înfăptuirea obiectivelor de interes obștească din punct de vedere spiritual și material.

La concluzii, delegații eparhiali au precizat că preoțimea «fiind luată dintre oameni și pusă pentru oameni» (Evr. 5, 1) are posibilitatea de a se afirma ca factor activ în viața bisericească și cea obștească, urmînd linia tradițională a Bisericii de a fi totdeauna cu poporul.

Conferințele de orientare din trimestrul IV/1980 înscriu o nouă pagină constructivă în activitatea de îndrumare pentru munca de viitor a preoțimii, pe măsura cerințelor de astăzi, când poporul nostru construiește o viață nouă, întemeiată pe muncă, pe cinste, pe cooperarea între toți cetățenii cu un înalt spirit de responsabilitate pentru tot ce ține de prosperitatea țării.

### Lucrările Adunării Eparhiale

La 9 noiembrie a.c., a avut loc la Centrul eparhial ședința de lucru a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, sub președinția I. P. S. Arhiepiscop Antim.

La orele 8, în prezența I. P. S. Sale, a consilierilor administrativi și a membrilor Adunării Eparhiale, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat serviciul divin al Doxologiei, în catedrala arhiepiscopală, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

La orele 9, în sala de ședințe I. P. S. Președinte a rostit cuvîntul de deschidere. Salutînd prezența membrilor Adunării, a subliniat, între altele, unele evenimente mai însemnate din viața poporului nostru și a Bisericii, din anul în curs. Referitor la eparhie, I. P. S. Sa a arătat că în urmă cu cinci ani, prin Hotărîrea Sfîntului Sinod și cu aprobarea forurilor superioare de stat, a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie.

Despre activitatea clerului, I. P. S. Sa a precizat că acesta «și-a dat silința să aducă la îndeplinire sarcinile permanente ce-i revin cu privire la acordarea asistenței religioase a credincioșilor, în slujirea pastorală și misionară. Preoțimea și-a adus aportul de la amvon și în contactele individuale cu credincioșii pentru întărirea familiei, pentru respectarea normelor de comportare socială, pentru statornicirea de bune relații între oameni, pentru combaterea viciilor și atitudinilor antisociale, pentru apărarea bunurilor obștești. Ea este angajată de asemenea în sprijinirea acțiunilor poporului nostru, participînd la eforturile pentru dezvoltarea economică și socială a țării, la buna gospodărire și înfrumusețare a localităților». În încheiere, a exprimat mulțumiri conducerii Departamentului Cultelor și organelor de stat din județele Galați, Constanța și Tulcea, pentru lărga înțelegere și concursul acordat eparhiei, în desfășurarea lucrării. De asemenea, a adus mulțumiri colaboratorilor de la Centrul eparhial, în frunte cu P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, membrilor Adunării Eparhiale, preoților și credincioșilor din eparhie.

Ca expresie a omagiului și recunoștinței către iubiții noștri conducători, la propunerea I. P. S. Sale, au fost adresate telegrame: Președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, Președintelui Departamentului Cultelor, Ion Roșianu, Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România, precum și președinților Comitetelor Executive ale Consiliilor Populare din județele Galați, Constanța și Tulcea.

Au fost înmîinate apoi, raporturilor celor trei comisii ale Adunării Eparhiale, Dările de seamă ale sectoarelor administrativ-bisericesc, cultural și economic pe trimestrul IV/1979 și I, II, III/1980, conturile de execuție bugetară, bilanțul pe anul 1979 și proiectul de buget pe anul 1981, lucrări ce au fost întocmite de consilierii administrativi și însușite de Consiliul Eparhial. Ședința a fost suspendată apoi pentru examinarea rapoartelor.

La redeschiderea ședinței, raportorii comisiilor au prezentat rapoartele pentru deliberarea și hotărîrea Adunării Eparhiale în plenul ei. P. C. protoiereu Dumitru Stănei-Constanța — a prezentat raportul Comisiei bisericești, P. C. pr. Mihai Verban-Constanța, raportul Comisiei Culturale, iar P. C. preot Constantin Mohonea-Galați, raportul Comisiei economice.

După citirea rapoartelor asupra Dărilor de seamă, membrii Adunării au fost invitați să se pronunțe asupra lor. Au luat cuvîntul : P. C. protoiereu Nicolae Ionescu-Tulcea, Teodor Niculescu-Constanța, P. C. pr. Nicolae Grosu-Galați, P. C. arhim. Teofil Pandele-Galați, P. C. protoiereu Nicolae Virgiliu-Medgidia, Hincu Ștefan-Galați, P. C. protoiereu Dumitru Stănei, P. C. pr. Gheorghe Cărnaru-Galați, P. C. protoiereu Ioan Secuianu-Babadag, Vidrașcu Nicolae-Galați, P. C. preot Constantin Mohonea-Galați, P. C. pr. Mihai Verban-Constanța.

Vorbitorii au subliniat și au apreciat cu satisfacție activitatea Centrului eparhial ca deosebit de rodnică, sub toate aspectele și au făcut și unele propuneri pentru lucrarea din anul 1981.

Ultimul a vorbit P. S. Episcop-vicar Epifanie care, în cuvîntul său, între altele, a evocat împlinirea a cinci ani de la ridicarea în rang a eparhiei și festivitățile care au avut loc atunci în catedrala Sf. Apostoli Petru și Pavel din Constanța, cînd P. S. Sa a primit harul arhieriei. A prezentat apoi felicitări I. P. S. Arhiepiscop la acest popas aniversar.

La sfîrșitul discuțiilor, I. P. S. Președinte a mulțumit P. S. Episcop-vicar Epifanie și tuturor vorbitorilor pentru frumoasele aprecieri făcute cu privire la activitatea desfășurată de Centrul Eparhial în anul 1980, precum și pentru propunerile de viitor de care se va ține seama. I. P. S. Sa a supus apoi spre aprobare Dările de seamă și celelalte lucrări prezentate în ședință spre aprobare. Membrii Adunării Eparhiale au aprobat în unanimitate toate lucrările prezentate și dezbătute.

În continuare, I. P. S. Sa a exprimat mulțumiri la adresa Departamentului Cultelor, pentru sollicitudinea arătată eparhiei, asigurînd că întreaga preoțime va sprijini mai departe cu însuflețire eforturile poporului nostru pentru făurirea vieții noi și prosperitatea scumpei noastre patrii. De asemenea, cu încrederea într-o activitate sportivă și în viitor, I. P. S. Sa a exprimat mulțumiri membrilor Adunării Eparhiale, cu urări de sănătate și de bun spor pentru anul 1981. Cu aceasta ședința a luat sfîrșit.

**Arhim. IERONIM MOTOC**





# EPISCOPIA BUZĂULUI

## ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPARHIEI

### Conferința de orientare pe luna septembrie 1980

Cea de a treia conferință de orientare din anul acesta la Episcopia Buzăului s-a desfășurat între 15—25 septembrie, avînd ca temă : «*Aportul României la crearea climatului de destindere, securitate și colaborare pe continentul european*».

La toate conferințele de orientare a luat parte P. S. Episcop Dr. Antonie însoțit de P. C. vicar administrativ Teofil Dumitrescu.

P. S. Sa a fost întîmpinat la fiecare protopopiat de către un delegat al Centrului Eparhial după cum urmează :

La Protoieria Brăila și Pătirlagele de către P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic la 15—16 septembrie ; la protoieria Rm. Sărat și Focșani de către P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier administrativ la 18 și 23 septembrie ; la protoieria Panciu și Buzău 17—20 septembrie de către P. C. Pr. Cristișor Manea — directorul Seminarului Teologic.

La fiecare protoierie s-a oficiat un Te-Deum și un polihroniu în cinstea P. S. Episcop Dr. Antonie, conducătorilor țării și a preoților adunați în conferință.

Tema conferinței a fost susținută de următorii preoți, desemnați de Comisia de lectură a fiecărui protopopiat ; la protoieria Brăila, referatul a fost prezentat de către preotul Negrea Ion de la parohia Sf. Filofteia ; la Buzău, Pr. Udrea Aurelian parohia Largu ; la protoieria Focșani, prot. Ciorăscu Eugen parohia Maluri ; la protoieria Panciu, preot Oceanu Nicolae parohia Ivăncești ; la protoieria Pătirlagele preot Nicolae Ioan, parohia Nișcov ; la protoieria Rm. Sărat preot Negoită Constantin parohia Heliade Rădulescu.

La discuțiile purtate în legătură cu tema conferinței au adus completări prețioase un număr însemnat de preoți arătînd că :

Poporul român a fost dintotdeauna animat de dorința de a trăi în pace și bună înțelegere cu vecinii ; cu celelalte state europene și cu toate statele lumii.

El a știut că numai în pace se pot realiza idealurile naționale de independență și progres.

Preocupat el însuși să-și apere ființa națională, libertatea și integritatea pământului strămoșesc, a știut la rindul său să respecte integritatea și independența altor popoare cu care de multe ori și-a împletit lupta pentru realizarea acestor idealuri comune.

Ca țară europeană, România este vital interesată în slatornicirea unor relații de colaborare și de prietenie cu toate statele lumii.

Aceste principii constituie fundamentul material al conviețuirii pașnice și o verigă de mare însemnătate în înfăptuirea securității și păcii, alăt pe plan național cit și internațional.

Este meritul incontestabil al Președintelui țării noastre Dl. Nicolae Ceaușescu, de a fi angajat ferm România în lucrarea pentru o Europă a păcii și securității, pentru inaugurarea unei ere noi în viața continentului nostru, pentru promovarea păcii și înțelegerii între toate națiunile, împlinind astfel un imperativ vital al umanității.

Integrarea Bisericii noastre în noile realități sociale de după 23 August 1944, a fost firească și în spiritul învățaturii și lucrării ei în lume, de slujire a lui Dumnezeu și a oamenilor.

La sfârșitul conferinței a luat cuvîntul P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală care, după ce a făcut o sinteză a tuturor intervențiilor venite din partea P. C. preoți în completare la referatele principale, a vorbit despre «*Caracteristicile principiilor de politică externă românească*» degajînd zece aspecte specifice acestor principii, după cum urmează :

«1. Principiile politicii externe a României s-au impus pe arena internațională, la vremea lor, prin *noutatea* pe care o aduceau, o noutate îndrăznească dar conformă cu aspirațiile cele mai legitime ale popoarelor. Că a fost așa, a dovedit-o ulterior desfășurarea evenimentelor. Acum, aceste principii, care poartă amprenta gândirii D-lui Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, se află pe agenda tuturor diplomaților, dar au trebuit să se impună prin perseverența și puterea de convingere a diplomaților noștri. Spre exemplu, *principiul suveranității* a trebuit să se confrunte cu acela al *suveranității limitate* ; *principiul ne-intervenției* în treburile interne, a trebuit să se confrunte cu acela al asigurării unor zone de influență ; *principiul dezarmării generale* și totale a trebuit să se confrunte cu acela al *necesității echilibrului de forțe* și cu pretenția unor state capitaliste că pot face război nuclear limitat ; noua ordine economică mondială, ca principiu al rezolvării globale a drepturilor omului, a trebuit să se confrunte cu teoria îngustă a drepturilor individuale etc. etc.

2. Principiile politicii externe românești sînt *obiective*, principiale, fapt ce le dă forță morală și eficacitate. Spre exemplu, România n-a rupt relațiile diplomatice nici cu Israelul, nici cu țările arabe, atunci cînd alte țări au făcut acest lucru. Dar cînd Israelul a luat hotărîri unilaterale cu privire la Ierusalim, România a dezaprobat acest lucru.

3. Politica României este globală : are în vedere rezolvarea tuturor situațiilor de conflict din lume, știînd că focarele rămase nestinse pot afecta și alte zone și pot în cele din urmă duce la un conflict general.

4. Este o politică a *respectării intereselor tuturor națiunilor*. Numai așa este convingătoare și realistă.

5. *Antrenează colectiv* toate națiunile la instrumentarea principiilor ei.

6. E o politică de *atenție încordată și permanentă*, ca o santinelă în post permanent. De aceea noi și noi declarații, noi și noi luări de atitudine și oferte de soluții ies de sub pana diplomaților români.

7. Este o politică *suplă, de adecvare la moment*. Se orientează după realitatea la zi. Este rodul unor observații concrete și a unor ajustări permanente. Acest lucru o face mereu vie și actuală.

8. Este o politică *morală*. Cere respectarea dreptului internațional. Respinge luările de ostăteci, răpirile, violența, deturnările de avioane, războiul și cursa înarmărilor etc.

9. Este o politică de *încredere în rațiunea umană și în dialog*, de aceea apelează la rezolvarea tuturor conflictelor prin tratative diplomatice și nu prin război, care înseamnă moartea oamenilor și, cu mijloacele actuale, moartea civilizației noastre.

10. Este o politică *optimistă* și, în numele optimismului, fără a fi naivă, construiește formule care să asigure pacea, în ciuda tuturor celor care consideră marea conflict inevitabil.

Toate aceste note caracteristice ale principiilor politicii externe ale României, sînt în primul rînd semne ale bunului simț, ale rațiunii și ale moralei. În al doilea rînd, din punctul nostru de vedere, ele pot fi foarte bine motivate și teologic, găsindu-și temeiuri în învățătura noastră creștină, în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție. De aceea această politică poate convinge și a convins pînă acum. De aceea ne convinge în primul rînd pe noi. Este o politică riguros conformă conștiinței creștine, care vrea pacea și buna înțelegere între oameni și atașamentul la ea nu este de circumstanță și din oportunism, ci din convingerea minții și imboldul conștiinței».

### Conferința administrativă pe luna octombrie 1980

În luna octombrie conferința administrativă s-a desfășurat la toate cele șase protopopiate între 16—25 octombrie, după cum urmează :

16 octombrie la protoieria Focșani și Rm. Sărat ; 21 octombrie la protoieriile Buzău și Panciu iar la 23 octombrie la protoieriile Brăila și Pătirlagele.

La protoieria Pătirlagele conferința a fost prezidată de P. C. Pr. Grigorie Dionisie — consilier ad-tiv.

Referatul a fost susținut de Pr. Gogean Dumitru de la parohia Chiojd, iar la cuvînt s-au înscris următorii preoți : Nicolau Ioan — parohia Nișcov ; Hudiță Constantin, parohia Colți ; Ioan Grigore parohia Cozieni ; Dobrin Ioan — parohia Bîscenii de Sus ;

La protoieria Panciu ca delegat al P. S. Episcop Dr. Antonie a fost P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier ad-tiv.

Referatul conferinței a fost susținut de Pr. Pătrășcanu Gheorghe de la parohia Bătinești iar la discuții au participat următorii preoți :

Trif Dumitru — parohia Ruginești I, Ludescu Dumitru — parohia Spulber ; Munteanu Ion — parohia Verdea ; Poede Ion — parohia Ciorani ; Butnaru Nicolae, parohia Satu Nou.

Tălimbă Constantin — parohia Strănoae de Sus ; Postolache Nicolae, — parohia Sirbi.

Conferința de la protoieria Focșani a fost prezidată de către P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — vicar administrativ.

Referatul a fost susținut de Pr. Ierbaru, parohia Boțirlău iar la cuvânt s-au înscris următorii : Drăgoi Gheorghe-Obilești ; Horodniceanu Mihai-Sf. Ioan oraș ; Lăduncă Zamfir-Cotești ; Doicescu Mircea-Runcu ; Bălănuță Nicolae ; Ion Gheorghe-Vîrteșcoi ; Dumbravă Gheorghe-Sf. Gheorghe Nord ; Plantos Simion-Bălești.

La protoieria Buzău ca delegat al P. S. Episcop Dr. Antonie a fost P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic.

Raportul conferinței a fost susținut de preot Horia Constantinescu, parohia Sf. Ioan Buzău, iar la cuvânt s-au înscris următorii :

Dumitran Ion — parohia Grăjdana ; Popa B. Ioan — Luciu ; Arghira Dumitru — Simileasca-Buzău ; Iacob Dumitru — Lunca ; Ianculescu Nicolae — Glodeanu Cîrlig ; Georgescu Barbu — Gl. Sărat ; Sburlan Nicolae — Sf. Nicolae-Buzău ; Moldoveanu Mihail — Mărăcineni ; Teodorescu Leon — Mihai Viteazul-Buzău.

Conferința de la protoieria Brăila a fost prezidată de P. C. Pr. Cristișor Manea — Directorul Seminarului teologic.

Referatul conferinței a fost prezentat de Pr. Virgolici Gh.-Brăilița, iar la cuvânt s-au înscris următorii : Stan Ștefan-Stăncuța ; Tiriba Chivu-Tichilești ; Mușat Haralambie-Sf. Treime — oraș ; Predescu-Ioan-Drogu ; Custură Ștefan-Viziru de Jos ; Tureacă Costache-Movila Miresii ; Gogu Sârbu-Sf. Gheorghe — oraș ; Mateescu Alexandru — Sf. Arhangheli — oraș ; Veveriță Ioan Tîrlele Filiiu ; Mircioiu Mihail-Sf. Treime ; Radu Negru ; Aldea Eugen-Suțești.

Conferința de la protoieria Rm. Sărat a fost prezidată de P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic.

Referatul a fost susținut de preot Crețu Constantin, parohia Topliceni, iar la cuvânt s-au înscris următorii : Shîrneș Ștefan — parohia Ghergheasa ; Taman Dumitru-Sf. Dumitru oraș ; Manole Florea-Săgeata ; Mănciulescu Costică-Sălcioara ; Maxim Iluță-Sf. Ioan oraș ; Voinea Gheorghe-Mocani ; Ispas Cristea-Sorești ; Turloi Ștefan-Mărgăritești ; Bîsceanu-Ionel-Dedulești ;

P. C. Părinți delegați de la Centrul Eparhial precum și părinții protoierei de la toate cele 6 protopopiate au arătat importanța subiectului conferinței : «Rolul credincioșilor mireni în viața Bisericii Ortodoxe române».

În organizația Bisericii Ortodoxe, elementul mirean fără deosebire de sex, formează elementul constitutiv al Bisericii.

În Biserică distingem : ierarhia și poporul lui Dumnezeu în sens larg, în care în ceea ce privește îndatoririle personale, intră și ierarhia. Ierarhia rinduită de Mîntuitorul Iisus Hristos prin Sfinții Apostoli, inde-

plinește misiunea pe care a avut-o Mîntuitorul Hristos și anume : «a învăța, a sfinți și a conduce».

Prin poporul lui Dumnezeu, se înțeleg toți cei care cred în Iisus Hristos.

Mirenii au participat la apărarea dreptei credințe. În acest sens se pot da exemple nenumărate ; împotrivirea pe care au făcut-o credincioșii mireni la Sinodul de la Ferrara-Florența, Cruciadele, iconoclasmul în veac. 8—9 etc.

Biserica ortodoxă recunoaște prin Enciclica Patriarhilor orientali de la 1848 rostul ucenicilor în păstrarea credinței spunînd : «Biserica noastră apără credința prin popor».

Orice Biserică, orice sfînt locaș demonstrează prin sine, prin felul cum este îngrijit, cît și în ce fel se manifestă aportul credincioșilor mireni la viața Bisericii, sub directa îndrumare a preotului paroh, fiind și acesta un mod de participare a credincioșilor mireni la viața Bisericii.

Sîntem conștienți de rolul ce-l va juca preotul în viitorul Bisericii noastre dar tot așa sîntem de conștienți că toată activitatea noastră se va clădi pe munca și aportul credincioșilor mireni.

Datoria noastră, clericii și mireni, este de a păstra curată și nealterată dreapta noastră credință ortodoxă strămoșească, pentru viitorul Bisericii noastre și spre cinstirea Patriei în care trăim.

### Conferința de orientare din luna noiembrie 1980

Conferința de orientare din luna noiembrie și ultima, s-a desfășurat între 10—18 noiembrie, avînd ca temă : «Principalele obiective ale planului de dezvoltare economică și socială a țării noastre în perioada 1981 --1985».

P. S. Episcop Dr. Antonie însoțit de P. C. vicar administrativ Teofil Dumitrescu a luat parte la cele mai multe dintre ele, fiind întîmpinat peste tot, de cîte un delegat de la Centrul Eparhial, ca președinte al Conferinței, după cum urmează :

La protoieria Panciu, P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic ; la protoieria Rm. Sărat, P. C. Pr. Grigorie Dionisie — consilier ad-tiv ; la protoieria Focșani — P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic ; la protoieria Pătîrlagele P. C. Pr. Mihai Gheorghe profesor la seminar ; la protoieria Buzău, P. C. Pr. Cristișor Manea — directorul seminarului ; la protoieria Brăila P. C. Pr. Grigore Dionisie consilier ad-tiv.

S-a oficiat Te-Deum pentru P. S. Episcop Dr. Antonie pentru conducerea țării și pentru C. preoți adunați în conferință.

Referatul conferinței a fost susținut de următorii preoți, desemnați de Comisiile de lectură după cum urmează : la protoieria Brăila, Boldeanu Gheorghe — parohia Dedulești ; la Buzău, Popa Gheorghe-Mărăcineni ; la Focșani, Drăgoi Gheorghe-Obilești ; la Panciu, Potop Teodor-Vidra ; la Pătîrlagele, Savu Pompiliu-Chiojd II ; la Rm. Sărat, Zidăriță Ion-Homești. Completări prețioase în legătură cu subiectul conferinței au adus următorii preoți : Dănilă Vasile parohia Dumitrești ; Alexandru

Constantin-Donie oraș ; Andrei Ghiță-Bicești ; Mititelu Gheorghe-Sihlea ; Spătaru Vasile-Recea ; Filip Dumitru-Jariștea ; Tudorancea Ion-Andreiașu de Sus ; Doicescu Mircea-Runcu, Horodniceanu Mihail-Sf. Ioan oraș ; Curcă Liviu-Cîmpineanca ; Popa Costică-Nășterea Maicii Domnului-Odobesti ; la Panciu, Munteanu Ion-Verdea ; Cojan Gheorghe-Găgești ; Colț Gheorghe-Viișoara ; Coroiu Nelu-Nistorești ; Rebeaga Toader-Palatin ; Tălimbă Constantin-Străoane de Jos ; Aga Fănică-Herăstrău ; monahia Anatolia Dodiță-M-rea Sihastru ; la Brăila, Popescu Mihail — parohia Sf. Împărați oraș ; Axente Costache-Roșiori ; Gherguș Badiu-Sf. Treime — oraș ; Aldea Eugen-Suțești ; Ștefan Gheorghe-Victoria ; Veveriță Ioan-Tîrlele Filiiu ; Teodorescu Alexandru-Galbenu ; la protoieria Pătirlagele, Vasiloiu Gheorghe-Mărunțișu ; Duțu Constantin-Joseni ; Teșcan Constantin-Unguriu ; Filip Traian-Bădila ; Popescu Constantin-Siriu ; Dobre Dumitru-Săseni ; Apostol Dumitru-Gura Aninoasei ; Marcu Nicolae-Pîrscovul de Sus ; Briciu Ioan-Nehoiși ; Sburlan Manolache-Gura Teghii ; la protoieria Buzău, Ardeleanu Radu-Sf. Îngeri oraș ; Arghir Dumitru-Simileasca oraș ; Frîncu Constantin-Pietroasele de Jos ; Horia Constantinescu-Sf. Ioan oraș ; Leon Teodorescu-Mihai Viteazul — oraș ; Mihăilă Cristea-Banu, oraș ; la protoieria Rm. Sărat, Sachelarie Stelian-Rîmnicelu ; Bănulescu Vasile-Alexandru Odobescu ; Milea Marin-Sf. Voievozi oraș ; Negraru Costel-Cîmpulunganca ; Voinea Gheorghe-Mocani ; Stanciu Emil-Dîmbroaca ; Ivan Gheorghe-Valea Rîmnicului.

Vorbitorii au scos în evidență însemnătatea subiectului tratat, arătînd că poporul român a cunoscut în ultimii ani progrese foarte mari în toate sectoarele de activitate și aceste realizări sînt cheazăsie pentru îndeplinirea cu succes a planului cincinal în perioada anilor 1981—1985.

Biserica ne cheamă să sprijinim eforturile poporului nostru spre realizarea idealurilor sale, ea fiind permanent preocupată de bunăstarea oamenilor.

Toți sfinții părinți au combătut lăcomia și bogăția creînd așezăminte pentru ocrotire socială, azile, spitale etc. numite într-un cuvînt, după Sf. Vasile cel Mare, «Vasiliade».

La sfîrșitul conferinței P. S. Episcop Dr. Antonie vorbind despre importanța subiectului a spus :

«Sf. Sinod a rînduit ca această conferință să trateze o temă care aparent nu ar avea nici o tangență cu preocupările bisericești. Am putut totuși deduce din referat și din intervențiile Dvs. că are suficiente contingențe cu activitatea noastră pastorală.

Biserica Orlodoxă a fost întotdeauna preocupată și de latura materială a vieții. Omul fiind o dublă alcătuire, suflet și trup, Biserica a avut grijă ca în abordarea teologică a acestei alcătuirii și a consecințelor ei, să recomande echilibru între părți, în sensul satisfacerii nevoilor lor specifice, atît ale sufletului, cît și ale trupului. De aici și justificarea interesului Bisericii pentru viața socială și îndreptățirea angajării creștinilor în lupta pentru orînduiele lumesti bune, echitabile, în care toți să fie în mod egal fericiți.

A încerca să dăm ce i se cuvine numai sufletului, ignorând trupul, ar fi să ajungem la o caricatură a ființei omenești; a încerca inversul, ar însemna a lipsi ființa umană de ceea ce o deosebește de lumea lucrurilor și a ființelor iraționale și fără viață sufletească. Pustnicul nu poate nici el trăi fără pîine, tot așa cum nu se trăiește «numai cu pîine», după cum spune însuși Mîntuitorul. Sfinții Apostoli prin predica lor, prin scrierile lor, ne-au îndatorat să păstrăm acest echilibru în viața noastră de toate zilele.

Să ne amintim de opera Sfîntului Vasile cel Mare, de «Vasiliadă» acea instituție menită să răspundă în primul rînd trebuințelor și lipsurilor materiale ale vremii sale. Să ne amintim de ideile teoretice ale Sfîntului Ioan Gură de Aur, expuse în predicile sale despre bogați și săraci, în care cerea egalizarea, dreptul tuturor la folosirea bunurilor pămîntești care sînt ale tuturor și nimeni nu are dreptul să le monopolizeze pentru sine, cum făceau bogații vremii sale. Și cum fac bogații tuturor vremurilor.

Mîntuitorul Iisus Hristos și-a luat substanța parabolei «Bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr» din viață. Asemenea situații mai există și azi. În mic și în mare. Oare națiunile subdezvoltate, nu sînt niște săraci Lazări, care stau la porțile națiunilor dezvoltate, așteptînd să li se arunce ceva din bunurile monopolizate de ele? Noua ordine economică mondială tinde să niveleze aceste decalaje economice și să dea tuturor oamenilor și tuturor națiunilor accesul liber și egal la resurse și la tehnologiile avansate, în așa fel încît să nu mai existe bogați și săraci, ci oameni egali în bună stare și fericire.

Biserica, prin Sfîntul Pteru, a tratat foarte aspru cazul lui Anania și Safira, povestit în «Faptele Apostolilor». Aceștia mințiseră atunci cînd li s-a cerut să-și declare veniturile personale care trebuiau puse în slujba comunității. Biserica s-a preocupat deci de bunurile materiale și de folosirea lor.

Toate acestea probează că ne interesează și pe noi modul cum se tratează problemele materiale, modul cum se acumulează bunurile și cum se folosesc ele. Un Plan care are în vedere tocmai aceste lucruri, ne privește deci și pe noi. Credincioșii noștri sînt cei cărora li se încredințează aceste sarcini importante. Oare nu trebuie să fim noi, păstorii lor sufletești, cei dinții care să cunoaștem aceste sarcini ale lor? Nu trebuie să ne asociem și noi, ca cetățeni, la purtarea acestor sarcini împreună cu credincioșii noștri? Noi trebuie să fim la curent cu tot ceea ce privește viața păstoriților noștri. Altfel pastorația noastră va fi incompletă, inefficientă.

Cunoscînd sarcinile ce ne sînt încredințate tuturor, ne vom da și noi aportul nostru, teoretic și practic, la realizarea lor.

Iată deci că tema propusă de Sf. Sinod nu este în afara preocupărilor noastre bisericești, cum putea părea la prima vedere, ci tocmai dimpotrivă, e o temă a noastră, ca cetățeni, ca și creștini credincioși, ca preoți interesați de viața concretă a credincioșilor noștri, de îndatoririle, de idealurile și de fericirea lor».

## LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE PE ANUL 1980

La data de 30 noiembrie 1980 a avut loc sesiunea ordinară anuală a Adunării Eparhiale de la Episcopia Buzăului.

În dimineața zilei respective la orele 9,00 în Catedrala episcopală s-a oficiat Te-Deumul, la slujbă participînd și P.S. Episcop Dr. Antonie.

Îndată după aceasta toți membrii Adunării precum și invitații au mers în sala de recepție a Palatului Episcopal, unde, după apelul membrilor, P.C. vicar Teofil Dumitrescu a rostit un cuvînt introductiv, reliefind importanța ședinței Adunării Eparhiale și reamintind că s-a împlinit un an de la alegerea P.S. Episcop pe scaunul episcopal al Buzăului.

Luînd cuvîntul P.S. Episcop a spus :

«Sintem la cea dintii ședință a Adunării Eparhiale, după alegerea ca episcop al Buzăului și prima după trecerea la cele veșnice a vrednicului meu predecesor Episcopul Antim.

Propun ca înainte de începerea lucrărilor să păstrăm un moment de reculegere în amintirea Sa».

P.S. Sa a arătat apoi că Adunarea Eparhială va avea prilejul să asculte rapoartele de activitate prescurtate, deoarece ele s-au citit în forma lor largă la Consiliul Eparhial din 29 nov. a.c.

De asemenea, P.S. Episcop a amintit evenimentele mai importante din anul 1980 și anume : împlinirea a 2050 de ani de la întemeierea primului stat dac centralizat și încheierea cincinalului actual, cu toții fiind chemați la noi eforturi care să ducă la înflorirea patriei și la fericirea tuturor.

În anul ce vine, a spus P.S. Sa, vom avea două aniversări «380 ani de la unirea sub un singur sceptru a Țărilor române, sub Mihai Viteazul» și «160 de ani de la Revoluția lui Tudor Vladimirescu».

Cu toții vom sărbători și ne vom aminti de acești mari înaintași căci ei și-au dăruit toată viața și elanul, patriei și poporului nostru.

Trecîndu-se la ordinea de zi, P.S. Sa a declarat deschise lucrările Adunării Eparhiale, invitînd să se dea citire referatelor. Au prezentat d-nii Constantinescu Zamfir și Dianescu Ion, referatul sectorului administrativ și cultural, iar Dl. Vasilescu Tudor raportul economic.

Referatele au relevat activitatea P.S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, a P.C. Pr. Protopopi, viața religioasă din cuprinsul Eparhiei, precum și de la minăstirile din Eparhie, pregătirea profesională a preoților prin conferințele de orientare și administrative, cursurile de îndrumare a preoților, pregătirea viitorilor slujitori ai altarelor la Seminarul teologic din Buzău, Institutul teologic din București și Sibiu, precum și activitatea misionară și social-culturală.

Referatul economic a prezentat situația pe anii 1979—1980 a execuției bugetare a Centrului Eparhial, bugetul de venituri și cheltuieli a Seminarului teologic pe anul 1979 și bugetul de venituri și cheltuieli pe anul 1981.

Pe marginea referatelor au luat parte la cuvînt, P.C. Pr. Cercel Alexandru, care a scos în evidență faptul că din inițiativa P.S. Episcop



s-au început reparațiile bisericilor din Eparhie, la unele chiar terminându-se.

Dl. Prof. Constantin Zamfir a adus mulțumiri P.S. Episcop pentru frumoasa activitate depusă, în mai puțin de un an, de când păstorește la Buzău, făcând referiri pozitive cu privire la cele trei referate.

P.C. Pr. Protopop Petrache Grigore a arătat importanța adunării eparhiale, ca fiind un eveniment de seamă în viața Bisericii.

Dl. Profesor Vasile Cojocaru a elogiat activitatea P.S. Episcop Dr. Antonie în acest interval scurt de când a venit la Buzău, mulțumind pentru toate înnoirile care le-a adus la Palatul Episcopal și Centrul eparhial.

În numele mînăstirilor din Eparhie a vorbit P.C. Cuv. Nifon Stoica — exarh, care a arătat rolul mînăstirilor în trecut și astăzi și grija pe care Centrul Eparhial o poartă vieții mînăstirești din Eparhie.

P.C. Pr. protopop de Buzău Stamate Dima aduce mulțumiri P.S. Episcop pentru grija deosebită în repararea bisericilor.

În încheiere P.S. Episcop Dr. Antonie a supus la vot referatele celor trei sectoare, ele fiind aprobate în unanimitate de Adunarea Eparhială.

Apoi P.S. Sa a rostit cuvîntarea de închidere a lucrărilor spunînd următoarele :

**Prea Cucernici Părinți și  
Domnilor membrii ai Adunării Eparhiale,  
Stimați invitați,**

Iată-ne ajunși la sfîrșitul lucrărilor Adunării Eparhiale, cea dintîi de după alegerea mea ca Episcop al Buzăului.

Sîntem așadar la primul bilanț. Și vom mai face. Cred că s-a putut observa că m-am lansat în programe de lungă durată și vă rog deci să mă încurajați în acest sens.

Ați ascultat rapoartele celor trei sectoare de activitate și le-ați comentat cu bunăvoință. Vă mulțumesc tuturor.

Cu același interes ca și Dvs. le-am ascultat și eu, făcîndu-mi simultan un examen sever de conștiință, ca să-mi dau seama dacă am făcut tot ce se putea face, în cele nici zece luni, de cînd sînt «al Buzăului». Căci episcopul e al cetății, nu cetatea e a lui. El e proprietatea cetății, e al eparhiei, e slujitorul ei, și în această calitate de bun al ei, are îndatorirea de a face totul pentru ea.

S-au spus în rapoarte cuvinte elogioase despre mine și sînt recunoscător fiecărui gînd și cuvînt bun ce mi s-a adresat. Vă încredințez că discernămîntul îmi funcționează destul de bine și că știu cît din ceea ce delicatețea Dvs. mi-a acordat cu generozitate, să rețin ca fiindu-mi cu adevărat convenite.

Ceea ce ați spus mă obligă însă să fac totul ca să corespund imaginii Dvs. despre mine, și aceasta nu e ușor. Dar eu nu sînt singur.

Dacă s-au făcut cu adevărat în Eparhie în acest răstimp unele lucrări bune — și s-au făcut într-adevăr — ele sînt opera întregii administrații,

a tuturor colaboratorilor mei din Centrul Eparhial, din cele șase protopopiate și din mînăstiri.

Nu pregețați Domnilor membri ai Adunării Eparhiale să vă îndreptați mai ales spre ei aprecierile Dvs.

În primul rînd spre regretatul nostru predecesor, P.S. Antim, pentru anii 1979 și începutul lui 1980 și pentru economiile pe care le-a făcut pentru noi.

Părintele vicar Teofil Dumitrescu, părinții consilieri Guță Gheorghe, Grigore Dionisie, părinții inspectori bisericești, Manea Cristișor și Popescu Nicolae, părintele secretar eparhial Negoită Iulian, Sectorul tehnic, Dl. contabil șef, C.A.R. și toți ceilalți, părintele exarh, P.C. protopopi, P.C. preoți ai Catedralei, P.C. Profesori ai Seminarului, toți și-au făcut datoria așa cum trebuie.

Vă mulțumesc tuturor celor ce v-ați referit în intervențiile Dvs. la colaboratorii noștri, numiți și nenumiți aici.

Dacă s-au făcut într-adevăr unele lucrări bune, ele s-au putut face și datorită condițiilor de libertate religioasă în care ne-am desfășurat activitatea, înțelegerii largi pe care am avut-o din partea Departamentului Cultelor, a D-lui Președinte Ion Roșianu, a colaboratorilor D-nei Sale din Departament și din cele trei județe ale Eparhiei noastre cu care colaborăm ideal, precum ideale sînt raporturile dintre stat și Biserică la noi. Și nu în ultimul rînd, toate s-au putut face, datorită aceleiași largi înțelegeri de care ne-am bucurat și din partea autorităților de stat, locale, de la județe, municipii și din sate. Rog pe domnii reprezentanți ai autorităților prezenți aici și pe domnii reprezentanți ai Departamentului Cultelor, să se facă interpreții noștri pe lângă autoritățile pe care le reprezintă, și să le transmită sincerele noastre mulțumiri și asigurarea că preoțimea noastră este animată de cele mai calde sentimente față de Patria noastră, față de realizările ei mărețe din vremea noastră, față de orînduirea noastră socialistă, față de organele locale și față de mult stimatul Președinte al Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Cu riscul de a mă repeta, — am mai spus aceasta și în alte ocazii — voi reafirma și de data aceasta că în tot ce am făcut, eu ca și colaboratorii mei, am investit credința și hotărîrea de a da viață și de a reafirma prin fapte «Biserica slujitoare» — după cum știți acesta este programul meu teoretic și practic — de a ne valida ca adevărați slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor, ai societății în care trăim, ai Bisericii Ortodoxe Române și ai scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România.

În acest spirit am realizat întîlnirile mele cu preoții, în cadrul vizitelor pastorale la parohii și în cadrul Conferințelor periodice programate din îndrumarea Sf. Sinod; în acest spirit am stat de vorbă cu credincioșii prin pastorale și predici, la catedrală și la bisericile din eparhie la care am slujit cu prilejul sfințirilor și redeschiderilor după lucrări de restaurare; în acest spirit i-am îndrumat pe elevii seminariști și corpul profesoral, ca și pe tinerii pe care i-am hirotonit, și i-am tri-

mis în misiune la parohii ; în acest spirit am cooperat cu autoritatea de stat. Aș dori să reușesc să imprim preoților ce mi-au fost încredințați spre îndrumare, conștiința că au o chemare deosebită, convingerea că această chemare este vocația slujirii, a dăruirii cu jertfelnicie și generozitate intereselor celor ce le-au fost încredințați spre păstorie.

Aș vrea să pot crede și să pot spune oricui și oricînd, că echipa mea de misionari, cu care acopăr parohiile din orașele și satele a trei județe — Buzău — Brăila — Vrancea — este o echipă de conștiințe limpezi și lucide, care știu ce fac și fac numai bine, care n-au nimerit din întîmplare în preoție, ci din convingerea că mintea și inima lor au ceva de spus credincioșilor, ceva ce pot spune și face numai ei, și dacă n-ar face ce-i îndeamnă mintea și inima, s-ar simți neimpliniți, cu destinul ratat.

Aș vrea ca fiecare din ei să-mi poată spune că simte că e vorba despre dînsul în cuvîntul Scripturii că «e mai fericit a da, decît a lua» — să fie oameni ai pasiunii de a se dăruii altora. Slujitori asemănători Celui ce a zis că a venit să slujească și nu să I se slujească.

Aș vrea să știu că am în preoțimea Eparhiei oameni care știu ce înseamnă toate aceste lucruri, cu inima, cu mintea și cu destinul lor.

Are dreptate dl. profesor Cojocaru : Chipul preotului, după cum a spus D-nia Sa, e cea mai eficientă metodă pastorală și misionară. Veți înțelege deci de ce insist atît de mult asupra preotului — preot adevărat, păstor și model de viață, cinste, corectitudine, pasiune.

Voi insista cu timp și fără timp, ca acest tip de preot să fie preotul care se bucură de mandatul meu pastoral.

Am convingerea că se merge spre mai bine. Convorbirile cu preoții și vizitele la parohii m-au încurajat. Cei cîțiva care ne mai dau încă de lucru, n-au ajuns să mă descurajeze pînă la a mă lepăda de ei. La nevoie, dacă nu se va mai putea altfel, nu voi pregeta însă s-o fac.

### **Onorați membri ai Adunării Eparhiale, Stimați invitați,**

Am vrut să punctez prin cele spuse pînă acum, faptul că cea dinții grijă căreia i-am acordat toată atenția, a fost grija față de cei investiți cu calitatea de păstori sufletești. Și voi face acest lucru în continuare, cu sporită preocupare. Ați remarcat desigur că la Consistoriul Eparhial au fost trimise spre judecare doar patru dosare, dintre care doar două mai grave. Nu e mult și nu s-au dat pedepse capitale, dar era și mai bine să nu fi fost nici unul.

Nu ne plac seismele și vrem, cum zicea Dl. Cojocaru, să le înlăturăm și pe acestea.

Preotul e preot cu adevărat, numai cînd e preot sută la sută. Scăderile îi scad din demnitate, din autoritate și din autenticitate.

Grija pentru preoți, pentru pregătirea lor, a fost o grijă de căpetenie a tuturor strămoșilor mei din cartea neamului episcopilor de Buzău. Mi-o asum deci nu numai ca pe o datorie de conștiință sacerdotală și apostolică, ci și ca pe un Testament căruia îi sînt dator cu

cinstire și întocmai împlinire. Să ne amintim doar de cițiva din strămoșii care veghează asupra noastră — căci acest rost îl au aceste tablouri cu care e îmbrăcată această sală ce a fost cîndva și a lor — și care au fost ctitori de școală, și unii din ei de școli pentru preoți : Dositei Filitti, Chesarie, Dionisie Romano ș.a. Știați desigur că Dositei Filitti, acest «obsedat al culturii» cum îl numește cineva, ajuns după Buzău Primat la București, a deschis la biserică «Toți Sfinții» din București — mînăstirea Antim de azi — prima școală de preoți ortodocși din România, la 1797, Seminarul lui Veniamin Costachi vine după el, iar Seminarul din Buzău, opera lui Chesarie și mai tîrziu (vezi Emanoil Hagi-Moscu, *Un mare ierarh al Episcopiei de Buzău : Mitropolitul Dositei Filitti* în rev. «Îngerul» an. III, 13—16, 1.XI.19.12.1927, p. 13).

De la Episcopul Filotei ne-a rămas o foarte frumoasă Scrisoare, către Protopopul de Rîmnic pentru preoții din protopopiat, găsită de preotul M. Comănescu la un negustor de coloniale din acel oraș, ca hirtie de împachetat, și publicată în revista «Îngerul» (Nov. 1935 an. VII, nr. 11, p. 26—28), scrisoare prin care îndeamnă pe preoți să se îndeletnicească cu «cetirea, învățătura și scrierea». Și mai scrie : «Se cere — zicem — să fie așa de pătruns de Sfintele Scripturi, încît orice ar zice, ar scrie și ar învăța pe norod, să fie întemeiat de dîneze, așa ca să nu poată cineva a-i dărăpăna învățătura Sa cea religioasă și morală».

Dl. Prof. Constantinescu s-a referit în intervenția sa, la «menținerea la nivel cultural înalt a clerului». Avem în vedere acest lucru ca program de activitate.

Elevii Seminarului nostru ar trebui să audă și să învețe pe de rost aceste îndemnuri care nu și-au pierdut deloc actualitatea. Ca și acestea : «Vă închinăm deopotrivă pe toți la îndeplinirea acestei netăgăduite îndatoriri fără de care niciodată nu veți putea fi desăvirșiți... ca să vedem în viitor zugrăvită inima oricărui preot din chiar serviciile sale...» (Idem p. 27).

Filotei ne mai dă și alte sugestii, către care ar fi bine să luăm aminte :

«Îți poruncim cucerniciei tale — îi scrie el protopopului — ca de acum înainte, socotindu-se de la 1 Ghenar curgător, atît cucernicia ta, și protostoșii și toți preoții din plasă-ți, fără osebite, pe fiecare trimestru să alcătuiți cîte un cuvînt așa precum ți s-a mai deslușit, cît și totdeauna la sfîrșit de trei luni să mi le trimiteți pe toate cu raport, cusute la un loc, *însă a Cucerniciei Tale întîiu*, apoi ale preistoșilor, și în urmă ale celorlalți preoți, cu chipul acesta, avînd noi în vedere scrierile tuturor, să putem face deosebire între leneș și străduitor, între prost și învățat, precum și pe care cuvînt îl vom găsi bine alcătuit și temeinic, să-l dăm în tipar spre luminarea clerului, îmbărbătarea celui ce l-a făcut și vederea celorlalți».

«Facem și această deosebire încă, ca toți preoții care vor fi în stare și mai cu seamă seminariștii (existau și preoți fără școală *n.n.*), să nu se lase numai cu atît, ci să caute a se folosi de orice prilej, adică în sfintele Duminici, la sărbători și praznice, să facă cuvinte pe care să

le rostească în biserică, către norod... precum și la întâmplările de moarte a vreunui din poporani, să-i facă cuvînt funebru, precum și va păvățui împrejurările și vrednicia mortului... Și care cuvinte asemenea ni se vor trimite deodată cu cele de trimestru, ca să facem cu dînsese ceea ce am zis».

Și încheie cu avertismentul :

«Cunoscînd dar cucernicia ta seriozitatea acestei Sfinte orînduiei, să te silești a nu face cea mai mică abatere, fiind încredințat că orice pricinuiți (scuze *n.n.*) nimic nu te vor ajuta. Anul 1852, Ghenar 12» (*Idem*, p. 27—28).

Ce ziceți prea Cucernici Protopopi ? E bună sugestia ce ne ajunge din urmă, făcînd un salt peste mai bine de un secol, ca să ne reamintească ceea ce făceau înaintașii noștri, și ceea ce noi nu mai facem ? Să luăm aminte și să nu căutați «pricinuiți», că zic și eu ca Filotei : «Nimic nu vă va ajuta» !

Ne vom înscrie încet, cum am promis, pe linia înaintașilor.

Avem de învățat multe de la înaintași. Un important pas înainte în 1981 vom face și prin publicarea unei noi cărți de rugăciune, a unui «Îndrumător pastoral» și a unui volum de studii intitulat «Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților», în care vom valorifica întreaga contribuție a zonei Buzău, Brăila, Vrancea la ctitorirea și creșterea culturii românești și la păstrarea conștiinței românești de-a lungul veacurilor.

### **Prea Cucernici și Domnilor membri ai Adunării Eparhiale,**

Rapoartele pe care le-am ascultat, ne-au informat că un alt capitol căruia i-am acordat prioritate în anul acesta, și pe care Dvs. l-ați remarcat cu aprecieri, a fost acela privind situația Sfințelor *Lăcașuri* din cuprinsul Eparhiei. Nu este în atenția mea să repet ceea ce s-a spus deja, ci doar să vă dau cîteva cifre sintetice comparative menite să reliefeze faptul că în programul ce ne-am propus, restaurarea bisericilor afectate de cutremur a ocupat și mai ocupă încă un loc de nesomn, pînă cînd nu vom încheia definitiv înlăturarea urmărilor nefericitului cataclism din 1977 căruia și Eparhia noastră i-a fost victimă...

În 1979 s-au început reparațiile la 97 de biserici.

În 1980, din mai-iunie pînă în prezent, datorită măsurilor energice luate de Centrul Eparhial, datorită înțelegerii totale și sprijinului pe care l-am avut din partea autorităților locale de stat și datorită, desigur, străduinței, elanului, rîvnei preoților noștri, cărora le adresez cu acest prilej solemn, de analiză și de bilanț, felicitări și mulțumiri, s-au terminat reparațiile rămase neterminate ale unora din cele 97 de biserici începute în 1979, și s-au început și aproape s-au terminat, reparațiile a încă 146 de biserici. Nu avem suficiente cuvinte să ne exprimăm, așa cum ar trebui, grațitudinea față de organele de stat care ne-au înlesnit să înlăturăm aceste răni deschise din inimile parohiilor noastre. Avem toată încrederea că ne vom bucura de aceeași înțelegere și în anul viitor, în care avem planificate intervenții la ultimele 213 biserici, în așa fel încît să terminăm definitiv cu peisajul dezolant al ruinelor.

Nu vreau să insist mai mult asupra acestui lucru, pentru că am deplina încredințare că toți gândim la fel în privința aceasta.

Așa sper că ați reținut, Centrul Eparhial tocmai în ideea lichidării urgente a ruinelor, a dat acolo unde a fost nevoie ajutoare bănești imediate, a trimis Serviciul Tehnic să vadă totul la fața locului, a întocmit documentații și devize, a dat unde a fost nevoie și materiale și sume de bani. Am început și modernizarea gospodăriei de la Centrul Eparhial. Sumele înnoirii sînt evidente pentru oricine. Peisajul va fi cu totul diferit în anul viitor.

Am mutat și modernizat biblioteca episcopiei și am găsit un loc mai potrivit pentru arhivă. Se lucrează intens la inventarieri și puneri în rinduială.

Așa cum remarca părintele Cercel, în ceea ce privește restaurările, ne-am ocupat întii de margini, de bisericile din eparhie, urmînd să ne ocupăm la sfîrșit de Centrul Eparhial. Am crezut că așa e bine și văd că lucrul se bucură de apreciere, mergînd pe aceeași linie, ne vom ocupa în continuare de bisericile din eparhie și de monumentele istorice de la Bradu și Berca, în măsura în care ne vom putea conjuga eforturile cu cele ale autorităților locale, cărora le vom cere sprijinul. Sintem bucuroși că am făcut mari progrese pentru salvarea monumentului cantemiresc, minăstirea Mera, astăzi învelit și gata pentru a trece la lucrările interioare. Am luat măsuri pentru salvarea bisericii din Străoane de pe timpul lui Ștefan cel Mare, și am terminat restaurarea bisericii monument istoric Sf. Ioan Botezătorul din Focșani.

Vă pot informa, domnilor membri ai Adunării Eparhiale, că noi am găsit la vreme și idei și bani, ca să putem începe consolidări generale la toate clădirile Centrului eparhial și la cele două biserici, inclusiv restaurarea picturii lor și amenajarea în subsolul palatului a unui spațiu pentru ocrotirea obiectelor de Patrimoniu național, pe care le-am adunat de la parohii. Deocamdată am înghesuit aceste obiecte în subsolul muzeului.

Acțiunea de colectare și depozitare a acestor obiecte a fost și mai este încă o preocupare de prim ordin. A trebuit să facem eforturi mari ca să amenajăm spații potrivite alit la Buzău, cit și la Brăila și la Focșani. Amenajarea spațiilor e terminată, colectarea e terminată în județul Buzău, și pe cale de a fi terminată în 15 zile și în celelalte două județe.

Preoții noștri au înțeles această acțiune patriotică.

Preoții noștri au înțeles să contribuie ca și înaintașii lor, de-a lungul unei istorii de secole, la păstrarea întregii moșteniri naționale, ca pe aceea ce ne definește și ne unește, văzînd în aceste obiecte chipuri ale strămoșilor care ne transmit forță și coeziune, care ne vorbesc despre geniul și frumusețea lor, care ne fac ai lor, și pe ei ai noștri, și pe noi toți frați și fii ai aceleiași Patrii.

Biserica noastră ortodoxă română ne-a învățat din pruncie, de cînd ne-am născut în același timp români și creștini — privelegiu unic printre toate națiunile lumii — să ne iubim Patria, limba, pămîntul, și nu se pot

număra cei care, veac după veac, au tot adăugat cite ceva acestui sentiment al Patriei în inimile clericilor și credincioșilor români.

Nu vom mai merge la cei de toți cunoscuți, din Moldova, Țara Românească și Transilvania, la Varlaam, la Dosoftei, la Noul Testament de la Bălgrad, sau la Biblia de la București, la profețiile filozofului Chesarie Rîmniceanul, primul periodizator al istoriei Patriei noastre (1776—1780), la diaconul Gheorghe Lazăr, sau la ațiția «popi» intrați în conștiința Patriei, printre care și unul de la Buzău «Popa Tun».

Nu ne vom opri astăzi nici la diaconul cel vestit, tot de prin părțile Buzăului după unii cercetători, diaconul Coresi. Vom evoca azi o pagină de mare frumusețe din gândirea lui Chesarie, predecesorul nostru în acest arbore buzoian al lui Iesei, de acum peste o sută treizeci de ani, și anume vom aminti cuvîntarea pe care a rostit-o acesta la alegerea sa ca episcop al Buzăului, evocare menită să ne încălzească inimile și să ne înflăcăreze pentru tot gândul și lucrul cel bun în slujba Patriei. Căci nu e o cuvîntare oarecare : e un *Imn* dedicat Patriei, conceput aici, rostit aici, un foc al adincurilor ființei românești, un cîntec și un testament, un mic tezaur din această Țară a Tezaurului. Merită să-l evocăm laolaltă cu evocarea bunurilor de Patrimoniu ce le avem în păstrare.

Filozof din stirpea celuilalt Chesarie, cel de la Rîmnicul Vilcii, pe care l-am amintit mai sus, Chesarie al nostru își începe discursul-*imn*, printr-o pagină condensată, în care dezvoltă ideea că orice întreg e alcătuit din părți. După ce dă multe exemple, ajunge la ceea ce avusese dintru început în gînd : «Patria este unirea multora într-însa», adică într-o unitate.

Cuvîntul acela de «Patrie» înrădăcinîndu-se în inimile oamenilor, a ajuns a fi cea mai întii rîvnă omenească, pentru că vedem stînd mărturii acestui adevăr firea, istoria cea din lăuntru, și cea din afară.

Bătrînul Patriarh Iacob, aprins fiind de dorul Patriei, roagă pe fiii săi, pe patul de moarte, în Egipt fiind, să-i aducă oasele în Canaan adică în Patrie. Odisseus, măcar că avea o Patrie prea mică numită Itachi, dar mai mult au ales a fi în proasta sa Patrie, decît să primească nemurirea pe care i-o hărăzea bâsmuita dumnezeiască Calipso. Și cîți alți nenumărați asemenea acestora au lăsat această pildă omenirii !

«Toate împărățiile, neamurile și noroadele de obște și fieștecare semînție în parte, au jertfit pe fiii lor pentru unirea patrioților și pentru folosul Patriei ; mai mult au ales a muri o parte dintr-înșii, decît să li se desfacă unirea, și să li se slăbească Patria !».

«Istoria, spre rușinea celor ce nu voesc a se uni, și spre nemuritoarea slavă a celor ce voiesc unirea spre folosul Patriei, pune înainte pre viteazul Temistocli și pre Aristid, elini».

«Aceștia vrăjmașîndu-se între dinșii unul pre altul, pentru deosebitele lor daruri, se pismuiau pînă la moarte ; dar, cînd era vorba pentru cîntea și folosul Patriei, amîndoi dintr-o glăsuire lăsau vrajba, reaua cugetare, la o parte și înfățișîndu-se fără fățarie, se luptau împotriva vrăjmașilor pînă isbândeau, și slăviții biruitori, întorcîndu-se amîndoi în Patrie, dobîndeau cununile vitejilor și apoi iarăși se pîndeau pen-

tru cele în parte ale lor vrăjmășuri. Drept aceea nemuririle cele vechi ca pre o firească avea zisă aceasta : Nu este nici-un lucru mai dulce decât Patria» ?

«Cîți bărbați după vremi ajutoși de darurile lor cele firești și cele cîștigate, s-au jertfit prin vărsare de sînge și au hulit bogății, au trecut cu vederea slave, au urît desfătări și toate alte bunătăți le-au socotit de nimic în pămînt strein, și au ales a muri în Patrie !».

«Cîți și în vremea de acum avînd pe același dor al Patriei, urmează acelorași întru toate».

«Puține s-au zis mai sus spre dovada dragostei și a iubirii de Patrie, pe lingă nenumăratele dovezi care arată pe acest adevăr. Omul nici prin graiu poate arăta, nici prin scris poate inchipui, cât foc arde în inima sa când în străinătate aflându-se, se gîndește la Patrie. Și atîta de mult biruiește dragostea Patriei, pe cele alte plăceri, încît toate le are de al doilea, fie Patria sa cât de mică, cât de proastă, și oricum ar fi !».

«În unele popoare statornicindu-se unirea oamenilor, și iubirea de Patrie înrădăcinîndu-se, au crescut, au sporit și s-au făcut nebiruite».

«Unirea popoarelor și iubirea de Patrie, au întemeiat stîlpi neclăntiți; iar blestemata neunire au lăsat numai mormânturi ! Unirea este pomul cel răsărit lângă izvoarele apelor care dă roduri, multe și bune... iar neunirea este copaciu ticăloșielor, care deși rodește însă rodurile lui pînă a ajunge la foc, de crude putrezesc».

Eram în anul Domnului 1825 !

Cer iertare pentru lungimea textului. Vor fi zicînd unii, poate, că noi cei de azi facem exces de patriotism, că cei din tagma noastră în vechime erau mai reținuți, poate mai dezinteresați de Patrie și mai dedicați celor bisericesti. Lecția lui Chesarie desminte asemenea presupuneri și ea trebuie să fie reactualizată ori de cîte ori avem prilejul.

În acest spirit, al lui Chesarie al Buzăului, episcop, filozof și imnolog, ținem să păstrăm tezaurul Patrimoniului național și cînd ne referim la acesta, avem în vedere și cele 40 biserici-monumente istorice ce sînt în grija noastră.

### **Stimați membri ai Adunării Eparhiale, Stimați invitați,**

Vă mulțumesc pentru răbdare și pentru atenție, pentru participarea la lucrările noastre și pentru descărcarea pe care ați dat-o activității Centrului Eparhial pînă azi. Este în tradiția noastră ca la sfîrșitul lucrărilor să trimitem cîteva telegrame : Președintelui Republicii Dl. Nicolae Ceaușescu, P.F. Patriarh Iustin al B.O.R., D-lui Președinte al Departamentului cultelor Ion Roșianu, și celor trei conducători ai celor trei județe care alcătuiesc Eparhia noastră, telegrame prin care să ne exprimăm dragostea față de Patrie și de conducătorii ei, adeziunea noastră la toate înfăptuirile mărețe realizate de regimul nostru socialist și hotărîrea de a ne da și noi contribuția la aceste mărețe înfăptuiri, pentru o viață mai bună și fericită și pentru pace. Vom da citire la sfîrșit acestor telegrame.



Ne apropiem de sărbătorile Nașterii Domnului și de Anul Nou 1981. Sărbătoarea Nașterii e sărbătoarea păcii, căci odată cu ea Dumnezeu a făcut o *Declarație de Pace*, menită să răsune peste veacuri cu un mesaj de sus, de speranță, de alinare, de îndemn, de sfat : «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire».

Parcă azi mai mult ca oricând, acest mesaj e tocmai ceea ce ar dori toți să se îplinească, să fie, «pace pe pământ și bunăvoire între oameni». Munca noastră, întreaga noastră activitate, toată propovăduirea noastră, este și să fie în continuare, închinată păcii și bunăvoirii.

Vă urez să petreceți sărbătorile și anul nou, cu pace și cu sănătate.

Declar închise lucrările Adunării Eparhiale, sesiunea 1980».

S-a intonat imnul arhieresc. A urmat tradiționala agapă comună la care au luat parte membrii Adunării Eparhiale, invitații, ostenitorii Centrului Eparhial, profesorii Seminarului teologic etc.

\*

### Ședința Consiliului Eparhial

În ziua de 29 noiembrie 1980, a avut loc ultima ședință a Consiliului Eparhial din anul acesta la care a luat parte P. S. Episcop Dr. Antonie ca președinte, membrii Consiliului Eparhial, precum și diferiți invitați.

În deschiderea lucrărilor P.S. Episcop Dr. Antonie a arătat că membrii consiliului sînt chemați să ia cunoștință de activitatea din anul 1980 și de bilanțul realizărilor din anul 1979.

Rapoartele ce se vor prezenta vor fi detaliate, iar la Adunarea Eparhială se vor prezenta în rezumat.

Aceste rapoarte au menirea să prezinte activitatea ce s-a desfășurat pînă acum dîndu-ne posibilitatea să gîndim împreună ce mai avem de făcut în viitor.

P.S. Sa a dat cuvîntul raportorilor, P. C. Pr. Guță Gheorghe-consilier economic a prezentat raportul Sectorului Economic iar P.C. Pr. Grigore Dionisie, consilier ad-tiv, a prezentat raportul sectorului administrativ și cultural. Rapoartele au fost aprobate.

S-au rezolvat apoi problemele curente de ordin administrativ și economic înscrise în ordinea de zi.

În încheiere P.S. Episcop Dr. Antonie a mulțumit tuturor celor de față pentru participare.

### Serbarea pomului de Crăciun la Seminarul Teologic

În seara zilei de 19 decembrie 1980, la Seminarul teologic din Buzău, a avut loc serbarea colindelor străbune, serbare la care au luat parte P.S. Episcop Dr. Antonie, P.C. părinți consilieri, Secretarul eparhial, Inspectorul eparhial, profesorii Seminarului, mulți dintre părinții elevilor și credincioși din oraș.

La orele 17,30 P.S. Episcop însoțit de P.C. vicar Teofil Dumitrescu a sosit la Seminar unde a fost întâmpinat cu «Imnul Arhieresc», apoi s-a cântat troparul și condacul Nașterii Domnului.

P.C. Prof. ierodiacon Casian Crăciun a ținut apoi prelegerea intitulată : «Semnificația religioasă a colindelor», spunând printre altele :

«Nașterea Domnului, Crăciunul, este pentru creștinătate semnul văzut al Coborîrii cerului pe pămînt și ridicarea noastră acolo, unde auzim aievea cete îngerști care «cîntă în cor», în timp ce aici, pe pămînt, mîini de păstori «împletesc cununi», pe care le vor prezenta pruncului Iisus în Betleem la semnalul îngeresc : «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14).

În acest sens sărbătoarea, ce peste cîteva zile o vom întâmpina, nu este numai o comemorare a unui eveniment istoric, cu puternice implicații în viața creștină, ci un fapt care se petrece în actualitate.

Dumnezeu se face om, prunc, ca-n acest chip să cheme toată umanitatea la starea de pruncie, de nevinovăție, care să facă posibilă instaurarea Împărăției păcii, a însuși Împăratului Păcii, Hristos.

Bucuria Nașterii este anunțată în armonii de coruri îngerști : «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu» și este perpetuată, reactualizată din neam în neam tot prin cîntare.

Și-n părțile noastre la români, popor născut aici la Dunăre și Carpați, plămădit în legea străbună a Evangheliei lui Hristos, Nașterea Domnului este întâmpinată cu minunatele cîntări «Scutece ale Fiului de Împărat», numite popular Colinde.

Colindul este creația populară, născută odată cu poporul care reflectă semnificația profundă a nopții minunate, devenită o simfonie divină, așa cum ne sugerează creația bethoveniană «Slavă ție stea curată», care cheamă la unire și înfrățire milioanele de credincioși.

În colinde, românul, iubitor al vieții patriarhale de la țară, a pus tot ce a avut mai scump, a împlinit sentimentul de bucurie al venirii Domnului cu momentele veselé ori triste, prin care i-a fost dat să treacă în bimilenara și încercata sa istorie.

Pruncul Iisus este cîntat în colinzi, ca cel ce se naște în condiții modeste, dar calde, ale vieții de la țară, între viețuitoarele cumiști și domoale, care întregesc minunatul tablou al participării întregii creații la întâmpinarea Fiului lui Dumnezeu pe pămînt.

Colindele ni-L apropie mai mult pe Dumnezeu, ne dau posibilitatea de a ne socoti în vecinătatea lui Dumnezeu care vine în casa noastră, transformînd fiecare casă într-o Peșteră a Betleemului.

Colindele sînt mărturii unice, cum rar se mai întîmplă-n alte părți ale lumii, ce-și propun să dovedească permanența noastră pe aceste locuri, carpato-danubiene, adevăr probat prin unitatea de credință, limbă, port și mai cu seamă datini legate de marile evenimente creștine cum este acum Nașterea Domnului și întâmpinarea Noului An».

După prelegere au urmat o serie de colinde cîntate de elevii semina-riști ca : Bună dimineața la Moș Ajun, Steaua sus răsare, Trei crai de la Răsărit, O, ce veste minunată etc. încheindu-se cu «Plugușorul» cîntat

de un grup de elevi, și apoi «Sorcova» și «Moș Crăciun» cîntate de un grup de fete.

În încheierea frumoasei serbări a colindelor a vorbit P.S. Episcop Dr. Antonie care a spus printre altele :

«Îmi exprim bucuria de a lua parte împreună cu Dvs. la serbarea elevilor noștri, serbare care ne aduce aminte de vremea copilăriei noastre, și ne spune, ca în fiecare an, că în istoria mîntuirii s-a întîmplat un eveniment extraordinar menit să schimbe modul de gîndire și destinele oamenilor și anume Întruparea lui Dumnezeu printre oameni, om făcîndu-se.

El vine să schimbe ceva în noi și în ordinea lumii, aducîndu-ne bucurie la mic și la mare.

Am ascultat colindele anunțînd Întruparea lui Iisus prin cele mai delicate cuvinte, prin expresii unice, în același timp duioase și profunde.

Din an în an evenimentul se repetă, se reactualizează, și noi îl sărbătorim prin slujbe și în case prin colinzi.

Colinzile au fost primele tratate de teologie creștină ortodoxă. Ele au fost și mijloace de păstrare și de transmitere a limbii românești. Vechi fiind, ele sînt dovezi ale continuității noastre pe acest pămînt.

A colinda, înseamnă a ieși din egoism, a împărtăși bucuria ta și altora, înseamnă a merge la altul, a ieși din izolare, a realiza comuniunea cu ceilalți. Sintem fericiți numai cînd trăim în comuniune».

În încheiere P.S. Episcop a urât elevilor o vacanță plăcută cu îndemnul de a fi ascultători față de părinți, modele de purtare, ajutători ai preoților la slujbe și să se întoarcă cu noi forțe, pentru a-și desăvîrși pregătirea în vederea preoției.

Tuturor celor de față P.S. Episcop le-a urât sănătate și sărbătorile să le petreacă în liniște și pace.

S-au împărțit daruri copiilor și serbarea s-a încheiat cu Imnul arhieresc.

### Un popas aniversar

La 17 noiembrie 1980, Episcopia Buzăului a serbat ziua de naștere a P.S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, cînd P.S. Sa a împlinit vârsta de 54 de ani.

Clerul Catedralei a oficiat un Te-Deum de mulțumire la orele 12,00, la care au luat parte P.S. Episcop, colaboratorii apropiați, ostenitorii de la Centrul Eparhial, profesorii de la Seminar, în frunte cu P. C. Director Cristîșor Manea, precum și preoții de la bisericile din Buzău.

În sala de festivități a Palatului episcopal, P. C. Pr. vicar Teofil Dumitrescu a adus din partea celor prezenți și a preoțimii din Eparhie un cald omagiu, prinos de recunoștință și urări de sănătate, fericire și bună sporire P.S. Episcop Dr. Antonie.

P.C. Pr. Teofil Dumitrescu a arătat că într-una din filele calendarului Eparhiei noastre se înscrie de acum încolo și ziua de 17 noiembrie 1926, zi în care s-a născut distinsul nostru ierarh.

«Ziua de astăzi ne îmbie să amintim — a spus P.C. Sa — strădaniile și realizările P.S. Episcop în scurtul timp de când se află la Buzău și să reîmprospătăm în inimile noastre hotărîrea de a nu precupeți nimic pentru a înfăptui tot ceea ce se cere de la noi și a îndreptăți pe deplin dragostea și încrederea pe care ni le acordă P.S. Sa.

«Sărbătoarea de astăzi este și sărbătoarea noastră, fiindcă zilele P. S. Voastre sînt și zilele noastre. Un slujitor al Bisericii nu aparține lui, ci aparține lui Hristos Domnul și Mîntuitorul nostru al cărui trup este Biserica.

Arhipăstor plin de zel, dar și de chibzuință în slujirea Bisericii, stăruitor în meditație, P.S. Voastră puneți în predicile, în cuvîntările și în scrierile P. S. Voastre, ca și în povătuirile adresate credincioșilor, rodul acestei meditații, pline de mireasma rugăciunii.

Ca mărturisitor al cuvîntului lui Dumnezeu în vremurile noi pe care le trăim, P.S. Voastră ați înțeles să descifrați voia Domnului nu numai din textul Sf. Scripturi, ci dimpotrivă, și din graiul vremurilor și al realităților în care trăim și în care viețuim împreună.

Sinteți convins că pacea este expresia cea mai pregnantă a voinței lui Dumnezeu în zilele noastre. De aceea n-ați pregetat niciodată să participați la manifestările din țară și de peste hotare spre a face sau spre a împlini această voie a lui Dumnezeu.

Ați adus în afara țării în mijlocul forurilor pancrăștine un cuvînt hotărît în apărarea păcii, așa cum s-a cristalizat el în sufletul clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, în sufletul poporului român».

La sfîrșitul cuvîntării vorbitorul a subliniat că munca și activitatea ce o desfășoară P.S. Episcop în folosul celor mulți, în țară și peste hotare, cinstește Biserica, precum și poporul și statul, în care activează deopotrivă ca slujitor al Bisericii, ca teolog-cărturar și cetățean loial.

La această solemnitate P.S. Episcop Dr. Antonie a spus printre altele :

«Vă mulțumesc tuturor din inimă pentru că sinteți astăzi împrejurul meu.

Bucuria aniversării se conjugă și cu amintirea trecerii anilor, care îmbracă orice aniversare și cu o ușoară tristețe. N-aș vrea deloc să procedez deocamdată la un fel de bilanț personal. Cred că e prea devreme. M-aș opri totuși la un bilanț al nostru, al Eparhiei, al înfăptuirilor noastre ale tuturor de când am venit aici la Buzău.

În ceea ce privește colaboratorii de la Centrul Eparhial, de la Seminar, proeții din oraș și din toată Eparhia, mi-am creat convingerea că majoritatea își fac datoria, lucrînd pentru Biserică și pentru această Eparhie ca pentru instituția inimii lor. Am reușit să-mi conturez portretele tuturor celor cu care lucrez direct, să știu ce pot aștepta, ce pot cere de la fiecare. Pe unii mai îndepărtați sau mai izolați în birouri, încă n-am reușit să-i cunosc, ca și pe cei care n-au ajuns cu probleme la mine. Dar aceasta înseamnă că își fac datoria. Cei cu probleme și pe care am ajuns să-i cunosc foarte bine, sînt mai ales cei care mai calcă pe alături. Dar nu sînt mulți. Eu consider că putem lucra foarte bine împreună și aș vrea

să cred că această convingere este reciprocă. Se spun cu asemenea ocazii lucruri de obicei frumoase și Dvs. le-ați spus. Să reținem din ele pe cele care ni se potrivesc exact, ca să nu ne împăunăm cu haine străine.

Înainte de a veni la Buzău s-a crezut și s-a spus că vine aici un teoretician, cu capul în cărți, de aceea m-am străduit să dezmint această imagine și m-am apucat cu tot dinadinsul de gospodărie. De altfel era mare nevoie.

Mai sînt multe de făcut.

Mă bucur că am găsit în Dvs. toți, colaboratorii de la centru și din protopopiate, o dăruire totală, și așa vrea să vă mulțumesc tuturor. Am simțit că lucrați ca pentru Dvs.

Vă încredințez că nu veți găsi nicăieri mai multă înțelegere ca la mine. Nu mă supără în inima mea decît aceia care cred că uit mine ce le-am spus astăzi.

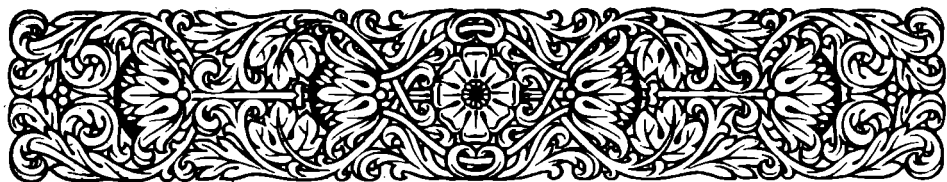
Așa cum eu încerc să vă învăț, să vă cunosc pe Dvs., aștept să mă învățați și Dvs. pe mine, ca să lucrăm în așa fel încît să nu ne spunem lucrurile de două ori !

Doresc să fim o familie unită, o comunitate creștină adevărată.

Să fim și buni cetățeni ai patriei noastre. Așa li învățăm pe oameni să se iubească între ei, să iubească pacea, căci niciodată, mai mult ca azi n-a fost mai multă nevoie de pace».

Întreaga asistență a intonat «Mulți ani trăiască».

**CRONICAR**



## R E C E N Z I I

---

PHILIPPE VERNIER, pasteur, *Avec le maître, brèves meditations*, 3 vol. (Paris și Bruxelles, patru ediții, 1941—1973 etc.).

Philippe Vernier, fostul coleg de la Facultatea protestantă din Paris, fiul unui misionar francez din Tananarive—Madagascar și licențiat în litere și filosofie, n-a trăit într-o țară lipsită de meditații religioase; dimpotrivă, numeroasele nume de autori celebri în acest gen ca Ch. Wagner, Alfred Boegner, C. E. Babut, Benjamin Couve, G. Chastand, W. Monod și Paul Fargue — ca să amintim câțiva teologi protestanți din veacul nostru —, demonstrează cu prisosință acest lucru. Philippe Vernier este însă original față de predecesorii săi, meditațiile sale fiind explicații și aplicații la probleme religioase, filosofice, sociologice actuale a unor texte din Vechiul și Noul Testament, adresate unui tînăr credincios în formă de monolog.

Primirea neobișnuit de entuziastă pe care i-a făcut-o publicul cititor francez și străin, de la apariția primei serii în 1940, care s-a epuizat într-o lună, a dus la publicarea lor în continuare. Sîntem în posesia ediției a patra a primei serii (ed. «Paix et liberté», Bruxelles, 1973), a celei de a treia ediții a seriei a doua (1959, Bruxelles) și a celei de a treia ediții a seriei a treia (Paris, 1963). Toate volumele au purtat același titlu «Cu învățătorul», scurte meditații, «Avec le Maître», brèves méditations), prevăzute cu două prefețe, a primei și a ultimei ediții, făcute de teologi protestanți cu renume.

Cele 225 de meditații, recomandate în reviste și de teologi de alte confesiuni, au fost publicate în America în două volume, sub titlul «Cu Învățătorul» (With the Master) și «Nu cum o dă lumea» (not as the world giveth), acesta din urmă cuprinzînd un plus de 25 de meditații inedite în franjuzește. Ultima ediție a seriei întîia are tabla de materii rînduită după ordinea cărților Bibliei, pentru ca să poată fi folosită mai ușor de cercurile de studii biblice. Aceasta ne-o spune în prefața acestui volum, pastorul Em. Jéquier, care precizează că nenumărate grupuri de tineri protestanți și romano-catolici din parohii ori studenți creștini, au terminat cu folos un studiu în comun al Scripturii citind meditația respectivă a lui Philippe Vernier.

Credincios aprins și deschis, cu mare putere de iradiere duhovnicească, manifestîndu-se în mod deosebit de pe cînd era student, cu prețul sănătății, pastor la început la Biserica misionară belgiană și apoi la Presbiteriul protestant din Valdrôme din sudul Franței, Philippe Vernier este bine cunoscut dincolo de hotarele Protestantismului fran-

cez prin activitatea sa religioasă. «De patruzeci de ani — scrie despre el în continuare pastorul citat Em. Jéquier, mesajul lui Dumnezeu transmis de acest tânăr a fost primit de toate categoriile de credincioși, fiecare citind din nou cu Luther că «lumina Evangheliei nu luminează decît în Cuvîntul lui Dumnezeu și pentru credință». Iar la publicarea ediției a doua în 1941, editorul J. Harts scria că primirea uluitoare făcută primei serii de meditații l-a obligat să ceară imediat autorului cîteva noi texte, din aceeași sursă bogată în inspirație. Ceea ce dă o valoare cu totul deosebită acestor pagini, scria el, este densitatea lor spirituală, căreia nu i-a impus nici o schimbare cursul evenimentelor. Pe cînd atîtea scrieri vechi de abia de cîteva ani ori chiar de cîteva luni fac impresia de vid, cite odată chiar de minciună celui ce-și mai dă silința să le citească, meditațiile care urmează, inspirate de Cuvîntul lui Dumnezeu, aduc un mesaj clar, adevărat, permanent, greu de substanță religioasă. «Cel ce le va citi, scria Harts mai departe, va afla la unicul Învățător vrednic de iubire și de credința noastră secretul biruințelor lăuntrice, care nu se dobîndesc decît în supunerea la voința Tatălui ceresc».

Un alt teolog protestant, prof. Pierre Favre scria în prefața la ediția a treia, la cea de a treia serie, că orice recomandare este de prisos pentru cei care au citit primele culegeri din «Cu Învățătorul» sau care cunosc pe autor. Pentru alții, însă, aceste cîteva rînduri de recomandare, amintesc că meditațiile au fost publicate de mulți ani dar că nu au dat de fapt.

Căci au actualitatea permanentă a mesajului pe care-l comentează, principalul lor merit fiind acela de a avea accentul însuși al Evangheliei care le inspiră. Mai amintea că ele au fost scrise de un pastor pe care împrejurările îl separau de tineret și care nu avea alt mijloc de a comunica cu el decît cu gîndul și rugăciunea.

Modul de manifestare a autorului, — continuă profesorul Favre —, este simplu și direct, așa cum se cade cînd scrii pentru liniși și anume pentru prieteni și credincioși pe care-i cunoști.

În el ei află un prieten și un sfătuitor sigur și sufletele lor vor culege vorbele unei meditații pe care a maturizat-o o singură tate prelungită. Prof. Favre arată convingerea că mesajul exprimat aici depășește frontierele unei Biserici și ale unei țări, fiindcă este acela al unei credințe pe atît de smerită pe cît este de vie, al unei credințe care iradiază și obligă, — mesaj de care are nevoie lumea noastră, amenințată la ora aceasta : Să avem curajul de a fi purtătorul lui !

Este evident că nu vom afla aici bogăția comunitară ortodoxă, pe care ne-o dă prezența în meditațiile noastre a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, a sfinților mijlocitori prin rugăciunile lor și a sfinților îngeri. Dar iradierea duhovnicească a lui Philippe Vernier ne arată că Duhul cel atotputernic, care lucrează cu putere și statornic în Biserica sa se poate manifesta în diferite chipuri și dincolo de hotarele canonice ale ei.

Pentru exemplificarea celor de mai sus vom cita cite o meditație din fiecare volum, luată la întîmplare, din cele două sute și cincizeci.

Prima privește sentimentul de pace creștină și poartă titlul evanghelic «Mergi în pace!» (Luca 7, 50). «Cînd erai mititel n-ai fi putut adormi înainte de a fi primit sărutarea mamei tale. Această sărutare însemna : Ești în regulă ; nebuniile tale au fost uitate ; poți dormi liniștit». Toată viața ta Învățătorul îți va da în fiecare seară aceeași

sărutarea dacă rămi! copilul Lui. Dar trebuie să fii copilul lui, să nu fi pierdut sensibilitatea inimii a celor micuți, să păstrezi pentru El o iubire destul de puternică, ca să nu fi fericit decât în legătură cu El. Trebuie ca în fiecare seară să-l cauți, ca să te ia în brațe înainte de a adormi și aceasta chiar atunci când te simți cu totul nevrednic și nefiind în stare de a-L chema.

Când erai mic au fost unele seri teribile în care niciodată — te gîndeai —, nu îți s-ar mai conveni sărutarea de pace. Pentru ca s-o ai ar fi trebuit să ceri iertare, să mărturisești minciuna, să provoci o explicație de care prea-ți era frică. Cîteodată adormea fără să-L chemi; visai apoi urît și te deșteptai apoi a doua zi înăsprit, îmbătrînit, mai puțin naiv și mai puțin curat. Cîteodată însă luai o hotărîre înainte de a se înnopta și plîngînd mult aflai iarăși iertarea, sărutarea și odată cu aceasta pacea, bucuria de a trăi și dreptul de a dormi.

Se întîmplă exact același lucru cu învățătorul cînd ești matur. La fel vei fi despărțit de El de furtuni, de greșeli, de rușine, de greutatea unei datorii cu neputință de plătit. Dacă te vei depărta încrunțind fruntea, puțin cîte puțin, vei pierde selea de iertare și-ți vei lua obiceiul de a nu mai ține seama de iertarea Lui. Însă dacă-l dai înapoi datoriei, El va ține seama de acest lucru ca și cu femeia sărmană. Și cu cît mai grea va fi datoria, cu atît mai mare va fi bucuria ta cînd îți va spune: «Mergi în pace!» (vol. I, ed. IV-a, p. 59—60).

În continuare autorul se ocupă despre înnoirea vieții în creștinism și despre cîntările bisericești, subliniind însemnătatea și rostul lor pentru adevărata viață creștină.

Prof. NICOLAE CHIȚESCU

E. Iserloc, J. Glazik, H. Jedin, *Riforma e Contrariforma. Crisi. Consolidamento. Difuzione missionaria (sec. XVI—XVII)*. Traduzione italiana di G. Beari, N. Beduchi. Revisione e aggiornamento bibliografico di L. Mozzadri, Ed. Jaka Book, Milano, 1978, 864 p.

În circa zece ani, Casa de Editură «Herder» a terminat editarea lucrării *Handbuch der Kirchengeschichte* (Manual de Istorie Bisericească). Proiectată în șase volume, dar realizată efectiv în zece, sub conducerea unui savant de talia Prof. Hubert Jedin, cu colaborarea multor specialiști în domeniul Istoriei Bisericii din Germania Federală, Franța și Belgia, lucrarea — în ansamblul ei — depășește caracterul de manual, cum s-a intitulat ediția germană a lucrării. În realitate, întreaga operă reprezintă o sinteză precisă, la zi, pregătită de cei mai de seamă istorici bisericești ai lumii occidentale, a Istoriei Bisericii creștine de la origini pînă la moartea papei Pius al X-lea. Bibliografia prezentată la început, apoi cea de la fiecare capitol — una din caracteristicile lucrării științifice germane — lungă listă de reviste de specialitate care sînt prezentate sau citate, indicii constituie, pentru cititorul atent al lucrării, și în special pentru cel avizat, o dovadă sigură a solidarității acestei «Istorie a Bisericii creștine». Stilul lucrării este limpede iar limbajul academic, reușind să prezinte ultimele rezultate ale cercetării Istoriei creștinismului, alături de analiza instituțiilor și a istoriei dogmelor creștine, ca și încercarea de prezentare a vieții «poporului lui Dumnezeu» în diferitele sale manifestări (pietate, pastorală, practică re-



ligioasă etc.). Toate acestea fac ca «Manualul Istoriei Bisericii» să rivalizeze și chiar să depășească culegeri de același fel ca de acum clasica «Nouvelle Histoire de l'Eglise» a lui J. Danielou și H. Marrou, sau altele mai vechi, ca de exemplu cea mai cunoscută «Histoire de l'Eglise depuis les origines à nos jours» a lui A. Fliche și V. Martin.

Succesul lucrării alcătuite în germană reiese și din faptul că în scurt timp s-a tradus în alte limbi ca: engleză, franceză și italiană, ultima versiune fiind cea de care ne vom ocupa în continuare.

*Reforma și Contrareforma. Crize. Consolidare. Răspundere misionară*, începe printr-o prefață semnată de Prof. Franco Molinari în care prezintă caracteristicile generale ale lucrării. Titlul italian diferă ușor de cel german «Reformation. Katholische Reform und Gegenreformation» și aceasta nu numai din cauza dificultății traducerii acestora, înțelegându-se prin Reformation, Reforma protestantă iar prin Reform sau Katholische Reform, Reforma catolică.

Lucrarea de față se subdivide în trei mari părți :

*Prima parte* (p. 3—510) este datorată profesorului Erwin Iserloc de la Universitatea din Münster (R. F. Germania) și prezintă începuturile și primele dezvoltări ale *Reformei protestante* în Germania, Anglia, Franța și în Țările nordice.

Atenția este îndreptată în special asupra lui *Martin Luther*, specialiștii apreciind și recunoscând unanim că aceste pagini descoperă o cunoaștere profundă a scrierilor corifeului Reformei -- făcând continui trimiteri la ediția de la Weimar -- ceea ce permite autorului să reclifice o serie de aspecte și mai ales aprecieri la adresa lui M. Luther, acceptate până acum fără o riguroasă bază critică. — De exemplu, prof. Iserloc, pe urmele lui Scheel și Lortz, încearcă să distrugă «legenda neagră» a lui Luther, dar subliniază «riscurile temperamentului său irascibil și ale polemicii sale violente», lipsa sa de sistematizare, puternica evoluție interioară dar și contradicțiile acestuia. Mai mult, Iserloc consideră un mit afișarea celor 95 teze pe ușa catedralei din Wittenberg, după ce acestea fiind trimise direct numeroșilor episcopi și teologi ai timpului, refuză o «justificare» pur exterioară, redimensionează importanța literară a traducerii Bibliei făcută la Wartburg, analizează profund eczeologia Reformativului și organizarea diferitelor comunități.

Jean Calvin, a doua mare personalitate a Reformei, este analizat cu aceeași minuțiozitate, autorul reliefind legătura acestuia cu pietatea Evului Mediu târziu, pietate profund afectivă, ca și locul primordial ocupat de «gloria Dei» în cea mai importantă operă a lui Jean Calvin, «*Institutio christianae religionis*».

Autorul trece foarte rapid asupra epocii lui Henric al VIII-lea și asupra Reformei în Anglia și nu spune nimic despre problema, atât de actuală, a validității hirotoniilor anglicane.

În general se observă o disproporție între extensiunea acordată luteranismului și cea acordată calvinismului și anglicanismului.

*Partea a doua* (p. 511—679 și 751—788) este scrisă de cunoscutul istoric bisericesc prof. Hubert Jedin și analizează mișcarea religioasă cunoscută sub numele de *Contrareformă* sau de *Reformă catolică*, apoi Conciliul de la Trento sau tridentin, aplicarea hotărârilor acestuia în diferitele țări europene, personalitatea papilor din a doua jumătate a secolului al XVI-lea și începutul celui de al XVII-lea.

Profesorul Hubert Jedin, care a terminat și o altă mare lucrare dedicată Istoriei Conciliului tridentin, căreia i-a dedicat practic cea mai mare parte a activității sale

științifice, culege în opera de față roadele întregii sale cercetări științifice. Specialiștii în domeniul istoriei creștinismului se află deci în fața unei sinteze robuste, care a mers pe izvoare, reliefind patronajul absolut al materialului istoric și abilitatea descurcării în probleme teologice, canonice și pastorale ale epocii tratate. Fără a neglija prezentarea figurilor unor papi importanți ai secolului al XVI-lea, Prof. Jedin preferă să urmărească toate curentele religioase ale timpului, ordinele religioase — în special pe cel al Iezuiților, Episcopii, apoi curentele spirituale, pentru a ajunge în final la probleme de cultură.

Este de admirat echilibrul care-l caracterizează pe autor, care recunoaște limitele lucrării. O deosebită importanță acordă Reformei catolice sau Contrareformei și Bisericii Catolice post-tridentine, ca în pag. 787—788, avertizând asupra pericolelor unor aprecieri unilaterale.

Prof. Jedin a insistat mai mult asupra situației religioase din Germania decât asupra celei din Italia, unele evenimente fiind doar amintite, de exemplu «metodele» lui Carlo Borromeo în cazul Galileo Galilei.

*Partea a treia* (p. 699—750) are ca autor pe Prof. Josef Glazik de la Universitatea din Münster și descrie activitatea misionară din secolele al XVI-lea și al XVII-lea în trei capitole dedicate succesiv patronajului spaniol, celui portughez și formării Propagandei.

Autorul trece la o dimensiune extraeuropeană, ceea ce dă lucrării un «respiro universal», dar prezentarea evenimentelor istoriei Bisericii este făcută într-un mod prea scolastic, prea analitic, totul fiind divizat pe țări și nu pe mari probleme. De exemplu, ar fi fost de dorit aprofundarea temei patronajului cu toate avantajele și dezavantajele sale și, mai ales, atitudinea dură a conquistadorilor spanioli față de indios, ceea ce lipsește total. Respectiv cele trei capitole ar putea fi «aggiornate» pe baza documentației arhivistice a Congregației «De Propaganda fide» și a studiilor recente asupra argumentului.

Față de originalul german, versiunea italiană prezintă o îmbogățire bibliografică, atât în ceea ce privește bibliografia generală — care a fost mutată de autori la sfârșitul volumului — cât și în ceea ce privește bibliografia fiecărui capitol, care, pe lângă indicarea traducerilor italiene, semnalează și articolele apărute în ultimii ani, mai cu seamă în Italia. Dar notele personale ale autorilor italieni sînt destul de rare, arătînd că balanța înclină tot spre germani în ceea ce privește seriozitatea și pregătirea specifică. Editorii au preferat să lase neschimbat textul german al lucrării, ceea ce li conferă greutate și prestigiu.

Din nefericire, ca și la alte opere ale istoricilor bisericești occidentali, Bisericile Ortodoxe sînt numai tangențial tratate sau chiar ignorate, ceea ce nu poate decât aduce prejudicii unei opere ce se intitulează «Manual de Istorie bisericească».

În acest context, nu putem să nu apreciem în modul cel mai înalt obiectivitatea și omogenitatea Manualului de Istoria Bisericii Universale, atât a primei ediții, realizată în 1965 de Profesorii Teodor M. Popescu, Pr. Prof. Teodor Bodogae și Prof. Stănescu, cât și a celei de a doua ediții, București, 1975 pentru volumul I, ediție revăzută și completată de Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Milan Šesan și Pr. Prof. Teodor Bodogae, unde este prezentată atât viața Bisericii Orientale cât și cea a Bisericii Occidentale.

**Lector dr. CEZAR VASILIU**

TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pe treptele slujirii creștine*. Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei. Minăstirea Neamț, 1980, Partea I-a, VII + 410 p.; Partea a II-a, VII + 414 p.

La 5 martie 1980, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoclist al Moldovei și Sucevei a împlinit 30 de ani de când a primit, prin hirotonie canonică, darul arhieriei. Înalt Prea Sfinția Sa s-a gândit — și ne îngăduim să spunem că bine s-a gândit — ca acest important moment din viața sa să-l cinstească, nu numai în mod tainic, în conștiința sa — care rămîne, de altfel, cel mai fidel îndreptar și cea mai neînșelătoare cumpănă în toată activitatea pe care o desfășoară cineva — ci și printr-un act văzut, care să fie, în același timp, umilă recunoștință înaintea bunului Dumnezeu și vădită mărturie înaintea oamenilor că talantul cu care a fost înzestrat n-a fost îngropat, ci fructificat cu îmbelșugată roadă, iar învățătura pe care Mîntuitorul Hristos a încredințat-o Sfinților Apostoli — și prin aceștia episcopilor — ca s-o facă lumină lumii, n-a fost pusă sub obroc, ci Înalt Prea Sfinția Sa s-a străduit s-o facă far călăuzitor, pe calea grea a desăvirșirii morale, pentru toți cei care i-au fost încredințați spre păstorie, în eparhiile la care a fost rînduit: întâi ca episcop al Aradului, din 15 sept. 1962 — după ce se edificase — cu exemplară ascultare — asupra îndatoririlor legate de o asemenea slujire, ca Episcop-vicar patriarhal, timp de 12 ani și jumătate, fiind în același timp, cîțiva ani, și rector al Institutului teologic din București — și apoi ca Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, din 5 februarie 1973 pînă în octombrie 1977, de când a fost întronizat în scaunul de Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Pe lîngă îndatoririle legate de conducerea eparhiilor respective, Înalt Prea Sfinția Sa a îndeplinit, în diferite rînduri, cu înaltă competență și deosebit prestigiu, sarcini încredințate de Sfîntul Sinod, de a reprezenta Biserica Ortodoxă Română, în foruri cu importante roluri în viața bisericească și social-politică a epocii noastre.

Actul văzut, la care ne-am referit, pentru cinstirea împlinirii a trei decenii de slujire arhierescă, îl constituie «bucetul» impresionant, format din peste 140 de «Pastorale, predici, omilii, cuvîntări ocazionale, meditații teologice», ș.a. alese din bogata activitate a Înalt Prea Sfinției Sale, ca propovăduitor al cuvîntului lui Dumnezeu, pe parcursul acestor trei decenii. Această culegere, publicată sub titlul: «*Pe treptele slujirii creștine*», în două volume, însumînd peste 830 de pagini, «ar vrea să fie înainte de toate, așa cum mărturisește Înalt Prea Sfinția Sa în «Cuvînt înainte» — ofrandă de mulțumire adîncă adusă Prea Sfîntei și de o ființă Treimi, Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt», și apoi un omagiu de iubire și de inimă convenit aceluia care i-au deschis porțile slujirii arhieresti, i-au îndrumat această slujire, și i-au promovat rîvna și strădania din acești binecuvîntați ani.

Cel care va avea posibilitatea să citească acum bucățile care formează conținutul acestei culegeri, dacă ar încerca să desprindă sentimentele care au stat la baza întocmirii lor, ca și scopul pe care l-au avut în vedere — cu toată desfătarea pe care o va încerca, pentru bogăția ideilor, claritatea expunerii și frumusețea stilului, caracteristic literaților moldoveni talentați — n-ar putea să exprime aceste sentimente într-o formă mai concisă și mai clară, de cum a făcut-o autorul însuși în «Cuvînt înainte».

Astfel, cu privire la sentimentele de care a fost stăpînit la întocmirea sau rostirea lor, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoclist spune: «Rostite în diferite momente de însemnătate deosebită în Duminici și Sărbători, de la amvoanele bisericilor sau

tribunele unor foruri obștești, potrivit treptelor slujirii bisericești și încredințărilor oficiale, aceste cuvântări oglindesc — fiecare în parte — în ceea ce privește conținutul, credințioșia față de Biserica părinților noștri și față de comoara ei de învățătură, responsabilitatea treptelor ierarhice și a clipelor trăite, iar toate la un loc înfățișează retrospectiv momente și locuri din aria de lucrare arhierescă, lăsând să se desprindă și împlinirile vieții noastre bisericești contemporane, în climatul luminos de dreptate socială și de înnoire obștească ale poporului nostru. Afirmarea frumuseților, a valorilor Ortodoxiei românești și a atașamentului față de agonisita nepieritoare a neamului nostru, precum și a avântului cu care toți fiii Patriei zidesc în- l: -un gând și o voință chipul strălucitor al României noi, se face prezentă prelungindu-se. Iar cu privire la scopul pe care l-a avut permanent în vedere, Înalt Prea Sfinția Sa spune: «Prea iubiții și mult prețuiții slujitori ai Sfințelor Altare, vor descifra peste tot, credem, dragostea noastră îndreptată spre ei și spre misiunea lor sfântă, spre creșterea lor duhovnicească și spre desăvârșirea slujirii sfinte la care au fost rându- iți».

Într-adevăr, acestea sînt sentimentele pe care le va desprinde cu ușurință, cititorul acestui frumos «bucuet», indiferent dacă el face parte dintre cei cu răspundere deosebită în organizația Bisericii — ca membru al ierarhiei — sau dintre simplii credințioși, anume: credințioșia față de Biserica strămoșească și față de comoara ei de învățătură, pe de o parte și dragostea — cu neajmurnit devotament — față de nevoile și idealurile neamului și Patriei, pe de altă parte.

Este, de altfel, fapt îndobște cunoscut că slujirea nevoilor poporului și identificarea cu idealurile neamului și Patriei, Biserica Ortodoxă Română le-a socotit totdeauna ca făcînd parte integrantă din misiunea ei, cuprinsă în porunca cu care Mîntuitorul Hristos a trimis pe Apostoli la propovăduire, ca să vestească tuturor neamurilor învățătura pe care El le-a descoperit-o. De aceea socotește Biserica Ortodoxă Română această slujire nu numai ca o îndatorire din cadrul misiunii ei, ci și ca o comoară scumpă, agonisită de-a lungul veacurilor, prin vrednicia ierarhilor și clericilor ei, care au fost permanent alături de popor, fie îndrumîndu-l și lumînîndu-l, ca să meargă pe cele mai bune căi și să folosească cele mai bune mijloace pentru împlinirea nevoilor și pentru realizarea idealurilor sale, fie luptînd, efectiv, alături de el, atunci cînd a fost cazul, pentru apărarea pămîntului strămoșesc, pentru independența Patriei și pentru unitatea neamului.

Un alt gând bun pe care l-a avut Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, cînd a reflectat la publicarea acestei culegeri, se desprinde din rînduirea materialului. Anume, deși bucățile selecționate, care formează conținutul culegerii își au — fiecare în parte — temă proprie și motivare documentară corespunzătoare, ele n-au fost publicate în ordinea cronologică a rostirii lor, ci au fost grupate, prin munca și discernămintul întocmitorului lor, pe idei sau teme mai cuprinzătoare. Prin această grupare a bucăților, cititorul are posibilitatea să-și lărgească orizontul asupra unei anumite leme și să se documenteze asupra diferitelor aspecte care pot fi luate în considerare în legătură cu acea temă, constatînd, în același timp, cu plăcere și deosebit folos, că pentru fiecare aspect s-a scos în evidență doctrina ortodoxă, în lumina căreia Biserica Ortodoxă Română și-a adaptat activitatea ei, pentru a fi alături de popor, tuturor transformărilor pe care le-a cunoscut viața socială, în decursul veacurilor, păstrîndu-și însă neschimbat specificul pe care i-l imprimă credințioșia față de învățătura pe care este chemată s-o propovăduiască și față de mijloacele sfințitoare ce i s-au încredințat pentru asigurarea mîntuirii membrilor ei.

Se observă, de asemenea, că repartizarea proporțională a materialului, în cele două volume — pe care autorul le socotește două părți ale aceleiași lucrări — a fost respectată și în gruparea acestui material, în fiecare parte existând cite cinci teme mai cuprinzătoare. Astfel în Partea I-a, există temele: I. «Vrednicia noastră este de la Dumnezeu» (p. 3—72), cuprinzând 10 bucăți; II. «Actualitatea slujirii preoțești» (p. 74—147), cuprinzând 11 bucăți; III. «Conștiința răspunderii» (p. 149—202), cuprinzând 9 bucăți; IV. «Uniți în cuget și în simțiri» (p. 205—292), cuprinzând 10 bucăți; V. «Slujitor al Duhului nu al literei» (p. 295—369), cuprinzând 14 bucăți. După ultima bucată din tema a V-a, au fost adăugate — sub titlul: «În ogorul semănat de Sfântul Apostol Toma» (p. 370—402) — 13 scurte cuvântări, pe care Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist le-a rostit, în calitate de conducător al delegației Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care a vizitat, între 8—16 februarie 1976, Biserica Ortodoxă siriană de Răsărit, din satul Kerala-India, la invitația Sanctității Sale Catholicosul Baselius Mar Thoma Matews I, în cadrul solemnităților organizate, cu prilejul intronizării Sanctității Sale. Delegația a fost primită de înalte autorități de Stat — chiar de către primul ministru al statului Kerala — și bisericești, și a vizitat: mănăstiri, biserici, școli, așezăminte culturale și filantropice, aflate sub directa purtare de grijă a Bisericii. Conducătorul delegației a trebuit să rostească, cu fiecare prilej, cite un scurt Cuvânt. Aceste cuvântări, adaptate cu deosebită dexteritate împrejurărilor în care au fost rostite, au reușit să exprime, în termeni calzi și de vădită sinceritate, pe de o parte bunele raporturi care există în prezent între cele două state în care își desfășoară activitatea aceste două Biserici: Ortodoxă română și Ortodoxă siriană de Răsărit — iar pe altă parte dragostea și prețuirea pe care Biserica Ortodoxă Română le-a păstrat permanent Bisericii Ortodoxe siriene de Răsărit, cu toată izolarea în care depărtarea geografică și împrejurările le-au păstrat până în ultimile decenii, de când raporturile lor frățești s-au înviorat și se cultivă tot mai deschis și mai hotărît, în scopul netăgăduit de a vedea realizată, cit mai curînd, unitatea Bisericii, așa cum a întemeiat-o Mintuitorul Hristos și au definit-o Părinții primelor două sinoade ecumenice: una, sfinlă, sobornicească și apostolească. Concepția Bisericii Ortodoxe Române despre această unitate pe care o formează Bisericile ortodoxe autocefale naționale, ca surori egale, fără nici un drept de jurisdicție sau de supremație din partea uneia asupra alteia, și colaborarea la care s-au angajat cele două Biserici, română și siriană de Răsărit, pentru refacerea acestei unități, a exprimat-o clar Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, în Cuvîntul rostit la 16 februarie 1976, la biserica «Sf. Gheorghe» din Trivandrum, în statul Kerala, în prezența primului ministru, Achuta Manon, și a înaltelor personalități din guvernul Keralei, spunînd: «Sprijinirea năzuințelor nobile ale popoarelor, în mijlocul cărora activează Bisericile, este una din trăsăturile esențiale ale Ortodoxiei. În lumina ei, Bisericile locale, sînt Biserici naționale și își statornicesc legăturile lor pe cele mai vitale principii creștine și umane, de egalitate și dragoste, care exclud orice formă de supremație jurisdicțională, orice formă de amestec din afară sau tendințe de dominare. Pe acest luminos drum al adevăratei slujiri creștine, se află în zilele noastre închegate legăturile frățești dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Siriană de Răsărit. Contactele frățești dintre cele două Biserici au adus roade nu numai în domeniul religios, ci și în promovarea prieteniei și colaborării dintre țările noastre, Republica Socialistă România și India. Slujind cu credincioșie învățătura și tradițiile noastre apostolice, noi slujim în aceeași măsură iradițiile popoarelor noastre, năzuințele lor de dreptate, de pace și de prosperitate» (Partea I, p. 401—402).

Partea a II-a a lucrării grupează — ca și Partea I-a — tot cinci subteme mai cuprinzătoare, 68 de pastorale și cuvântări, fiecare cu tema sa, una mai sugestivă decât alta. Titlurile acestor cinci teme mai cuprinzătoare sînt: I. «*În duhul Ortodoxiei și al vieții noi*» (p. 3—76), cuprinzînd 14 bucăți; II. «*Iconomi ai harului*» (p. 77—142), cuprinzînd 11 bucăți; III. «*Lumină și har*» (p. 143—222), cuprinzînd 13 bucăți; IV. «*Încercători în țările noastre spirituale*» (p. 223—312), cuprinzînd 15 bucăți; V. «*Ca lumea viață să aibă*» (p. 315—410), cuprinzînd 15 bucăți.

Numai parcurgînd întregul material cuprins în cele 141 de Pastorale și Cuvîntări, grupate sub cele 10 teme mai cuprinzătoare amintite repartizate proporțional, ca număr de pagini, în cele două Părți ale lucrării «*Pe treptele slujirii creștine*» — cititorul va simți adevărata satisfacție pe care o poate da lectura unei asemenea lucrări. Dacă alegem, totuși, cîteva exemplificări — din care se desprinde, pe de o parte, concepția clară pe care Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a avut-o de la început despre importanța Arhieriei în organizația Bisericii, iar pe de altă parte despre misiunea pe care Biserica creștină este chemată s-o împlinească în viața fiecărui neam și a omenirii în general — o facem socotind că nu toți cititorii acestor rînduri vor avea posibilitatea să-și procure, măcar ca s-o citească, această lucrare. Cu privire la Arhierie, ce reprezintă ea, ca deținătoare a harului, în funcția ei de solie apostolică, I. P. S. Sa, între alte cuprinzătoare formulări, a spus, în Cuvîntarea rostită la hirotonia întru arhierie, în ziua de 5.III.1950, în biserica Sfîntul Spiridon-Nou din Capitală: Arhieria «*reprezintă o lucrare văzută în comunitatea Bisericii Ortodoxe, în cele trei laturi distincte: de a predica Evanghelia, de a conduce pe credincioși pe calea mîntuirii și de a sfinți pe toți cei pregătiți să primească har din visteria sacră și nesecată a Bisericii, prin Sfințele Taine... Înaintea ochilor mei se deschide priveștea largă a istoriei Bisericii Ortodoxe și văd întreaga lucrare arhierescă de propovăduire și apărare a învățăturii curate a Evangheliei... Și, în depănarea veacurilor, nu știu unde să mă opresc, ca să gust neectarul virtuților arhieresti: la Sfîntul Atanasie cel Mare, zelosul apărător al dreptei credințe împotriva ereticilor, la Ciprian al Cartaginei, susținătorul unității bisericești, la Sfîntul Vasile cel Mare, organizatorul carității creștine sau la Sfîntul Ioan Gură de Aur, cel care ne-a pus la îndemînă îndreptarul liturgic de a ne apropia și a ne împărtăși cu credință din Sfîntul și scumpul Singe și Trup al Mîntuitorului? Virtuțile lor arhieresti strălucesc ca pietrele nestemate de pe o diademă și ochiul credinței se oprește la frumusețea și armonia acestei opere duhovnicești, lucrată din adînc și adevărată evlavie creștină. Un șir nesfîrșit de ierarhi cîntesc calendarul creștin, prin viața, învățătura și faptele lor. Unii au culminat cu știința, alții au prisosit cu mila, unii au înfruntat potrivnicii prin curajul lor, alții au dobîndit lumea cu spiritul păcii și nu știu dacă într-o viață de om este cu puțință să culegi și să împodobești cununa chipului, măcar cu unele din virtuțile celor apuși în rivna de a vedea Biserica luptătoare cît mai aproape de fericirea celor ce au căpătat laurii triumfului veșnic.*

Mărturisesc că voi încerca să adun, după puteri, din acest izvor nesecat de vrednicii arhieresti tot ce se va potrivea cu lucrarea ce mi s-a încredințat, pentru ca și smeritul de mine să cîntesc treapta la care am fost ridicat» (Partea I-a, p. 5, 6, 7 passim).

Într-adevăr, realizările înfăptuite în eparhiile la conducerea cărora a fost rînduit, înălțat mereu în vrednicie, arată că I. P. S. Sa a știut să folosească învățăturile și exemplele marilor ierarhi ai creștinătății, aplicîndu-le, cu potrivită adaptare, nevoilor credincioșilor și instituțiilor din fiecare eparhie. Dar, asemenea vrednici ierarhi, de la viața și lucrarea cărora a căutat să-și îmbogățească rivna, spre tot mai pre-

luite realizări, I. P. S. Sa a găsit și în șirul arhieriei Bisericii strămoșești. În acest sens, în aceeași cuvîntare, I. P. S. Sa a adăugat: «Dar privirea mea nu scapă o altă latură cu orizont tot așa de larg, aceea a scumpei noastre Biserici strămoșești. Și aici, șirul arhieriei care au slujit credincioșii după toate rînduielele lăsate de Mîntuitorul sau cele conșințite de Sfintele sinoade, prin canoane și legiuiri, este lung și împodobit cu virtuți... De aceea, cu pietate ne gîndim la numele și faptele acestora, care, după îndemnul Mîntuitorului, au luptat pentru ridicarea culturală și materială a poporului și nu și-au precupețit nici viața atunci cînd semiluna tindea să înrobească popoarele pașnice, din aceste părți, sau cînd imperialismul habsburgic dărima bisericile și mănăstirile din Transilvania și schingiuia pe ortodocși pentru a-i atrage la uniație» (*Ibidem*, p. 7—8). Rolul ierarhiei în lucrarea Bisericii pentru învățarea, sfințirea și îndrumarea credincioșilor ei pe calea ce-i poate duce la dobîndirea mîntuirii fără a face abstracție de realitățile vieții fiecărui popor și fiecărei epoci a fost deseori expus de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit, îndeosebi cu prilejul deschiderii cursurilor de îndrumare pastorală și misionară pentru preoți, cînd era și Rector al Institutului teologic din București. Astfel, cu prilejul deschiderii acestor cursuri pentru seria a XVI-a, în ziua de 28 aprilie 1953, Înalt Prea Sfinția Sa, în cadrul unei dezvoltate cuvîntări, a spus: «Biserica, una, sfință, sobornicească și apostolească este instituția care continuă în lume activitatea mîntuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos. Aceasta a fost instituită ca să învețe, să sfințească și să conducă fiii ei spre mîntuire, luminîndu-i prin aceeași învățătură, întărîndu-i prin lucrarea aceluiași Sfinte Taine și ierurgii, adunîndu-i în aceeași obște de fii ai Părintelui Ceresc, Creatorul tuturor celor văzute și celor nevăzute...

Preoții ortodocși cărora li s-a conferit îndatorirea sfință de a se îngriji de mîntuirea turmei ce li s-a încredințat spre păstorie, sint conștienți că slujesc vieții, păcii și muncii, prin faptele lor...

În efortul pentru realizarea acestei sfinte misiuni, membrii ierarhiei bisericești sînt datori să păstreze mai întii legătura cu Revelația divină cuprinsă în Sfînta Scriptură, și Sfînta Tradiție și apoi legătura nemijlocită cu credincioșii ce li s-au încredințat spre luminare, spre sfințire și păstorie. Deși temeiurile doctrinei din care izvorăște toată activitatea pastorală sint și rămîn aceleași de-a pururi, avînd pecelea revelației și deci a veșniciei, totuși înfățișarea învățăturii creștine pentru a fi folositoare credincioșilor, mijloacele practice de pastorație și de misiune trebuie primenite fără încetare și adaptate trebuințelor sufletești...

Avem datoria sfință, așadar, de a ști în orice moment să răspundem și să corespundem nu numai imperativelor permanente ale apostolatului evanghelic, ci și cerințelor misionare impuse de nevoile deosebite ale fiecărei epoci și ale fiecărei obști creștine... În felul acesta, activitatea noastră pastorală și misionară își trage toată seva trebuitoare, toată puterea ei din izvorul Sfintei Evanghelii și al Predaniei sfinte, rodește rodul de mîntuire în tulpina cea vie a prezentului și se avîntă cu deplină încredere către culmile viitorului, făcînd să circule, de-a lungul istoriei întregi a Bisericii, harul dătător de viață, de lumină și de fericire al Treimeii celei mai presus de fire. Iată de ce, preotul, după învățătura Sfinților noștri Părinți, trebuie să fie cu toată credința, convingerea și conduita sa, în actualitate, precum în actualitate este învățătura Domnului nostru Iisus Hristos» (Partea I-a, p. 46—48 *passim*; vezi și p. 69, 94—95; Partea II-a, p. 86—87; 164—165; 318—319 ș.a.).

Conștiința răspunderii pe care și-o asumă arhierul prin acceptarea acestei înalte demnități se lărgește și se impune prin întinderea și importanța îndatoririlor pe care

le au credincioșii care i s-au încredințat spre păstorire, în calitatea lor de cetățeni și fii ai Patriei, pe care sînt datori s-o păstreze, s-o întărească și s-o înflorească cel puțin cu vrednicia și jertfele cu care au apărat-o și au scăpat-o înaintașii noștri de atîția nesățioși năvălitori și cotropitori. Această conștiință s-a dovedit mereu vie la I. P. S. Mitropolit Teoctist, pe de o parte prin realizările înfăptuite în eparhiile de care s-a despărțit, pe de altă parte, prin angajamentele pe care și le lua cu prilejul alegerii, confirmării și întronizării la conducerea unei alte, mai importante, eparhii. Astfel, în cuvîntarea rostită la alegerea sa ca Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, la 26 ianuarie 1973, a elogiat întîii pe credincioșii și clericii eparhiei Aradului, pentru ascultarea cu care i-au urmat îndrumările și i-au încurajat năzuințele spre tot mai îndrăznețe împliniri, spunînd: «În acest ogor binécuvîntat au odăslit vrednicii închinat Bisericii strămoșești și Patriei noastre scumpe. Păstrători statornici și înflăcărați ai dreptei credințe și ai datinilor, prin furtunile veacurilor, bucurîndu-se de lumina caldă a orînduirii celei noi pe care și-a statornicit-o poporul nostru, preoții și credincioși Episcopiei Aradului și-au înveșmîntat sfintele locașuri de cult în haina strălucitoare a Ortodoxiei, le-au înzestrat și împodobit cu aurul strălucitor al credinței și al sufletelor lor. Cu astfel de împreună-lucrători, strădania ierarhului dobindește aripi, iar năzuința cea mai culezătoare se întrupează în faptă. Ne-am deschis inimile unii altora, ne-am împărtășit gîndurile, și împreună ne-am dăruit tot zelul și toată energia noastră împlinirilor din această istorică eparhie». Apoi, reflectînd la răspunderile pe care și le asuma prin acceptarea chemării la conducerea Arhiepiscopiei Craiovei și a Mitropoliei Olteniei, I. P. S. Sa a adăugat: «Votul cu care m-ați cinstit astăzi mă cheamă la o nouă și grea răspundere de chivernisire a rosturilor bisericesti, dintre Carpați, Dunăre și Olt. Această vatră strămoșească evocă locuri și fapte de neuitat din istoria milenară a neamului nostru. Leagăn de ctitorii străbune, această parte de țară a înscris în cartea de aur a dăinuirii noastre cele mai luminoase pagini.

Din lungul șir de lupte și de jertfe semănate de-a lungul secolelor de pe acest pămînt al dirzeniei românești, apar figuri impunătoare de slujitori ai altarelor dreptei credințe, care s-au ridicat din mijlocul poporului, au trăit, au gîndit și au suferit împreună cu poporul, ca preotul Radu Șapcă de la Islaz, sau ca acei ierarhi care au deschis prin cuvîntul lor zări de încredere și de izbîndă, permanenței neamului românesc, răspîndind pînă dincolo de munți, în Transilvania, cărți de slujbă în limba română într-o perioadă de grele încercări pentru unitatea de grai și de credință a românilor aflați sub crunta asuprire străină... Sfințitul sobor al ierarhilor care au păstorit în Oltenia, slujind cu aceeași dragoste și Biserica și poporul, este impresionant, iar făclia sufletului și lucrării lor mă va lumina pururea și pe mine în strădaniile care mă așteaptă» (Partea I-a, p. 296—297 passim.).

Fără a pierde din vedere celelalte îndatoriri care se leagă de demnitatea Arhieriei și de misiunea Bisericii — îndeosebi datoria de a apăra pacea și pe toți oamenii de grozăviile unui nou război, în care s-ar folosi cele mai nimicitoare mijloace de distrugere, pe care mintea omenească a ajuns să le inventeze — slujirea poporului și Patriei rămîne pentru Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist ca îndatorire prioritară și permanentă, încadrîndu-se astfel în tradiția milenară a Bisericii Ortodoxe Ro-



mâne și a vrednicilor ei ierarhi. Aceasta o accentuează Înalt Prea Sfinția Sa, în cuvîntarea rostită cu prilejul întronizării Prea Fericitului Patriarh Justin, în ziua de 10 iunie 1977, luînd ca temei chiar mărturia, în același sens, a Prea Fericirii Sale, în cuvîntul de mulțumire adresat Președintelui Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, în cadrul primirii la Consiliul de Stat, după ceremonia înmînării Decretului de recunoaștere în înalta demnitate de Patriarh al Bisericii noastre. «În slujirea noastră ca întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române — a spus Prea Fericitul Patriarh Iustin — purtînd în suflet lungul șir al marilor noștri înaintași, care s-au dăruit cu trup și suflet Bisericii și neamului românesc, din rîvna lor sfîntă, sfîntă rîvnă vom lua pentru slujirea Bisericii întru sfințenie, iar din dragostea lor jertfelnică, jertfelnică dragoste de poporul nostru vom lua pentru a-l sluji cu dragoste. De legea necruțătoare a uitării nu ne vom lăsa stăpîniți. Sorbind îndemn și putere din izvorul de cleștar al faptelor mari ale înaintașilor noștri, pe cei care cu cinste au slujit Biserica și neamul, întru cinste îi vom ține pururea în inima noastră și pilde vom lua din faptele lor.

Cu privirile statornic ațintite spre poporul nostru, care ostenește să zidească o viață fericită pentru el și pentru urmașii săi, ne vom strădui să dovedim cu fapte că Biserica noastră aduce o contribuție din zi în zi tot mai mare la opera istorică pe care o înfăptuiește poporul acum» (Partea I-a, p. 137).

Însușindu-și aceste gînduri și făgăduințe ale întîistătătorului Bisericii noastre, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a conchis: «Înțelegem profund că în aceste graiuri stă mărturia alăturării de totdeauna a Bisericii la năzuințele nobile ale poporului român pentru înălțarea sa liberă și vrednică de stimă, în rîndul celorlalte popoare, în numele dreptului la o viață fericită, slujind progresul și pacea lumii» (*Ibidem*).

Asemenea interesante exemplificări s-ar putea desprinde din toate cuvîntările, pastoralele și meditațiile care formează conținutul lucrării «*Pe treptele slujirii creștine*». Ele ar putea mări dorința și interesul cititorului de a-și procura această lucrare, dar nu-i vor produce satisfacția și folosul cu care se va alege dacă le va citi în întregime; fiindcă, citindu-le pe îndelete, în întregime, pe de o parte se va edifica asupra unei bogate varietăți de teme, ale căror interesante și cuprinzătoare înțelesuri le va desprinde cu ușurință, datorită clarității în care sint expuse, iar pe de altă parte va încerca desfătarea pe care o poate produce frumosul grai românesc, pe care îl minuieste și în scris, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist.

Un cuvînt de recunoștință se cuvine și celor care s-au trudit cu tipărirea și prezentarea acestei lucrări, în condițiile celei mai exigente tehnici din acest domeniu.

În încheiere, ne-am îngăduit să ne exprimăm nădejdea că, la acest frumos «bucet» al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, vor adăuga asemenea «bucete» și ceilalți vrednici ierarhi ai Bisericii noastre strămoșești, bucete care, împreună, vor forma coroana frumoasă ce va grăi peste veacuri despre mărețele realizări ale Bisericii Ortodoxe Române, din această epocă de înflorire a Patriei noastre, prin vrednicia ierarhilor și credincioșilor ei.

**Prof. IORGU D. IVAN**

Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han, Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale*. Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 256 p.

Autorul, savant în specialitate, caută, prin cartea *De la Zalmoxis la Genghis-han*, să completeze știrile despre strămoșii noștri și să întărească pe cele existente. De data aceasta, eruditul profesor folosește mai rar metoda comparativă, metodă care nu se aplică totdeauna tradițiilor și datinilor noastre, venind cu argumente arheologice. Dacă acum câteva decenii nu foloseai metode clasic-scolastice — în special în domeniul teologiei comparate, deci și al istoriei religiilor — orice încercare era sortită eșecului. Dacă se descopere ceva la noi și nu se compara cu ceea ce se descoperise în altă civilizație, nu prea avea sorți de izbândă. Or, azi, folosim metode clasice, dar plecate de la obiect, de la autohton. O piesă unică sau un complex religios specific locului descoperite aici trebuie interpretate ca atare. Descoperirile constituie baza, nu comparațiile.

Mircea Eliade încearcă, de această dată, ca metodele de cercetare ale religiei geto-dacilor să fie îmbogățite cu ultimele rezultate ale osirduitorilor noștri. De acum nu se mai face apel la oracolul din Delfi, ci la Sanctuarele Muncelului, nu mai admirăm manifestările mitraice, ci ne întoarcem privirile la ceremoniile strămoșilor, nu mai zicem noi n-am avut nimic, ci dăm altora din tezaurul nostru, nu mai căutăm «aventuri» în scrierile homerice, ci cercetăm faptele strămoșilor noștri, nu mai intrăm în misterele «Văii morților», ci ne apropiem de Kogheon și de peșterile pline de mistere ale lui Zalmoxis și urmașilor săi, metoda filologică își are sieși sălaş aici în valea Dunării etc. Strălucitul profesor a sesizat toate acestea și dacă n-a fost pe șantierul arheologic ale Patriei, a fost prezent totdeauna în laboratoarele publicațiilor, dind nenumărate soluții.

În *Cuvîntul înainte*, Acad. Emil Condurachi face o meritorie prezentare a personalității profesorului-savant Mircea Eliade. Lucrări, eseuri, conferințe, care au devenit un bun universal, îl plasează pe omul de cultură în «rîndul marilor măestri ai antropologiei culturale». Ipotezele lui Mircea Eliade referitoare la credințele și folclorul unui popor, care îi definesc caracterul și autohtonul și că fără acestea nu există cultură proprie — sînt astăzi confirmate de arheologie. Strămoșii noștri traco-geto-daci dacă n-ar fi avut o credință puternică, superioară multor popoare, nu și-ar fi format o civilizație proprie, mai mult erau cucerii de vecini și exterminați. Or, fenomenul a fost invers, cuceritorii — ultimii, romanii, înainte fiind grecii și persii — nu numai că nu i-au putut distruge, ci aceștia, mai mult și-au însușit zeitățile traco-dacilor în ceea ce privește religia, și au fost asimilați în ceea ce privește continuitatea. De aceea au dăinuit credințele, datinile și obiceiurile. Autorul *Cuvîntului înainte* subliniază faptul că într-adevăr «...concluziile la care ajunge Mircea Eliade cu privire la aspectul bivalent, uranian și htonian totodată al religiei dacilor, pare justificat, după cum justificată apare prudența ca atunci cînd analizează textele existente, într-un sens sau altul ale specialiștilor, lingviști sau istorici, în această problemă» (p. 9). În ceea ce ne privește, considerăm această «prudență» specificul cercetătorului, modestia lui, admirația lui pentru ceea ce au lăsat strămoșii în sanctuarul civilizației omenirii. Mircea Eliade nu este un extremist, ci un pasionat, nu este un ideolog al religiilor, ci un cercetător comparatist, nu este un exaltat, ci un modest român a cărui ființă se confundă cu tot românul cinstit și mindru de strămoșii

săi. De aceea savantul nu poate greși și ceea ce nu s-a descoperit încă lasă în seama *Mitului eternei reveniri*.

Comentînd unele părți din cartea *Idii Mircea Eliade*, Acad. Em. Condurachi (și domnia sa cercetător în domeniul vechii culturi, care este exclusă fără religie), este de acord în mare cu Mircea Eliade și subscrive cu prudență, că «Miturile pot fi organizate într-un anumit sens, într-un anumit sistem unitar de cunoaștere. Nu este de ajuns, așa cum fac istoricii și arheologii, de a sublinia caracterul fantastic al realizărilor și informațiilor».

În *Prelafă la traducerea românească*, autorul își exprimă regretul că nu a mai putut da la lumină și o lucrare despre *Colinde și sărbătorile de iarnă și Călușarii și dansurile catharice*, dar va apare totuși în vol. III: *Istoria credințelor și ideilor religioase*.

Menționăm și faptul că lucrarea *De la Zalmoxis...* a apărut, în Franța, în 1970 și după zece ani a fost tradusă la noi, în ediția de față.

În *Cuvînt înainte*, Mircea Eliade justifică apariția lucrării ca o probă a recepției adevărului continuității civilizației noastre, aici unde ne-am născut, într-o istorie mai adîncă decît pare de obicei. Or, treptele acestei istorii sînt credințele și miturile. Desigur, autorul inclină spre metoda comparației cu Orientul, dar «particularitățile» credințelor strămoșilor noștri se dovedesc de fapt originale, cu mult înaintea altora cu care facem comparația. Acele enigme ale morții și vieții care n-au fost dezlegate și care au dat naștere legendelor și miturilor, unele au dispărut, altele și-au schimbat înfățișarea prin superstiții, vrăji, folosirea plantelor de leac halucinogene etc. Evident, Mircea Eliade vorbește ca un istoric al religiilor naturale, or, se știe că Iisus Hristos a dezlegat această enigmă a vieții și a morții prin propria jertfă, moarte și înviere. Or, dacă s-ar accepta această situație, comparația nu mai are rost, iar mitologiile și folclorul ar fi niște palide încercări de a dezlega misterul uman. Profesorul operează cu termeni specifici religiei naturale, printre care *Mană, tabù, totem* etc. (subl. n.).

Textele din lucrare au mai apărut în reviste, iar unele capitole sînt tipărite în opere de referință. Lucrarea în unitatea ei este grea, este pentru specialiști, susținută cu aparat științific, unde este bibliografie diversă și din revistele de cultură teologică. Demonstrația este densă și țesută cu firul roșu de borangic al iubirii de trecut și tot ceea ce au lăsat înaintașii, este un olocaust al civilizației strămoșilor noștri. Înțeleptul cercetător pleacă de la Zalmoxis, părintele luminilor și vine pînă la Genghis-Han, ultima dintre fiarele hrăpărețe care au dorit laptele și mierea încercatei noastre glii.

În cap. I: *Dacii și Lupii* (p. 21—37), tema care a frămîntat pe autor încă din tinerețe, Mircea Eliade demonstrează cu acrivie: Semnificații religioase ale numelor etnice, Inițieri militare: transformarea rituală în fiară, Mărirea și stîndardul, «Dacii» — confrerie războinică, Scenarii mitico-rituale ale Lupului, Carnasieni, vînători, războinici. Interesant că obiceiurile, frica în legătură cu lupii constituie și astăzi o problemă deschisă. Și cum frica naște chiar zeii, tot ea a născut mitul lupului, legat de strămoși și autorul spune: «Este semnificativ că singurul popor care a reușit să-i învingă definitiv pe daci, care le-a ocupat și colonizat țara și le-a impus limba a fost poporul roman; un popor al cărui mit genealogic s-a constituit în jurul lui Romulus și Remus, copiii Zeului-Lup Marte alăptați și crescuți de Lupoanca de pe Capitoliu. Rezultatul acestei cuceriri și al acestei asimilări a fost nașterea poporului român. În perspectiva mitologică a istoriei, s-ar putea spune că acest popor s-a născut

sib *semnul Lupului*, adică predestinat războaielor, invaziilor și emigrărilor. Lupul a apărut pentru a treia oară pe orizontul mitic al istoriei daco-romanilor și a descendenților lor.

Într-adevăr, principatele române au fost întemeiate în urma marilor invazii ale lui Genghis-Han și ale succesoriilor săi. Or, mitul genealogic al genghishanizilor proclamă că strămoșul lor era un Lup cenușiu care a coborât din cer și s-a unit cu o căprioară (p. 37). Iată deci inspirația pentru titlul cărții.

Cap. II: *Zalmoxis* (p. 38—86). Plecând de la informațiile lui Herodot, Mircea Eliade face o serie de investigații în religiile Orientului pentru a găsi «originea strămoșului strămoșilor noștri».

Despre el nu se prea știu multe dar despre faptele și doctrina sa s-au alcătuit tratate și tot altele interpretări.

Mircea Eliade foarte prudent, deși nejustificat, rămîne la spusele părintelui istoricului care «este convins de autoritatea *daimonului* get — și acest detaliu este important» (p. 41).

În continuare, autorul se ocupă de aspecte privitoare la «locuința subterană», «Grote rituale: ocultatie și epifanii»; apoi zăbovește asupra religiei nemuririi la geto-daci, anume: *Zalmoxis* și «Imortalizarea», Extatici și taumaturgi, Filozofi — șamani și Șamanismul grec.

Trecînd la practici religioase, practici care au creat spiritualitatea geto-dacă, Mircea Eliade insistă asupra particularităților și demonstrează unicitatea religiei lui *Zalmoxis* în panteonul civilizațiilor: *Zalmoxis*, extaz și imortalitate, Elimologii și istorie a religiilor, *Zalmoxis* și Freyr (zeu al fertilității), Sacrificiul mesagerului, *Gebeleizis*, *Zalmoxis* și preoții — terapeuți, *Zalmoxis* și Deceneu, Solitarii și savanții, *Dacia capta*. Se spune clar și pe bună dreptate că «dispariția lui *Zalmoxis* și a culului său a trebuit căutată în creștinarea precoce (subl. n.) a Daciei dinainte de anul 270» (p. 80).

Totuși «metamorfozele lui *Zalmoxis* sînt evidente și astăzi, fiindcă aceasta constituie, deși mulți nu înțeleg, supraviețuirea «tocmai pentru că simboliza într-un anumit fel geniul geto-dacilor» (p. 81).

Dacii, deși erau cunoscuți în lumea veche, unii autori, cum este cazul lui Iordanes, îi confundă cu goții, care au emigrat peste daco-romani, fiind influențați de credința în nemurire a urmașilor lui *Zalmoxis* și de creștinismul strămoșilor noștri.

Trecînd peste toate ipotezele și prezentările forțate în legătură cu religia la străbuni, de altfel bine cunoscute și combătute de savantul român, autorul subscrie «mereu și peste tot, *Zalmoxis* este valorizat pentru că intrupează geniul religios al daco-geților, pentru că, în ultimă instanță, el reprezintă spiritualitatea «autohtonilor» a acestor strămoși aproape milici învinși și asimilați de romani». (p. 86).

În următoarele capitole, autorul abordează probleme de folclor religios, ceea ce nu se poate confunda cu studiul comparat al religiilor. Totul este interesant nu în sens comparativ, ci pentru ineditul și luxul de amănunte în legătură cu preocupările strămoșilor noștri daco-romani, străromâni și români.

Cap. III: *Satana și bunul Dumnezeu: preistoria cosmogoniei populare românești* (p. 87—135). Aici sînt înșirate cîteva considerații în legătură cu cosmogonia (scufundarea cosmogonică) — influențe ale popoarelor vecine și îndepărtate (versiuni sud-est europene, variante poloneze, baltice nordice), «Oboseala lui Dumnezeu», «Dualism slav», Cîteva legende rusești, Scufundarea cosmogonică la ugieni, altaici, mongoli, buriați, iacuți, Iran. O vastă investigație se face peste mări și țări: Cosmogonii nord-americane, India ariană, India preariană și Asia de sud-est.

Considerînd suficientă demonstrarea, autorul intră în amănunte, prezentînd: Originea și difuziunea mitului, Structura și semnificația scufundării cosmogonice și ajunge la concluzia că este «foarte populată această lume imaginată de simboluri, figuri și scenarii care ne vin din cea mai veche preistorie... toate se mențin în ciuda vicisitudinilor... Această constatare este foarte importantă. Căci, străduindu-se să recunoască asemenea continuități legînd lumea în care trăim de lumile revoluate ale preistoriei, cercetarea modernă — atît paleontologia și istoria religiilor, cît și psihologia profunzimilor — a reușit să reinnoiască cunoașterea omului» (p. 135).

După o incursiune largă în teoriile cosmogonice, savantul român se oprește la începuturi «de descălecări» învăluite în legende și ritualuri, dar nu se depărtează de datele istorice. Cum era de așteptat, pleacă de la *Voievodul Dragoș și «vinătoarea rituală»* (cap. IV, p. 136—165) incluzînd informațiile de la «Cronicari», «Vinătoare rituală» și «animale-călăuză», făcînd apel la mituri de origine — din lumea greco-romană, Hunor și Magor, Zimbrul și taurul, Rolul religios al cerbului (din India, la Indo-arieni, fino-ugrieni, altaici).

În *Note finale*, la acest capitol Mircea Eliade arată originalitatea legendelor noastre și forța lor ca *act de înlemiere*, de început de istorie, «punct de plecare și modelul exemplar în istoriografiile naționale» (p. 164).

În Țara Românească, punctul de atracție și început de înaltă cultură, materia-  
Ezarea legendei îl constituie *Meșterul Manole și Minăstirea Argeșului* (cap. V, p. 166—192).

Autorul analizează nu numai tradițiile și literatura noastră de specialitate, ci contextul legendei, inclusiv balada respectivă — în românește și alle limbi. Autorul insistă asupra temelor: Poezie populară și folclor religios, Cîteva versiuni balcanice, Exegezele (folcloriști, istorici literari, stilisți), Rituri de construcție; morfologie și istorie, Sacrificii sîngeroase și mituri cosmogonice, Arhaism și supraviețuire.

Cap. VI. se ocupă de o temă puțin cunoscută la noi: «*Șamanism*» la români? (p. 193—205). Șamanismul s-a practicat mai mult din motive tradiționale decît rituale, așa cum se precizează: Bandinus și Incantatores, Rituri de apărare împotriva ciumei, și îndeosebi «Căderea Rusaliilor», Șamanism și incantații.

O preocupare deosebită a strămoșilor noștri a fost aceea a stringerii «buruienilor de leac». Desigur forța terapeutică a acestora și astăzi nu numai că este confirmată ci, indispensabilă. Dar, pe lîngă folosul plantelor pentru vindecări s-au folosit și altele în scopuri de a vătăma, a tulbura sau a forța pornirea urii și coplesirea dragostei. Așa s-a născut: *Cultul mătăgunei la români* (cap. VII, p. 206—222). De fapt, mătăguna este un pretext, ritualurile în legătură cu culegerea folosirea și efectele ei sînt studiate de istoricul religiilor pentru a dovedi autenticitatea și unitatea la români a folosirii plantelor de leac.

Mircea Eliade, probabil culegător al unor asemenea buruieni cunoaște amănunte din practica linereții dar mai ales din ritualul «femeilor îndrăgostite» sau al celor care «n-au noroc» în dragoste. Diferite variante ale «vrăjii» din toate regiunile țării arată generalizarea ritualului, care în situații diferite angajează și unele ierurgii bisericesti sau atingerea plantei de relicve, moaște și icoane sfinte.

Autorul atrage atenția că mătăguna este o plantă «bună» și «rea», poate deveni foarte periculoasă dacă nu este folosită după ritual, deci, încheie Mircea Eliade, pentru români «mătăguna este iarba vieții și a morții» (p. 222).

În ultimul capitol (VIII), Mircea Eliade face o profundă și originală analiză la cea mai impresionantă baladă a românilor, *Mioara năzdrăvană* (p. 223—250). Dintru început, autorul consideră balada «Un lucru sfânt și emoționant...», care a preocupat nu numai pe români, ci și pe nenumărați iubitori străini de folclor și literatură. Variantele «Mioriței» întăresc ideea originalității și inspirației comune, ajungându-se prin cercelările făcute de «istorici, folcloriști, filozofi» pînă la...uciderea rituală a lui Zalmoxis» (p. 228).

«Tradiționalității și modernității» au adus contribuții însemnate, iar Exegeza lui Constantin Brăiloiu duce balada în versiuni imemoriabile, versurile acesteia au la bază un descîntec. «Prestigiul baladei» este recunoscut de către toți indiferent de simbolismul ei: «Miorița este un arhetip al spiritualității populare românești...» (p. 238). Posedind această cheie, autorul trece ușor la «analiza temelor», ajungînd la concluzia că originile baladei se găsesc într-un univers religios (p. 242). Acestea dau posibilitatea de a cerceta: Postexistența, căsătoria postumă, nunta mioritică, deci Preistoria baladei și mai ales «Teroarea istorică» și răspunsul păstorului.

Este greu să tragi concluzii la cartea de mai sus, fiindcă prin ea însăși se recomandă și constituie un studiu dens, cu o argumentare solidă și de o activitate științifică vrednică de urmat. De fapt, savantul român face o istorie comparată a religiei strămoșilor săi arătînd extraordinara mutație și transformare a etapelor de cugetare și practică religioasă. Continuitatea aceasta neîntreruptă a fost suportul de alcătuire și plămădire, de rezistență și asimilare, de formare și receptare a culturilor popoarelor cu care au venit în contact strămoșii noștri. Autorul nu are numai cuvinte de laudă la adresa creștinismului, ci demonstrează, ca nimeni altul din afara țării, că toată spiritualitatea românilor se bazează pe învățătura creștină.

Referitor la cap. I, scris în 1959, putem adăuga că descoperirile arheologice din România sînt astăzi edificatoare. În ceea ce privește capitolul II, Mircea Eliade demonstrează existența istorică a lui Zalmoxis și cultul său ulterior. De asemenea combate pe cei ce găsesc asemănări de nume. Se scrie Zalmoxis, nu «Zamolxis» — influența slaviștilor și înseamnă Moș, Strămoș, Domn al oamenilor, zală — legătură, continuitate, cu alte cuvinte Moș Crăciun (Stăpîn, Creator). Comparațiile cu «Regi — înțelepți, Regi Magi, Grota rituală, Cel trimis de Tatăl celest Zalmoxis-zeul morților nu au rost. Gebeleizis poate fi o fată, o ipostază, o manifestare a lui Zalmoxis și nu o zeităte separată. Desigur studierea trecutului și cunoașterea lui de către tineret dau un plus de siguranță și indemn spre cercetarea izvoarelor ființei noastre, unde găsim pe «eroi civilizatori». Dar, evident, această redescoperire este și ea operă de cultură și se înserează în istoria ideilor României moderne», subscris autorul (p. 86).

Demonstrarea din cap. III, este mai puțin importantă pentru spiritualitatea românească. Cultura românească își caută originalul nu asemănări și nici comparații, nu influențe și nici înlocuiri.

Cap. IV—V sînt binevenite, arătîndu-se că de fapt «descălecările» au fost pregătite cu mult înainte, Dragoș a venit la frații săi și a plecat de la ai săi, iar «Meșterul Manole» este o culme a artei și culturii noastre pregătită cu milenii în urmă.

Asupra «șamanismului» și cultului mătrăgunei se pot crea confuzii. În schimb, despre balada «Miorița», savantul român spune că este o capodoperă a spiritualității românești. Ea semnifică «bucuria de a muri a geților» (p. 192), acceptarea morții rituale a creștinilor (p. 163), rostul «Păstorului ce comunică Testamentul ucigașilor» (Miorița-colind), trecerea prin «nunta mioritică», petrecerea celorlalte oi (fecioare

înțelepte, p. 247). Plîngerea Măicuței bătrîne și zbugiumul acesteia (p. 245) ne duc ușor cu gîndul la drama liturgică Bellleem-Golgota-Tabor. Totodată, Păstorul ucis ar putea simboliza pe Abel. Și fără ocoliș, Mircea Eliade spune că prin Miorița sintem introduși «într-un cosmos liturgic». De fapt savantul român este creatorul conceptului de «creștinism cosmic», (p. 246) așa cum Lucian Blaga a creat conceptul de «spațiu mioritic».

Și mîndru că este român și smerit că este creștin ortodox,<sup>9</sup> Mircea Eliade încheie solemn: «Concepția unui cosmos răscumpărat prin moartea și învierea Mîntuitorului și sacrificat de pașii lui Dumnezeu, ai lui Iisus, și Fecioarei și ai sfinților, permite să regăsești, fie chiar numai sporadic și simbolic, o lume încărcată de virtuțile și frumusețile de care terorii și invaziile despuiau lumea istorică. Nu este locul aici să arăt că o asemenea concepție religioasă nu implică nici pesimism, nici pasivitate. Este vorba de o reinterpretare a creștinismului, în care momente istorice sint asumate ca momente aparținînd dramei christologice și, în final, transfigurate...» (p. 249).

Față de marea operă a răscumpărării, autorul referindu-se tot la Miorița, spune: «Acest creștinism cosmic nu este decît aluziv și cifrat în baladă» (p. 250). Poporul nostru n-a banalizat niciodată actele liturgice și n-o putea face nici în balada Miorița, dar a îmbrăcat în straie folclorice evenimintele mesianice și eshatologice. «În ultimă instanță, încheie savantul român, dacă *Miorița* și-a cucerit un loc unic la cele două nivele ale culturii românești — folcloric și cultic — înseamnă că poporul, ca și intelectualii, recunosc în această capodoperă a geniului popular modul lor de a exista în lume și răspunsul cel mai eficace pe care ei pot să-l dea destinului, cînd se arată, ca de atîtea ori, ostil și tragic. Și acest răspuns constituie, de fiecare dată, o nouă creație spirituală».

«Desigur, nu vrem să spunem că *Miorița* sintetizează toate caracteristicile geniului românesc. Dar «adeziunea» întregului popor la această capodoperă folcloristică rămîne totuși semnificativă și nu se poate concepe o istorie a culturii românești fără o exegeză a acestei solidarități» (p. 250).

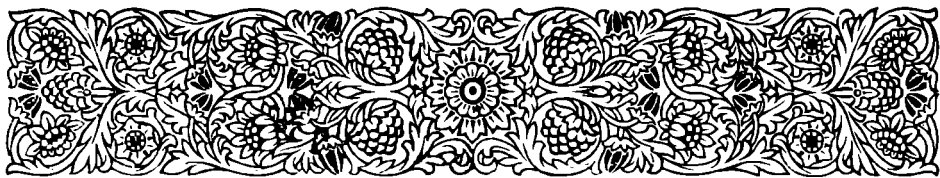
Lucrarea Profesorului Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, apărută în limba franceză, 1970, este tradusă într-o limbă românească destul de curată cu excepția unor termeni de specialitate. Clișeele color, «agățate» între p. 192—193, n-au rost, fiindcă n-au nimic comun cu schema cărții bine gîndită și clădită pe stîncă de granit.

Notele explicative arată prezența autorului în cultura noastră actuală, citatele din revistele Bisericii Ortodoxe Române dovedesc interesul savantului pentru activitatea publicistică a teologilor ortodocși români.

Indexul (p. 251—254) încheie lucrarea.

Cartea, după părerea noastră, nu trebuie să lipsească de pe masa de lucru a intelectualilor români. Ea constituie un prețios ajutor în dezlegarea multor enigme ale spiritualității noastre.

Conf. PETRU I. DAVID



# NOTE BIBLIOGRAFICE

Jon Sobūno<sup>1</sup>. *Das Verhältnis Iesu zu den Armen und Deklassierten* (Relația lui Iisus cu săracii și declasații, în «Conciliul» 12/1979).

Din relațiile evanghelice se știe că, în viața Sa, Iisus s-a înconjurat — favorizându-i — de păcătoși, vameși, bolnavi, leproși, săraci, samariteni, păgîni și femei. Din faptul acesta se deduce că dacă Iisus i-a favorizat pe cei menționați și dacă dragostea lui Dumnezeu față de ei se manifestă în felul acesta, — atunci toți oamenii dispun de demnitatea de a fi copiii lui Dumnezeu și deci toți oamenii sînt cu adevărat frați. Desigur, faptul acesta influențează în anumite domenii practicarea moralei, d.p., ajutorarea celor în suferință. Dar elementul fundamental al moralei creștine este cel oferit de Evanghelie. În cazul acesta relația lui Iisus cu sărmanii și cu declasații se prezintă ca împlinirea lucrării Sale morale, și nu ca un fapt deosebit al vieții Sale, care se întâlnește des, dar totuși are caracter voluntar.

Dar problema morală fundamentală pune întrebarea: ce trebuie să facem pentru ca Împărăția lui Dumnezeu să devină realitate în istorie? În acest context, evident, trebuie stabilit care este obiectul lucrării noastre, în cazul dat deci Împărăția lui Dumnezeu, asemenea și caracterul creștin al lucrării noastre trebuind să devină realitate. Apoi, analizînd relația lui Iisus cu sărmanii și desmoșteniții,

trebuie reținut cu ce contribuie ea la realizarea binelui moral și ce virtute dă acțiunii caracter creștin.

Evident, sărmanii și desmoșteniții formează azi, ca și în timpul lui Iisus, majoritatea omenirii. Această situație cantitativă are însă și o însemnătate calitativă, care nu poate fi ignorată în determinarea moralității, căci «Văzînd mulțimea de norod lui Iisus i se făcu milă de ei» (Matei XIV, 14; Marcu VI, 34). Dar problema acestor «majorități» nu constă exclusiv în faptul că membrii ei sînt declarați oameni fără demnitate și tratați ca atare, adică nu sînt recunoscuți expres ca fii ai lui Dumnezeu și ca persoane. Lipsa lor de demnitate se desprinde din caracterul structurării sociale și religioase existente. În Evanghelie grupele acestea sînt numite «săraci» care suferă sub o presiune materială sau ca oameni sînt «disprețuiți» în urma atitudinii lor religioase false sau pentru imoralitatea lor. Dar Iisus prin atitudinea Sa voințe să le recunoască demnitatea lor în fața lui Dumnezeu, încît ei să-și poată subiectiv recîștiga demnitatea lor și, totodată, voințe Iisus să arate cauza primară a degradării lor sociale, adică formele lor materiale de viață și de concepția religioasă a timpului.

1. Profesor de teologie la Universitatea din San Salvador.



Evident, dacă o morală care se bazează pe Iisus, voiește să realizeze Împărăția lui Dumnezeu, important este a determina în ce constă aceasta. Mîntuitorul o propovăduiește ca «veste bună pentru săraci» (Luca IV, 18; VII, 22; Matei XI 51), și declară că «Împărăția» aceasta este pentru cei săraci (Luca VI, 20). Ea este o nădejde concretă pentru cei care suferă sub asuprire materială și socială.

Împărăția lui Dumnezeu stă deci în relație cu cei cărora mai mult le este refuzată viața. Dar pentru a forma un concept activ despre Împărăția lui Dumnezeu sârmanii și declasații nicidecum nu trebuie ignorați. «Vestea bună» despre «Împărăția» lui Dumnezeu îi menționează. Dumnezeu îi iubește și-i apără și voiește ca ei să se refacă moralicește.

Diferite disprețuiri umane sînt nu numai o condamnare a actului păcătos, ci și a atitudinii unor grupe sociale față de altele. În numele «vieții bune» se condamnă astfel nu numai păcatul ca greșala formală a omului față de Dumne-

zeu, ci și ca acțiune ce constituie o piedică pentru ca Împărăția lui Dumnezeu să devină realitate pentru cei sărmani. Despre bogați se spune în Evangheliile că bogăția lor este nedreaptă și că ei apasă pe cei săraci (Luca XVI, 9; XIX, 1 urm.); despre farisei se spune că nu practică dreptatea și că sînt povățuitori orbi (Matei XXIII, 16, 24; Luca XI, 42). Caracteristic este acestor acuzații și faptul că nu se condamnă numai ceea ce este păcătos în comportarea grupelor sociale, ci se subliniază și fățărnicia cu care își justifică atitudinea lor. Păcătoșenia se cuprinde și în faptul că apasă pe săraci. Astfel acuzarea din partea lui Iisus este totodată și o apănare a sârmanilor și deci un act social. Activitatea concretă a lui Iisus este redată programatic în Evangheliile cu cuvîntul: «El toate le-a făcut bine» (Marcu VII, 37), dîndu-și și viața pentru mîntuirea tuturor. Sârmanii nu trebuie disprețuiți, ci apărați, avînd și ei demnitatea de fii ai lui Dumnezeu.

## René Laurentin. *Jesus und die Frauen* («Concilium» 4/1980).

În acest articol, autorul — profesor de teologie la Anvers, Franța — voiește să arate dacă și în ce măsură Iisus a întreprins ceva «nou și eliberator» în favorul femeilor.

Este un fapt indubitabil — scrie autorul — că «actul de introducere» în creștinism — taina Sf. Botez — a fost săvîrșit de la început și femeilor și bărbaților (Fapte VIII, 12). Nu există nici o urmă de îndoială în privința aceasta. Sub acest aspect creștinismul se deosebește clar de iudaism, care avea un ritual introductiv numai pentru bărbați: circumciziunea. Multe popoare antice dispuneau de un astfel de ritual, foarte dureros și sîngeros, și pentru femei, și care se mai practică și azi prin Africa. Dar faptul că bărbatul a fost scutit de un astfel de act, evident, însemna un progres al revelației. În orice caz, introducerea unui nou

rit, care putea fi aplicat fiecărui om — bărbat și femeie — a dat comunității creștine o nouă bază de dezvoltare, căci riturile exercită o influență mai mare decît explicațiile ideologice.

În iudaism femeile nu erau admise la adunările liturgice. Ele nu aparțin în sens propriu «împărăției preoțești» (Ex. XIX, 6). De aici afirmația vechitestamentară: «Fără femei și copii» (Exod. XII, 37; Deut. III, 19 ș.a.). În Noul Testament expresia o întîlnim la ev. Matei: «Afară de femei și copii» (XIV, 21; XV, 38).

Dar în Noul Testament și bărbat și femeie aparțin poporului lui Dumnezeu (1 Petru II, 9). La primele întruniri ale creștinilor au participat bărbați și femei (Fapte I, 14—15), iar în ziua Cincizecimii toți au primit botezul Duhului (Fapte I—II). În textul de la Matei XXVIII, 30, care cuprinde formula botezului: «Botezați

toate popoarele...», adevărat, nu se precizează că și femeile se botează, — dar atunci faptul acesta era acum de sine înțeles.

Iisus n-a dat o doctrină formală privind femeile, dar a avut față de ele o atitudine nouă, care i-a mirat chiar și pe ucenicii Săi (Ioan IV, 27). E un adevăr evanghelic fundamental că și femeile aparțin «împărăției» pe care o propovăduia Iisus, — mîntuirea este și pentru dinsele, — fapt probat de toate Sf. Evanghelii. Adevărat, în primele două Evanghelii faptul nu-i afirmat de multe ori. Despre femei, ucenice ale lui Iisus ca și bărbații, se menționează numai de două ori, dar în context important: pe dealul Calvariilor și la Înviere. În Evanghelia după Marcu, în dimineața primei zile de Paști, femeile, cînd le vorbește îngerul de Învierea lui Iisus: «Cu bucurie mare și cu frică au alergat ca să vestească pe ucenicii Lui» (XXVIII, 8), și la Marcu: «femeile au fugit, fiindcă le cuprinsese cutremur... și se temeau» (XVI, 8). În Evanghelia după Luca însă nu-i mai mult vorbă de teamă, — femeile sînt chiar exemple de curaj. Credința lor este primul mantor al mormîntului gol față de necredința Apostolilor, care n-au dat nici o crezare vorbelor femeilor (Luca XXIV, 10—11). «Teama» menționată nu-i decît o adîncă evlavie — scrie autorul — față de Dumnezeu cel invizibil.

Dar hotărîrea și curajul de care dau dovadă femeile sub cruce și la înviere confirmă numai afirmațiile lui Luca de la începutul Evangheliei sale privind femeile, unde evanghelistul menționează atitudinea demnă a Mariei cînd îngerul îi aduce vestea despre Nașterea lui Iisus. «Tulburarea» ei este însoțită de o «reflecție dialectică» (Luca I, 29), iar întrebarea «cum va fi aceasta...» (I, 34) nu-i un dubiu, ci credință activă și primește răspunsul despre Nașterea lui Iisus (I, 35) și astfel prin acceptarea liberă și reflecție din partea ei, Maria devine Mama lui Iisus, Fiul lui Dumnezeu. Mai tîrziu, cînd căutîndu-L, părinții Îl află în templu, în

mijlocul învățătorilor, Iisus le spune: «De ce Mă căutați... (Luca II, 51) — întrebare asemănătoare celei adresată de ingeri femeilor la Învierea lui Hristos: «De ce căutați pe Cel viu între cei morți?» (Luca XXIV, 5). Dar întrebarea aceasta nu-i un reproș, căci evanghelistul adaugă: «Și mama Lui păstra în inima ei toate aceste cuvinte» (Luca II, 51, vezi II, 19). Deci Maria nu este pasivă, ca cel din parabolă care-și îngropa talanții săi, ea meditează asupra celor înlîmpate. Ev. Martei vorbește de multe femei, prezente la moartea lui Iisus, «care-L urmaseră din Galileea, pentru a-L servi (XXVII, 55). Termenul «a urma» este unul specific întrebunțat pentru uceniciei lui Iisus. Deci Ev. Luca așează femeile chiar pe aceeași treaptă cu apostolii (Luca VIII, 1—3). După cum Fecioara Maria a ascultat de cuvîntul lui Dumnezeu și l-a păstrat (Luca I, 38, 45), la fel fac și femeile menționate, încît trebuie privite ca făcînd parte dintre ucenicii lui Iisus — în accepția plină a cuvîntului. Apostolul Ioan menționează și rolul femeilor ca predecesoare ale unor acțiuni: Fecioara Maria la Nunta din Cana Galileei (Ioan II, 4); Marta și Maria la învierea fratelui lor Lazăr (XI, 30—32); Maria Magdalena la învierea Domnului (Ioan XX, 1—10), este prima care-L vede pe Iisus Cel înviat și vestește ucenicilor învierea Sa. Trebuie menționat apoi că Ev. Ioan numai pentru Maria, mama lui Iisus, întrebunțează termenul «mamă», nu și pentru celelalte femei. În clipele dureroase de pe cruce Iisus dăruiește ucenicului Său, care aci este tipul credincioșilor — pe mama Sa ca mama Lui. La Ioan XIX, 25, Maria, mama lui Iisus, este mama Sa, iar la XIX, 26, întrebunțează de două ori termenul «mama», fără pronumele posesiv, — Sa —, ci numai articulat și apoi cu un nou posesiv, — ta — dăruind Iisus pe mama Sa ucenicului, «Iată, mama ta» (v. 27). Însușirea de *mamă* nu-i prezentată aici în sensul de a fi proprie numai Mariei, ci în general femeii.

Evident, față de Vechiul Testament, evangheliile prezintă o nouă atitudine a lui Iisus față de femei. Și pe bărbați și pe femei voiește El să-i primească în împărăția Sa, căci ca oameni sînt egali — fiind toți admiși la botez.

Prin faptul că Iisus are o nouă atitudine față de femei și le primește în noua Sa comunitate, El le dă libertate nu numai «exterioară», ci și «interioară». Iisus cheamă și femeile, nu numai bărbații, să asculte învățătura Sa. «Revoluția» lui Iisus în privința aceasta nu-i o mișcare de protest, de demonstrație, de luptă etc. El înnoiește societatea cu o putere ce vine din lăuntru, — El înnoiește adică inima omului și prin faptul acesta, înnoiește relațiile dintre oameni, ceea ce se răsturnează și asupra societății. Cert este deci că din atitudinea și învățătura lui Iisus se desprinde o «nouă» egalitate dintre bărbat și femeie.

Dar ce însemnătate are, pe linie teologică, faptul — scrie autorul — că Iisus s-a născut din femeie? (Gal. IV, 4) și că în relația față de mama Sa și de celelalte femei a cunoscut viața comună dintre bărbat și femeie? Dar Nașterea lui Iisus din

femeie nu corespundea adică așteptărilor «omului modern» de atunci. Acesta aștepta un Mesia care, în chip minunat, să coboare din cer. Un astfel de Mesia ar fi fost privit cu evlavie și apreciat. Dar în contextul de la Gal. IV, 4 nașterea din femeie e privită ca o umilire (La Gal. IV, 4, în textul grecesc nu se spune «născut» din femeie, ci «devenit» din femeie). După teologia Ap. Pavel «înruparea» lui Iisus este o Kénosis (Filip. II, 7), «golire de sine» în contrast cu strălucirea «înviării». După Ap. Ioan — pe care-l urmează teologia răsăritului creștin — Întruparea Mintuitorului este o nouă revelație a lui Dumnezeu (Ioan I, 13—14), după cum nici Patimile lui Iisus nu sînt apreciate ca o înjosire exterioară, ci ca revelația împărăției lui Iisus și ca împlinire și înălțarea Vieții Sale (Ioan VIII, 28; XII, 32—34; XIII, 31—32). În întruparea lui Iisus Dumnezeu ne dă acum, în principiu, întreaga mîntuire.

Și autorul își încheie expunerea cu afirmația că «Cert este că revelația biblică despre Întruparea lui Iisus prezintă o nouă relație dintre bărbat și femeie, — fapt cu consecințe foarte importante».

Bénézet B u j o <sup>1</sup>. *Der afrikanische Ahnenkult und die christliche Verkündigung* (Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft 4/1980). (Cultul strămoșilor africani și propovăduirea creștină).

În acest studiu autorul se ocupă de problema dacă «jertfele aduse strămoșilor» de africani pot fi integrate în viața creștină fără a contrazice adevărurile fundamentale ale învățăturii lui Iisus Hristos. În acest scop autorul arată în primul rînd însemnătatea cultului morților și situația lui în tradiția africană.

«Cultul strămoșilor», după cum îl vîd africanii — notează autorul — poate fi redus la un concept al vieții comunitare, care este principial «antropocentrică». Notat trebuie însă că acest concept nu uită total de dimensiunea verticală față de

Dumnezeu, numai că africanul rar își manifestă atitudinea sa față de Dumnezeu. Comunitatea o apreciază el ca avînd mare însemnătate, fiindcă a fost înființată de ființa supremă spre binele oamenilor. Totuși numele lui Dumnezeu îl menționează rar africanul. Motivul? El știe că omul, ca creațiune, nu poate nici să contribuie cu ceva la perfecțiunea lui Dumnezeu, nici să i-o micșoreze. Astfel atitudinea etică și consecințele ei îl privesc numai pe om. De altă parte mai știe că Dumnezeu-Creatorul pedepsește greșalele omului numai spre binele acestuia. Africanul nu pune

1. Profesor la facultatea teologică romano-catolică din Kinshasa — Zair.

accentul elicii sale pe prima parte a decalogului, ci pe partea a doua care are relații sociale. Dorința sa de fericire și-o poate împlini numai în solidaritate cu alții, și ea nu dispăre cu moartea. Între vii și morți există relații reciproce. Morții sînt avizați la comunitatea pămîntescă, și viii la morți. Prin moarte morții au devenit însă atît de puternici încît pot influența din plin comunitatea pămîntescă. Iar aceasta are șansă de supraviețuire numai dacă dă morților cinstea cuvenită. Și invers, morții pot fi numai atunci fericiți, cînd sînt cinstiți de cei vii. Deci e vorba de fericirea ambelor comunități. Dar această fericire nu trebuie înțeleasă numai curat profan «endemonistic». Ea dispune și de o dimensiune religioasă, cu tendință soteriologică. Iar fiindcă tocmai mîntuirea este elementul determinant atitudinea celor mai buni dintre strămoși devine normă pentru diferite situații din viață. Și repetarea acestor gesturi, rituri și cuvinte, ca și transmiterea lor orală mai departe poate fi numită «gîndire cîclică». Evident, aceasta are și însemnătate soteriologică.

Ceea ce se întîmplă azi în lumea religioasă a Africii poate fi interpretat — scrie autorul — în teologia «narativă» atît de răspîndită azi.

Prin repetarea riturilor, gesturilor și cuvintelor, proprii strămoșilor, se păstrează o amintire vie despre ei și despre riturile lor. Si astfel amintirea despre strămoși și despre luptele și succesele lor este un fel de «soteriologie narativă-memorativă». Și succesele și insuccesele din viață, fericirea și nefericirea sînt în funcție de acceptarea sau refuzarea actualizării memoriei gesturilor, riturilor și cuvintelor strămoșilor. Numai în felul acesta omul este autorul istoriei sale. Și strămoșii merită deci respect și cinstire, fiindcă prin viața lor oferă exemple concrete pentru rezolvarea problemelor vieții.

Punînd cinstirea africană a strămoșilor în legătură cu gîndirea creștină se va ob-

serva — scrie autorul — că ea este un fenomen complex. Sînt adică elemente care pot fi puse în acord cu gîndirea și viața creștină, dar sînt și elemente de caracter contrar. Se pune deci întrebarea dacă strămoșii sînt toți de același rang și dacă toți pot fi priviți în același fel, ca exemple și modele? Cercetările făcute arată că nu-i cazul. Morții în Africa nu sînt toți de același rang, fiindcă nu toți au dus o viață model. Pentru acest motiv nici nu li se dă tuturor aceeași cinstire.

Africanii pun accentul principal — continuă autorul — pe cultul strămoșilor, totuși pe Dumnezeu îl recunosc ca fiindă supremă și deci nu-i divinizează pe strămoși. Astfel se poate spune că noutatea creștinismului n-are consta nicicum în propovăduirea monoteismului, fiindcă strămoșii în Africa acceptau o fiindă supremă. Specificul creștinismului trebuie văzut în faptul că pe acest Dumnezeu îl prezintă el africanilor în formă deplină și arătînd cum poate El să fie cunoscut iubit și servit. Dumnezeuul revelației creștine este mult mai ușor accesibil omului, decît fiindă supremă din tradiția africană. În intruparea lui Iisus Hristos Dumnezeu s-a identificat atît de mult cu omul, încît a devenit o bucată de materie din lumea aceasta. Notat trebuie însă că credința în Iisus Hristos nu trebuie limitată numai la Iisus cel pămîntesc, ci la «Iisus cel pămîntesc care, ca Hristos cel înviat, este permanent prezent în Biserică».

Deci, în rezumat, africanul dorește să trăiască cu morții săi în pace. Prin aceasta caută el, în ultimă analiză, fericirea, sensul vieții, deci mîntuirea în context religios. Dacă voim să-i dăm acestei tendințe oarecare formă creștină, atunci gîndirea africană trebuie interpretată hristologic.

În orice caz, între creștinism și cultul strămoșilor africani, ca și între creștinism și alte religii, se pot găsi elemente comparabile, desprinse din caracterul «religios» al fiecărei religii.

**Diac. Prof. O. BUCEVSKI**